



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LYNGBY-BOGEN

2002

MAG

**HB
His**

LYNGBY-BOGEN 2002

LYNGBY-BOGEN 2002

er redigeret af

arkivar, cand.mag. Jeppe Tønsberg

og udgivet af

Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune

Papiret er 115 g Multiart Silk

Sat og trykt hos A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing

i 2000 eksemplarer.

Ekspedition: Byhistorisk Samling, Lyngby Hovedgade 2, 2800 Lyngby,

telefon 4588 4383, telefax 4588 8627, e-mail: bysam@inet.uni2.dk

ISBN 87-87298-32-5

ISSN 0107-7848

Omslaget viser et udsnit af Ferdinand Richards maleri af partiet ved Kongevejen og Lyngby Kirke i 1860. Huset yderst til højre er stuehuset til Lyngby Mølle, opført af møller Peter Lund i 1847 og nedrevet i 1939. De øvrige huse er Lyngby Hovedgade 3 og Aastræde 2-4 (alle nedrevet). Brokarmen i forgrunden, som blev nedtaget ved anlægningen af trolleybussens vendeplads i 1938, er bevaret som udsigtsbænk i Lyngby Folkepark. Maleriet er gengivet i sin helhed på side 23, hvor også det endnu eksisterende Aastræde 6 (nu Gammel Lundtoftevej 6) ses helt til venstre.

Indholdsfortegnelse

<i>Melinda Young Stuart:</i> Ferdinand Richardt. En Lyngby-kunstners liv i Danmark og Amerika	5
<i>Jens Henrik Tiemroth:</i> Dæmonernes dans eller digt og virkelighed. Den svenske digter August Strindberg og de mange Hansen'er i Københavns nordlige omegn	31
<i>Jørgen Friis-Hansen:</i> Vandstanden i Furesøen - topografisk og kulturhistorisk	51
<i>Arne Linderholm:</i> Lyngby Optimisterne 1975-2001	63
Lyngby Kunstforening, hip, hip, hurra	81
<i>Lise Skjøt-Pedersen:</i> Fra karnap til tekøkken. Etablering af Lyngby-Taarbæk Kommunes ældreomsorg 1916-1974	145
Navneregister	205



*Ferdinand Richardts tegning viser sandsynligvis kildegrotten i den nordlige del af Sorgenfri Slotspark (jfr. side 13).
Privateje*

Melinda Young Stuart

Ferdinand Richardt

En Lyngby-kunstners liv i Danmark og Amerika

Da Ferdinand Richardt for steds forlod Danmark i 1873, ville han aldrig have troet, at hans malerier hundrede år senere ville hænge i Det Gule Palæ ved Amalienborg, i Det Hvide Hus i Washington og på museer lige fra København til San Francisco. Richardt, der var en af »de ukendte guldaldermalere«,¹ var født i Lyngby Sogn, nemlig i Brede i 1819. Gennem hele sin aktive kunstnerkarriere, der førte ham rundt overalt i Danmark og desuden til Sverige og Nordamerika, tegnede og malede han ofte landskaber, bygninger og personer fra sin hjemegn. Selv om han døde i Californien i 1895, viser mange af hans bevarede værker - oliemalerier, litografier og blyanttegninger - en stærk tilknytning til hans fødeegn.² For eksempel hænger et af Richardts oliemalerier af Brede Værk over pejsen i Byhistorisk Samlings læsesal på Frieboeshvile, hvor det genkalder landskabet fra midten af 1800-tallet til inspiration for arkivets besøgende.³

Også andre af Richardts malerier har motiv fra Lyngby-Taarbæk Kommune; men hans mest udstrakte brug af lokale landskabsmotiver findes i hans trykte serie »Danske Kirker, Slotte, Herregaarde og Mindesmær-

ker«, som R. B. Kousgaard i København udgav i 1867-68. Dette værk, der har beskrivende tekster af historikeren C. E. Secher, udkom oprindeligt i hæfter, der solgtes i subskription over 18 måneder og til sidst udgjorde fire store serier. De eksemplarer, der er bevaret til i dag, er indbundne og bærer årstallet 1867.⁴

»Danske Kirker...« indeholdt 56 forskellige motiver fordelt med to billeder på hver side. Tegningerne var forsynet med titel og datering, og de var, som Richardt udtrykker det, »tegnet efter naturen« og viste motiverne, ganske som han havde set dem kort før udgivelsen. I den første serie med 14 bygninger m.m. er de seks fra Lyngby: Lyngby Kirke, Sorgenfri Slot, Taarbæk Kirke, Den Slesvigske Sten, Eremitageslottet og Kirsten Pils Kilde.

Når nogle i dag kender Richardts navn, skyldes det hans hovedrolle i en større litografisk serie »Prospecter af danske Herregaarde«, som blev udgivet af C. A. Reitzel fra 1844 til 1868. I løbet af udgivelsens 25 år tegnede Richardt de 240 herregårde ved selvsyn, medens hans medarbejdere, T. A. Becker og senere C. E. Secher, samlede oplysninger om bygningerne, deres ejere og de tilhørende haver og skrev



Tegnet selvportræt af Ferdinand Richardt 21. maj 1868. Det Kongelige Bibliotek

teksterne.⁵ I dag bliver disse tryk ofte solgt enkeltvis, og mange samler på dem som kilder til Danmarks udseende i ældre tid. Kun få bemærker de beskedne ord »F. Richardt del.« nederst til venstre på hvert tryk. Denne linie viser, at han netop aftegnede (på latin »delineavit«) hver herregård i dens naturlige omgivelser i landskabet.

I det hele taget udgav Richardt i 1840'erne og 1850'erne mange tryk forestillende danske kirker, skånske og svenske herregårde såvel som maleriske motiver fra Møn og Bornholm. I løbet af Richardts levetid nåede hans produktion af litografier med skandinaviske motiver op på næsten 450. I

forordet til en genudgivelse i 1976 af Richardts herregårdsbilleder priste Palle Lauring kunstnerens værk, fordi det gengav Danmarks vigtigste bygninger på et tidspunkt, hvor det endnu ikke var blevet almindeligt at fotografere, og inden mange af bygningerne blev ombygget eller nedrevet.⁶ Nationalmuseets Antikvarisk-topografiske Arkiv indeholder en særstilling af Richardts herregårdstryk og landskabsbilleder fra 1800-tallets Danmark og Skåne.

Som helhed var Richardts kunstnerkarriere endnu mere omfattende. I 1837 blev han optaget på Det Kongelige Danske Kunstakademi og studerede under J. L. Lund, Gustav Hetsch og endda Bertel Thorvaldsen, og han udstillede landskabs- og arkitekturmalier på de årlige Charlottenborg-udstillinger. Nogle af disse billeder blev erhvervet af Den Kongelige Kunstsamling, medens andre blev købt af rige erhvervsfolk.⁷ Efter mange års glemsel er Richardts værker i dag ved at blive genopdaget på det europæiske og amerikanske kunstmarked og undertiden endnu længere borte.

Richardt tilbragte længere perioder i USA. Mellem 1855 og 1859, længe før ret mange i Danmark tænkte på at rejse dertil, var Richardt i Amerika, navnlig i New York. Om sommeren rejste han rundt og tegnede ved de populære nyopdagne amerikanske rejsemål, som på denne tid begyndte at tiltrække turister, navnlig Niagara-vandfaldene ved staten New Yorks grænse

til Canada. To gange udstillede han i byen New York oliemalerier af det berømte vandfald og dets omgivelser, og flere af hans billeder blev købt af amerikanske samlere. En anden udstilling i 1859 omfattede malerier med motiver fra hans rejser i Amerika - til Virginia, Kentucky, Minnesota, New England og Canada.⁸

I 1859 led Amerika under en økonomisk krise og stod over for en truende borgerkrig. Med udsigten til forringede erhvervs muligheder besluttede Richardt sig for at rejse hjem og tog sine mange lærreder og tegninger med. Året efter viste han dem på en separatudstilling i København.⁹ Richardt havde håbet at kunne udgive sine amerikanske motiver som kobberstik; men hans anstrengelser i den retning var stort set uden resultat.¹⁰ Hans omfattende produktivitet fortsatte gennem 1860'erne, hvor han malede et stort antal udtryksfulde olieblade med motiver fra livet i byerne, navnlig i København og Stockholm. I løbet af dette tiår rejste han også i Sydeuropa og England samtidig med, at han fortsatte med løbende at udgive sine danske og svenske herregårdslitografier.¹¹

Ved to lejligheder i begyndelsen af 1870'erne holdt Richardt auktion over sine værker. Auktionskatalogerne indeholdt langt over tusinde originale malerier og tegninger foruden mange af hans litografier. Men så, i 1873, gav Richardt efter for overtalelser fra sin voksne stedsøn Joost Schneider og emigrerede med sin hustru og sine to



Fotografi af Ferdinand Richardt omtrent ved den tid, hvor han udvandrede til USA (1873).

Det Kongelige Bibliotek

børn til USA. Undervejs til Californien passerede de Niagara-faldene. De sidste tyve år af sit liv underviste Richardt unge mennesker i kunst og malede californiske landskaber og stilleben. Disse billeder fandt god afsætning hos den gruppe af nyrige, der efter guldeventyret havde etableret sig i Californien.

I begyndelsen af 1960'erne blev to

af Richardts amerikanske motiver valgt af Jacqueline Kennedy til Det Hvide Hus' Samling, hvor de stadig er udstillet for offentligheden, og to af hans billeder med Niagara-faldene er ophængt i det amerikanske udenrigsministerium i Washington. Endnu et af Richardts Niagara-billeder hænger i Den Amerikanske Fløj i Metropolitan Museet i New York. Tiden er for længst moden til en genopdagelse, eller måske opdagelse, af Richardts liv og værker. Og historien bør begynde, hvor han selv begyndte - i Lyngby.

Denne artikel giver en biografisk skitse af kunstneren som en ramme, hvori vi kan betragte nogle af hans Lyngby-billeder, læse de historier, de fortæller, og tolke deres betydning. Jeg argumenterer også for, at denne egns karakter prægede Richardts opfattelse af landskaber andre steder, og ligeledes, at den stil, han udviklede her, fortsatte med at påvirke hans produktion helt frem til hans død i 1895.

Ved Ferdinand Richardts fødsel i april 1819 var hans far, Johan Joachim Richardt, forpagter på Brede Kobberværk. Richardt-familien havde i årene 1815-32 bolig i Brede og drev det landbrug og gartneri, der hørte til virksomheden. Her producerede de fødevarer til både ejerens og arbejdernes husholdninger. Ofte drev en sådan forpagter også en lokal kro med tilhørende bryggeri. Beskrivelser af Brede fra den tid viser, at der fandtes en kro i

bygningskomplekset omkring hovedbygningen, og på gamle kort er forpagterens bolig undertiden vist i sammenhæng med kroen. I den aktuelle periode synes familien Richardt imidlertid at have beboet et lille fritliggende stuehus med gårdsplads, som ikke længere eksisterer. Det lå lidt sydvest for Brede Hovedbygning, for enden af de bevarede arbejderboliger.¹²

I den sidste del af familien Richardts forpagtningsperiode ejede finansminister grev Heinrich Ernst Schimmelmann Brede, hvor der udelukkende blev fremstillet kobber- og messingvarer. I 1831 blev ejendommen solgt i to dele, således at den vestlige del blev købt af klædefabrikant Johan Carl Modeweg, medens den østlige del med kobberværket blev videreført af Theodor Suhr.¹³

Modeweg ansatte tilsyneladende en ny forpagter, for i løbet af 1832-33 rejste familien Richardt. De flyttede dog kun et lille stykke mod nord langs Mølleåen, hvor Johan Richardt overtog en tilsvarende stilling som kromand, brygger og lagerforvalter ved Ørholm Papirfabrik, der også omfattede Nymølle.¹⁴ Her blev familien boende til 1840.

En sikker dokumentation af familien Richardts opholdssteder langs Mølleåen er først for nylig blevet foretaget i forbindelse med dette forskningsprojekt, og det giver os vigtige detaljer om Ferdinand Richardts barndom.¹⁵ Hidtil har vi kun vidst fra artikler i for-



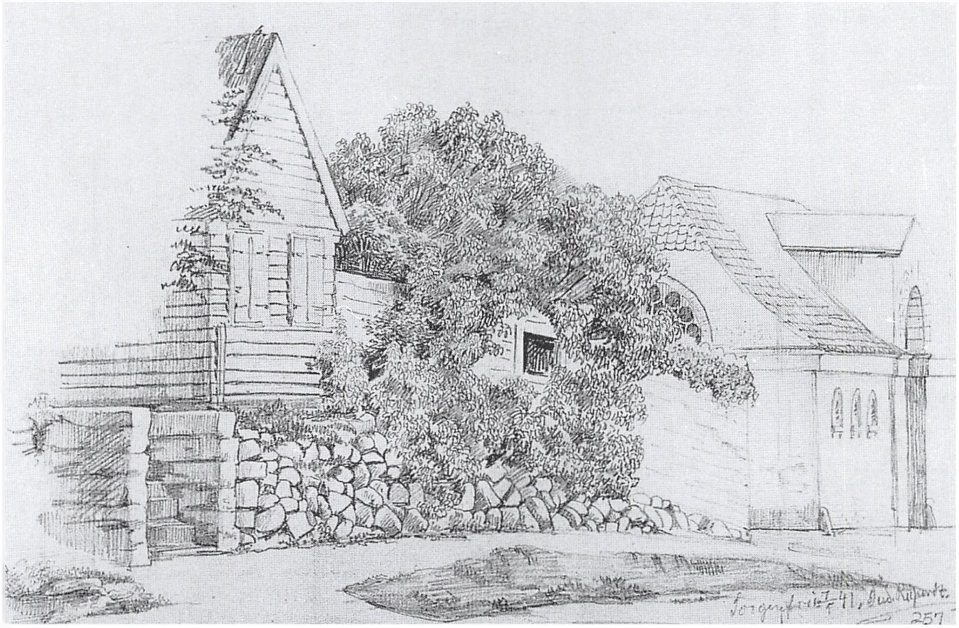
Et bryllup i Lyngby Kirke i 1838.

Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk

skellige kunstnerleksika, at faderen havde været forpagter i Brede, og at han senere blev bogbinder, men uden kildehenvisninger.¹⁶ Måske var det arbejdet ved Ørholm Papirfabrik, der førte Johan Richardt ind i bogbranchen. Eller måske var det hans søn Ferdinand, der i 1844 udgav sine første trykte herregårdsbilleder, som inspirerede den aldrende fader til det stillestående arbejde med at indbinde bøger, muligvis i København.

Medens de boede i Ørholm, bestod familien Richardt af faderen, moderen, hendes ugifte søster og fire hjemmeboende børn. Ferdinands tre år ældre bror Johan Carl Richardt, der var født i 1816, var tilsyneladende flyttet hjemmefra for at gå på Kunstakademiet, hvor han i 1832 blev optaget som studerende.¹⁷

Vi ved ikke, om Ferdinand tegnede allerede som barn. Måske var han påvirket af sin bror Carl. I 1835, da Ferd-



Parti fra Kongevejen ved hjørnet af Sorgenfri Slotspark. Til venstre ses trappen op til parken, til højre Støre Kro's rejsestald (en del af det senere Hotel Lyngby, Lyngby Hovedgade 1). Træhuset i midten er sandsynligvis det landsted, vinhandler Hans Bruun Eller opførte i slutningen af 1700-tallet (omtalt i Lyngby-Bogen 1949 s. 181-82).
Kellers samling

inand var 16 år, blev han sat i lære hos en tømrer; men kun få måneder senere var han optaget som studerende ved Kunstakademiet.

Carl opnåede senere en vis anerkendelse som portrætmaler og landskabsmaler i Helsingør, hvor han slog sig ned.¹⁸ For ikke længe siden var der et fjernt medlem af familien Richardt, der opdagede Carls fine portrætmaleri af Ferdinand hos en antikvitethandler (s. 26). Sammen med Ferdinands blyantstegnede selvportræt, der nu er i Det Kongelige Bibliotek i København

(s. 6), er dette billede vores vigtigste kilde til hans udseende.

Datidens undervisning på Kunstakademiet omfattede hovedsagelig skulptur og maleri. Der blev lagt speciel vægt på at kunne tegne det menneskelige legeme, fordi det var et nødvendigt element i det religiøse og historiske maleri, som dengang var den mest populære og indbringende genre inden for bestillingsarbejder.¹⁹ De studerende begyndte med at tegne efter gipsafstøbninger og gik derfra videre til at arbejde efter levende model.



Kongevejen med Store Kro til venstre (det senere Hotel Lyngby, Lyngby Hovedgade 1).

Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk

I 1838 afsluttede Ferdinand en stor tegning, der viser en række personer ved et bryllup i Lyngby Kirke (s. 9). Byhistorisk Samling sætter stor pris på denne tegning, der viser kirkebygningens indvendige udseende dengang. Brudeparrets identitet kendes ikke.²⁰ Richardt nød tilsyneladende den udfordring, der lå i at gengive grupper af personer, for senere i livet gengav han ofte grupper.²¹

Denne tegning er det tidligste billede af Richardt, som omtales her. Af praktiske grunde bliver hans øvrige Lyngby-billeder behandlet i seks temaer: bybilleder, parker og naturland-

skaber, Brede Værk, slotte og landsteder, kirker samt mindesmærker.

Richardt gengav ofte sine motiver i flere teknikker. For eksempel kendes nogle af skitserne også som litografier eller malerier. Nogle få skitser findes i arkiver og museer; men den største gruppe af Richardts tegninger - med motiver fra både Skandinavien og Amerika - tilhører nu Richardts amerikanske efterkommer, Justina van Hemert Healy Keller, og hendes mand dr. Frank Keller.²² Familien Keller har været så venlig at give mig adgang til at studere Richardts tegninger.

Til alt held signerede, daterede og



Parti fra Sorgenfri Slotspark.

Kellers samling

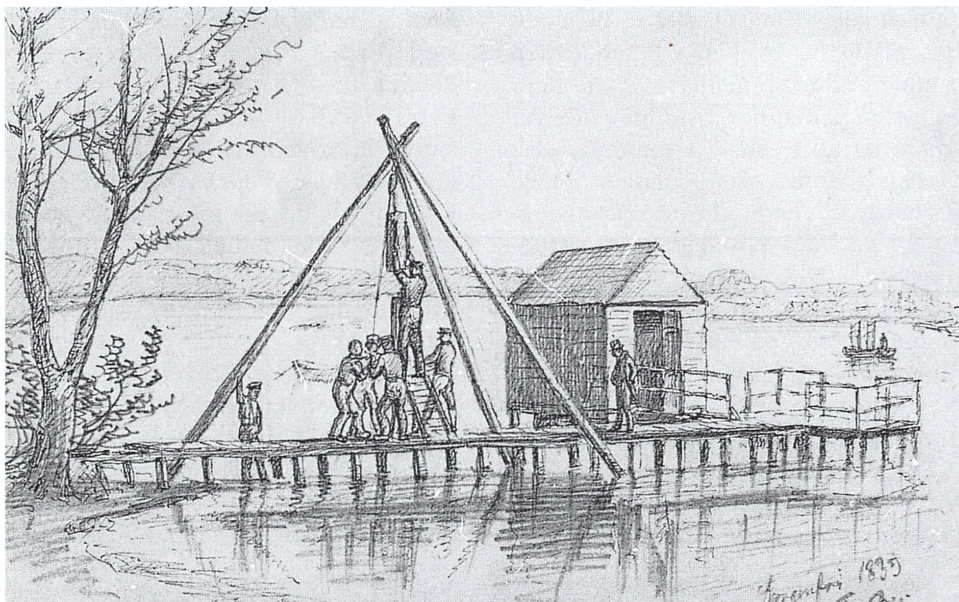
lokaliserede Richardt næsten alle sine hundreder af tegninger. Selv om vi hverken har dagbøger eller breve fra Richardt, kan vi derfor glæde os over hans daterede tegninger som en slags illustreret dagbog, der viser hans rejser, interesser og motiver.

I 1840 vandt Richardt Kunstakademiets »Lille Sølvmedalje« for en tegning af en modelfigur. På den samme Charlottenborg-udstilling viste han et maleri af »Parti af det Indvendige af Lyngby Kirke«. Vi ved ikke, om maleriet var identisk med bryllupsbilledet; men der er belæg for, at maleriet blev købt af kronprinsen. Da Den Kongelige Kunstsamling blev nedlagt i 1864, købte en privatmand billedet for 40 Rigsdaler.²³ En liste over Richardts

værker fra senere i hans liv benævner en af tegningerne »Det Indre af Lyngby Kirke, ved et Bryllup«.²⁴

I løbet af sin studietid udstillede Richardt endnu to bybilleder fra Lyngby på Charlottenborg. I 1844 blev »Sorgenfri Slot, ved Eftermiddagsbelysning« solgt til Christian den Ottende (det gik senere videre til køberen af maleriet fra Lyngby Kirke), og i 1845 udstillede han »Prospekt af Lyngby Gade«.

To af Richardts tegninger fra Lyngby Hovedgade er bevaret. Den ene er nu i Byhistorisk Samling (hvor jeg kunne tilskrive et hidtil »anonymt« værk til Richardt), og den anden tilhører familien Keller i Amerika. Sidstnævnte, der er dateret 1841, kaldte Ri-



Arbejdere reparerer en bådebro, sandsynligvis i Lyngby Sø (påskrift: Sorgenfri 1839). Kellers samling

chardt blot »Sorgenfri«. Jeppe Tønsberg har lokaliseret motivet til det sydlige hjørne af Sorgenfri Slotspark ved Store Kros rejsestald (s. 10). Den anden tegning, udført samme år, gengiver det tilgrænsende stykke af Hovedgaden mod syd (s. 11).²⁵

Richardt var optaget af naturstudier gennem hele sin kunstnerkarriere, og han holdt navnlig af at gengive træer, klipper og partier med vand. Mange af Richardts tidlige tegninger fra Lyngby afspejler for denne interesse, f.eks. to tegninger af hhv. en søbred (s. 12) og en grotte. Kunstsamleren Johan Hansens store samling, som blev bortsolgt i 1932-34, indeholdt et maleri af Ri-

chardt fra 1842 med titlen »Aften ved Furesøen«.²⁶

Endnu et kystparti fra området viser arbejdere, der tilsyneladende reparerer en anløbsbro (s. 13). Man ser ud over en åben sø med bådebroen i forgrunden. Selv om Richardt betegnede skitsen fra 1839 »Sorgenfri«, optræder der også en tegning med titlen »Arbejdere ved en bro i Lyngby Sø« på en liste over hans billeder fra 1872. Kunne der være tale om det samme billede, eller er de forskellige eksempler på det dagligliv i Lyngby, som ofte tiltrak kunstnerens opmærksomhed?

Også Dyrehaven tiltalte Richardt. Et af hans mere livfulde billeder viser

en mængde udflugtsgæster ved Kirsten Pils Kilde (s. 14). Han tegnede den samme, eller lignende scener flere gange; men den her viste blev udgivet som litografi i 1867.²⁷ I sin gengivelse af den livfulde scene understregede Richardt tidens mode og selskabeligheden ved det populære sommerudflugtssted. Udtrykket i dette billede minder om nogle af hans amerikanske tegninger fra 1850'erne, navnlig tegningerne fra Saratoga-kilderne i staten New York, Amerikas første kendte kurbadested.²⁸

Det enestående landskab ved Brede Værk og dets omegn udgør en tredje gruppe af Richardts Lyngby-billeder.

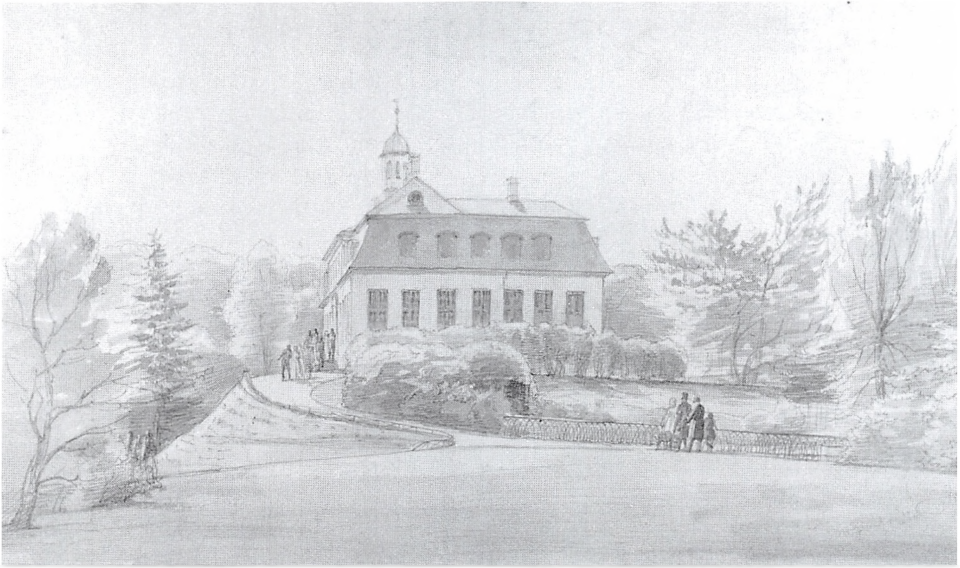
Som vi har set, var Brede et vigtigt sted i Richardt-familiens tilværelse, og det må have haft stor betydning for Ferdinand. Ud over at være den største og mest succesrige af fabrikkerne langs Mølleåen repræsenterede Brede også en vigtig teknologisk udvikling for landet som helhed. Både fabrikannten, fabriksarbejderne og mange omkringboende kunne identificere sig med stedet.

I 1845 tegnede Ferdinand Richardt en detaljeret skitse af Brede Værk (s. 18). Richardt ser motivet fra sydøst tværs hen over mølledammen, omtrent hvor åen udvider sig og løber ud i dammen. Sandsynligvis sad han der, hvor



Skovgæster ved Kirsten Pils Kilde, 31. 8. 1866.

Kellers samling



Akvareltegning af Sorgenfri Slot 1843.

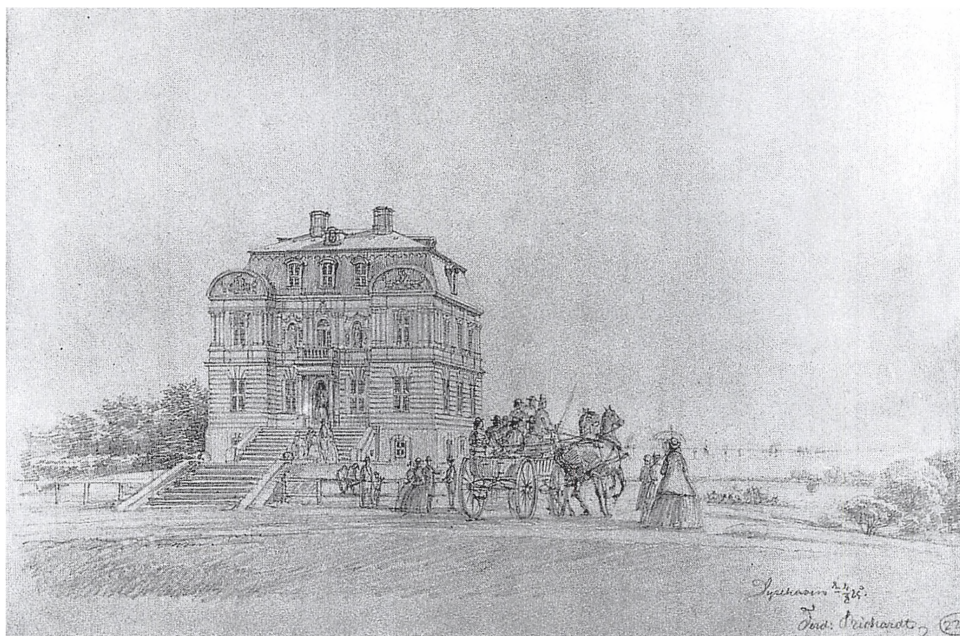
Kellers samling

der i dag er et lille anlæg neden for Caroline Amalievej; auktionen i 1873 over Richardts værker nævner som nr. 68 »Brede set fra Lyngbybanke«. Gennem de forløbne 150 år har træer erstattet de tidligere enge langs med åen, og i dag er det vanskeligt at udpege, præcis hvor Richardt har stået.

Brede lå i en rig landbrugsegn, som takket være Mølleåen og dens vandkraft også blev »industriens vugge« i Danmark.²⁹ Allerede samme år udførte Richardt et smukt oliemaleri af Brede Værk, som nu tilhører efterkommerne af Brede Værks sidste private ejere (s. 19). Som billedet viser, blev både det traditionelle hyrdeliv (her en bonde med sine børn, får og køer) og

den nye teknik (røgen der stiger op fra fabrikken) opfattet som symboler på de sociale og økonomiske fremskridt i midten af 1800-tallet. Dateringen af billedet antyder, at det er det samme billede med motivet »Brede«, som Richardt viste på Charlottenborg i 1846. Nationalmuseet købte i 2001 et maleri af Brede Værk, hvis motiv er en anelse anderledes. Det er signeret og dateret 1845. Det kan også være dette billede, Richardt viste på Charlottenborg i 1846.

Richardt viste også »Klædefabrikken i Brede« som værk nr. 59 på sin udstilling »Det store Niagara Galleri og Skandinaviske Malerier« i New York i 1857. Kong Frederik den Sy-



Eremitageslottet, 4. 8. 1865.

Kellers samling

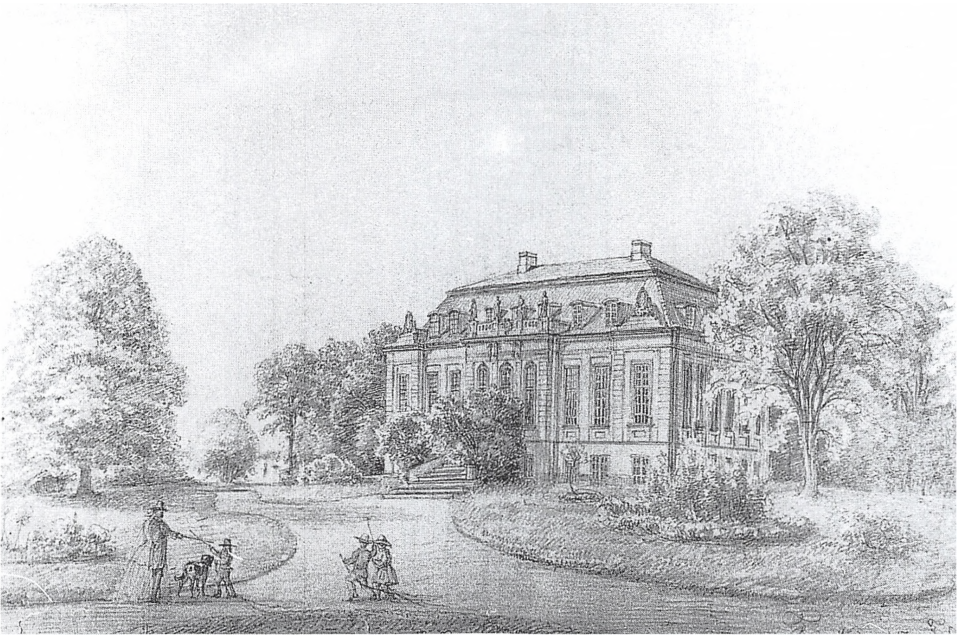
vende ejede mindst ét af Richardts Brede-billeder, som var med på auktionen over Den Kongelige Kunstsamling i 1864. Det er ikke muligt at bestemme disse billeder nærmere, da deres størrelse ikke kendes.

Richardts måske mest imponerende og største maleri af Brede Værk, som kendes i dag, måler 89 x 142 cm. Det hænger som nævnt på Frieboeshvile. Billedet er dateret »1860«, men viser faktisk Brede, som det så ud omkring 1845.³⁰ Richardt viser en sti, der snor sig mellem træerne langs østsiden af mølledammen, og som leder beskuerens blik hen imod fabrikken.

Richardt kan have brugt sin skitse fra 1845 som forlæg for adskillige senere lærreder, for motivet var tilsyneladende nemt at sælge. Et mindre, tilsvarende lærred dukkede op på en auktion i 1978. Den nuværende ejer er ukendt; men et fotografi af maleriet er bevaret.³¹

Richardt elskede også arkitektur, og han ofrede megen opmærksomhed på Lyngbys kongelige bygninger. Det grønne Nordsjælland havde igennem mange somre tiltrukket bybeboere som et køligt tilflugtssted.

Sorgenfri Slot var fra 1730 et kongeligt sommerlandsted, hvis hovedbyg-



Frederiksdal Slot.

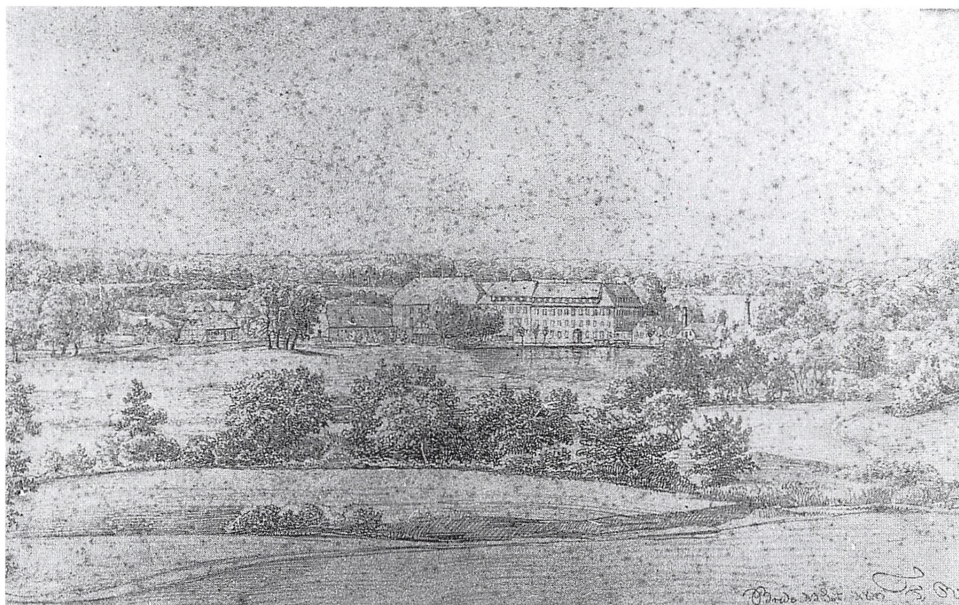
Kellers samling

ning og park inspirerede Richardt i hans studietid. Kong Christian den Ottende købte i 1844 to af Richardts billeder af Sorgenfri på Charlottenborgudstillingen.³²

Adskillige tegninger af Sorgenfri eksisterer stadig.³³ En akvareltegning fra 1843 set fra sydvest var sandsynligvis et forarbejde til oliebillederne (s. 15). På disse ser vi små grupper af mennesker samlet foran bygningen, mens andre spadserer på stien i forgrunden. Da Richardt to årtier senere tegnede prospekter, der skulle publiceres som litografier i »Danske Kirker, Slotte, Herregaarde og Mindesmær-

ker«, vendte han tilbage til Sorgenfri. Han ændrede blot buskadsset og træerne, som var vokset betragteligt i mellemtiden.

Ligheder og forskelle kan ses mellem billederne i »Danske Kirker...« fra 1867 og i herregårdsserierne, da de nærmede sig deres afslutning i 1868. De to udgivelsesprojekter havde samme tekstforfatter, historikeren C. E. Secher, der således i ca. 25 år var Richardts medudgiver. I serien fra 1867 var nogle af billederne trykt med zinkplader i stedet for de mere almindelige litografiske sten.³⁴ Denne lille, korte serie havde som nævnt 28 blade med



Brede 1845. Denne tegning er sandsynligvis forlæg for adskillige malerier af samme motiv.

Kellers samling

billeder, der hver indeholdt to beslægtede motiver. Sædvanligvis vistes en kirke sammen med dens tilhørende herregård, f.eks. Sorgenfri Slot og Lyngby Kirke.

I 1861 tegnede Richardt Frederiksdal Slot, og fire år senere blev det trykt i herregårdsserien (s. 17).³⁵ Lyngby-Taarbæks Byhistoriske Samling ejer et af litografierne, medens den originale tegning er i privat eje. Bygningen ligger nær ved Furesøen ved den vestlige ende af Mølleåen. Den blev opført i 1745 og har lige siden været beboet af familien Schulin.

Richardt tegnede i 1865 også Eremitagen, det kongelige rokoko-jagtslot i

Dyrehaven, og publicerede det to år senere (s. 16).³⁶ Man ser motivet mod øst, med skibe på Øresund og en vogn med velklædte borgere, som tilsyneladende kører af sted fra et kongeligt selskab i de sommerlige omgivelser. Kong Christian den Sjette, som også ejede Sorgenfri og Frederiksdal, havde bygget Eremitagen i 1734.

I begyndelsen af 1860'erne rejste Richardt rundt i Europa, og i det meste af 1863 var han i London. Ifølge tidsskriftet »London Art Journal« delte han atelier med en dansk guldsmed ved navn Barkentin. Bladet skrev også, at han under opholdet fremviste sine værker for dronning Victoria på



Maleri af Brede 1845. (Foto: Roberto Fortuna).

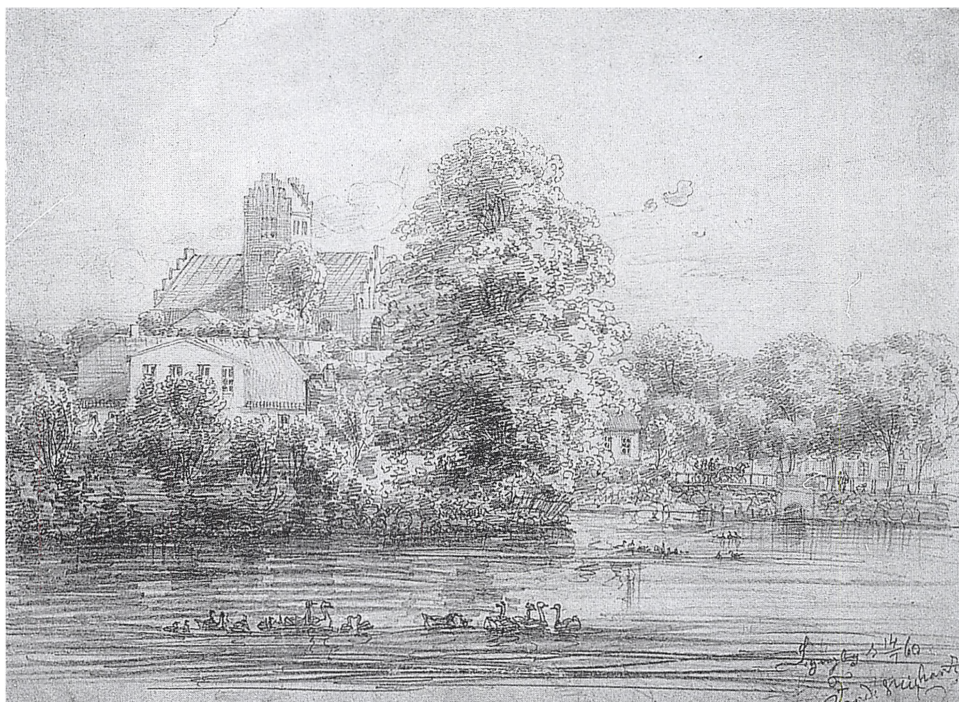
Privateje

Slottet Windsor »efter kongelig ordre«. Alexandra, der var datter af kong Christan den Niende af Danmark, var for nylig blevet gift med prins Edward af Wales, så det er sandsynligvis hende, der har befordret Richardts anerkendelse ved det engelske hof.

Richardt nød også den danske kongefamilies gunst og portrætterede dens medlemmer. Hans scener (fra 1866 og senere) af den danske kongefamilies fornøjelige liv på Bernstorff Slot gør hans senere påstand om at have været »hofmaler« troværdig (s. 22). Richardts elegante gengivelse af dette

motiv havde oprindeligt tilhørt Christian den Niende. Før det blev solgt på en auktion i New York i 1992, var det gået i arv til hans søn, prins Vilhelm, der senere blev konge af Grækenland.³⁷

En anden slags bygninger, som Richardt tegnede og malede gennem hele sit liv, var kirkerne. Som vi ved, var han tidligt tiltrukket af Lyngby Kirke. Bygningen var et centralt indslag i bybilledet, og Richardt var selv blevet døbt i kirken i 1819. I juli 1860 tegnede han kirkebygningen set fra nord hen over Lyngby Mølledam (s. 20). Tegningen gengiver med stor nøjagtig-



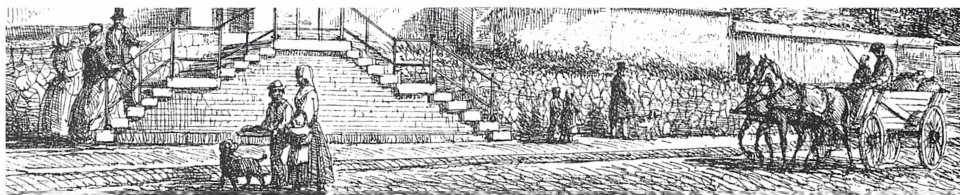
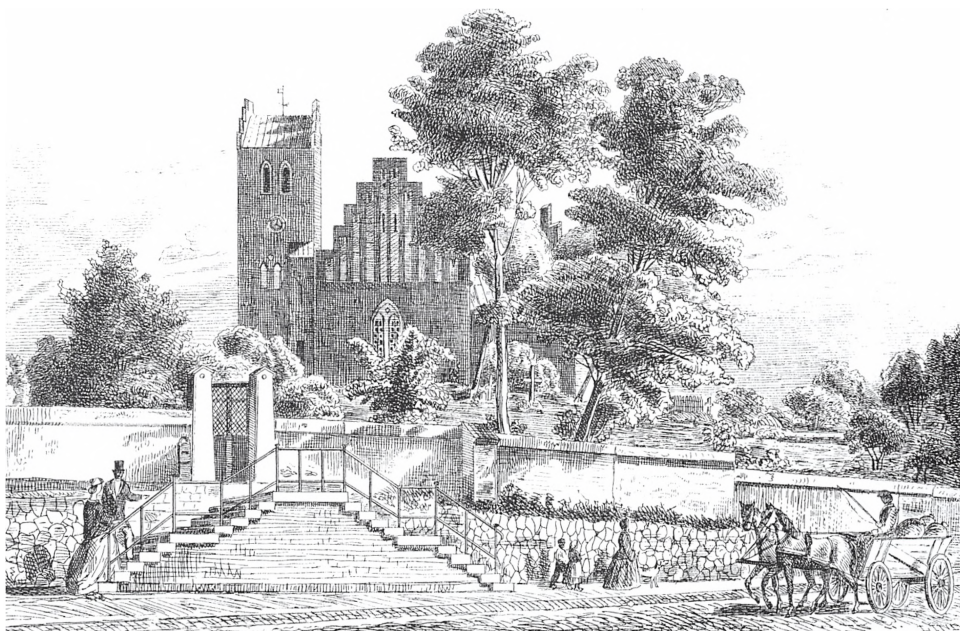
Lyngby Kirke, original tegning.

Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk

hed arkitektoniske detaljer på gamle huse i det daværende Åstræde. Byhistorisk Samling købte tegningen i 1967. Avisomtalen i anledning af nærværende undersøgelse om Richardt fik i 2001 en Lyngby-borger til at henvende sig med et maleri af Richardt baseret på netop denne tegning (s. 23, jfr. også omslaget).³⁸

Richardt gengav også Lyngby Kirke i et andet perspektiv. En version af dette motiv hænger på Frieboeshvile, hvor vi ser fra vest lige op ad trappen fra Hovedgaden til kirkens vestlige ende

(s. 21). Måske viser kunstneren os en situation søndag morgen, hvor velklædte kirkegængere nærmer sig trappen. På den anden side ser både fodgængerne og den hestetrukne trafik i forgrunden hverdagsagtige ud, og det fine selskab er måske bare ved at gå en tur på kirkegården. Man får et godt indtryk af kirkebakkens bevoksning, og lågen neden for trappen kommer rigtigt til sin ret. Richardt publicerede første gang dette motiv, som var tegnet i 1865, som et tryk. Han viste det sammen med Sorgenfri Slot i »Danske Kirker...«.



Opgangen til Lyngby Kirke. Under billedet, som det er gengivet i Nordisk Billed-Magazin med signaturen LIND, vises den nederste del af motivet i Ferdinand Richardts originale version.

Byhistorisk Samling. Lyngby.Taarbæk

Byhistorisk Samlings udgave af dette billede stammer fra det populære »Nordisk Billed-Magazin« 19. maj 1867. Richardts navn var imidlertid ikke nævnt i forbindelse med publiceringen, så billedet blev uden tvivl brugt uden hans tilladelse og sandsynligvis uden at han fik nogen betaling.

Før indførelsen af copyright-love var sådanne uautoriserede optryk en almindelig foreteelse. Magasinet fortsatte gennem midten af 1870'erne og gengav i denne periode mange af Richardts tryk, stort set alle kopieret fra »Danske Kirker...«.³⁹

Ellers interesserede Richardt sig



Bernstorff Slot, maleri 1868.

Privateje

især for nye bygninger, som han både trykte og malede. Et eksempel er det lille »Skovkapel« i Dyrehaven, i dag mere officielt kendt som Taarbæk Kirke. Den var kun et år gammel, da Richardt tegnede den i 1865, og han viste en flok hjorte som en hentydning til kirkens placering, og en elegant klædt mor med sine børn (s. 24).⁴⁰ Tegningen indgik som zinktryk i »Danske Kirker...«. Kunstneren viser med en pil under billedet, at han har set motivet fra sydøst.

En sidste gruppe af Richardts topografiske billeder fra Lyngbyegnen viser monumenter. At dømme efter nog-

le af de tegninger, Richardt udførte i Amerika på sin første rejse dertil, havde han længe været interesseret i udendørs skulpturer. I sommeren 1858 var han muligvis den første kunstner, der afbildede den helt nye og meget store marmorstatue af George Washington til hest, som netop var ved at blive færdiggjort i Richmond i Virginia. Den stod (og står stadig) lige foran den statslige regeringsbygning, hvor den var blevet afsløret nogle måneder tidligere på Washingtons fødselsdag den 22. februar. Richardts tegning menes at være udført adskillige måneder før det ældst kendte fotogra-



Lynghy Kirke, sandsynligvis malet efter tegningen side 20 (jfr. også omslaget). (Foto: Roberto Fortuna).

Privateje

fi af monumentet, som blev taget i 1859.⁴¹

Før 1850'erne undrede europæiske rejsende i USA sig ofte over, at der ikke fandtes ruiner eller statuer i landskabet. Men ved Richardts besøg i 1855-59 var der blevet rejst adskillige monumenter til ære for Amerikas politiske grundlæggere og den demokratiske styreform. Byen Baltimore havde rejst en stor søjle til minde om George Washington, og Richmond i Virginia fulgte snart efter med sit store monument.

I Danmark var storestensætninger fra forhistoriske perioder jo almindeli-

ge landskabstræk, og gamle slotte, kirker og herregårde vidnede om en rig kulturhistorie. 1800-tallet medførte imidlertid en ny trang til at opføre monumenter. Der er ingen tvivl om, at Thorvaldsens berømmelse og hans klassiske heltestatuer havde stærk indflydelse på den kunstneriske smag inden for denne genre, navnlig da de blev bragt hjem fra Rom og anbragt i det museum, der indviedes i 1848 og bar hans navn. De krige, Danmark snart efter oplevede, skabte en ny form for fædrelandskærlighed og kollektiv bevidsthed, og mange nye monumenter blev rejst.



Skovkapellet i Dyrehaven, den senere Taarbæk Kirke. Original tegning.

Kellers samling

I Dyrehaven rejstes Den Skandinaviske Sten (s. 25) og Den Slesvigske Sten. Richardt tegnede dem begge i sommeren 1865, set fra forskellige vinkler. Han anbragte monumenterne i større landskabscenerier med en lund af gamle bøgetræer og Øresund som væsentlige indslag. De fleste af Richardts dyrehavebilleder indeholdt karakteristiske situationer, f.eks. folk der kører fornøjelsestur eller flokke af vandrende hjorte. I disse billeder havde publikum ikke svært ved at genkende stederne.⁴²

Hermed har vi for første gang samlet nogle eksempler på Richardts landskabsbilleder fra Lyngby-Taarbæk. Vi

lærer at sætte pris på en hidtil lidet kendt kunstner, der elskede sin fødeegn lige så højt som resten af sit land og dets landskaber.

Richardts kunst demonstrerer også den danske landskabsstil, som guldalderprofessoren N. L. Høyen anbefalede. Ifølge hans teorier skulle dansk kunst udtrykke den danske nationalbevidsthed, og i Richardts værker ser vi denne kærlighed til hjemegnen afspejlet.⁴³ Hans kunst viser også, at han beherskede en lang række kunstneriske udtryksformer, karakteristiske for midten af 1800-tallet: blyant, oliefarve og akvarelfarve samt tre-fire forskellige trykkeprocesser.



Den Skandinaviske Sten i Dyrehaven. Til venstre ses bagsiden af Den Slesvigske Sten, i baggrunden Øresund. Original tegning. Kellers samling

Afslutningsvis vil jeg argumentere for, at Lyngby-Taarbæks geografi og landskaber, der i lige så høj grad var en del af Richardts barndom, som de var hans tidlige tegne- og malemotiver, påvirkede kunstnerens synsmåde også uden for hans hjemegn. Jeg mener, at det idylliske Nordsjælland har spillet en hovedrolle i Richardts nordamerikanske kunst - både under hans besøg i 1850'erne og senere i 1870'erne, da han bosatte sig i Californien.

I Amerika tegnede og malede Richardt mange store, arkitektonisk iøjnefaldende huse, kirker og offentlige bygninger. Fra hans omfattende produktion af sådanne arbejder kan vi

nævne tre eksempler: Mount Vernon (George Washingtons landsted, malet i 1857), Grace Church i New York (malet i 1859) og The Smithsonian Institution i Washington, D.C. (tegnet i 1858). Hans usædvanligt store oliemaleri af Grace Church i New York vistes på en særudstilling på Metropolitan Museet i efteråret 2000. Faktisk fik maleriet en helsides reproduktion i det omfangsrige katalogs arkitekturafsnit.⁴⁴ Vi kan nemt se forbindelsen til Richardts tidlige studier af Lyngby Kirke i 1839 og til hans senere »Danske Kirker...« såvel som til hans malerier fra 1860'erne af københavnske kirker som f.eks. Johanneskirken.⁴⁵



Ferdinand Richardt, malet af sin bror Carl ca. 1854. Privateje

Selv om Richardts californiske landskaber fra 1870'erne og 1880'erne ved første øjekast synes at have meget lidt til fælles med Lyngby, er der efter min opfattelse en sammenhæng. Hundrede år efter Richardts tid på stedet var jeg museumsinspektør ved Oakland Museet i Californien. I løbet af næsten 20 års ophold blev jeg fortrolig med de gader, bygninger, kystpartier og åbne arealer, hvor Richardt levede og arbejdede. Selv om det kun ligger en kort sejlads med færge øst for San Francisco, har Oakland altid kunnet prale af et mildere klima end den mere velkendte by længere mod vest. Allerede dengang betragtedes Oakland - ligesom Lyngby - som en landlig idyl.

De mange egetræer, som gav Oakland navn, fik uden tvivl Richardt til at tænke på Danmarks gamle ege, og Californiens store kæmpefyrrer med deres majestætiske fremtoning mindede ham måske om Danmarks storslåede bøge (s. 27). Blandt adskillige af de store huse i Oaklands elegante kupe-rede kvarterer kan han have genkendt den victorianske elegance fra Danmarks nyere herregårde. Og ved den smukke Merritt-sø, som ligger i hjertet af Oakland, kan han sikkert have forestillet sig, at han var hjemme ved Lyngby Sø.⁴⁶ Begge disse parkomkransede søer kunne byde på robåde, skovture og kunststuderende, der tegnede langs deres bredder. Disse motiver i Californien mindede sikkert Richardt om hans hjemland. Men måske var Californiens vandmiljøer det, der gjorde mest indtryk. Oaklands vidtstrakte sølandskab ud til San Francisco-bugten og havet kunne minde om Mølleåen med dens udløb i Øresund.

Selv om Richardt forlod Danmark i 1873, tror jeg, at han oplevede og nød den kunstneriske udfordring i at gengive såvel det ukendte som det velkendte i Californiens landskaber. Og gennem sin lærergerning i Californien var han i stand til at videregive nogle af den gamle verdens traditioner, som han havde lært direkte fra Thorvaldsens hånd, til nye generationer i den nye verden.

Richardt ville uden tvivl være stolt af at vide, at hans kunst i begyndelsen af det 21. århundrede er blevet så



Californiske egetræer, malet af Ferdinand Richardt ca. 1877.

Oakland Museum of California

anerkendt, at hans tegninger og malerier er udstillet på betydningsfulde institutioner, og at værkerne opnår støt stigende priser på det internationale kunstmarked. Et stort oliemaleri af Richardt med skovgæster, klædt i Victoriatidens dragter og spadserende mellem kæmpefyrrer, blev for nylig

købt til den permanente kunstsamling i den californiske regerings hovedbygning i Sacramento.

Takket være sit bysbarn Ferdinand Richardt kan Lyngby-Taarbæk nu påberåbe sig kulturelle og kunstneriske bånd helt til den nordamerikanske vestkyst!

Forfatterens anmærkning: Under fire besøg i Lyngby siden 1994 har jeg modtaget hjælp fra mange personer. Specielt vil jeg gerne takke Lise Skjøt-Pedersen og Jeppe Tønsberg i Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune samt Lykke Pedersen, Mona Rasmussen og flere andre på Nationalmuseet i Brede. Jeg er taknemmelig for, at Keller Family Trust i New Orleans, Louisiana, har bidraget til at dække mine rejseudgifter. Desuden har jeg modtaget økonomisk hjælp fra Den danske Ambassade i Washington, D.C., og Fulbright Foundation. Specielt takker jeg Jeppe Tønsberg for at have oversat manuskriptet fra engelsk.

Noter:

- 1 Kasper Monrad, *De Ukendte Guldaldermalere*. Kbh: Kunstforeningen, 1982, s. 76.
- 2 Denne artikel er baseret på oplysninger om Richardts liv og kunstneriske produktion, som forfatteren har indsamlet gennem det seneste tiår.
- 3 »Parti fra Brede«, af Ferdinand Richardt. Olie på lærred, 89 x 142 cm. L-TK inv. nr. 1248
- 4 J. Ferdinand Richardt og C. E. Secher, *Danske Kirker, Slotte, Herregaarde og Mindesmærker*. Kbh: Kousgaard, 1867.
- 5 J. Ferdinand Richardt og T. A. Becker (bd. 1-8), derefter C. E. Secher (bd.9-20), *Prospecter af Danske Herregaarde*. Kbh: C. A. Reitzel, 1844-68.
- 6 Palle Laurings forord side 6, *Prospekter af Danske Herregaarde* [af] Joachim Ferdinand Richardt, genudgivet af Flemming Jerk og Barbara Marcus-Møller. 2 bind. Kbh.: Forum, 1976.
- 7 Carl Reitzel, *Fortegnelse over Danske Kunstneres Arbejder ... Charlottenborg-Udstillinger*. Kbh., 1883, s. 549-52.
- 8 [Ferdinand Richardt.] *Catalogue of the Celebrated Niagara Gallery Including a Collection of Scandinavian Paintings*. New York: Henry Leeds, 1857; og [Ferdinand Richardt.] *Catalogue of Ferdinand Richardt's Gallery of Paintings of American Scenery. and Collection of Danish Paintings*. New York: Staats-Zeitung, 1859.
- 9 Joachim Ferdinand Richardt, *Amerikanske Prospecter*. Kbh: Thieles Bogtrykkeri, 1860.
- 10 I nutiden kendes kun nogle få kobberstik af Richardts scener fra Niagara-faldene. Både en engelsk kunstner, Albert H. Payne, som hovedsagelig arbejdede i Leipzig, og adskillige amerikanske kobberstikkere kopierede senere Richardts Niagara-motiver. Imens Richardt i 1862 var i England, udkom hans store stik af jernbanebroen ved Niagara-faldene som udfoldsark i *London Illustrated News* (forfatterens samling).
- 11 Foruden Danske Herregaarde udkom i denne periode følgende bøger: Gustaf Ljunggren, *Skånska Herrgårdar*, tecknade av Fr. Richardt, 78 [billeder], Lund: Gleerup, 1852-63; og Olof Eneroth, *Herrgårdar uti Södermanland*, tecknade efter naturen av Fr. Richardt, 57 [billeder]. Stockholm, [1864]-1869.
- 12 *Brandforsikringsarkivalier*. Lyngby Sogn (1822); Niels Amstrup. »Brede omkring 1800«, *Budstikken*, Dansk Folkemuseum, 1960, s. 21.
- 13 Niels Amstrup. »Nogle billeder af Brede fra 19. århundrede«, *Budstikken*, Dansk Folkemuseum, 1962, s. 124.
- 14 *Folketællingen 1834*. Lyngby Sogn. Ørholm.
- 15 Oplysninger meddelt af Lise Skjøt-Pedersen og Jeppe Tønsberg.
- 16 »Joachim Ferdinand Richardt«, *Weilbachs Kunstnerleksikon* bind 7, 1998, s. 103. Selv om Richardts første fornavn var Joachim, signerede han altid sine billeder »Ferdinand Richardt«.
- 17 Samme.
- 18 Bymuseet i Helsingør, hvor Carl senere boede, ejer adskillige af hans billeder.
- 19 Et eksempel er det store alterbillede i Lyngby Kirke, C. W. Eckersbergs 'Den Sidste Nadver' fra 1829.
- 20 Richardts tegning af et bryllup i Lyngby Kirke i 1838 har tidligere været gengivet i *Lyngby-Bogen* 1939 og 1995-97 (den sidstnævnte med titlen »Lyngby Kirke«).

- 21 Eksempler herpå fra hans amerikanske værker er »Independence Hall, Philadelphia« (samlingen i Det Hvide Hus) med en livfuld gadescene, og »Grace Church, New York« (tilhører kirken), hvor man ser en stor velklædt forsamling forlade bygningen efter søndagsgudstjenesten.
- 22 Justina Keller er barnebarn af Richardts stedsøn Joost Schneider.
- 23 Fortegnelse over en betydelig Samling ... 1864. Kbh: Møller, 1864; Fortegnelse over en Samling ... Ferd. Richardt ... 1873. Kbh: Trier, 1873.
- 24 Fortegnelse over ... Ferd. Richardt's Malerier ... Kbh: Elvius, 1872.
- 25 Se Finn Solgård m.fl.: Lyngby Hovedgade, Lyngby 1996, s. 38-39.
- 26 Johan Hansens Auktion, bind 11. Kbh: Pedersen & Lefevre, 1934.
- 27 »Kirsten Pils Kilde«, Danske Kirker (Lyngby Kirke og Sogn).
- 28 Melinda Young Frye [Stuart], »J. F. Richardt (1819-1895): A Danish Artist in the American Landscape, 1855-1859«, Upubliceret afhandling. Washington, DC: George Washington University, 1992, s. 69.
- 29 Se Lyngby-Bogen 1999.
- 30 Iflg. Jeppe Tønsberg, Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune, august 2000.
- 31 Nationalmuseets arkiv, Brede.
- 32 Fortegnelse over Danske Kunstneres Arbejder. 1883, s. 350.
- 33 Kellers samling.
- 34 Denne opfindelse blev kaldt »zinkografi«, og processen var i alt væsentligt den samme som litografi bortset fra, at en zinkplade blev brugt i stedet for sten. Zink var lejlighedsvis blevet brugt på denne måde i England siden 1830 iflg. Hillary Beck, Victorian Engravings. London: Victoria & Albert Museum, 1973.
- 35 F. Richardt, Prospekter af Danske Herregaarde, ny udgave, 1976, bind 1, s. 54-55.
- 36 »Eremitagen«, Danske Kirker..., samme side som note 27.
- 37 Original, dateret tegning i Kellers samling: zinkografi i Danske Kirker ... (Gentofte Sogn): vedr. maleriet se auktionskatalog fra Sotheby's (New York), februar 1992: »Joachim Ferdinand Richardt (dansk, 1819-95), Besøg på Bernstorff Slot, Danmark, i 1868 af Edward, Prins af Wales, og Prinsesse Alexandra.«
- 38 Oplyst af Jeppe Tønsberg, Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune.
- 39 Se J. Tønsberg, »Lyngby Gamle Kirkegård«, Lyngby-Bogen 1980, s. 9.
- 40 Dateringen kendes fra den originale tegning i Kellers samling.
- 41 Thomas Brumbaugh, »The Evolution of Crawford's 'Washington'«, The Virginia Magazine of History and Biography 70/1, (januar 1962):14.
- 42 Begge de originale tegninger er i Kellers samling.
- 43 Henrik Bramsen, »Introduction«, Danish Painting: The Golden Age (London: 1984), s. 37.
- 44 Art and the Empire City, New York, 1825-1861. New York. Metropolitan Museum of Art, 2000.
- 45 Københavns Bymuseum.
- 46 Se Harvey Jones, Scene in Oakland, 1852-2002: Artworks Celebrating the City's 150th Anniversary, 9 March-25 August 2002, Oakland, CA: Oakland Museum of California, 2002. Denne udstilling og dens katalog indeholdt fem malerier af Richardt, der viser Oakland i 1800-tallet.



*Siri i hovedrollen i »Herr Bengts hustru«, et af Strindbergs historiske dramaer, Nya Teatern, Stockholm, 1882. Stykket blev ingen succes, og i et brev betegnede Strindberg det som sin afskedssang til romantikken.
Efter Karin Smirnoff: Strindbergs første hustru (2. rev. udg., Kbhvn. 1948).*

Jens Henrik Tiemroth

Dæmonernes dans eller digt og virkelighed.

Den svenske digter August Strindberg

og de mange Hansen'er i Københavns nordlige omegn

Den 27. september 1888 kunne følgende indlæg læses i dagbladet Politiken:

»Til beroligelse. I anledning af de skæmtsomme Rygter, mine litterære Meningsfjender har udspreedt om min Person, skal jeg herved tilkendegive for Venner og Frænder, at jeg ikke har voldttaget Børn og ikke har været delagtig i Tyverierne i Taarbæk. Kjøbenhavn, den 26. Septbr. 1888. August Strindberg.«

Så vidt vides besøgte August Strindberg egnen lige nord for København to gange. Første gang var et kortere ophold i Skodsborg i maj 1887, som han har betegnet som »min komiske københavnsfærd«. I november samme efterår vendte han tilbage for at overvære premieren på samtidsdramaet »Faderen«, hvormed han håbede at slå igennem som skandinavisk forfatter. Da den københavnske teaterverden var i krise, måtte familien Strindberg af ren og skær fattigdom snart flytte ud i omegnen, hvor de boede forskellige steder i Klampenborg, Taarbæk, Virum og Holte, indtil Strindberg i april 1889 vendte alene tilbage til Sverige. I dette korte tidsrum, der er et af de mest litterært frugtbare i hans liv, nåede Strindberg

bl.a. at afslutte historien om sit ægteskab (på dansk: »En dåres forsvarstale«) i Taarbæk og efter fransk mønster danne sit Skandinavisk Forsøgsteater, der en overgang var tænkt etableret på Hotel Nyholte over for det nuværende Holte Midtpunkt. Til forsøgsteatret skrev han en række nutidige, korte skuespil med små ydre krav, heriblandt »Frøken Julie«, hvoraf flere med deres stramme komposition og komplicerede karaktertegning hører til det moderne teaters mest spillede stykker.

Sammen med den mindre kendte novelle »Tschandala« og andre værker, som vil blive omtalt senere, bærer »Frøken Julie« umiskendeligt præg af Strindbergs oplevelser på ejendommen Skovlyst, det nuværende Geelsgaard ved Kongevejen i Virum, hvor familien Strindberg havde lejet sig ind for sommeren 1888. Takket være københavnerpressen, der nok viste ærbødighed over for Gud, konge og fædreland, men nogenlunde frit diskuterede enkeltpersoners driftsliv, udviklede de stedfundne begivenheder på Skovlyst sig til en større offentlig affære omkring Strindberg og forvalteren på stedet, Ludvig Hansen, en affære som ovenstående dementi er en del af, og som foruden de

her nævnte beskyldninger om voldtægt og tyveri, også omfattede påstande om pengeafpresning og revolverskud i natten samt bestikkelsesforsøg og forsøg på falsk forklaring for retten. Hertil kom naturligvis offentlig blotlæggelse af familien Strindbergs privatliv.

Det er en periode, der satte sig dybe spor i Strindbergs liv og digtning, og som er omgivet af mange myter, selv om sandheden, så vidt den kan fremstilles, er dramatisk nok endda. Inden forløbet skal søges dokumentarisk beskrevet, skal hovedpersonen, hans forfatterskab og de forhold af kulturpolitisk og anden art, han virkede under, præsenteres nærmere:

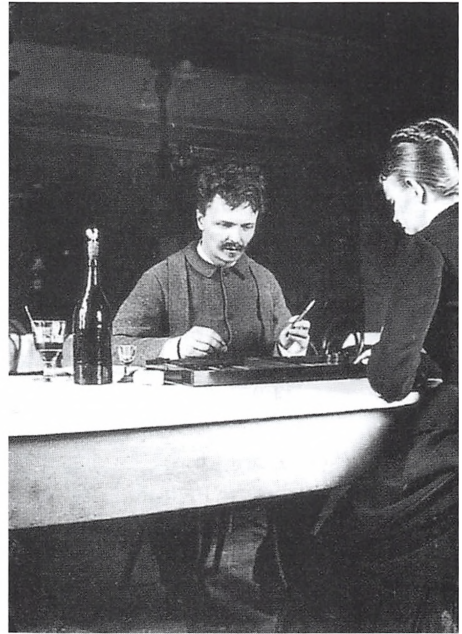
En kort version af August Strindberg liv og levned lyder, at han var født i Stockholm i 1849 som tredje søn af i alt syv overlevende børn i ægteskabet mellem dampskibskommissionær Carl Oscar Strindberg og hans 12 år yngre hustru Ulrike Eleonora, der døde, da August var 13 år, hvorefter faderen hurtigt giftede sig igen. Det var et forholdsvis velstillet og trygt hjem, præget af pietistisk kristendom, og hvor lydighed, sparsommelighed og orden var i højsædet. Selv blev August Strindberg gift og skilt tre gange og afgik ved døden i 1912 i sin fødeby, hvor han ligger begravet under et sorttjæret kors med den selvvalgte indskrift: O Crux Ave Spes Unica ! - Hil dig, o kors, vort eneste håb !

Selv om Strindberg på mange måder var traditionel og borgerlig i sin livsførelse, vil det dog være en alvorlig underdrivelse at hævde, at hans livsforløb var

lige som regelret og forudsigeligt, som ovenstående (måske bortset fra de tre skilsmisser) lader formode. Tværtimod var han langt omkring både geografisk og mentalt. I flere perioder opholdt han sig uden for Sverige som en slags frivillig flygtning, ivrigt optaget af tidens skiftende kulturelle, teknologiske og ideologiske forhold, som han gav kunstnerisk udtryk ikke alene i sit forfatterskab, men også (hvad man navnlig har fået øje for i de senere år) i sit maleri og i sit arbejde med fotografiet og dets muligheder. Til de tilsyneladende paradokser i hans liv hører, at han, der i sit forfatterskab uafsladeligt fremhæver kvindens rolle som hustru og moder, tre gange var gift med kvinder med egen karriere. I 1877 indgik han ægteskab med den et år yngre svensk-finske skuespiller Siri von Essen (1850-1912), fra hvem han først blev skilt i 1891, skønt opholdet her på egnen i 1887-88 i realiteten var afslutningen på deres samliv. Desuden var han gift 1893-97 med den østrigske journalist Frida Uhl (1872-1943) og endelig 1901-04 med den svenske skuespiller Harriet Bosse (1878-1961).

Liv og digtning

Ikke alene Strindbergs liv, men også hans digtning bød således på store omskiftelser. Hans første dramatiske hovedværk »Mäster Olof« var skrevet under indtryk af begivenhederne under Pariserkommunen i 1871, men omklædt til den svenske reformationstid; det afspejler en romantisk, revolutionær idealisme, og blev afvist af Kungliga Teatern



På Hotel Hof i Gersau, Schweiz, tog Strindberg i efteråret 1886 en serie fotografier af sig selv, hustruen Siri og deres 3 børn i nøje iscenesatte roller, knyttet til hans eget liv. På langt de fleste billeder er hans eget udtrykfulde ansigt i centrum. Billedet til højre er det eneste kendte af ægtefællerne sammen. Strindberg forsøgte uden held at få serien udgivet og betegnede den »impressionistbilleder«. Fornemmelsen af nærvær og den asymmetriske beskæring af billedet til venstre af Siri forklarer denne betegnelse.

Strindbergmuseet, Stockholm

i flere omgange. Selv om Strindberg på sin vis vedblev at være en indeklemt romantiker, udfoldede han snart realismens kunstneriske program med dens demokratiske samfundskritik bl.a. i gennembrudsromanen »Röda Rummet« fra 1879, hvormed han blev Det unga Sveriges selvskrevne bannerfører. I de følgende år fortsatte Strindberg beskyldningen af de kulturbærende svenske institutioner, kirke, skole, familie og stat, inden han i anden halvdel af 1880'erne under sin første eksilperiode svingede over til

psykologiske studier med åndsaristokratiske overtoner, til dels påvirket af den tyske filosof Friedrich Nietzsche, som han lærte at kende gennem Georg Brandes. I denne periode, som også omfatter hans ophold her på egnen, og hvor kampen stod mod kvinden, Kristus og pakked, som hans datter, Karin Smirnoff senere har udtrykt det, skrev han de store formeksperimenterende, naturalistiske sørgespil om kampen mellem mand og kvinde, der sikrede ham en plads i verdenslitteraturen.

Det sidste store omsving i Strindbergs litterære produktion fandt sted med den såkaldte Inferno-krise midt i 1890'erne, opkaldt efter den roman, han skrev i Paris i 1897, og hvor han under indtryk af en religiøs krise opgav det naturalistiske verdensbillede med dets tro på en naturvidenskabelig, direkte iagttagbar objektivitet.

Selv om Strindbergs liv og digtning gensidigt befrugtede hinanden, udgør de således ikke nogen harmonisk enhed i klassisk, idealistisk forstand. Man kan ikke fastholde ham på et bestemt synspunkt, en uforanderlig kerne eller identitet. Det er et forhold, der er i overensstemmelse med de postmodernistiske idealer i vor egen tid om det grænseoverskridende og formeksperimenterende og om rollebegrebet, og som har været medvirkende til de senere års fornyede interesse både for Nietzsches filosofi og for Strindbergs litterære og billedkunstneriske arbejder, men det er også et forhold, som bestemt ikke svarede til datidens forventninger om åndelig storhed. Hertil kom, at det borgerlige Sverige ikke alene måtte føle lede ved Strindbergs kulturpolitiske holdninger, men også ved hans hudløse anvendelse af sin private tilværelse i sit forfatterskab.

Nordens kulturelle metropol

I København havde litteraturen efter europæisk forbillede og med Georg Brandes som frontfigur sat samfundsforholdene under debat siden 1870'erne, og byen stod for mange unge sven-

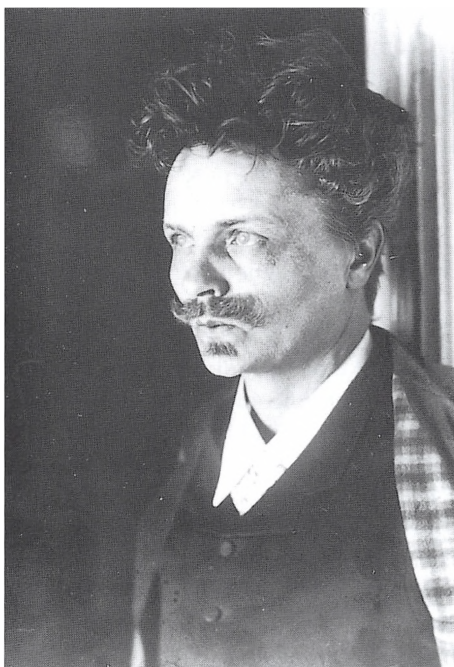
skere, ikke mindst skånske intellektuelle, som selve porten til Europa. Her var i disse år opstået et levende miljø af hele og halve akademikere, der på ofte kummerlige økonomiske vilkår gjorde sig gældende indenfor den voksende presse og inden for litteratur- og teaterverdenen. Strindberg havde været et kendt navn i København siden udgivelsen af »Röda Rummet«, hvis form og indhold også fandt forståelse hos konservative kritikere, og da han efter første bind af novellesamlingen »Gif-tas« med de dystre kvindeskikkelser i 1884 blev anklaget for gudsbespottelse i sit hjemland, var hans ry så stort, at han stod afbildet i vokskabinetet Skandinavisk Panoptikon, da dette åbnede året efter på Vesterbrogade ved den nuværende Københavns Hovedbanegård. Det var som nævnt også i håbet om her at slå igennem som skandinavisk forfatter, at han i efteråret 1887 tog til Danmark, da hans første naturalistiske sørgespil »Faderen«, som hans svenske forlægger havde afvist som for dristigt, skulle have premiere på Casinotatret i Amaliegade.

En væsentlig årsag til Strindbergs popularitet i København var, at Politiken var startet i 1884 som et kamporgan for den frisindede, naturalistiske, psykologiske og sociale litteratur, og at han her blev markedsført med begejstring af bladets hovedkraft Edvard Brandes, som også på anden vis stod ham bi med råd og dåd. En del af Brandes position lå i, at han i kraft af arven efter sin første hustru kunne udøve en vis mæcen-

virksomhed på det litterære parnas, der for størstedelen som nævnt var plaget af konstante næringsssorger. Det gjaldt også Strindberg, der siden efteråret 1883 havde turet rundt i Europa med sin hustru, Siri von Essen, og deres tre børn samt en kvindelig svensk hushjælp.

Strindbergs forhold til det danske litterære og politiske venstre var dog ikke entydigt. De hyldede hans revolutionære holdning til almindelige samfundsspørgsmål og hans religiøse fritænkeri, men til gengæld kunne højrefolkene og de mere midtsøgende bruge hans vedvarende fremhævelse af kvindens ansvar som hustru og mor og hans latterliggørelse af kvindesagen i anden del af »Giftas« (1886), selv om de ud fra deres romantisk-idealistiske skønhedsideal måtte tage afstand fra, hvad de opfattede som et fremragende talents digteriske overdrivelser. Til Strindbergs vanskeligheder med den intellektuelle venstrefløj hørte i øvrigt også hans antisemitisme, som naturligvis måtte genere de indflydelsesrige brødre Edvard og Georg Brandes, med hvem han ellers var på linie i mange spørgsmål.

I de år, hvor den politiske kamp mellem højre og venstre kulminerede i København med højreregeringens provisoriske finanslove mod folketingsflertallets vilje, og hvor man udkæmpede den såkaldte sædelighedsfejde om forholdet mellem fri kærlighed og social orden, var man i toneangivende kredse således hverken hundrede procent for eller imod Strindberg. Det gav ham en vis manøvfrihed, men betød også, at



August Strindberg fotograferet i april 1891 på Värmdö i den stockholmske skærgård af veterinærprofessoren John Lundgren (1857-1938). Attituden er nøje indstuderet, uden tvivl af modellen selv. Strindbergmuseet, Stockholm

han under de rette omstændigheder kunne blive en brik i drevne politiske og kulturpolitiske hænder. Det har næppe øget sympatien for ham på højre fløj, at det lykkedes for Politiken og Socialdemokraten at gøre premieren på »Faderen« den 14. november 1887 (nationalskjalden Oehlenschlägers fødselsdag) til en publikumsdemonstration mod det officielle Sverige og dets åndsfrænder i Danmark, og Strindbergs egne uforsigtige handlinger i sensomme-

ren 1888 gjorde ham til et let offer for et komplet udtænkt af en kreds omkring højrebladet Avisen. Det er væsentlige sider af dette forløb, der skal søges dokumenteret i det følgende, ligesom der skal gives eksempler på, hvorledes Strindberg i sin digtning benyttede forskellige situationer fra sit ophold her på egnen.

Synet på Strindberg

Med tanke på Strindbergs senere status som verdensberømt og den opsigt, som sagen i sin tid vakte, kan det ikke undre, at der helt op til i dag er skrevet meget om emnet, hvor der kan sættes spørgsmål både ved detaljer og ved opfattelsen af personer og situationer. Væsentlig for den følgende fremstilling har været den danske litteraturforsker Harry Jacobsens tre bøger om Strindberg og 1880'ernes København, »Digteren og fantasien. Strindberg på Skovlyst« (1945), »Strindberg og hans første hustru« (1946) samt »Strindberg i firsernes København« (1948). Jacobsens lokalkendskab er begrænset, men han er som den første gået dokumentarisk til værks og har foruden Strindbergs egne værker systematisk inddraget breve, avisartikler, retsdokumenter og erindringsmateriale. I en senere artikel »Affære om pengeafpresning« (Berlingske Aftenavis Weekend 29.-30. august 1970) har han med delvis baggrund i senere fremkommet stof fundet lejlighed til at korrigere nogle af sine tidligere fremsatte synspunkter. Endelig kan nævnes, at den svenske forfatter P. O.

Enquist i et afsnit i bogen »Korttegnerne« (dansk udgave 1992), der ellers ikke er pletfri ud fra et dokumentarisk synspunkt, på overbevisende måde har gengivet indholdet af en ikke tidligere offentliggjort erklæring med følgeskrivelse om den påståede voldtægt, som kan kaste yderligere lys over sagen.

Med baggrund i sine undersøgelser kan Harry Jacobsen fremhæve, at Strindbergs liv og digtning nok hænger tæt sammen, men at man ikke kan identificere indholdet af hans digtning med virkeligheden, som han oplevede den. Selv om Strindberg i sin ydre adfærd og sin omfattende brevskrivning kunne lade sig styre af sin fantasi og sine aversioner, og selv om Jacobsen mener, at Strindberg var offer for hvad han kalder flere alvorlige psykoser, stiller han netop med baggrund i brev materialet spørgsmål ved den både dengang og senere ofte fremførte påstand, at Strindberg siden Giftasprocessens dage havde lidt af en fremadskridende sindsygdning, som kulminerede i hans Inferno-periode i 1890'erne.

I 1979 udsendte forfatteren Olof Lagercrantz en omdiskuteret Strindbergbiografi, hvor han gik endnu længere end Harry Jacobsen og fremsatte den tese, at Inferno-perioden ikke var enestående i Strindbergs liv. I overensstemmelse hermed hævdede Lagercrantz den opfattelse, som også er søgt fulgt i denne artikel, at Strindberg nok var et offer for sine idéer og lidenskaber, men at han ihærdigt og med fuld indsigt i sine handlinger forsøgte at for-

me sit liv, spille sin rolle, så det tjente hans digtning.

Ægteskabsdramaet i Taarbæk

Det var i udlændingeårene, hvor Strindberg og Siri levede tæt sammen, at han for alvor opdagede, at han i deres forhold havde en guldgrube til sit forfatter-skab, et forhold der skulle udnyttes så at sige til sidste blodsdråbe. Det er påvist, at udviklingen i hans berømte kvindehad så langtfra blot skal ses i lyset af de intellektuelle strømninger, han lod sig præge af, men tidsmæssigt faldt sammen med seksuelle problemer i deres ægteskab. Kulminationen nåedes, da

han i vintermånederne 1887-1888 med sin familie som nævnt var kommet til København i forbindelse med premieren på »Faderen«, der ikke mindst takket være hans egen adfærd blev opfattet som skrevet over hans ægteskab, og hvor ritmesteren under påskud af sindsyge lægges i spændetrøje under magtstriden med hustruen, der iskoldt og hensynsløst har ophidset ham og sæt uro og jalouisi i hans sind.

Da »Faderen« trods pæn kritikermotagelse også i højrepressen ikke blev nogen økonomisk succes, måtte familien Strindberg som nævnt flytte fra Kø-



Villa Maud, Taarbæk Strandvej 42, landbetjentens sommervilla, hvor Strindbergs overvintrede, og hvor han færdigskrev sin ægteskabshistorie og gjorde et uudstøteligt indtryk på fiskerbefolkningen.

Byhistorisk Samling

benhavn ud i omegnen. Først boede de i en cottage i Klampenborg, der stod tom for vinteren og var ejet af en bogtrykker, der fremstillede teaterprogrammer, men i begyndelsen af januar lejede familien sig ind hos den stedlige betjent i Taarbæk i den endnu eksisterende villa Maud på Strandvejen. Selv om fattigdom havde drevet ham fra København, var Strindberg let at overtale til at tage ind og give den som boheme og som den gale svensker, han blev anset for i brede kredse efter premieren på »Faderen«. I Taarbæk forekom han mere fjern og menneskesky, dybt optaget af at færdiggøre den roman om sit ægteskabs historie, som han tidligere havde påbegyndt, og af sin omfattende korrespondance med forretningsforbindelser og venner. De blev bestormet med henvendelser om hans fortvivlede økonomiske situation og delagtiggjort i hans lidenskabelige anklager mod hustruen, som vennerne kun kunne opfatte som udsprunget af et uligevægtigt sind. Siri blev beskyldt for at bedrage ham, være sjusket, drikfældig, forsømmelig med børnene og for at ligge under for en frøken Marie David, som lod forstå, at hun var resultat af et af Georg Brandes' kærlighedseventyr, og hvem sladderer tillagde lesbiske tilbøjeligheder.

Beskyldningerne går igen i ægteskabsromanen »Le playdoyer d'un fou« (på dansk: »En dåres forsvarstale«), hvor helten »med plebejisk sjælstarvelighed« bliver ved med at elske den kvinde, hvis aristokratiske skønhed han

forguder. Romanen, der blev afsluttet i villa Maud under en forrygende snestorm i marts 1888, er udformet både som en kærligheds- og jalousihistorie og en utilsløret hævnakt; det sidste, ultrakorte, kapitel lyder således: »Historien er til ende, min elskede. Jeg er hævnnet; vi er kvit ...« Romanen er affattet på fransk, angiveligt af hensyn til Siri, der også først stiftede bekendskab med den efter skilsmissen og i tysk oversættelse, men man kan formode, at sproget også er valgt med henblik på et muligt litterært gennembrud i Frankrig.

Modellen til denne hundjævel huskes i Taarbæk som en svagelig, yderst nervøs mor til de tre børn, som næsten altid var med, når hun gik ud, og som et menneske, der kom godt ud af det med de handlende. Om sig selv skriver Strindberg i et brev til Edvard Brandes i de sindsoprivende martsdage, at han her i Taarbæk, som overalt hvor han har boet, går for at være en dåre, men om det indtryk han faktisk gjorde på lokalbefolkningen, har et barnebarn af en dengang nygift fiskerkone og nabo til Strindbergs fortalt til forfatteren af denne artikel. I følge denne nabokone var der i modsætning til hos fiskerfamilierne altid lys hos Strindbergs om aftenen, hvor man kunne se ham jage Siri rundt om bordet. Familien udskilte sig også ved at spise suppe af brændenælder, som nabokonen indsamlede ved retiraderne, hvor de var størst. Hun var også tilhører, når Strindberg ville læse op. Det foregik med mange fagter og traven frem og tilbage, og det lykkedes

hende af og til at komme uset bag ved ham og slippe væk. Ved sin afrejse gav han hende en æske med papirer og formanede hende at passe godt på tingene, der ville blive meget værd, når han blev berømt. Hun stillede dem imidlertid ned ved vandkanten, hvad man havde for vane at gøre med ting, som man ville af med, så de kunne skylle bort. Siden kunne hun, der ellers var meget læsende, ikke tåle en linie af Strindberg, det gale menneske.

Den magiske sommer på Skovlyst

Villa Maud var til herskabsbrug, dvs. til udlejning til sommergæster fra København, så da vinteren var forbi, måtte familien Strindberg se sig om efter et andet logi. Via en gartnerkone fra Ordrup,

Madam Hansen, der solgte grønsager fra dør til dør i Taarbæk, lejede Strindbergs sig ind på Skovlyst i Virum, en lystgård beliggende ved Kongevejen ved sydsiden af Geels Bakke og op til Geels Skov. De økonomiske betingelser var fordelagtige, 50 kr. pr. måned for fire værelser og det sydøstligste af gårdens tårnværelser til forfatterens eget brug.

Trods den idylliske beliggenhed, hvortil hørte en sø med en lille øpavillon mellem hovedbygningen og den støvede Kongevej, var ejendommen i et håbløst rod og forfald og vrimlede med hunde, katte og fjerkræ af forskellig art, som indtog noget, der kunne ligne familiær stilling. Ejeren var den fyrreårige frk. Frankenu, en i det ydre aparte og excentrisk person, der fire år i for-



Skovlyst set fra Kongevejen o. 1900. På Strindbergs tid havde hovedbygningen en søjlebåret, åben altan midt for facaden. I dag er søen reguleret, og Kongevejen er rykket tættere på.

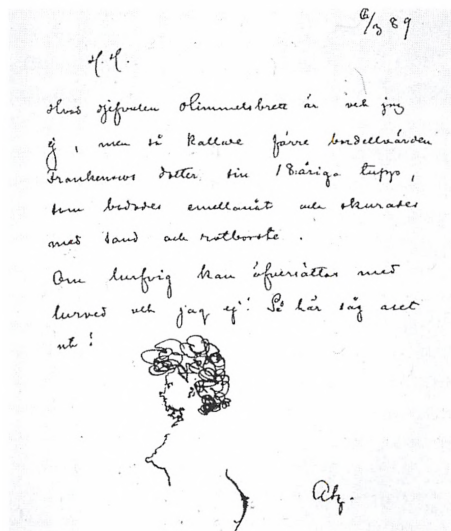
Byhistorisk Arkiv for Søllerød Kommune

vejen havde overtaget stedet efter sine forældres død og søgte at holde det gående ved den fjorten år yngre bestyrer, Ludvig Hansen, og et par af dennes halvsøskende. Hansen selv synes at have været en mere eller mindre selvært stolemager, der søgte at fægte sig gennem livet med sit sydlandske ydre og sin medfødte charme. Som landmand var han en parodi, men som tryllekunstner, skuespiller og amatørskribent ikke uden evner, som han da også havde forsøgt at udnytte ved forskellige arrangementer på Hotel Rustenberg i Lyngby, før han kom på idéen med udlejningen af slottet, som han betegnede det, og via sin mor, gartnerkonen madam Hansen fra Ordrup, fik knyttet forbindelsen til Strindbergs. Hvad Strindberg ikke vidste, og næppe nogensinde fik at vide, var at grev Hans, som han ironisk kaldtes på egnen, var en illegitim halvbror til »komtesse«, frk. Frankenau. I stedet antog han som alle andre, at parrets frimodige omgangsform skyldtes et kærlighedsforhold mellem to ulige parter, et spændende tema som han naturligvis agtede at studere og udnytte litterært.

Strindberg havde arbejdsro om dagen, kunne færdes i den tilgroede have og studere vækster og beboere og fik yderligere stof ved natlige sammenkomster på den lille øpavillon med Hansen, med hvem han drak dus og omgikkes på samme tvangfri måde, som det havde været tilfældet med skærgårdsbeboerne. Hansen besørgede også villigt ærinder for Strindberg i Kø-

benhavn og ledsagede ham vistnok ved en enkelt lejlighed til forlagsforhandlinger i Helsingborg.

Det gjorde tilsyneladende ikke skår i forholdet, at Strindberg, der nu levede i cølibat med Siri, ved en enkelt lejlighed (eller to) i maj-juni indlod sig seksuelt med Hansens knap 17-årige halvsøster Martha Magdalene. Han fortrød vist øjeblikkelig dette forhold, som han følte ikke var ham værdigt (omend han ikke undlod at prale med det i sin brevveksling) og som derudover gjorde ham sårbar over for hustruen. I novellen »Tschandala«, som han skrev efter at



I et brev af 6. marts 1889 til forfatteren Peter Nansen (1861-1918), der oversatte novellen »Tschandala« om begivenhederne på Skovlyst til dansk, har Strindberg tegnet den unge Martha Magdalene: »Så här såg aset ut!« Nansen var tilknyttet Politiken, og det var formentlig også han, der udfærdigede dementiet »Til Beroligelse«, som indleder denne artikel. Det Kongelige Bibliotek

have forladt Skovlyst, beskriver han følelsen af at have fornedret sig ved »i selve det hus, hvor hans familie boede, at stå i forbindelse med en anden kvinde«. Hvor stærkt de forhold af erotisk art, som han oplevede og iagttog, eller mente at iagttage, på Skovlyst, påvirkede ham umiddelbart, ses i dramaerne »Frøken Julie« og »Kreditorer« (»Fordringsägere«) som begge blev skrevet på stedet. I »Frøken Julie« går den aristokratiske frøken til grunde efter at have indladt sig med og ladet forføre af tjeneren Jean, og til »Kreditorer«, der blev det stykke hvormed han først slog igennem i udlandet, lånte Strindberg både replikker og situationer fra den nyligt afsluttede ægteskabshistorie. Forinden havde han den 2. juli afsluttet novellen »Den romantiska klockaren på Rånö«, vist oprindelig en erindring fra barndommens somre, der undervejs i skabelsesprocessen antog træk efter Skovlysts fantasierende forvalter.

Strindbergs omfattende produktion i sommermånederne skal også ses i lyset af, at han var uden øjeblikkelige økonomiske bekymringer, idet det var lykkedes ham at afsætte skærgårdsnovellen om den romantiske klokke til Bonnier i Stockholm for et pænt beløb. I modsætning hertil synes hans dusbror og husvært på Skovlyst, forvalteren, at have haft stadig større vanskeligheder med at få gården til at løbe rundt, og meget tyder på, at han på forskellige måder søgte at udnytte Strindbergs forbedrede økonomiske situation og til sidst forsøgte sig med regulær pengeaf-

presning. I alt fald kom det til en række dramatiske optrin, hvor Hansen søgte at genere Strindberg og familien mest muligt med natlige pistolskud, ulidelig larmen og skrålen og lignende påfund, inden han under det endelige opgør med gensidige trusler den 2. september satte trumf på og røbede Strindbergs affære med halvsøsteren i Siris nærvær. Selv om hun reagerede iskoldt, fortrak familien i største hast over på den anden side af Geels Bakke og indlogerede sig på Hotel Nyholte. I et brev til Edvard Brandes to dage senere skrev Strindberg, at han var blevet bortjaget fra Skovlyst med revolverskud, indbrud, zigeunerdans og otte hunde.

På hjørnet af Holte- og Lyngbyvejen

Opført i schweizerstil med pindeverandaer og gennemskårne grønne vindueskodder lå Hotel Nyholte i et sø- og skovrigt område på engen mellem Geels Bakke og Rudersdal Bakke og ud til Kongevejen, omtrent hvor denne krydsede nordsiden af vejen til (i dag: Gl.) Holte, den nuværende Øverødvej. Både hotellet og det sparsomt bebyggede område omkring den havde navn efter hotellets forgænger, en kro som var nedbrændt i januar 1885. Til hotellet var knyttet en rejsestald, der samtidig tjente som kælderbeværtning.

Ejeren af Hotel Nyholte var Anders Månson, skåning og således landsmand til Strindberg, dertil en jovial og forretningsduelig person, der ikke var uden blik for den reklame, som berømt heder kunne tilføre hans etablissement. Ikke



Dette københavnerselskab på udflugt til omegnens herligheder er fotograferet i foråret 1889, hvor Kongevejen i dag krydser Holte Stationsvej/Øverødvej. Til højre ses Hotel Nyholte, hvor Strindberg logerede efter flugten fra Skovlyst på den anden side af Geels Bakke. Da fotografiet blev taget, boede han i den endnu eksisterende villa, Rudersdalsvej 24, bag granskoven nord for hotellet.

Byhistorisk Arkiv for Søllerød Kommune

mindst på grund af beliggenheden tæt ved Holte station var det ved at blive opdaget af københavnere, og netop i sommeren 1888 havde Månson fået opført et nyt serveringssted, Jagtpavillonen, på toppen af den høje skrænt over for stationsbygningen. Strindberg fik stillet et kvistværrelse til rådighed, mens familien blev indlogeret på første sal i rejsestalden, og værten kom i hvert fald ikke til at klage over manglende offentlig omtale af sin gæst i løbet af de godt seks uger, denne opholdt sig på stedet. Senere på året overvejede Strindberg alvorligt at lade sit Skandinavisk Forsøgsteater løbe af stabelen i hotellets sal - »på hjørnet af Holte- og Lyngby-

vejen«, som et københavnsk blad ironisk kommenterede det.

Ved ankomsten til Hotel Nyholte den 2. september var Strindberg i en presset situation ikke blot ægteskabeligt, men også økonomisk. Han var rejst fra en måneds husleje på Skovlyst og havde modtaget afslag fra Bonnier på »Frøken Julie« og »Kreditorer«, som forlaget begge anså for at være for vovede. Vel installeret hos Månson tog Strindberg derfor fat på den milde og elskværdige causerisamling »Blomstermålninger och djurstucken«, som han var blevet inspireret til af havelivet på Skovlyst, og som var beregnet for det litterære julemarked. Her kan man møde Ludvig

Hansen fra den charmerende og fornøjelige side, men Strindberg havde også andre og grummere planer med ham. Ved et anonymt og på dansk affattet indlæg i Politikens »juridiske brevkasse« undersøgte han sine muligheder for at få Hansen straffet og gjort erstatningspligtig, ligesom han kontaktede sin tidligere husvært i Taarbæk, politibetjenten, og tilkendegav sin mistanke om, at Hansen var en der på egnen eftersøgt indbrudstyv. Det første kom der ikke noget ud af, men den 15. september blev den overraskede Hansen arresteret på Skovlyst under dramatiske og paradiske omstændigheder, og selv om hans uskyld efterfølgende forekom indlysende, idet hans natlige fravær fra gården bl.a. kunne forklares med et kæresteforhold på egnen, blev sagen berammet for retten den 20. september og Strindberg indkaldt som vidne.

En flygtning krydser sit spor

Meget tyder på, at Strindberg nu var klar over, at han havde vovet sig længere ud, end han kunne bunde. Hertil kom, at han under Giftas-processen ikke havde gjort nogen overbevisende figur i retten, og at han med sit nervøse gemyt vist i det hele taget havde det svært med personlig, offentlig fremtræden. Om han også var bekendt med en erklæring af 18. september, bevidnet af to personer og underskrevet af Ludvig Hansens halvsøster, den føromtalte Martha Magdalene, som højrebladet Avisens redaktør havde sikret sig, og hvori hun erklærer, at hun var blevet

voldtaget af digteren, kan ikke afgøres, men under alle omstændigheder stak han dagen efter af mod Paris med en tilfældigt opdukket svensk bekendt, angiveligt for at studere André Antoinets forsøgsteater, Théâtre Libre. Samme dag, den 19. september, havde Politiken, formentlig ved hans egen mellemkomst, skabt forhåndsinteresse om den ellers banale tyverisag, der skulle for dommeren næste dag, ved i en spændstig forsideartikel at sammenstille Taarbæktyven med Jack The Ripper, der i denne eftersommer lamslog London og verden med sine gerninger.

Under den forklaring, som Martha Magdalene dagen efter afgav for dommeren i broderens sag, hævdede hun også at være blevet voldtaget af det forsvundne hovedvidne, og selv om hun ikke blev troet af dommeren, var det med forfatterens ry som excentriker og radikal sympatisør en alt for god historie til ikke at blive brugt af en sulten presse i det ophedede kulturelle og politiske klima, som herskede i provisorietidens København. Højrebladet Avisen havde med pigens erklæring (og man kan ikke udelukke et kontant vederlag i denne forbindelse) tilvejebragt et godt udgangspunkt om ikke just for domfældelse, da den slags sager var vanskelige at oplyse, så dog skandalisering af digteren, og bladet kunne derfor allerede dagen efter retsmødet antyde, at den så pludseligt forsvundne kvindehader havde forgrebet sig på en mindreårig pige, »hvis skæbne ikke er ligegyldig for den mand, der nu sad i arrest som sigtet for tyveri«. Dagen efter,

den 22. september, slap et andet højreblad så katten ud af sækken og skrev, at Marthas mor, gartnerkonen fra Ordrup, havde erklæret, at Strindberg havde gjort »det forfærdeligste på jorden« ved hendes datter. Dagen efter igen bragte Social-Demokraten, der trods sit politiske tilhørsforhold ikke havde kunnet stå for fristelsen til også at røre rundt i affæren, dog et dementi, hvoraf det fremgik, at beskyldningerne mod Strindberg udelukkende skyldtes en hævnakt fra den anholdte Ludvig Hansens families side, ligesom den unge pige nu sagde, eller var blevet overtalt til at sige, at hun havde indladt sig med Strindberg, fordi hun »godt kunne lide ham«.

For ikke at få den radikale sag kompromitteret yderligere besluttede Politiken simpelthen at afhente flygtningen i Berlin, hvor han opholdt sig, og indlogere ham på det fornemme Hotel D'Angleterre, så han kunne afgive forklaring på næste retsmøde i sagen mod Hansen. Dagen før, den 27. september, forsøgte avisen så at tage dampen af skandalen ved det humoristisk udformede dementi, som indleder denne artikel. Ved det offentlige forhør gjorde Strindberg en ynkelig figur, og sagen blev opløst. Den følgende dag, den 29. september, vendte han så tilbage til Hotel Nyholte, påny forsonet med Siri, hvis faste og loyale holdning under krisen både havde rørt og imponeret ham.

Strindbergs Forsøgsteater

Den 13. oktober fraflyttede familien Strindberg Hotel Nyholte for at leje sig

ind i en villa i nærheden til en pris af kun 300 kr. for tiden frem til 15. maj. Villaen var bygget kun to år forinden som sommerbolig for en af Strindbergs bekendte, teatermaleren Valdemar Güllich, der skulle komme til at levere kulisser til det forsøgsteater, som Strindberg efter at have færdiggjort novellen »Tschandala«, hvis tilblivelse vil blive nærmere omtalt nedenfor, satte hele sin energi ind på at få etableret. Siri og han var en halv snes år forinden mødtes som ganske unge i begejstringen for den dramatiske kunst, og han så her en mulighed for at slå igennem som dramatiker i Danmark og redde sin økonomi samt ikke mindst sit ægteskab ved at lade Siri genopstå som skuespillerinde. Skandinavisk Forsøgsteater, som han kaldte det, fik Siri som direktør og instruktør og skulle efter det parisiske forbillede spille stykker, der foregik i nutiden, havde stærk dramatisk koncentration og ikke fordrede omfattende udstyr og stort personale.

Trods åbenlyse finansielle problemer, Strindbergs i mange sammenhænge voldsomt egenmægtige optræden og disharmonier i den lille oprøvede, omend entusiastiske skuespillertrup kunne man den 1. marts holde generalprøve. På programmet på det lejede Dagmarteater i Jernbanegade stod den nyskrevne enakter »Den stærkeste« samt Skovlyst-værkerne »Kreditorer« og »Frøken Julie«, men inden generalprøven var forbi, var dette stykke, hvor Siri havde sin glansrolle, erklæret usædeligt af teatrets censor og forbudt. Ved

den udsatte åbningsforestilling den 9. marts blev det erstattet af det nyskrevne »Paria«, som vil blive nærmere omtalt nedenfor, og hvor Strindberg som i novellen »Tschandala« trækker på hændelsesforløbet på Skovlyst, men nu med vægten på Hansens pengeafpresningsforsøg. Alligevel blev der skrevet teaterhistorie i København, da »Frøken Julie« den 14. og 15. marts blev opført i Studentersamfundet i Badstuestræde som lukkede forestillinger, hvorved man kunne slippe udenom censuren.

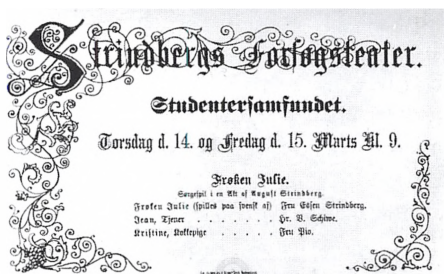
Selv om anmeldelserne var hæderlige, og åbningsforestillingen blev gæsteopført i Malmø den 16. marts, faldt det økonomisk og nervemæssigt hårdtpumpede teaterforetagende hurtigt sammen, og til de øvrige vanskeligheder kom, at forholdet mellem Siri og Strindberg atter var gået i hårdknude, ikke mindst på grund af hans aldrig helt slumrende jalousi, der denne gang var vakt ved hendes samspil med en ung skuespiller, i øvrigt en nevø til familiens husvært i Klampenborg. Den 20. april var Strindberg alene i Malmø for at besøge en gammel ven, der havde præstetret honorar for en dramatisering af »Hemsöborna«. Mens Siri måtte afvikle forretningerne i København, hvor alle skændtes om skylden for fiaskoen, og hvor det var kommet til et brud mellem Strindberg og Edvard Brandes, drog han et par dage senere til Stockholm og herfra videre til sin kære skærgård. Knap seks års udlændingetid var hermed forbi. Siri stødte senere til med børnene, men bruddet mellem dem lod



Program for forsøgsteatrets forestillinger på Dagmartheateret i Jernbanegade, København, præsenteret af direkticen Siri Essen Strindberg. Premieren blev udsat fra den 2. til 9. marts 1889, ligesom repertoireet måtte ændres, da »Frk Julie« blev forbudt af teatrets censor. Det Kongelige Bibliotek

sig ikke længere hele. I 1891 kom det til en for begge parter ydmygende skilsmisse, og i kølvandet herpå blev Strindberg dømt for fysisk overgreb på og injurier mod Maria David, som havde spillet sin store rolle i hans litterære ægteskabshistorie og nu understøttede Siri økonomisk under skilsmisseprocessen.

Strindberg og de mange Hansen'er
 Samme dag, som Strindberg forlod Holte, udkom novellen »Tschandala« på et



Plakat for uropførelsen af »Frøken Julie« i Studenter-samfundet i Badstuestræde, København, den 14. og 15. marts 1889. Idéen til den lukkede forestilling, hvorved man kunne omgå censuren, skyldtes journalisten og forfatteren Carl Behrens (1867-1948). Det Kongelige Bibliotek

dansk forlag. Handlingen i denne novelle, som hans selv har betegnet som en kriminalpsykologisk fortælling, er henlagt til en skummel skånsk herregård i 1600'tallet og viser litteraturhistorisk set således tilbage til hans romantiske, historiske dramaer i første halvdel af 1870'erne, men miljøet er skildret med en uhyggeskabende, næsten Edgar Alle Poe-stemning, som omvendt peger frem mod hans Inferno-periode midt i 1890'erne: Vi møder et af krigen hærgtet infernolandskab, en forfalden slotssal med stank af råddent kød, våde dyr, uhygge og fordærv, og det er i disse omgivelser, at hovedpersonen, magister Törner (hvem alle identificerede som Strindberg selv) føler sig forfulgt af usynlige magter, men i et dramatisk slutningsafsnit lykkes det ham ved snedig anvendelse af moderne, naturvidenskabelig tænkemåde at få bugt med overtroen med dens egne midler. såle-

des at hans modstander, zigeunerforvalteren på slottet (hvem alle identificerede som Ludvig Hansen) bliver offer for almuens angst for spøgelse og sønder rives af sine egne hunde.

Titlen Tschandala er inspireret af den tyske filosof Friedrich Nietzsche og betegner den laveste indiske kaste. Magister Törner er dog ikke et nietschesk overmenneske, en genial forbryder. Derimod er han en nobel, åndeligt overlegen videnskabsmand (aria), som kun nødtigt fornedrer sig selv ved at tiltetgøre sin modstander (paria), hvis onde træk og svage sider han kender fra sig selv. Sådanne nuancerede personskildringer er det bærende element i Strindbergs forsøgsteater, som det præsenteres i forordet til »Frøken Julie«, men som står i en vis modsætning til den dengang herskende, positivistisk prægede, naturalistiske retning inden for litteraturen.

Et eksempel på Strindbergs arbejdsmåde i denne periode viser netop, hvorledes han som tidligere nævnt ikke blot skrev om sit liv, men også i udstrakt grad skrev det om og benyttede sig selv og sine omgivelser til formålet. I november 1888 inviterede han den unge skånske digter Ola Hansson til sig i Holte og bad om at få lov til at viderebearbejde en af dennes litterære skitser, »Paria«, om en vekselforfalsker, hvilket den bærede unge mand naturligvis straks gav berømmtheden tilladelse til. Da Hansson så stykket ved opførelsen i Malmø den 16. marts 1889, blev han grebet af forundring over, at

Strindberg overhovedet havde bedt om hans accept, da stykket var skrevet fuldstændigt om. Det handlede nu om en duel mellem to forbrydere, og Hansson kunne ikke undgå at mindes med ubehag, at Strindberg havde talt om at kalde stykket for »Aria og Paria« og opfordret ham (som han ved denne og lignende lejligheder kaldte for Hansen) til at spille stykket sammen med ham selv, så den stærke (og til forskel fra i »Tschandala«: forbryderiske) aria, Strindberg, kunne knuse den svage paria, Hansen. Ludvig Hansen betegnes kun som Jensen og Tschandala i novellen af samme navn (den skulle først have båret titlen »Arijah og Pariah«), og sammenhængen gik derfor først senere helt op for Ola Hansson.

Der er påfaldende mange dæmoniske paria'er ved navn Hansen vævet ind i det særlige strindbergske univers. En af dem er hegnsmand Hans Hansen i Skovlysthus. I virkelighedens verden, som den fremgår af Nordre Birks politi-protokoller, kom han i begyndelsen af juni i strid med sin nabo, Ludvig Hansen, der anmeldte ham for tyveri af bl.a. en påfugl, en sag der endte uden dom.

Denne forsvundne påfugl anvender Strindberg i flere sammenhænge. I causerisamlingen »Blomstermålinger och djurstucken« lader han stå åbent, om ræven har taget den, mens han i »Tschandala« inddrager forvalterens politianmeldelse, dog således at den anmeldte nabo på Skovlyst, hegnsmanden, skiftes ud med en bommand, måske inspireret af den bommand, som han

havde som nabo under sit ophold på Hotel Nyholte, hvortil han nærmest var flygtet efter begivenhederne på Skovlyst. I »Tschandala« fremhæves tyverisagen som eksempel på forvalterens skurkagtighed, og hermed lægges op til den uhyggelige afslutning, hvor forvalteren bliver offer for sin slette samvittighed og almuens angst for spøgelse i den afdøde bommands skikkelse.

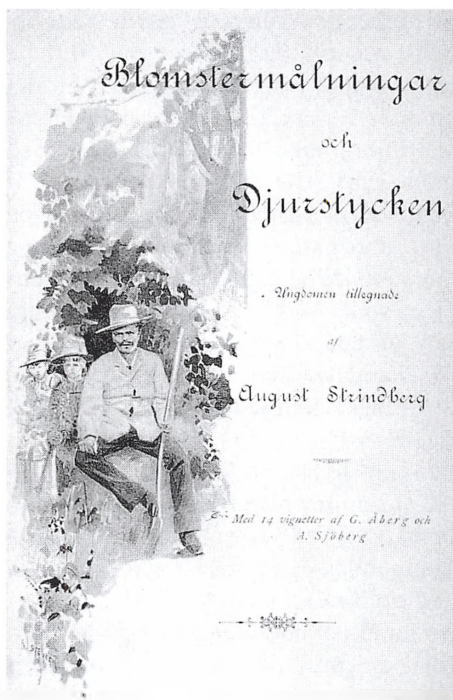
Endnu et træk kan nævnes: I det samtidige dementi i Politiken, som indleder denne artikel, benægter Strindberg at være delagtig i tyverierne i Taarbæk, hvilket kan være en humoristisk udformet afledningsmanøvre fra avisens side, da han aldrig er blevet beskyldt herfor, men det må tages i betragtning, at da han i 1906 fortalte historien om retssagen mod Ludvig Hansen til en dansk boghandler i Stockholm, gik dementiet ud på, at han ikke havde stjålet en levende påfugl, ligesom han to år senere atter udnyttede dette tema litterært.

Strindberg har andetsteds fortalt, at han som barn led af permanent ond samvittighed, og det er svært at se andet, end at han i sin jongleren mellem digt og virkelighed benytter sine anklager mod forvalteren på Skovlyst på en måde, der kan tolkes som resultat både af hans velkendte forfølgelseskomplekser og en fra hans pietistiske barndom bevaret trang til hensynløst ærlige bekendelser. Det gælder for virkelighedens anklage om Taarbæktyverierne og ligeledes for den litterære beskyldning i »Tschandala« om påfugletyveriet, bag



Selvportræt af Strindberg i rollen som familiefader med døtrene Karin og Greta i Gersau, Schweiz 1886. Som nævnt forsøgte Strindberg uden held at afsætte serien med Gersau-fotografier, men dette billede tjente som forlæg til omslaget på førsteudgaven af causerisamlingen »Blomstermålinger och Djurstycken« (1888), der var inspireret af havelivet på Skovlyst.

Strindbergmuseet, Stockholm, samt Det Kongelige Bibliotek



hvilken der som anført ligger et opgør mellem de to Hansen'er fra virkelighedens verden.

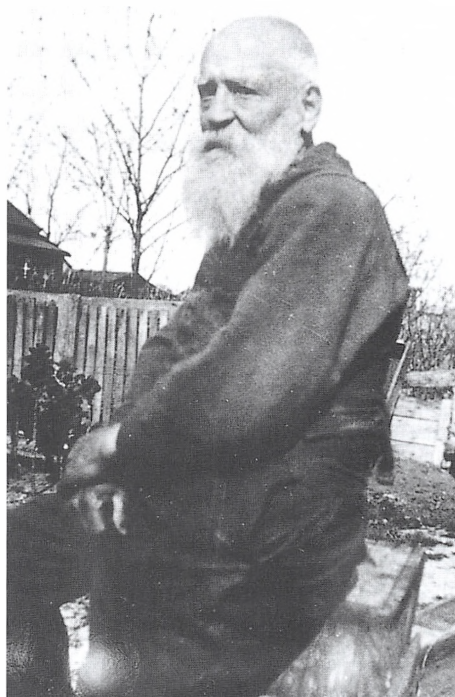
Om sigtet med »Tschandala« er fremført, at Strindberg oprindelig ikke ville rette skytset mod Ludvig Hansen, men mod en anden Hansen, der denne gang er dagbladet Avisens redaktør, Frederik Hansen, som havde skandaliseret ham i forbindelse med retssagen, men om hvem Edvard Brandes ikke

ville udlevere de fornødne oplysninger. »Tschandala« forekommer også i højere grad at være en bearbejdelse af pressens behandling af retssagen end af de stedfundne begivenheder på Skovlyst, og hertil kommer, at Strindberg måske anså affæren med Martha Magdalene Hansen (i novellen benævnt Magelone) for en bedre dramatisk pointe end Ludvig Hansens forsøg på pengeafpresning.

Tegningen af Skovlyst-miljøet er berømt, men herudover regnes »Tschandala« ikke til Strindbergs bedste arbejder, og det har næppe gavnet bedømmelsen, at originalmanuskriptet gik tabt, så værket kun kendes i den danske oversættelse, som ikke havde været problemfri. Strindberg var heller ikke selv tilfreds med novellen og omdigtede sine virkelighedsoplevelser på Skovlyst mere gennemgribende og efter den herskende naturalismes principper i romanen »I havsbandet« (1890). Nævnes kan, at han endnu i sit sidste leveår kredsede om retssagen mod Ludvig Hansen og affæren med den unge Martha Magdalene, hvor han mente, at han havde været offer for et baghold.

I endnu højere grad end Strindberg blev Ludvig Hansen mærket for livet af begivenhederne i sommeren 1888. Han forsøgte at hævne sig ved (uden polititilladelse) at arrangere forstillinger på Skovlyst, hvor han hudflettede Strindberg og politiet, som nu efter fiaskoen under retssagen mod ham havde et særligt øje til stedet og slog ned på den mindste forseelse. Da han senere forsøgte pengeafpresning over for dommer og politifuldmægtig, idømtes han en måneds fængsel, blev indlagt til mental observation og løsladt som utilregnelig. Bedre gik det ikke hjemme på Skovlyst. Efter en konkurs måtte Frk. Frankenau forlade barndomshjemmet, og hun og Ludvig Hansen levede herefter og indtil hendes død i et tilsyneladende harmonisk forhold i en lejlighed i Borgergade i København. Med

til historien hører, at Hansen på sine ældre dage atter fik lejlighed til at snuse til skuespilkunsten, idet han medvirkede som apostlen Jacob i Carl Th. Dreyers gennembrudsfilm »Blade af Satans dagbog« (1920). I søgelyset kom han dog atter for alvor, da han efter offentliggørelsen af Strindbergs datter, Karen Smirnoffs bog, »Strindbergs første ægteskab« (1925) trådte frem med sin version af historien og kom med den sensationelle og, viste



Den 79-årige Ludvig Hansen fotograferet o. 1938 af den svenske journalist Oscar Hedberg ved sin bolig i en kolonihave i Rødovre.

Efter Oscar Hedberg: Ett besök hos huvudpersonen i »Tschandala« (Göteborg 1942).

det sig, rigtige oplysning, at han, Strindbergs zigeuner og paria, var af fornem byrd, en illegitim søn af frk. Frankenaus far, men at han hidtil havde holdt slægtsskabet skjult af hensyn til sin i mellemtiden afdøde halvsøster, der ikke ønskede faderens minde sværget til. Endelig fortælles om Hansens anden halvsøster, den lyslokkede Martha Magdalene, der også havde haft sin rolle i virkelighedens drama, at hun blev en driftig fiskerkone i Taarbæk.

Ak, hvor forandret?

Op hvorledes er det så gået med egnen, hvor Strindberg oplevede både sit ægteskabs og sit forsøgsteaters fallit, men blandt meget andet også skrev verdenslitteratur?

Den engang så imponerende Geels Bakke mellem Skovlyst og Hotel Nyholte mistede toppen ved en vejregulering i 1960'erne, og ved samme projekt skar man den forreste del af hotellets gamle rejsestald, der i 1919 var omdannet til automobilværksted og nu havde forretninger ud mod vejen. Resten af rejsestalden stod til 1977, hvor den sammen med hovedbygningen til det gamle hotel, i mange år kendt som Geels Kro, måtte vige for centerplanerne i Holte. Omkring 1960 forsvandt også Hotel Rustenberg, der lå på hjørnet af nuværende Jernbanevej og Bagsværdvej, hvor der nu findes en restaurant på modsatte side. Det var her på Lyngbys mest populære hotel, tæt ved jernbanen, at Ludvig Hansen forsøgte at rette

op på Skovlysts økonomi ved forskellige arrangementer, før han kom på ideen med udlejningen af »slottet« til familien Strindberg.

Derimod eksisterer teatermaler Güllichs herskabelige sommerbolig i italiensk stil stadig, beliggende i et villakvarter i Holte op mod Rude Skov og nu naturligvis med helårsstatus. Det samme er tilfældet med Villa Maud i Taarbæk, hvor Strindberg gennemskrev sin ægteskabshistorie, og hvor han skal have indridset sit navn i en rude, som dog skal være røget, da naboejendommen blev bombesprængt under den tyske besættelse som hævn for jødetransporterne fra Taarbæk til Sverige.

Overlevet har også hovedbygningen til Skovlyst, hvor samlivet med beboerne som nævnt gav Strindberg stof bl.a. til dramaerne »Frk. Julie« og »Paria« og til novellerne »Den romantiska Klockaren på Rånö« og »Tscandala«. Den lader sig let genkende, omend Kongevejen er kommet tæt på, sønen reguleret og de omgivende marker helt forsvundet. Det gamle lyststed har nu postadresse Virum og fungerer som administrationsbygning for Geelsgaard Kostskole.

Endelig må ikke glemmes, at en anden af beboerne fra Strindbergs Skovlyst har fået en blivende plads i dansk litteratur. Det er Himmelspræt, frk. Frankenaus afpillede, gamle hane, som Gustav Wied, der hørte til truppen omkring forsøgsteatret, et par år senere udødeliggjorde som Mortensen i »Livsens ondskab«.

Vandstanden i Furesøen – topografisk og kulturhistorisk

Ved Mølleåen ca. 400 meter fra Furesøen ligger nogle bygninger fra en gammel vandmølle, Frederiksdal Mølle. Det er over 100 år siden den var i brug. I dag er der tilbage et stemmeværk, som stemmer vandet et par meter op, det er langt mere end vandmøllen havde brug for. Derfor kan man stille nogle spørgsmål, hvornår har man lavet denne opstemning, hvorfor har man gjort det, og hvad har man der-ved gjort ved Furesøen?

Opstemningen er foretaget trinvis. I slutfasen har den været bestemt af militæret, som for 100 år siden regnede med at skulle kunne bruge Furesøens vand til at fylde vandspærringerne i Københavns Befæstning gennem den nygravede Fæstningskanal. I tidligere tid har opstemningen måttet forholde sig til den gamle borg Hjortholm, som lå ude på en lille ø tæt ved Mølleåens udløb fra Furesøen. Og også før borgens tid har en vandmølle foranlediget en opstemning. Så det er et langt historisk forløb, vi her vil forsøge at få rede på.

Hjortholm

Hjortholm tilhørte Roskildebispens. Hvordan borgen har set ud ved vi ikke, men man går næppe helt galt ved at forestille sig, at den har haft et udseende som Spøttrup i Nordjylland. Ved reformationen i 1535 blev bispens borg

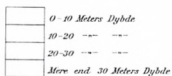
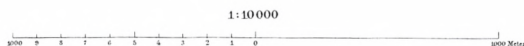
Hjortholm skudt i stykker og erobret. Siden er alle bygningssten blevet fjernet og genbrugt, så det vi ser på stedet i dag er gulvniveauet med enkelte murerester.

Ud fra arkæologiske undersøgelser har man skønnet, at borgen i første omgang har været opført ca. 1250 og siden ombygget et par gange. Der har i hvert fald tidligt været brug for borgen, for i 1259 blev København angrebet af den vendiske fyrst Jaromar. København var ellers dengang Roskildebispens sikre borg, men herefter blev administrationen af den efterhånden store mængde af jordegods flyttet til Hjortholm.

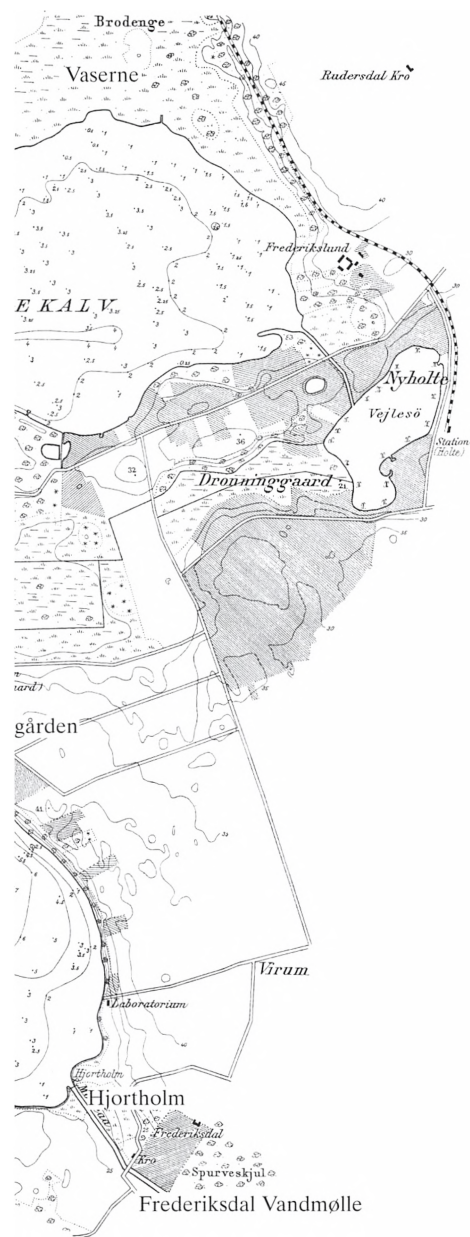
I dag fremtræder borgpladsen som et fladt område ude på en lille halvø. Der er en stor jordbunke syd for borgpladsen, den skal man se bort fra, den består kun af jord og murerester samt oprensning fra åløbet, og den er dannet efter at borgen er nedbrudt.

Stiller man sig på borgens område på kanten ud mod Furesøen, så kan man lidt nede i vandet se et fladt areal ca. 10-20 meter ud fra borgen. Længere ude skråner søbunden nedad. Her på kanten stod Eiler Nystrøm i 1929 en dag hvor Furesøens vandstand var ekstra lav og så resterne af et murstensgulv, som den dag var næsten tørt men til daglig var under vand. Eiler Nystrøm var historiker, han beskrev

Plan III-IV A. FURESÖ
 Siens Vandspejl ligger 20 Meter over Havet



Furesøen med nærmeste omgivelser omkr. 1900. Dybdekurverne viser bl.a., at Furesøen består af et stort dybt bassin (med to ganske små, tætliggende grunde) og de fladvandede vige Store Kalv og Lille Kalv. © Kort- og Matrikelstyrelsen (Gengivet med tilladelse fra Kort- og Matrikelstyrelsen nr. 11-97).



i 1930'erne hvad der da var historisk kendt om Furesøen, Hjørholm og Mølleåen (Nystrøm 1938).

Man kan tænke at murstensgulvet samt hele det flade areal på en eller anden måde har været tilknyttet borgen, måske som en slags gårdsplads, og i så fald må søens vandstand have været betydeligt lavere dengang end i dag.

Når borgen hedder Hjørholm, så har den vel været bygget på en holm eller lille ø. Dengang den var i funktion har den haft vand omkring sig, og med borgens ophør er vandet mod land groet til og omdannet til tørv ganske uafhængigt af søens vandstand.

En undersøgelse som Københavns Amt har ladet lave, viser at Furesøens vandniveau er steget med 1,75 meter i tiden fra dengang borgen var i funktion og blev nedbrudt og frem til i dag. D.v.s. at Furesøen er blevet tilsvarende stemmet op ved udløbet til Mølleåen. Og umiddelbart tænker man så på vandmøllen ved Frederiksdal som årsag til denne opstemning.

Frederiksdal Vandmølle hed Hjørholm Mølle frem til 1658, hvor Frederik III overtog den. Der er ingen skriftlige oplysninger om møllen før 1535, men at møllen også før den tid har været af et vist format, det ved vi, fordi en nedslidt og kasseret møllesten er fundet i borgens fundament, og den er stor, den er 1,40 meter i diameter. Denne gamle møllesten ligger ret højt lige under gulvet, så den må være fra en sen ombygning af borgen.

For at drive en vandmølle er det nødvendigt med et vist fald i vandniveauet, og det kan kun opnås ved at foretage en op-

stemning af åen. Da man i sin tid valgte at bygge en vandmølle 400 meter fra søens nuværende udløb i åen, måtte man starte med at bygge en dæmning, som hævede Furesøens vandniveau med $\frac{1}{2}$ -1 meter.

Vi må formode at vandstanden ikke er hævet i borgens tid, således at dette første mølle- og dæmningsbyggeri er sket før borgen blev bygget.

Når det ovenfor blev sagt, at søens vandstand er steget 1,75 meter, er det en stigning efter 1535, altså en vandstandsstigning mens møllen arbejdede og var funktionsdygtig. Tallet er fremkommet ved en biologisk undersøgelse som bl.a. Københavns Amt har fået udført af Cowiconsult. Undersøgelsen blev foretaget i Vejlesø som altid har haft samme vandniveau som Furesøen. I 1896 fik Vejlesø en gravet kanal ud til Store Kalv, men før den tid havde søen et åbent afløb gennem den nuværende Malmose (Hovedstadsrådet 1989).

Vandstanden i Furesøen angives ved flodemålet, d.v.s. højden over Øresunds daglige vandstand, som er 0.

Op gennem 1800 tallet var der en del usikkerhed om det rette vandniveau indtil det i 1890 blev fastsat til vinterflodemål 20,605 meter og sommerflodemål 20,474 meter. Disse tal gælder stort set også i dag, men en serie vandstandsmålinger ved Frederiksdal fra årene 1850-83 viser en del variationer med 19,2 og 21,3 som ekstremer.

Ændring i vandstanden fra 1535 til i dag
Cowi-rapporten gennemgår en del bio-

logiske forhold ved at udtage prøver i bunden af søen. Man benytter sig bl.a. af det forhold, at åkander normalt ikke kan vokse, hvor vanddybden er mere end to meter. Det indvirker på undervandsvegetationen, som skal have lys for at vokse og derfor svækkes, hvor åkanderne vokser.

Cowi har så anlagt et prøvefelt på bunden af søen i en dybde af 2,75 meter i forhold til sommerflodemål. Herfra er der foretaget borer og udtaget borekærner til bedømmelse af vegetationen op gennem tiden.

Rapportens forfatter Torben Klein fortæller os, at i tiden før borgens sidste år 1535 er der kun ringe bundvegetation, men mange åkander, d.v.s. at på prøvefeltet er vandstanden mindre end 2 m i 1535. Cowi kan derpå beregne, at vandstanden er 175 cm under sommerflodemål, d.v.s. at vi har kote 18,75 for borgen og samme kote for mølledæmningen.

Nogen tid derefter kan Cowi se på boreprøven, at der sker en forandring, åkanderne forsvinder og bundvegetationen begynder at vokse. Her er altså sket en vandstandsstigning, og årsagen til denne vandstandsstigning kan dårligt være andet end, at man har ombygget stemmeværket på den gamle mølle så det kan give en højere opstemning. Cowi ser her i sine analyser følger virkningen af den ombygning, som nu skal beskrives.

*Ombygning af
Hjortholm Mølle 1649/50*

Opstemningen af Furesøen til niveau 18,75 må have været uforandret helt frem



Mølleåens udløb fra Furesøen med det i teksten nævnte stemmeværk. Det var anlagt i 1650 og fandtes til 1888. I starten havde det funktion som spærring, mens møllebygningen blev bygget. Siden var det sikkerhed mod oversvømmelse. I baggrunden ses skrænterne i Virum (senere Kaningårdskvarteret) og Bistrup. Maleri af T. Schmidt 1872. Byhistorisk Samling

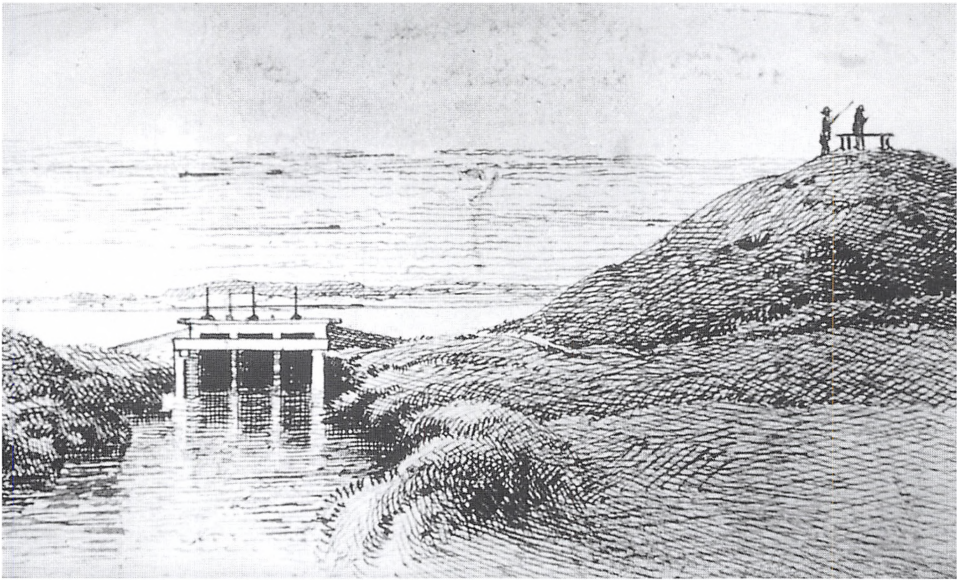
til 1649/50, hvor Henrik Müller foretog sin store ombygning af møllen. I 1649 købte Henrik Müller møllen. Han var en meget aktiv forretningsmand, og med i købet af møllen fik han en kontrakt på at levere messingtråd og kobbervarer til kronen.

Oplysninger om dette byggeri har vi fra tingbogens omtale af retssagen om en vandskade på Strandmøllen. Det er beskrevet af Ebba Waaben i Lyngby Bogen 1970/71 (Waaben 1970/71).

Strandmøllens ejer Johan Ettersen er bekymret ved at Müller vil bygge flere

møller; men det er netop det Müller vil for at kunne lave sit kobberværk, og så sker den store oversvømmelse den 16. oktober 1650. Strandmøllen bliver særlig stærkt beskadiget af den voldsomme vandflod, der sker også stor skade på de andre møller, og årsagen er naturligvis, at noget er gået galt på Hjortholm

Man taler om at nogle stibord har været taget op fra dæmningen ude ved Furesøen. Vi får her at vide at der på Hjortholm er 2 dæmninger eller stemmeværker: et ved møllerne og et ude ved Furesøen. Stemmeværket ude ved Furesøen



Frederiksdal-slusen helt ude ved Furesøen, mere detaljeret gengivet end på forrige billede. Udsnit af tegning ca. 1880. Byhistorisk Samling

kender vi også fra den her viste tegning. Ifølge Jan Møller blev det nedbrudt i 1888 (Møller 1996 s. 55), men det er altså blevet tegnet inden.

Denne smalle dæmning må øjensynlig være blevet bygget i 1650 for at kunne lukke for Furesøens vand, mens man arbejdede på møllerne og på deres store dæmning. Og fremover har denne ydre dæmning kunnet være en sikkerhed mod oversvømmelse, hvis noget skulle gå galt.

Ser man på tegningen forneden, kan man se at denne opstemnings højde omtrent svarer til normalt flodemål, d.v.s. kote 20,5. Og stemmeverket ser ud til også at kunne klare lidt mere.

Mølledæmningsens højde er noget van-

skeligere at skønne. Før ombygningen var der to møllehjul, og efter ombygningen skulle der være plads til 8. Det ene af de gamle møllehjul skulle stadig male mel, mens de resterende 7 møllehjul nu skulle levere kraft til kobberværkets forskellige arbejdsprocesser. Alle disse møllehjul har naturligvis ikke kunnet anbringes ved siden af hinanden på den plads, hvor der før kun var to. Det er muligt at nogle møllehjul har ligget efter hinanden, evt. efter at vandet er afgrenet fra et hovedløb. Det kan være at Kobberværkets bygning, i passende højde, har været udstyret med vandrender til et par møllehjul.

Vi ved ikke hvordan problemet blev løst, men under alle omstændigheder var

der behov for mere kraft end tidligere og det taler for, at dæmningen må have været højere end før. Den gamle dæmning lå i kote 18,75. Hvis vi skønner at den nye dæmning når op til kote 20, så må der have været plads til kobberværkets behov.

I 1658 overtog Frederik III møllen. Han døde imidlertid i 1660, og hans efterfølger Christian 5. lod møllen gå videre til sin særdeles forretningskyndige dronning, Charlotte Amalie. Mens vi ikke har skriftlige meddelelser om Henrik Müllers aktiviteter på Frederiksdal, så kan vi følge alle Charlotte Amalies tanker og planer i et stort antal egenhændige skrivelser. Her finder vi hendes overvejelser om, at alle ting skal repareres og sættes i stand, hvis der er behov derfor.

Hvad produktionen angår, søgte hun råd i det nyoprettede erhvervsråd, Kommercekollegiet, som fortalte at kobberværket kun kunne drives med store tilskud og aldrig ville kunne konkurrere med svenskerne. Det ville være en bedre forretning at starte en papirmølle, så det gjorde hun.

Men ingen steder omtales stemmeværket, så det må man formode er i upåklagelig stand. Og selv om hun har haft kapital til at bygge et stemmeværk, så har hun ikke haft behov derfor, hun skulle ikke bruge mere kraft end Henrik Müller.

Langsøbjerg Mølle

I forlængelse af denne analyse kan man også se på de to kildekrifter som angår møllen ved Frederiksdal i tiden før 1535.

Roskildebispens Jordebog fra 1370 kalder møllen for Langsøbjerg Mølle, det

emne er gennemgået af Eiler Nystrøm (Nystrøm 1938). Han argumenterer for, at denne mølle har ligget nær Hjortholm, og går så ud fra, at den må have ligget på samme sted, hvor senere Hjortholm Mølle lå. Men så meget siger teksten nu ikke. Langsøbjerg Mølle kan godt have haft en plads lidt længere nede ad åen, der kan man også bedre fornemme et bjerg.

Den anden tekst er en arvesag fra 1208, hvor arven efter Laurens Sunesøn består af Langsøbjerg og Kollekolle med deres tilliggende samt »Nymølle«. Her får vi først at vide, at Langsøbjerg er en ejendom, altså en beboelse af et vist format, ellers var der ikke noget at arve. Dermed hører vi ordet »Nymølle«, uden at vi ved om det har noget med Langsøbjerg Møllen at gøre.

Når Nystrøm søger at placere Langsøbjerg Mølle på Hjortholm Møllen plads, så er det ud fra en geografisk betragtning af ordet Langsøbjerg, og han prøver at kalde de par bakker ved Hjortholm Mølle for et bjerg. Det problematiske ved dette ræsonnement er, at Langsøbjerg Mølle naturligvis er møllen til ejendommen Langsøbjerg, og så kan vi i stedet bruge geografien til at placere denne ejendom. Selve bjerget kan vel ikke være andet end den bakkeryg, hvor også Sophienholm ligger. Deroppe kan der udmærket have ligget en større beboelse med navnet Langsøbjerg. Og møllen må have ligget et passende sted ved åen i forhold til Langsøbjerg.

Når ejendommen Langsøbjerg arveskifter i 1208, så er det vel nok efter at den har hørt til slægten et stykke tid. Møllen kan således også have opnået en vis alder. I Lyngby-Bogen 1991 er det be-



En birkestub bliver taget op fra bunden af Furesøen i Store Kalv under C. V. Otterstrøms ekspedition 1943. (gengivet efter Lystfiskeri-Tidende 1943 s. 4634).

skrevet, hvordan der længere nede ad åen, nær ved den nuværende Nymølle har været en vandmølle fra omkring år 1000. Hvis Langsøbjerg Mølle har haft samme alder, kan den godt have været så slidt at den er blevet udskiftet. Laurens Sunesøn kan så have fundet frem til, at den plads hvor Hjortholm Møllen ligger ville være bedre egnet til hans nye mølle.

Med i dette ræsonnement hører, at man ikke bygger sin første mølle og kalder den »Nymølle«. Dette ord bruger man når den gamle mølle skal udskiftes med en ny.

Med tiden kan man så godt have taget det gamle navn op igen, således at »Nymølle« kommer til at hedde Langsøbjerg Mølle, som man kan læse det i jordebogen fra 1370.

Den allerførste opstemning

Oplysninger fra Københavns Amts undersøgelse af Vejlesø og dermed Furesøens vandstand angår kun tiden efter 1535. Endnu mangler der en redegørelse for den vandniveaustigning, som må have været en følge af det første dæmningsbyggeri ved »Nymølle«s start. Imidlertid har vi endnu en oplysning til vores rådighed.

I bunden af Furesøen i den nordøstlige del af Store Kalv kan man ved klart og roligt vand se en del træstubbe på søens bund. I 1943 foranledigede biologen C. V. Otterstrøm, at der blev optaget en af disse træstubbe. Den sad i ca. to meters dybde. Det var en birkestub, og der har øjensynlig engang været en hel lille skov (Otterstrøm 1944).

Stubben er velbevaret. Det fortæller os at vandet pludselig er steget, således at skoven er gået ud, og at stubbene er blevet konserveret ved at stå helt under vand. Var vandet steget langsomt, ville stubbene være rådnet.

Denne vandstandsstigning på skønsmæssigt 1/2-1 meter vil netop passe til den dæmning, som må have været bygget til Laurens Sunesøns »Nymølle« en gang før 1208.

Furesøens vandstand har derfor allerede været hævet omkring 1250, da roskildebispens begyndte at bygge Hjortholm. Med et vandniveau på 1,75 meter under nuværende sommerflodemål har holmen dog stadig været en ø som man har kunnet bygge på.

Vandniveauet før bygningen af dæmningen til denne »Nymølle« må så have været ca. $1,75 + 0,75 = 2,5$ meter under



Det i teksten nævnte fotografi af gangbroen øst for slusen i Frederiksdal. Billedet er fra 1893 og viser desuden en af Baadfartens tidligste både »Svanen« ved den daværende anløbsplads på kanalens sydbred.

Byhistorisk Samling

sommerflodemål, og Furesøens overflade har da været i kote 18.

Endelig kunne det være spændende at lede efter en plads til den gamle Langsøbjerg Mølle. En mulighed kunne være der, hvor der har været bro nogle få hundrede meter fra Frederiksdal Sluse. Jeppe Tønsberg viser os et billede af broen i »Baadfarten« (Tønsberg 1994). Nordfra til dette sted går der gamle veje ned til åen, syd for åen kan man intet se, der er terrænet totalt ændret. Vejene til dette sted tyder på, at der her fra gammel tid har været overgang over åen, og en vandmølle-dæmning og en vej-overgang har ofte ligget på samme sted.

Hvad skete der så med Furesøen?

Indtil en gang i 1100-tallet, hvor Laurens Sunesøn byggede dæmning til sin »Nymølle«, må vi regne med at søen har befundet sig i en naturtilstand.

Med dæmningen får vi hævet vandniveauet så meget, at birkeskoven ved bredden af daværende Store Kalv får rødderne under vand og går ud.

Hjortholm må også have været berørt af denne vandstigning. Den kan have været en ret stor ø, siden der blev nok tilbage til borgpladsen. Det er endog muligt, at Hjortholm først er blevet en ø ved vandstigningen.

Da borgen Hjortholm blev bygget ca. 1250 var flodemålet ca. 18,75 meter. I søens oprindelige naturtilstand har flodemålet været ca. 18 meter. Flodemålet holdtes derpå indtil ca. 1650, hvor det pludselig kan være steget til ca. 20 meter.

Op gennem 17- og 1800-tallet var der ikke noget fastlagt flodemål, og følgelig var Furesøens vandstand stærkt svingende. Det var teknisk muligt med Henrik Müllers stemmewærk. Følgen var at der kom mange klager, især fra de andre mølleejere, men også fra grundejerne omkring søen. Enten var det galt, at jorden blev oversvømmet, eller også var det galt når vandet trak sig tilbage og blotlagde søens bundvegetation, idet den rådnede i sommervarmen og udsendte en ram lugt. I 1831 afgjorde landvæsenskommissionen, at der skulle fastsættes et flodemål; men det blev først gjort i 1890 i forbindelse med det militære oversvømmelsesprojekt.

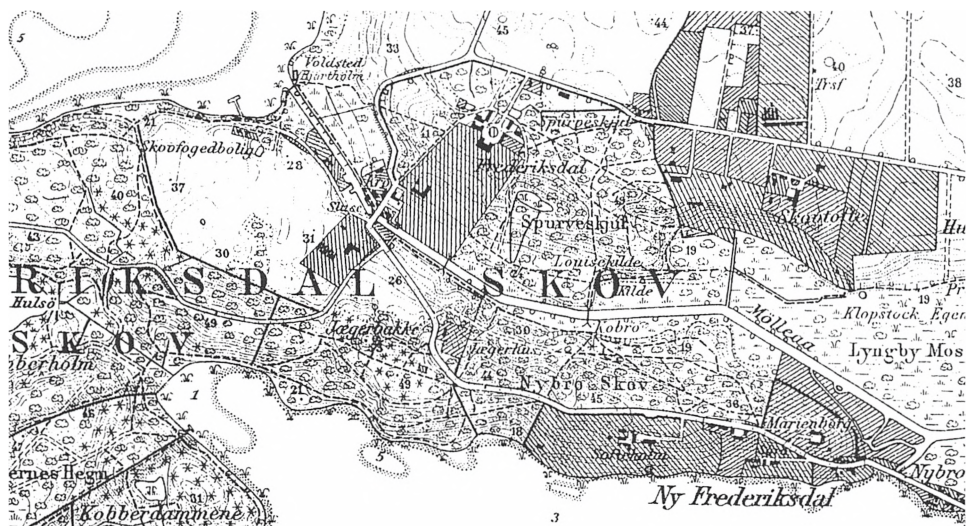
Frederiksdal Vandmølle blev nedlagt og regeringen Estrup påbegyndte en lang række store jordarbejder for at etablere forsvarsanlæg rundt om København. Et af disse anlæg var et kanal- og oversvømmelsessystem, som kunne danne en vandspærring fra Furesøen til Øresund. Dette kanalsystem skulle hurtigt kunne fyldes med vand, og dertil havde man udset sig Furesøen som vandreservoir. Man måtte derfor forstærke stemmewærket og fastlægge flodemålet til det høje tal.

Det flodemål som blev fastsat i 1890 er stadig gældende, og samtidig er der kommet faste regler for hvor meget vandniveauet må svinge alt efter om der er meget regnvejr eller tørke.

Ser man på Furesøkortet langs søens kyster mod Frederiksdal Skov og mod Nørreskov og mod Stavnsholt, så ses det at her ligger dybdekurverne tæt. D.v.s. at bunden går stejlt ned. Der har en vandstandsstigning på $2\frac{1}{2}$ meter kun kunnet flytte kystlinien ganske lidt.

Anderledes er det i Store Kalv, hvor der er stor afstand mellem dybdekurverne, d.v.s. at søbunden i nogle områder er ret flad. Det var her i det nordøstlige område at C. V. Otterstrøm så træstubbe på bunden i 2 meters dybde. Når man i dag sejler over stedet kan man med en lang stang mærke nogle store klumper der i hårdhed virker som træ. Bunden er nogle steder hård og grusagtig og andre steder med meget blødt mudder. Bunden er altså ikke hævet ved tilsanding og derfor kan vi regne med at den gamle kystlinie har gået lige udenfor træstubbene d.v.s. ved en kurve for $2\frac{1}{2}$ meters dybde. Det er ca. 3-400 meter ud for den nuværende kystlinie. Store Kalv er således blevet betydelig større ved de oversvømmelser, der har været følge af vandstandsstigningerne.

Rundt om næsset og Lille Kalv og Luknam er søbunden så stejl, at kystlinien ikke er væsentlig ændret. Men mellem Luknam og Kaningården er der et sumpet område. Det strækker sig langt ind i land gennem Malmmosen og helt op til Vejlesø. Her har der været frit afløb fra Vejlesø med samme vandniveau som i Furesøen. Denne tilstand ophørte i 1896. Da gravede man en kanal fra Vejlesø til Store Kalv, for at bådfarten kunne sejle helt ind til Holte. Herefter tilgroede det



Udsnit af målebordsblad fra 1930 med Frederiksdal-området. Den i teksten nævnte gangbro over kanalen øst for slusen er på dette kort vist i forlængelse af skellet mellem Frederiksdals have og skoven »Spurve-skjul«; men kortet viser også lidt østligere et vejspor ned imod åen (lige over S'et i SKOV), hvor der har været et overgangssted. (1:20.000, gengivet med tilladelse fra Kort- og Matrikelstyrelsen nr. 11-97)

lange afløb, så hele forbindelsen blev til et sumpet areal.

Kysten mod Virum er ligeledes stejl og næppe ændret væsentligt. Går man længere frem på Furesøkortet ser man, at vanddybden omkring Hjortholm er 1 meter. Men Københavns Amts undersøgelse oplyser, at vandniveauet var 1,75 meter lavere dengang borgen blev bygget end i dag. Da Hjortholm var en ø, må den omgivende søbund dengang have været i et betydelig lavere niveau end den ene meter som fremgår af kortet i dag. Furesøens bund må altså være fyldt op med sand ud for Hjortholm på samme tid hvor vandniveauet blev hævet. D.v.s. at man kan følge søbunden i hele området foran

søens udløb i åen. Først med 1,75 meter til borgens byggeniveau og til toppen af den gamle Nymølles dæmning, dernæst med ca. $\frac{3}{4}$ meter som skønnes at være dæmnings højde.

Den oprindelige kystlinje må have bestået af moræne med en sandstrand. Ved udløbet må strømmen have været så stærk, at bunden er slidt ned til et stenlag. Derfor kan vi regne med at udløbsrenden ligger fast. Kystlinjen må have krydset udløbet, og derpå har den passeret inden for Hjortholm som en ø eller halvø.

Hvordan kystlinjen har gået i området ud for Hjortholm ved vi ikke, men den er ændret et par gange.

Første ændring var lidt før 1200, da

mølledæmningen blev bygget med en vandstandsstigning på $\frac{3}{4}$ meter. Med dette niveau blev borgen bygget ca. 1250, og ca. 400 år efter nedlagdes borgen. Så kunne vandstanden frit stige med det resultat, at det oprindelige terræn blev dækket af sand og tørvejord.

Borgpladsen er jo ikke længere en ø med en vandgrav ind mod land. Jeg har fået oplyst, at man for nogen tid siden gravede i engen ved siden af borgpladsen. Der gravede man ned i tørv. Det passer fint med, at vandstandsstigningen, her hvor der er læ for bølgeslag, har ført til tilgroning med efterfølgende tørvdannelse.

Vil man forestille sig hvordan omgivelserne var dengang borgen var i funktion, må man tænke sig Furesøens overflade mindst 1,75 meter lavere end i dag. Borgen har så stået derude på sin lille ø med vand omkring og med en bro eller en dæmning ind til land. Fastlandet ned mod søen må have haft et

tilsvarende lavere niveau. D.v.s. at der i engarealet, som er der i dag, må være et tykt lag tørv. Dette bør undersøges ved lejlighed. Og vil man have et sikkert kendskab til den gamle kystlinie ud for borgen, så bliver man nødt til at grave en rende på tværs af kysten ned under $2\frac{1}{2}$ meters dybde.

Undertiden er der nogen der får den tanke, at man bør ophæve menneskenes indgreb i naturen og bringe alt tilbage til den gamle naturlige tilstand før menneskenes indgreb. Skulle en sådan tanke overvejes for Furesøen, ville det betyde en sænkning af vandstanden med $2\frac{1}{2}$ meter, og man kan hurtigt se, at det ville have frygtelige konsekvenser. Derfor skal vi opretholde den nuværende tilstand og passe godt på flodemålene. I stedet for at ønske sig tilbage til den gamle natur, må vi glæde os over det nuværende kulturlandskab, som er en god blanding af natur og kultur.

Litteratur:

Klaus Hybel Bräuner: Mølleåens vand. 1979.

Jørgen Friis-Hansen: Vikingetidens vandmølle ved Mølleåen (Lyngby-Bogen 1991 s. 97-112).

Hovedstadsrådet m.fl.: Økologisk baggrundstilstand og udviklingshistorie i fem søer (Søllerød Sø, Vejle Sø, Gundsømagle/Østrup Sø, Sjælsø, Hornbæk Sø). 1989.

Thorkild Høy: Danmarks søer, bind 3. 1995.

Jan Møller: Mølleåen. 1992.

Jan Møller: Stride strømme, blide strømme. 1996.

Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst. 1938.

C. V. Otterstrøm: En druknet Birkeskov fra Valdemarernes Tid i Furesø (Lystfiskeri-Tidende ... 1944 s. 4634-36).

Jeppe Tønberg: Baadarten. Lyngby 1994.

Ebba Waaben: Mølleåen 1600-50 og en retssag om vandkraften 1650-52 (Lyngby-Bogen 1970-71 s. 5-71).

Arne Linderholm

Lyngby Optimisterne 1975-2001 et musikalsk eventyr

Siden 1975 har borgerne i Lyngby-Taarbæk Kommune sluttet op om et fantastisk musikalsk eventyr »Lyngby Optimisterne«. Det hele startede ved en reception på lokalavisen »Det Grønne Område«, der var flyttet fra Lyngby Hovedgade til Teknikerbyen 3. Ved den festlige lejlighed kom daværende viceborgmester Kai Aage Ørnkov, entertaineren og komponisten Jørgen Storch og avisens forretningsfører og chefredaktør Arne Linderholm i hyggelig snak. Ideen om et musikalsk, sangglad forum for alle byens borgere ville de tre musikalske venner starte. Alle kommende arrangementer skulle præges af et optimistisk og positivt indhold, d.v.s. sange, underholdningen, al optræden skulle udsende optimistiske og livsglade signaler. Man skulle give unge talenter chancen på scenen, det samme gjaldt fritidens kunstnere. Navnet »Lyngby Optimisterne« udsprang ganske naturligt af ideen, og bestyrelsen kom til at hedde »Optimistrådet«.

Foruden de oprindelige tre initiativtagere kom lidt senere den kendte fotohandler Jørgen Gregersen med i Rådet.

Med fra starten var desuden forfatteren Bent Friis Alsinger, som også skrev

teksten til Optimistsangen og som digter fik sine sange sunget ved arrangementerne.

»Jørgen Storchs Optimistfond« blev stiftet 14. maj 1980 på Jørgen Storchs fødselsdag, og startkapitalen var 5000 kr. Foruden Bent Friis Alsinger underskrev også Kai Aage Ørnkov, Jørgen Gregersen, Jørgen Storch og ideens ophavsmænd Arne Linderholm. Senere omtales Fondens himmelflugt fra de 5000 kr. til over millionen - et eventyr for sig.

I centrum for afviklingen af Optimisternes succes skal vi da have to damer med, kvinden bag Jørgen Storch, Karla Storch med egen profil i spidsen for Optimisternes Danseklub og den utrættelige optimistsekretær Dora Austring.

Da det blev bekendtgjort i »Det Grønne Område«, at Lyngby Optimisterne nu gik i gang med underholdende og humørsprende arrangementer, viste det sig, at behovet for sådant samvær var enormt. Som medlem betalte man ikke kontingent, men var skrevet op på en navneliste for interesserede, der ville orienteres om de glade sammenkomster. En overgang var man således i kontakt med op mod et tusinde medborgere.



Igangsatterne fra venstre: Arne Linderholm, Kai Aage Ørnskov, Bent Friis Alsinger, Jørgen Gregersen og ved flyglet manden i centrum Jørgen Storch.



Otto Leisner var tit gæst.

En af Danmarks populæreste entertainere, kendt ikke mindst fra TV, Otto Leisner, var ofte en glad gæst. Erhvervslivets og handelens topfolk slappede af ved deltagelse i talrige arrangementer. Viceborgmester Kai Aage Ørnskov var aktiv trompetist i Peter Rohdes swingtet.

I Storchs Optimistfond, senere med navnet Jørgen og Karla Storchs Optimistfond, har Ørnskov gennem årene præsenteret og motiveret donationer til bl.a. unge musikalske talenter under uddannelse, hvoraf flere i årenes løb er blevet anerkendte kunstnere.

Fotohandler Jørgen Gregersen blev Fondens direktør og bestyrer af mere end en million kroner. »Det Grønne Område«s forretningsfører og chefredaktør var igennem alle årene manden bag PR og avisomtale, det var helt enestående som områdets store lokalavis bakkede Lyngby Optimisterne, Fonden, aktørerne, legatmodtagerne og dynamoen, pianisten, livsglade Jørgen Storch op.

Det er selvk klart, at der i alle årene er blevet taget hundreder af fotos, og at ikke alle kan komme med her. Fotograf Erling Irving har gennem alle årene foreviget Optimisternes aktiviteter.

Igennem alle årene stillede Lyngby Storcenter sin information til rådighed på Store Torv, en flot og meget påskønet gestus. Den centrale beliggenhed gjorde det let for deltagerne at hente billetterne. De fleste arrangementer fandt sted i Centersalen, der blev lejet

af Lyngby-Taarbæk Kommune, og som kunne rumme op til 300 gæster. Vi kunne altid sælge flere billetter, men brandvæsenets regler satte begrænsningen. Lyngby Optimisterne har nok været, set i bakspejlet, en af Lyngby-Taarbæk Kommunes mest trofaste og største lejere.

Fra dagbogsbladene...

Helt fra starten af arrangementerne på Stadsbiblioteket, Lindegården og frem til Centersalen og de store sportshaller var det altid Jørgen Storch, der var arrangøren, konferencier og ved pianoet i spidsen for Peter Rohdes orkester. Det var i hjemmets store musiksalon på Abildgaardvej 123, at der blev holdt prøver med alle optrædende, såvel professionelle solister som legatmodtagere. Hvert program bar Jørgen Storchs signatur - som instruktør var han uforlignelig, altid fuld af humør, inspirerende og hver gang fik han aftenens program til at hænge sammen minut for minut. Han stillede krav, så det trofaste publikum var sikre på igen en uforglemmelig oplevelse.

Den store villa var hele tiden centrum og udgangspunkt for alle Lyngby Optimisternes aktiviteter og programplanlægninger. Optimistrådet mødtes der, Jørgen og Karla Storchs store Optimistfond vurderede legatansøgninger på Abildgaardsvej 123. Den der bare én gang har oplevet husets store musiksalon, vil fornemme toner overalt.



Fra venstre Kai Aage Ørnkov, Jørgen Storch og Ole Laursen til maskebal.

Ved starten i september 1975 på Stadsbiblioteket mødte man første gang Ole Laursen som leder af fællessangen. Han har igennem alle 25 år glad og muntert ført optimisterne gennem perler af dejlige folkelige sange.

Malermester Poul Pedersen var også med som forsanger, og i øvrigt en meget aktiv og hjælpsom optimist på den praktiske front. Han tegnede Optimisthovedet og var altid med til pyntning og scenedekorationer.

Successen sprængte alle rammer, og

man måtte straks flytte til Centersalen i Lyngby Storcenter, som herefter blev hjemmebanen. Antallet af deltagere blev større og større, og på et tidspunkt fyldte man Virumhallen med 1000 glade optimister. Her spillede bl.a. violinisten Isabella Miehe. Så fulgte festlige arrangementer, bl.a. »På Hat med Optimisterne« - et skønt syn af flotte damehatte og herrernes stråhatte. Mange vil huske den dag, da DR placerede en radiooptagevogn uden for Lyngby Storcenter for at føre talrige ledninger op til Centersalen, hvor man optog et



Fra et maskebal i danseklubben.

fuldt optimist-arrangement. Begivenheden var noget af en milepæl. Programmet hed »Spil og syng med Optimisterne«.

En dundersucces blev programmet »De go'e gamle dage«. Kai Aage Ørnskov, Jørgen Gregersen, Bent Friis Alsinger, Jørgen Storch og Arne Linderholm havde høje hatte eller bowlerhatter på og store cigarer. Avisen kaldte dem Optimistrådets fem krudtugler.

MEN hvad var Optimisterne uden den store hjælperstab, der stod bag kulisserne og sørgede for at alt fungerede.

Servering, værtindejobs, garderobehjælpere osv. Dette fantastiske team var i alle årene under Karla Storchs ledelse.

Jørgen Storch laurbærkransen

Et bevæget øjeblik var det i 1977 ved julefesten i Stadionhallen, da chefredaktør Arne Linderholm overraskede Jørgen Storch ved at laurbærkranse ham, som en hæder for hans store arbejde. Jubelen ville ingen ende tage. I et senere stort opsat interview i »Det Grønne Område« med Jørgen Storch



Jørgen Storch, Kai Aage Ørnskov, Dora Austrang, Bent Friis Alsinger, Arne Linderholm, Karla Storch, Jørgen Gregersen og Peter Rohde synger for ved Hattefesten.

udtalte denne, at »optimisme er min helt naturlige livsstil«.

Et udendørs sangstævne på Sophienholms græsplæner, som samlede flere tusinde, var en kanonsucces for arrangøren, »Det Grønne Område«, og Jørgen Storch som dirigenten.

Man arrangerede senere alsangsaftener i Centersalen med deltagelse af mange lokale sangkor. Erindringen fra Besættelsestiden genskabte sangglæden i fællesskab med begejstrede medborgere.

Lyngby Optimisternes Danseklub under ledelse af Karla Storch og med Jørgen Storch ved flygelet har sideløbende med alle optimistarrangementer

gennem de 25 år med stor tilslutning og succes samlets områdets danseglatte borgere, når der var Les Lanciers eller square dances på programmet. Et højdepunkt for den ivrige og livsglade danseinstruktør Karla Storch var et af hendes holds optræden i Otto Leisners TV-show »Hopl«, hvor man viste Les Lanciers og fik rosede omtale. Lyngby var kommet på landkortet, en bedrift som mange stadig mindes med stolthed.

Wiener maskebal og modeshow fyldte Centersalen med et seksten mand stort palmehaveorkester. Både Kai Aage Ørnskov og Jørgen Storch optrådte som dressmen. Fredagen ef-



Jørgen Storch med Det Grønne Område's laurbærkrans.

ter måtte man gentage showet, d.v.s. på to fredage deltog 700 danseglade optimister - det kan man da kalde en kæmpesucces.

Et planlagt tyroler-arrangement skulle have 300 deltagere i Centersalen; men tilstrømningen sprængte alle rammer. Takket være velvilje fra stadioninspektøren fik Jørgen Storch lov til at flytte det hele til Stadion, med tyrolerorkester, tryllekunstner og artister m.m. Her lanceredes Optimist-ølkruset og glasset med det festlige logo med smilet; det blev hurtigt revet væk. På grund af Stadionhallens størrelse luk-



Kai Aage Ørnkov var klar på trompeten i Peter Rohdes orkester allerede fra 1975.

kede man nu 1000 festlige optimister ind.

I 1982 havde optimistkunstnere et arrangement i Christianskirken med særdeles seriøs sang og musik. Koncerten var bl.a. besøgt af Berlingske »Mellem os«-gæster.

Medtages skal også musikken, en væsentlig part af Lyngby Optimisternes succes. Den kan tilskrives Peter Rohde og hans orkester. der gennem alle årene gjorde en helt uvurderlig indsats for den musikalske side af arrangementerne. Orkestret bestod af en civilingeniør, en bankmand, en tandlæge, en skolelærer,



Arne Linderholm kårer årets Lucia-brud.

en malermester og en direktør i erhvervslivet. Alle havde det som hobby.

Gennem en årrække afholdt man også kåring af julens »Frk. Lucia«, det skete sammen med »Det Grønne Område«, der efterlyste emner i avisen. Hovedgevinsten var en cykel. Jørgen Gregersen og Arne Linderholm stod for kåringen og overrækkelsen af gaver. Det blev en tilbagevendende Lyngbybegivenhed, hvor man brugte dels Virumhallen og dels Stadionhallen med plads til 1000 mennesker.

Lyngby Optimisterne trådte også nye stier, var bl.a. arrangør af »Festival for Fritidens Kunstnere« - en kæmpeudstilling med mange forskellige kunstnere i Lyngby Storcenter: malere, grafikere, vævere, billedhuggere m.fl. Daværende borgmester Ole Harkjær åbnede udstillingen, der vakte stor interesse.

Af dagbogen fremgår det også, at Jørgen Storch i 1984 blev kåret som årets danske revykomponist i Tivoli's koncertsal.



Karla Storch dirigerer Lancier-danserne.

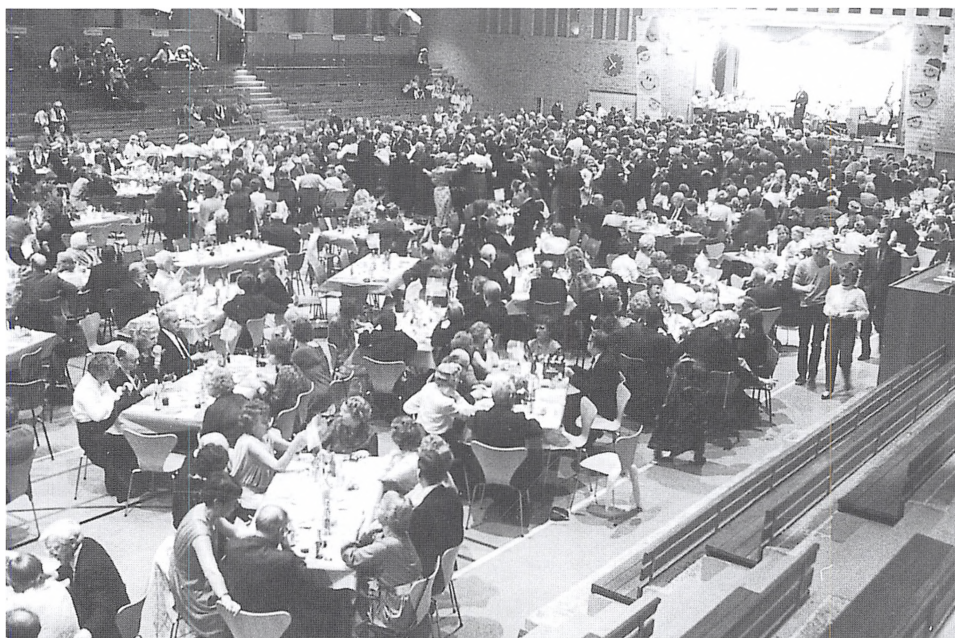
I 1980 arrangerede Centrumforeningen Kgs. Lyngby »Optimist-Jul« med festfyrværkeri på Rådhuset, hvor Tivolis kunstfyrværker Lars Barfod havde komponeret temaet lysende over Rådhusets tag. Også Hovedgadens store grandekorationer spændt ud fra den ene siden af gaden til den anden, bar Optimistsymbolet. Mere end tusinde havde købt billet til Juleoptaktsfesten, der var et overflødighedshorn af kunstnerisk underholdning, sange, Frk. Lucia-kåring, gaver

fra byens butikker - en ægte optimist-julefest.

Talrige kunstnere har optrådt

Her nævnes blot nogle få: Annie Birgit Garde, Manja Mourier, Jørgen »Gamle« Hansen, Poul Arland, Tove Reinau, Per Dahl, Bakkens syngepiger, Nancy Cannon, Elisabeth Chaanhing, John Venning, Gitte Mariager, Jackie Kallenberg og revyforfatteren Carl-Erik Sørensen.

Otte års fødselsdagen blev holdt i



Lucia-festen 1982 i Stadionhallen.

Cirkusteltet på Bakken - med 1400 optimisters stormende bifald. Kanon-festen gentog sig ved 10 års jubilæet, selvfølgelig i Cirkusteltet.

Ved Handelsforeningens 100års jubilæum i 1987 havde Jørgen Storch skrevet tekst og musik til »Kongens Lyngby har det hele.« Jubilæet blev holdt med sloganet »Kongens Lyngby - Optimisternes By«.

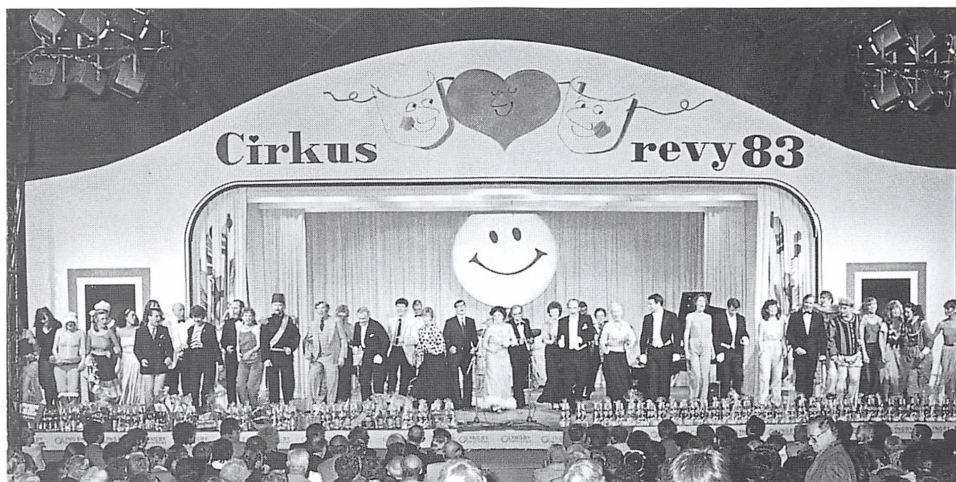
Det er selvfølgelig umuligt at medtage omtale af det enorme antal arrangementer og begivenheder. I hele perioden har Optimisterne haft god lokal presse takket være chefredaktør Arne Linderholm på lokalavisen Det Grøn-

ne Område, der blev optimistrådsmedlem og var initiativtager til, og bestyrelsesmedlem i »Jørgen og Karla Storchs Optimistfond«.

I anledning af Handelsforeningens 100 års jubilæum blev der indspillet et kassettebånd med Lyngby digte og Lyngby sange udgivet af Optimistfonden under medvirken af en række kendte kunstnere og 450 sangglade Lyngby optimister. Alm. Brand købte og sendte båndet til samtlige foreningens medlemmer - en fornem gestus og lykønskning. Salget af Optimist-båndet skete i øvrigt til fordel for Jørgen og Karla Storchs Optimistfond.



Fra en Lucia-kåring i Stadionhallen.



Man havde lejet Cirkusteltet til 8 års fødselsdagen.

Lyngby Optimisternes 25 år er et musikalsk eventyr, sikkert uden sidestykke i glæden ved at synge sammen og lytte til solooptræden af kendte kunstnere og samtidig nyde og opmuntre unge kunstnere på vej i karrieren. Over den 25-årige periode fra 1975 mødtes man ca. seks gange om året, og med ca. 300 deltagere pr. aften blev det til mere end 45.000 besatte stolesæder.

Optimistfonden i millionklassen...

Af dokumentet, som stadfæster oprettelsen af Jørgen Storchs Optimistfond 14. maj 1980 på Storchs fødselsdag (senere fik fonden navnet Jørgen og Kar-

la Storchs Optimistfond) fremgår det, at startkapitalen var 5000 kr. Dokumentet havde Kai Aage Ørnskov, Jørgen Gregersen, Bent Friis Alsinger, Arne Linderholm og Jørgen Storch som underskrivere. En økonomisk begivenhed, der skulle få glædelige konsekvenser for bl.a. unge kunstnere under musisk uddannelse. Siden 1980 har man kunnet uddele legater til ca. 100 personer for mere end en million kr. - oftest i portioner af op til 10.000 kr. - altid festlige overrækkelser ledsaget af Kai Aage Ørnskøvs motivering, og med checken var altid Jørgen Gregersen parat. Donationerne blev oftest



Optimistrådet fra venstre: Kai Aage Ørnskov, Karla Storch, Jørgen Storch, Arne Linderholm og Jørgen Gregersen.

overrakt i forbindelse med en optimistaften. Startbeløbet er jo gennem årene vokset og vokset takket være publikums kolossale opbakning ved trofast deltagelse i arrangementerne, d.v.s. man har hver gang betalt entreen, lige fra 25 kr. og af og til 50-60 kroner. Med omkring 45.000 solgte billetter på de 25 år, så er der hver gang blevet penge til overs til fonden. Her har optimistsekretær Dora Austring været en altid loyal og uforlignelig kasserer og regnskabsfører.

Ved en glædelig familiebegivenhed hos Karla og Jørgen Storch skød optimistformanden selv et stort beløb i fon-

den - en flot gestus, der mere end noget andet beviser, at optimismen var blevet Jørgen Storchs livsstil og Lyngby Optimisterne hans musikalske tumleplads og kreative kraftcenter, som havde hans musiksalon som base. Mange ringer eller skriver til Abildgaardsvej 123, for der skal takkes for så mangt og meget. Sådan var det bare.

Hvem kom i betragtning som fondslegat-modtagere?

Jørgen og Karla Storchs Optimistfond yder opmuntring og økonomisk støtte til personer, foreninger eller organisationer, der i deres virke er med til at



Karla og Jørgen Storch i musiksalonen.



Glade legatmodtagere sammen med Jørgen Gregersen og Kai Aage Ørnskov.

fremme glæde og optimisme hos andre, og har ligeledes til formål at kunne yde støtte til personer under musisk/kunstnerisk uddannelse.

Legattyper: Blandt legatmodtagerne har været en klarinetkvintet, pianister, sangere, en cellist, en fløjtespiller, violinister, slagtøj, en balletdanserinde, en skuespiller, en pigearde, en strygekvartet, et hornorkester, et kor, en trompetist osv. De fleste legatmodtagere har optrådt for Optimisterne ved overrækkelsesfesten.

Fonden har to kommitterede, nemlig

direktør Bendt Jørgen Storch og cand. theol. Bente Guldsborg, begge børn af Karla og Jørgen Storch.

Eksempler på legatmodtagere

Pianisten Martin Quist Hansen har flere gange modtaget 10.000 kr. I dag er han en trediedel af Trio Ondine, der på bare to år har opnået internationalt ry, vundet priser i Wien og München, der til pladeindspilninger og stor profil-TV-udsendelse.

En anden pianist er den blonde klaverprinsesse Christina Bjørkø (sådan



Glade legatmodtagere sammen med Kai Aage Ørnskov, Jørgen Storch og Jørgen Gregersen.

skrev aviserne) - også flere gange modtager af 10.000 kr. Hun spillede bl.a. i Tivolis koncertsal og rostes meget af anmelderne for fin klanglig indføling i Schuberts storeklaversonate i B-dur. Hun har allerede flere CD-indspilninger bag sig - hun er rigtig kommet på plakaten.

Blandt den store kreds, der har omset Optimistfondens skulderklap til gang i karrieren, skal her nævnes nogle få: pianisten Rikke Sandberg, der spillede ved Kulturhusets indvielse, og søstrene Sophia og Clara Bæk, violinister

på højt plan både som solister og i trier og kvartetter. Violinisten Louise Bebbler, der i dag er ansat i Det Kongelige Kapel, violinisten Christina Enevold, Steve Kramer på cello, Claes Eriksson som orkesterleder, sangerinden Anita Lerche, der spås en international karriere, Peter Kirstein med sin obo, pianisten Asbjørn Keiding og lederen af Musicalforeningen i Lyngby, Maiken Alkil.

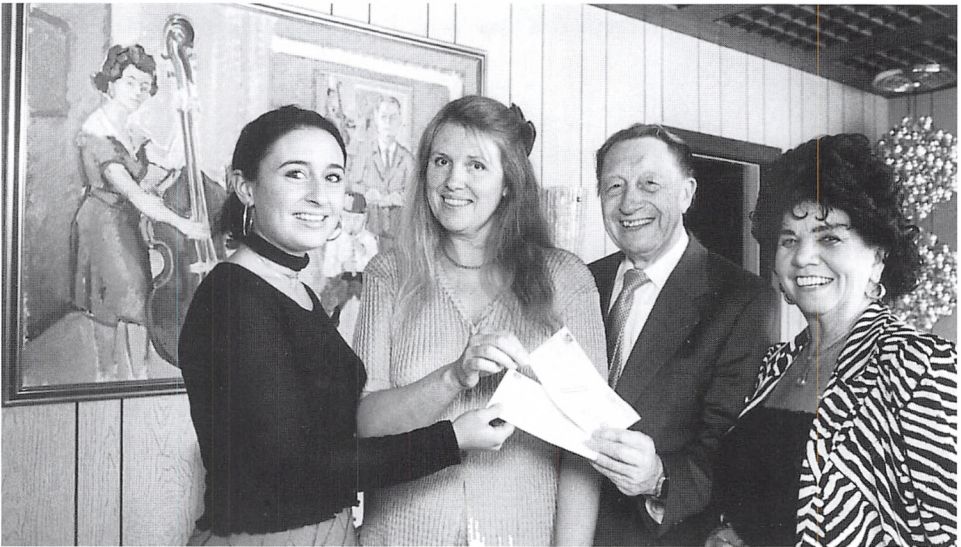
I de forløbne år er Optimistfondens kapital vokset til 1.111.313 kr. (pr. januar 2002).



Louise Bebber, legatmodtager.



Optimistfondens stiftelsesdokument.



Rikke Sandberg og Majken Alkil, legatmodtagere, sammen med Jørgen og Karla Storch.

Farvel og tak i Kuhlausalen
torsdag den 20. september 2001

- Kl. 19.00 Peter Rohdes orkester, velkomstmusik
- Kl. 19.30 Jørgen Storch og Optimistrådet, »Optimistsangen«
- Kl. 19.40 Ole Laursen, fællessang. Smilvalsen
- Kl. 19.45 Majken Alkil, Inger Thomsen, Sofia Güterberg og Rasmus Gangsted Rasmussen, sange
- Kl. 20.05 Nicolai Slaatto, marimba, vibrafon
- Kl. 20.20 Ole Laursen, fællessang »De glade år«
- Kl. 20.30 Tentetten, sangkor, Susanne Dyhr
- Pause
- Kl. 21.10 Ole Laursen, fællessang »Den gamle Varieté«
- Kl. 21.15 Jørgen Storch spiller »Bryllup på Trollhaugen«, solo
- Kl. 21.25 Nancy Cannon synger med rytme
- Kl. 21.35 Ole Laursen, fællessang »Glemmer du, så...«
- Kl. 21.40 Uffe Fogtmann og Anni Kari, trompet med rytme
- Kl. 21.55 Morten Vestergaard
- Kl. 22.10 Ole Laursen, fællessang »En aften så dejlig«
- Kl. 22.15 Anita Lerche, sang (lige hjemkommet fra England)
- Kl. 22.35 Alle medvirkende, fællessang »Go' nu nat« og Optimistsangen...



Fotos fra afslutningsfesten den 20. september 2001: til venstre Jørgen Storch, Dora Austring og Karla Storch. Til højre Jørgen Gregersen og Arne Linderholm.



Det blev et vemodigt farvel og tak for 25 uforglemmelige år i Optimismens tegn, hvor glade optimister kvitterede med øredøvende klapsalver.

Optimismen fortsætter mand og mand imellem og i lokalsamfundet. Lyngby

Optimisterne har sat sig varige spor i hjerte og sind. En epoke er slut, men tilbage bliver Jørgen og Karla Storchs Optimistfond med hvad deraf følger af donationer i årene fremover til glæde og opmuntring for kommende generationer.

Fotografierne til denne artikel er optaget af fotograf Erling Irving m.fl. - og venligst stillet til rådighed af direktør, redaktør Michael Bast, Det Grønne Område.

Lyngby Kunstforening, hip, hip, hurra

Her i 50-året for stiftelsen af Lyngby Kunstforening fortælles foreningens farverige historie bl.a. gennem beretninger fra øjenvidner og udøvende kunstnere.

Skagen har vel ikke eneret på at bryde ud i hurraråb til kunstens ære.

I år, 2002, da Lyngby Kunstforening fyldte 50 år den 29. april, er vi også berettiget til at udbryde et hip, hip, hurra til kunstens og foreningens ære.

For der er virkelig noget at fejre - sådan som det vil ske ved åbningen af en jubilæumsudstilling og en medlems-sammenkomst den 25. oktober.

Sjældent har en forening haft en så sikker platform fra sin første dag. I 1952 kunne man i telefonbogen optælle over 100 kunstnere med bopæl i Lyngby-Taarbæk Kommune. En tættere koncentration af udøvere af de skønne og andre kunster fandtes ikke uden for København. De boede iblandt et vågent og købedygtigt kunstpublikum. Hvad var mere nærliggende end at skabe en forening, hvor de alle kunne mødes og lære hinanden endnu bedre at kende?

Lyngby Kunstforening satte desuden helt fra starten høje standarder for, hvad en lokal kunstforening formår at fostre af ideer og løfte af arrangementer. Den bød for det første medlemmerne et veldækket bord af vekslende udstillinger året igennem, spændende

medlemsmøder med foredrag og film og lysbillede samt - efterhånden også - særdeles værdsatte kunstrejser til indland og udland.

Dernæst etablerede foreningen sig som en debutantscene for unge, kommende talenter. Det skete med de såkaldte Septemberudstillinger, der i begyndelsen holdtes på Lyngby Rådhus, fra 1971 på Sophienholm, hvor de fortsat finder sted. Med åbningen af Cobra-rummet ved Sophienholm har foreningen derudover skabt en intim miniscene, hvor de endnu ukendte berømmheder kan udfolde sig.

Det hele er fortsat til i dag, om end i et mindre hæsblesende tempo, hvad angår medlemsmøder, og med færre af de fantasifulde økonomiske satsninger, der i de første år kunne skabe forrygende udstillingssucceser, men ind imellem også forrygende underskud. Vandene er blevet roligere, bølgerne mindre krappe. Men ih, hvor der fortsat er liv i foretagendet!

Lyngby Kunstforening blev skabt af et interessant menneske, et krater af aktivitet - Lyngbys borgmester fra 1950, Paul Fenneberg. Ved sin side havde han foreningsbestyrelser, der i forhold til ham som general kun var et fodfolk. Men hvor de kunne få noget fra hånden!

Alt det vil vi beskrive nærmere i de kommende afsnit. I dette indledende kapitel vil vi prøve at se udviklingen på

tværs af kronologien og opregne nogle af de principielle afgørelser, der har måttet træffes igennem de 50 år. Det skulle samtidig gerne virke som en appetitvækker til den følgende mere minutiøse gennemgang.

Stiftelsåret var altså 1952. For at sætte den historiske kulisse kan der erindres om, at vi havde en Venstre-regering under ledelse af Erik Eriksen. Den var i færd med at forberede afstemningen om en ny grundlov året efter.

Andre begivenheder i året var, at kaptajn Kurt Carlsen forblev ni dage på sit »skæve skiv« i Kanalen, at scenekunstneren Liva Weel og komponisten

Rued Langgaard døde, at Danny Kaye lagde sig i H. C. Andersens seng i Odense, og at oversergent Peitersen idømtes 30 dages vagtarrest for grov sprogbrug over for de værnepligtige.

I Lyngby Kunstforening talte man pænt til hinanden og vedblev dermed. Det vil sige. Der var måske et periodisk svigt i så henseende i 1992, da der var uro om formandskabet. Det beskrives i afsnittet om foreningens nyere historie.

Dengang, i begyndelsen, var alting fryd og gammen. Foreningen lagde ud med bragende succes'er. En udstilling af Picasso-grafik og -keramik tiltrak 18.000 besøgende i et år, hvor Thor-



Åbningen af Lyngby Kunstforenings første udstilling »Lyngby Kunstnere« på Lyngby Rådhus i 1952. På første række ses Prins Knud, den konservative undervisningsminister Flemming Hvidberg, der erklærede udstillingen for åben, og billedhuggeren Johannes Hansen. Lidt bag denne skimtes Lyngby-forfatteren Carl Erik Soya.

Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk

valdsens Museum blev besøgt af 13.000 og Statens Museum for Kunst af 11.000. Istidens hulekunst var et andet hit, der skæppede i foreningens kasse.

Men hvordan kunne en forening have så stor magnetisk kraft? Det var dog blot vores hyggelige Lyngby, det foregik i. Hvorfor kom der busfulde af besøgende fra Skåne? Hvorfor betalte læsere af Ballerup og Omegns Folkeblad 6,50 kr. for at krydse kommunegrænsen og samles på Lyngby Rådhus, hvor udstillingerne foregik? Hvorfor gav EkstraBladet kunstforeningens formand, borgmester Paul Fenneberg, tilnavnet så-tager-vi-jakken-af-og-går-i-gang borgmesteren?

Borgmesterens og de øvrige bestyrelsesmedlemmers flotte initiativer og store kvalifikationer ufortalt, var der også en anden forklaring.

Tiden var en anden end i dag.

Man levede - for nu 50 år siden - i en epoke med langt mindre rift om folks fritid og med langt færre kunst- og underholdningstilbud. Åbnede man tv, var der ikke 33 kanaler som nu, men én. Den bragte sjældent kunstforedrag, hellere Otto Leisners »Pladeparaden«.

Nok var Lyngby Kunstforening sprælsk, dygtig, ja, sensationelt opfindsom. Men den havde også en taknemmelig baggrund at føre sig frem på.

Da den fik konkurrence, mistede den lidt af pusten. Det fik man at se, da Knud W. Jensen i 1955 købte ejendommen Louisiana og i 1958 åbnede den som kunstmuseum. Så tog de kunstinteresserede fra Skåne dertil. Samtidig

åbnede flere og flere kunstgallerier af kvalitet i det indre København.

Udstillerne faldt også fra, eller Lyngby kunne ikke længere betale. Det betød, at man måtte opgive en udstilling af den britisk-belgiske James Ensor, en udstilling, der ifølge bestyrelsesreferatet i kunstforeningen ville have »sat spor i dansk kunsthistorie«. Ham løb Louisiana med. Det samme gjaldt glas-kunstneren Per Lütken. Da han bagefter tilbød sig også i Lyngby, måtte man sige: Ja, men er det nogen god ide, når du lige har udstillet på Louisiana?.

I et bestyrelsesmøde i Lyngby Kunstforening den 3. februar 1961 sagde formanden: »Vi må finde på noget andet. Louisiana tager jo vores type udstillinger. Vi må lidt væk fra de ting, hvor vi kan konkurreres ud«.

Og Lyngby Kunstforening fandt på andre ting. Bl. a. er dens fødselshjælp til nye endnu uopdagede berømtheder fortsat suveræn.

Med de første års mange fabelagtige publikumssucceser var det ikke mærkeligt, at man begyndte at føle sig som en slags Grønningen. Det blev ført til protokols, at bestyrelsesmedlemmet Otto Pers sagde: »Det skal være lige så fint - og et lige så blåt stempel - at have udstillet i Lyngby som på Charlottenborg. Lad os indføre censurerede udstillinger«.

Men her greb Fenneberg, den ellers så succesombruste fantast, dæmpende ind: »I så fald skal vi have censorer udefra. Ellers vil vi blive mistænkt for at favorisere vore egne«, var en af hans ind-

vendinger. Foreningen opgav at prøve at gå på vandet.

Lidt af samme støbning var en ide, også fra Pers, om at foreningen skulle rejse sit eget hus. Økonomisk var det måske ikke så vidtløftigt, som det kunne lyde, idet meningen var, at det også skulle kunne lejes ud. I et bestyrelsesmøde i 1960erne faldt faktisk de profetiske ord: Lyngby bør have et kulturhus. Men det blev som bekendt ikke



Arveprinsesse Caroline-Mathilde får Picasso-udstillingen i 1954 forevist af borgmester Paul Fenneberg.

kunstforeningen, der bandt an med det.

Med borgmesteren som igangsætter og formand, med rådhuset som udstillingssted i den første halve snes år og med den kommunalt ansatte Ida Groot som kasserer og sekretær igennem 14 år er det nærliggende for os at spørge, om der ikke var tale om en utidig sammenblanding af politik og kunstliv i kommunen?

Det mente i hvert fald den daværende socialdemokratiske opposition. Det gik så vidt som til, at det socialdemokratiske medlem af kommunalbestyrelsen, Carl John Nielsen, i utide røbede kommunens køb af Sophienholm til Socialdemokraten - åbenbart i vrede over og mistanke om, at også dette var et eksempel på, at byens konservative borgmester spændte kunsten og kulturlivet for sin politiske vogn.

Alle andre vidner - også nulevende - bedyrer, at sådan var sammenhængen ikke. Fenneberg brugte ikke kunsten som politisk løftestang. Han havde heller ikke brug for det med sit absolutte konservative flertal.

På generalforsamlingen i 1962 undskyldte Fenneberg, at 1961 havde været fattigt på begivenheder i foreningen. Men det havde været kommunalt valgår, og han ville ikke under mistanke for at blande politik og kunst sammen.

Men havde foreningen alligevel ikke mere eller mindre skjult udbytte af at være under vingerne af kommunen som hønemor?

I et tilbageblik kan det klart afvises.



I 1966 gik Arno-floden over sine bredder og forårsagede store ødelæggelser i Firenze. Lyngby Kunstforening var blandt de mange, der støttede en indsamling - med overskuddet fra en udstilling. Til gengæld fik foreningen mulighed for at vise en fornem samling af fresker fra byen. Udstillingen, der forinden havde været vist i Stockholm, ankommer her i flytbusser til Lyngby. På ordre fra Italien havde busserne ikke måttet køre med end 30 km i timen. Det forlød, at chaufførerne var gnavne.

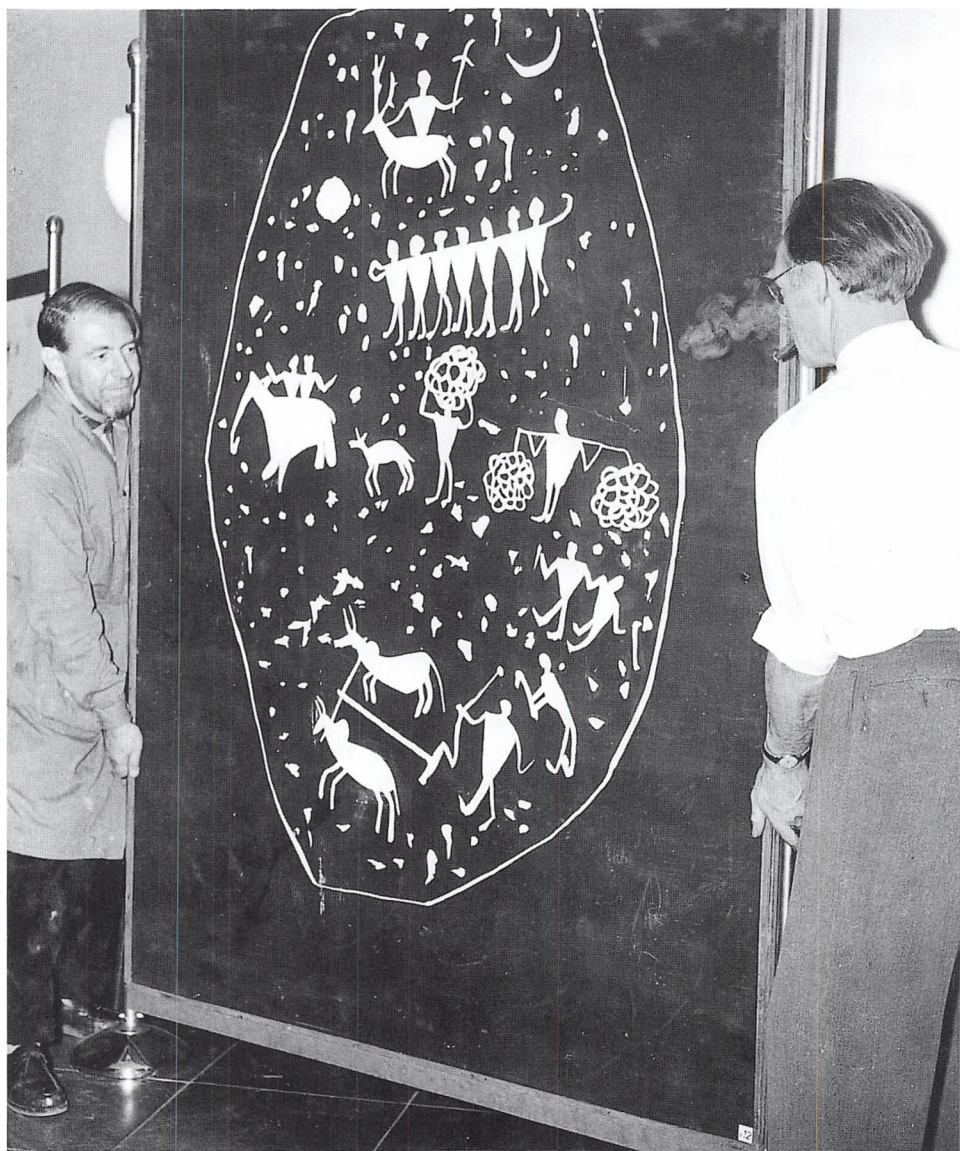
Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk

Vel var byplanafdelingen i perioder på overarbejde som praktisk arrangør af udstillinger. Men vi var i en epoke, hvor der endnu ikke var udnævnt mange kulturborgmestre i Danmark, men hvor behovet for kommune-pr og kulturtilbud til borgerne naturligvis var mindst lige så stort som nu.

I tilgift til sin egen indsats havde kommunen så den meget store og ulønnede arbejdsindsats fra foreningens bestyrelse til foræringspris: nul kroner. Så

Lyngby-Taarbæk Kommune fik sine i realiteten beskedne bidrag til kunstforeningen flere fold igen, idet kommunen vandt stort, ja i perioder internationalt ry som kultursted, hvilket også handelsstanden vidste at værdsætte.

Realiteten var den enkle, at Lyngby - længe før andre kommuner - havde en kulturpolitik. Og at den kun kostede ganske lette greb i kommunekassen, fordi den blev ført gennem Lyngby Kunstforening, der selv lagde både me-



Det var et af kunstforeningens store kup at kunne vise istidens hulemalerier. Det skete i samarbejde med det franske undervisningsministerium. På billedet er næstformanden i kunstforeningen, maleren Knud Mühhlhausen (tv) og billedhuggeren Johannes Hansen i færd med ophængningen af, hvad BT beskrev som »40.000 år gammel impressionisme«.

get arbejde og mange penge til. I en periode efter kommunens køb i 1963 af Sophienholm, arbejdede kommune og forening stadig tæt sammen, hvorefter kommunen etablerede sin egen kulturpolitik især baseret på Sophienholm og på Stadsbiblioteket med dets fine samling af grafik. For vi må jo ikke glemme, at Lyngby også var den første kommune i Danmark, der etablerede kunstbibliotek.

I dag er der fortsat et fortræffeligt - og på det personlige plan varmt - samarbejde mellem kommunen og kunstforeningen. Men i kulturpolitikken har hver af disse instanser sin egen klare og specielle profil.

Gennem sine aktiviteter igennem tiden har Lyngby Kunstforening også været i lettere berøring med storpolitikken og måtte også her træffe nogle principielle beslutninger. I 1958 overvejede man, om det var for tidligt efter Besættelsen at afholde en udstilling af tyske kunstnere. Men da kunstnerne var Emil Nolde, Karl Schmidt-Rottluff, Ernst Ludwig Kirchner, Käthe Kollwitz og andre af dem, som Hitler havde stemplet som entartede, og eftersom udstillingen skulle åbnes af den tyske ambassadør G. F. Duckwitz, der fra sin bolig under Besættelsen i Friboeshvile havde gjort Danmark store tjenester, besluttede man sig for dette tidlige udslag af tyskervenlighed. Og man fik kun ros for det.

Når vi er ved de politiske emner, er det interessant, at foreningslivet også har budt på kvindepolitik. Ved forberede-

delsen til foreningen var der regnet med en bestyrelse på syv. På den stiftende generalforsamling blev pladserne besat med udelukkende mænd. Det fik en tilstedeværende repræsentant for spindesiden, Aslaug Finsen, til at protestere. Resultatet blev, at bestyrelsen udvidedes til ni, så at Jane Muus og malerinden Augusta Thejll Clemmensen kunne blive valgt ind. Episoden var en lille sejr for kvindebevægelsen og - som det skulle vise sig - en stor sejr for foreningen, idet Jane Muus blev en uundværlig arbejdskraft i bestyrelsen.

Et andet principielt spørgsmål for foreningen har været, hvordan kunstbegrebet skulle opfattes. På den stiftende generalforsamling blev der udtrykt ønske om, at også litteratur og musik skulle med. Det har disse discipliner også været, bl.a. med en udstilling af musikaler. Man overvejede også at stifte en egentlig musikforening. Men da der ad andre veje opstod et Collegium Musicum i Lyngby, indskrænkede kunstforeningen sin indsats til at låne den nye forening 2.500 kr. til et cembalo.

Der har også skullet tages principiel beslutning om valget af udstillingsgenerer. En umiddelbart fristende ide var at bede Lyngbyborgerne om at komme med deres kæreste kunstgenstand fra deres hjem til en fælles udstilling. Ideen var nær ved at blive realiseret i 1954. Man var i bestyrelsen inde på, at der i hvert fald skulle være én udensogns censor, som kunne sige nej til de værste rædsler. I tide fandt man ud af, at det

nok alligevel ikke var nogen god ide overhovedet.

Der har været forbavsende få diskussioner om, hvorvidt de udstillede kunstværker »skulle ligne«. I et bestyrelsesmøde udbrød Pers engang: »Vi kan også få for meget af det nonfigurative«. Jane Muus havde denne holdning: »Der er ingen grund til at sondre mellem figurativ kunst og ikke-figurativ. Det skal bare være god kunst«.

Økonomien har været et stort og påtrængende emne gennem hele forløbet og har kaldt på mange principbeslutninger.

I begyndelsen blev foreningen drevet i nogen grad som en forretning - undertiden med dristige satsninger, der trods store udgifter til transport og forsikring kunne give overskud på helt op til 14.328,88 kr. (hulemalerier), eller det kunne ende temmelig galt, som da Incaudstillingen halverede formuen, og jernbaneudstillingen tog resten. I et bestyrelsesmøde efter jernbaneuheldet blev det besluttet aldrig mere at afholde temaudstillinger, og Otto Pers konstaterede: »Lad os slikke vore sår og tage ved lære«.

Man prøvede på flere måder at tjene lidt penge, bl.a. på kataloger og plakater. Men de kunne også give tab. Under Picasso-udstillingen i 1954 blev der solgt postkort for 60 øre. De var indkøbt hos Picassos agent i Paris for 30 øre. Det blev en helt god forretning.

For foreningen kunne det være et lys i mørket, når fotohandler Jørgen Gregeresen uopfordret forærede den 600 kr.,



Ved afslutningen af kunstforeningens første udstilling i 1952 udtrak kgl. skuespiller John Price en vinder af et maleri blandt katalogkøberne. Om et øjeblik trækker han nr. 351. John Price var en god ven af foreningen. Ved åbningen af Picasso-udstillingen to år senere oplæste han aforismer af mesteren.

fordi han mente, at foreningen var til gavn for handelsstanden. Erhvervslivet var ofte gavmildt. Da Fenneberg besøgte Picasso for at opnå udstilling af hans grafik, betalte fabrikant Marius Schou fra Schous Fabrikker, Ravnholm, rejsen.

I bestyrelsen kunne der foregå et lille spil mellem Pers og næstformanden, kunstmaleren Knud Mühlhausen. Når de havde talt sig varme om en udstillingside, men til slut måtte

konstatere, at der jo ikke var de 2.000 kr. i kassen, som var nødvendige, kunne et andet bestyrelsesmedlem, fabrikant Louis Hartmann, udbryde: »De 2.000 kan hentes hos mig, den dag i morgen«.

Blandt beslutningerne var, at foreningens provision ved salg skulle være 10 pct. for malerier, 5 pct. for skulpturer, mens næsten alle andre tager mere. De 10 pct. gælder stadig.

I 1964 gennemførte foreningen sin første rejse for medlemmerne. Rejsen gik til Moskva, Leningrad og Novgorod og blev en stor succes. I et efterfølgende bestyrelsesmøde fik tankerne frit spil. Tænk, sagde formanden, om vi også engang kunne arrangere rejser til Berlin (Nefertite), Stedelijk Museum i Amsterdam og Kröller-Müller i Holland og Prado-museet i Madrid. Eftertiden har opfyldt samtlige drømme.

Når rejserne nævnes her - i forbindelse med foreningens økonomi - er forklaringen, at det tidligt blev vedtaget som princip, at rejserne skal hvile i sig selv, idet foreningen kun vil tage sig af tilrettelæggelse, duplikering af rejseprogram og porto til udsendelsen af dette.

Endnu et par principbeslutninger har været, at foreningens næstformand helst skulle være en udøvende kunstner, idet formanden må formodes at være af en anden profession. Ligeledes, at det ikke er nogen hindring for at blive valgt til bestyrelsen eller forblive i denne, at man bor i en anden kommune. Spørgsmålet blev aktuelt første

gang, da billedhuggeren Johannes Hansen flyttede fra Lyngby til Bjergene ved Fårevejle, men allernådigst fik lov til at forblive i bestyrelsen.

Foreningen har ofte haft fine gæster. Den første udstilling, af lokale kunstnere, blev åbnet af undervisningsminister Flemming Hvidberg. Socialdemokratiske ministre på besøg var undervisningsminister Julius Bomholt, der åbnede udstillingen »Amerika i tidens kunst«, og kulturminister Bodil Koch, der åbnede »Polske billedtæpper«. Foreningen havde de kongeliges bevågenhed. Det gjaldt Prins Knud og prinsesse Caroline-Mathilde, der boede »rundt om hjørnet« på Sorgenfri Slot, og Dronning Ingrid, der åbnede udstillingen af grønlandsk husflid og kunst. Udstillingen Danske arkitekturtegninger 1760-1860 lokkede også Kong Frederik til - hans første besøg på Lyngby Rådhus. Udstillingen af hulemalerier blev åbnet af den franske ambassadør i København, Jean Bourdeillette, og udstillingen af Chopinplakater af Polens udenrigsminister Adam Rapacki. Han blev ledsaget til ceremonien af sin danske kollega, udenrigsminister Jens Otto Krag. Fra sin tid som lektor i Krakow talte borgmester Fenneberg flydende polsk. Den polske minister blev naturligvis - til sin store forbløffelse - modtaget på det sprog. Fenneberg var i mange henseender en overraskelsesmand, sådan som det også vil fremgå af næste afsnit.

Victor Andersen

To forskellige formænd

Lyngby Kunstforenings to første formænd var forskellige næsten som nat og dag.

Borgmester Paul Fenneberg fik ideen til foreningen og stiftede den så at sige egenhændigt i 1952 og var dens formand til sin død i 1982. Helt fra det indledende møde var professor, dr. med Erik Andreassens navn på listen over dem, der skrev sig på som interesserede. I 1962 kom han med i bestyrelsen, idet man udvidede denne fra ni til 10 for at få netop ham med. Da Fenneberg døde, tog han over som formand til sin død i 1992.

Vi vil her forsøge os med portrætskitser af de to.

Fenneberg var 48 år, da han startede kunstforeningen. Han havde som ung studeret litteratur ved Københavns Universitet, men havde afbrudt studierne - og aldrig afsluttet dem - idet han fik tilbud om at blive lektor i skandinaviske sprog og skandinavisk litteratur ved universitetet i Krakow. Der opholdt han sig i fem år.

Hjemme i Danmark igen forsøgte han sig i nogle år med journalistik (redaktør af dagbladet Københavns Amts Avis) og forlagsvirksomhed. Derpå var han 1946-50 ansat i Turistforeningen for København og Omegn. Han udgav også bøger, der med moderne lydskrift skulle lære udlændinge at tale dansk.

Samtidig var Fenneberg ved at løbe en politisk karriere i gang. Han var blevet indvalgt i sognerådet for Lyngby-Taarbæk i 1937 for de Konservative og blev borgmester i 1950, da de Konservative i Lyngby overhalede Socialde-

mokratiet i stemmetal (det blev kaldt »systemskiftet«). Han blev på denne post, til han gik af i 1973.

Fenneberg var livet igennem et festmenneske. Han satte pris på det, han i sin lydlære til englænderne beskrev således: Aageses-dye ou en flasge veehn.

Turboladningen gjorde sig også gældende i hans arbejde for kunstforeningen. Da han ved iverdigdom og behændig udnyttelse af forbindelser fik en udstilling af fresker fra Firenze til Lyngby, indtraf et praktisk problem. Udstillingen kunne ikke rummes på Rådhuset. I stedet blev kapellet ved Parkkirkegården valgt. Men der måtte opmålinger til, før man kunne være sikker på, at kapellet var stort nok. Det var det ikke. Da nyheden om opmålingen indløb til Rådhuset, var der ikke just iver efter at være den, der skulle give borgmesteren beskeden. Nu afdøde arkitekt Vagn Rud-Petersen, der dengang var ansat i byplanafdelingen, har fortalt, at han sagde til de andre: »Enten får vi en vældig omgang af borgmesteren, eller også får han en ny ide«.

Heldigvis valgte Fenneberg ved den lejlighed at gå ideernes vej. Parkkapellet blev simpelthen underkastet en ombygning.

Under ophængningen var Fenneberg i sit es. Det rørte ham ikke, at han kom til at stå på lemmen, hvor kisterne sænkes ned til brænding. Da den italienske ambassaderåd, Dino Puccioni, der stod på lemmen sammen med Fenneberg, spurgte, hvad der egentlig var nedeunder - og fik det fortalt - blev han hvid som et lagen.

Fenneberg var sit hurtige temperament til trods en køligt klar og konstruktiv administrator. Han havde også i samtiden ret avancerede synspunkter på flere ting. Han mente, at Rådhuset ikke blot skulle være et sted, hvor man betalte skat.

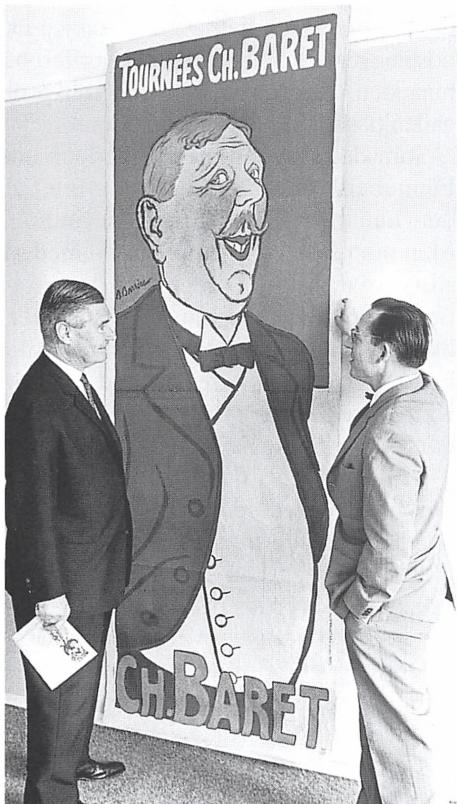
Det var et mål for ham ikke at forhøje skatter og afgifter, men at give borgerne

mere for de allerede opkrævede penge ved at rationalisere og modernisere. Et eksempel var afdragene på kloakgæld. Det drejede sig ofte om små beløb, der blev betalt i endnu mindre halvårslige rater med tilhørende renteberegninger. Det betød, at administrationen kostede kommunen mere, end den fik ind. I et pænt brev til 6000 borgere fik Fenneberg 90 pct. af skyldnerne til at betale det hele af på én gang.

Små forhindringer og unødige spørgsmål kunne gøre ham pirrelig. Hvis en medarbejder var for uselvstændig og ville have rygdækning for enhver beslutning, der kostede penge, kunne Fenneberg fare i harnisk: »Tror De, vi er en bolcheforretning. Bare kør«. Hans overtalelsesevne var stor. Den første medlemskreds på ca. 100 i kunstforeningen samlede han ind næsten egenhændigt ved at åbne favnen.

Hvis der manglede penge til et projekt i kunstforeningen, kom den indre fundraiser i Fenneberg til sin fulde udfoldelse. Så sagde han, har Rud-Petersen fortalt: »Når der opstår sådan et problem, så skal man gå en tur ad Hovedgaden og se ind hos de handlende. Så er de penge hjemme«.

Mange regnede Fenneberg for utålmodig, krævende, selvglad og selvpromoverende. Det hændte, at kulbueskæret kunne blive for kraftigt også for solkongen selv. På vej til Göteborg for at opnå tilsagn om en udstilling, sagde han til chaufføren, da bilen, en Chevrolet, var kommet ombord på færgen i Helsingør: »Andresen, kan De ikke lige gå



I 1967 viste kunstforeningen en udsøgt samling af franske plakater fra Bibliothèque Francaise. Udstillingens navn var »La belle Époque«. Her ses foreningens formand, Paul Fenneberg, med den franske konservator M. Salanin.

Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk

op og købe nogle cigaretter. Jeg bliver siddende. Ellers møder jeg så mange«.

De, der i dag kan huske, hvad der skete, fortæller med én mund, at ideerne til kunstudstillingerne næsten alle var Fennebergs egne.

Hvordan han fik dem? Og hvordan opnåede han de tilsagn, der også skulle skaffes? Jo, bl.a. gennem sin kontakt til et stort netværk af kunstnere, kunstkendere og diplomater.

Dertil kunne Fenneberg så, når det virkelig kneb, åbenbart føje en ret kontant form, som gjorde sin virkning. Dette er ikke illustreret bedre end ved Fennebergs møde med Pablo Picasso i dennes hus i den lille by Vallauris nord for Cannes. Medierne greb med begejstring fortællingen, der blev bragt i mange forskellige versioner i avis efter avis. Vi gengiver her Fennebergs egen beretning til EkstraBladet om, hvordan det lykkedes ham at få det, der konsekvent blev kaldt »sensationsudstillingen«, til Lyngby:

»Jeg skrev til ham tre gange for at få svar på, om han ville give os billeder til en udstilling i Lyngby. Alle sagde, det var håbløst. Så telegraferede jeg til ham, at jeg passerede hans hus den 23. august kl. 11 og ville komme indenfor. Intet svar. Så sendte jeg ham endnu et telegram, der blot fastslog, at den, der tier, samtykker. Jeg holdt mit indtog i mesterens hus, men herren selv var ikke hjemme. En husalf ville smide mig ud, men jeg greb Picassos lille 4-5 årige søn og gav mig til at ride ranke med ham på dansk. Det kunne han godt lide. Så kom Picasso. Han sagde frækt op i mit åbne ansigt, at han ikke havde fået breve el-

ler telegrammer på grund af en poststrejke, der var startet nogle få dage forinden. Han kunne ikke give mig materiale til udstillingen, da hele herligheden var i Rom og Brasilien. Så bad jeg ham lade være med at fortsætte disse undskyldninger og rent ud sige, om han var interesseret i at lade Lyngby lave udstillingen eller ej. Så rantede manden sig og blev pludselig en anden. Vi endte som perlevenner, og jeg fik udstillingen... Da vi nogen tid efter løb på hinanden i Cannes, vinkede han mig over gaden til sig, så vi kunne tale videre«.

Som det samstemmende hedder om Fenneberg og kunstforeningen: Intet af det, han gjorde, var for egen vinding. Men man stod over for en mand med så stort overskud af ideer og præstationsevne, at han måtte have felter, hvor han kunne få afløb. Kulturpolitikken blev et af disse felter med Lyngby Kunstforening som brændpunkt. En barsk men muligvis sand vurdering her i jubilæumsåret lyder, at Fenneberg nok havde fingerspidsfornemmelse for, hvad der kunne tiltrække et kunstpublikum, men at han selv savnede den måske helt dybe kunstforståelse og sansen for, hvor kunsten var på vej hen.

Dette giver os stikordet til at iagttage foreningens næste formand, professor, dr. med Erik Andreasen. I modsætning til Fennebergs flamboyante fremtræden var Erik Andreasen lavmælt, næsten sky, men til gengæld med et røntgenblik for kunstnerisk talent i svøb.

Erik Andreasen var kunstkøber allerede som student. En af hans første erhvervelser - foretaget i samme år, 1948,



Professor Erik Andreassen lynskudt i en klassisk attitude, eftertænkksom med hånden på hagen. Billedet er fra en museumsåbning i Herning og viser fra venstre Aase Nielsen, gift 1969 med Erik Andreassen, samt kunstneren Carl-Henning Pedersen og dennes hustru, Sidsel Ramson.

som kunstnergruppen Cobra blev til på cafeen i Hotel Notre Dame i Paris - var et lille havebillede af Sigurd Swane. Pris 100 kr. Så fulgte en Larsen-Stevns og en lille Jens Søndergaard. Derpå greb det om sig, og studenten cyklede hver måned rundt med afdrag.

Som senere samler i endog meget stort format koncentrerede han sig om sine samtidige. Han har selv fortalt, hvordan hans egentlige vækkelse fandt sted. Det var, da han i Børge Birchs kunsthandel så billeder af Jean Deyrolle, som han straks solgte ud af sin ellers så kære frimærkesamling for at erhverve. Hans reaktion var den samme, da

han i atelier Tokanten så et billede af Carl-Henning Pedersen. Voldsomme farver, skønhed og pragt væltede ham næsten omkuld, som han udtrykte det.

Erik Andreassen levede uhyre spartansk, også selv om der efterhånden kom en professorløn til. Til gengæld begyndte kunstværkerne at hobe sig op. Hans samling fik som stamme malere som Serge Poliakoff, Jean Deyrolle, Jean Dewasne, Victor de Vasarely og fra Danmark Carl-Henning Pedersen og Richard Mortensen, desuden billedhuggere som Reinhoud, Jean Robert Ipousteguy og vor egen Robert Jacobsen og så naturligvis Henry Heerup.

Udover at omgås flere af de kunstnere han købte af, fik han også samlervenner. Blandt dem var ægteparret Anna og Kresten Krestensen. Han besøgte dem i deres hus på Søbredden ved Gentofte Sø på sin blå Nimbusmotorcykel. En dag sås han hjemføre en stor stensulptur af Henry Heerup foran på benzintanken.

Men vi har sprunget hans akademiske karriere over. I 1943 forsvarede han sin disputats »Studies on the thymolymphatic system«. I 1963-79 var han professor i anatomi ved Københavns universitets medicinsk-anatomiske institut. Han skrev flere lærebøger og var den første, der skrev om anatomi på dansk. Det skete ofte under utraditionelle omstændigheder. Når han var på ferie, f.eks. på det foretrukne bjerghotel i Tyrol, og de andre i selskabet morede sig, kunne han sidde lidt af sides og skrive løs. En af hans vigtigste bøger hed »Bevægeapparatets anatomi«. Dette kombineret med, at Erik Andreasen også ankom til forelæsninger på sin Nimbus, fik en dag en kvik student til at udbrøde: »Dér kommer professoren på sit bevægeapparat.«

Erik Andreasen var et sammensat menneske. Han var i mange henseender blid og tilgivende. Når han blev gjort opmærksom på en edderkop i stuen, bar han den ud i haven. Mus blev fanget i fælder, hvor de ikke blev slået ihjel, men kunne sidde og guffe lokkemaden i sig. Derpå slap Erik Andreasen dem løs et stykke fra huset, men ikke længere, end at de hurtigt var i gang i spisekammeret igen.

Da der engang forsvandt en Heerupstatue fra hans have, havde han mistanke om, hvem tyven var, uden dog at gøre noget ved det. Da den mistænkte døde, og hans bo kom på auktion, dukkede Erik Andreasen op dér og købte sin Heerup hjem igen.

Virum-kunstneren Henrik Vagn Jensen, der var i bestyrelsen sammen med Erik Andreasen, fortæller her i jubilæumsåret: »Som bestyrelsesmedlem kom jeg lidt efter lidt ind i den mere langsigtede planlægning. En gang om måneden mødtes den lille gruppe, som alle var stærkt engageret i kunst. Den altafgørende autoritet besad Erik Andreasen. Han var som en fader, kærlig, men bestemt. Hans kejtede facon og blide og høflige væsen gjorde ham elsket af alle i medlemskredsen. Det viste sig, at han var meget åben også for kunstformer, der lå fjernt fra det, han selv havde engageret sig så stærkt i. Denne nysgerrighed hang sammen med en naturlig livslyst, som var ham egen.«

Men i andre forbindelser var han en kompromisløs vindernatur. Det gjaldt både, da han fægtede og spillede tennis som student, og da han på sine ældre dage opdagede golfspillet. Det gjaldt ikke mindst, da han begyndte at interessere sig for brevdUER og fra sin ejendom ved Prinsessestien, Sorgenfridal, Lyngby Hovedgade 6, med en bestand på 80 dUER deltog i konkurrenceflyvninger. Denne hobby betog ham så stærkt, at hans hustru fra 1969, Aase Nielsen, i et kærligt afslørende kapitel i en hyldestbog til Erik Andreasen i 1998



Jens Urup, en hyppig udstiller i Lyngby Kunstforening, var med allerede i åbningsudstillingen »Lyngby Kunstmere«, bl.a. med dette træsnit »Byggeplads«.

(»Erik Andreasen - et usædvanligt menneske«) beklager sig over, at hver weekend gik med at afsende og modtage duer. Selv fra sin sygeseng til sidst på hospitalet gav han besked om, hvordan de nye kuld skulle ringes.

Sådan var Erik Andreasen, når han var bjergtaget af en ide. Heldigvis var Lyngby Kunstforening en af de ideer, han brændte allermost for. Han var allerede som menigt medlem af foreningen en god støtte for formanden ved vurderingen af, hvad der var trendy og vigtigt for foreningen at satse på. Mange husker endnu fra hans egen for-

mandstid hans fine introduktionstaler til udstillere, stående ved trappen i kunstforeningens lokaler.

Hjemme hos ham selv på Sorgenfridal, der var tidligere hofdamebolig under Sorgenfri Slot, var kunstværkerne vedblevet at hobe sig op. Ved valget mellem at skaffe plads til et nyt maleri eller bevare en sofa, der optog væglplads, røg sofaen ud. Og pejsen blev ligeledes sløjftet til fordel for et skilderi. Samlingen på over 150 værker var efterhånden en så glimrende afspejling af den danske samtidskunst, at Erik Andreasen lod sig overtale til at fremvise den, først ved en udstilling på Sophienholm, derpå på Glyptoteket (»Abstrakt kunst i en Dansk Privatsamling«), hvortil den blev skænket i 1982.

For sin store Heerup-samling havde Erik Andreasen den ambition, at den skulle indgå i en permanent udstilling på Sorgenfridal, der således skulle omdannes til museumsbygning. De beslutninger, der skulle træffes af andre i den anledning, trak imidlertid ud. Til sidst blev ideen om et Heerup-museum grebet af Rødovre Kommune og realiseret på Rødovregård. Denne sidste bitre fase nåede Erik Andreasen ikke at opleve. Alligevel vil han have meget at glæde sig over ved et tilbageblik - ligesom Lyngby Kunstforening har det. For han skuer jo nok ned fra, hvad Rolf Aagaard-Svendsen i mindebogen om Erik Andreasen med en ironisk drejning af sin pen har kaldt »den himmel, han ikke troede på«.

Victor Andersen

Flyvende start

Den lokale interesse for kunstforeningen var stor fra den første dag. Flere af Lyngby-Taarbæk områdets »berømtheder« deltog i den stiftende generalforsamling den 29. april 1952, blandt andre forfatterne Cai M. Woel og Carl Erik Soya. Den første lod sig indvælge i bestyrelsen, men trådte dog hurtigt ud igen.

Den første bestyrelse kom til at bestå af borgmester Paul Fenneberg som formand, kunstmaleren Knud Mühlhausen som næstformand, samt - efter stemmetal - billedhuggeren Johannes Hansen, grafikeren Jane Muus, komponisten Svend Erik Tarp, arkitekt Edwin Christiansen, landsretssagfører Otto Pers, fabrikant Louis Hartmann og kunstmalerinden Augusta Thejll Clemmensen. Suppleanter blev arkitekt Vagn Rud-Petersen og apoteker Georg Sodemann, og revisorer blev bankdirektørerne E. K. Kofoed og Poul Lauritsen.

Det hele blev styret af borgmester Paul Fenneberg. I det ydre kunne det se ejendommeligt ud, at han ved generalforsamlinger snart kom ind på at foreslå, at man kunne klare sig uden dirigent. Men da det i realiteten var ham, der kunne det hele - beretningen, regnskabet, hele molevitten - og da Fenneberg aldrig afskar debat eller spørgsmål, indså alle, at en dirigent egentlig kun ville være til pynt.

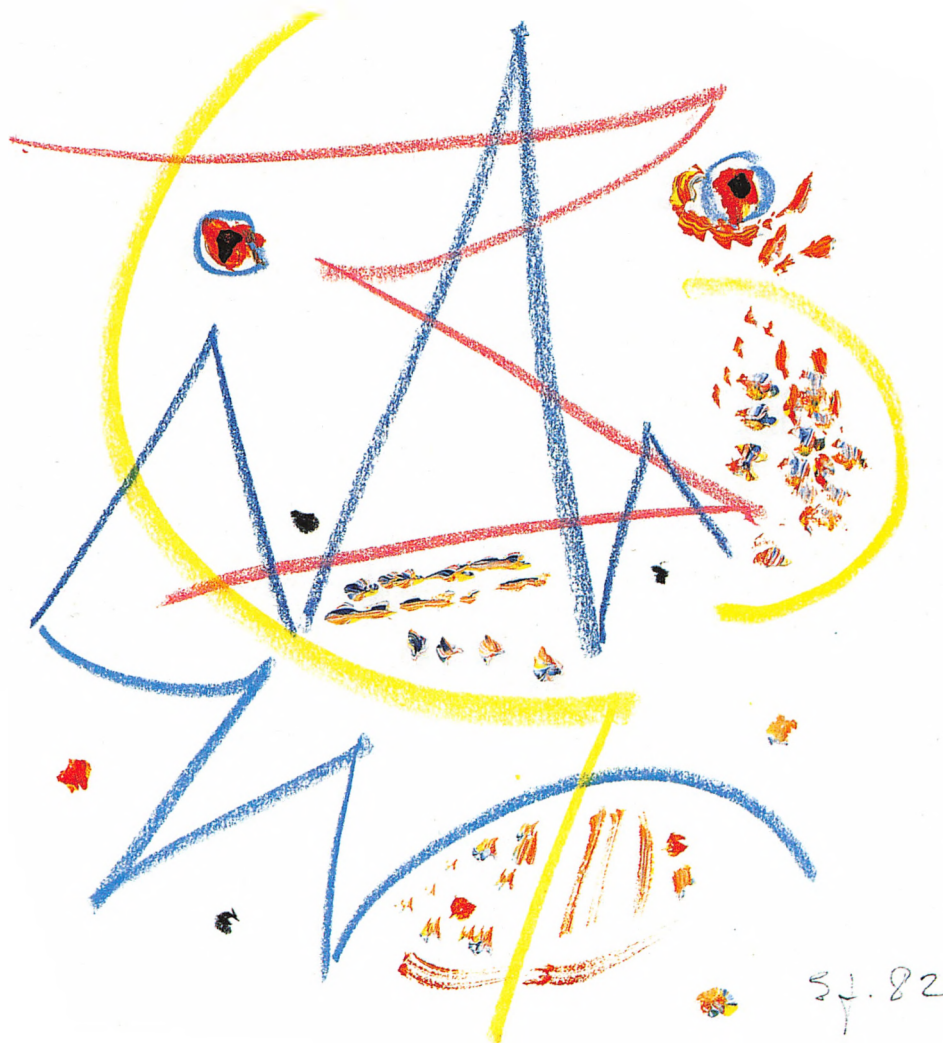
De udførlige referater af bestyrelsesmøder fra de første to tiår af forening-

ens historie, som vi beskæftiger os med i dette afsnit, bekræfter, at denne holdning hos Fenneberg ikke var udtryk for despoti, men et praktisk synspunkt. I bestyrelsesmøderne var han således særdeles omhyggelig med at få tilslutning til hver eneste beslutning af blot nogen betydning.

Og der var jo meget at tage stilling til. Vi har i det foregående kapitel nævnt nogle af de principielle spørgsmål, der måtte afgøres. Dertil kom alle de praktiske.

Det blev f.eks. besluttet at afholde et årligt medlemslotteri. Men hvor store midler skulle anvendes til det? Formanden foreslog en trediedel af kontingentindtægten. Så var det på plads. Hvilke præmier skulle så indkøbes? Til det første lotteri i 1952 blev indkøbt værker af blandt andre Poul Christensen, Lisa Engqvist og Chr. Poulsen.

I hvert bestyrelsesmøde blev der drøftet udstillingsemner. Ideerne var undertiden så gode, at bestyrelsen måtte have luft for sin begejstring. Da Fenneberg fortalte, at det var gået i orden med en Picasso-udstilling, blev det ifølge bestyrelsesreferatet mødt med håndklap. Da han ved en anden lejlighed fik den ide, at det årlige danske bidrag til Biennalen i Venedig - som en fast institution - skulle vises i Lyngby bagefter, blev det - stadig ifølge referenten - mødt med henrykkelse. Den sidste ide lod sig dog aldrig realisere. Det samme kom til at gælde ellers fremragende indfald som udstillinger af Jens Søndergaard eller Grandma Mo-



Kunstmaleren Egill Jacobsen bragte med dette tryk en hilsen til sin gode ven, Erik Andreassen, i mindebogen »Erik Andreassen - et usædvanligt menneske«. Ved velvilje fra Egill Jacobsens enke, Evelyn Jacobsen, kan trykket bringes også her. Egill Jacobsen fik iøvrigt Erik Andreassen overtalt til at holde forelæsninger på Kunstakademiet. En forelæsning begyndte altid med billeder af Leonardo da Vincis værker. Dermed blev anatomen og kunsten knyttet sammen fra første øjeblik.

ses. Flere af disse muligheder var ellers nær ved at lykkes. Men når kunstneren selv eller en repræsentant for denne havde besøgt Lyngby Rådhus, kunne beskeden lyde: Her er ikke plads nok, eller omgivelserne er uegnede. Det gjaldt den amerikanske mangemillionær David Thompsons kollektion, der i stedet gik til Dublin, Paul Klee, der i stedet gik til Statens Museum for Kunst, og Family of Man, der gik til Charlottenborg. Som formanden sagde: »Det gik vores næse forbi«.

Rådhuset var ellers fleksibelt som udstillingssted. Den faste placering var billedsalen på femte etage. Men trappeafsætterne kunne også inddrages og blev det.

Nogle af de store projekter var man så ivrig efter at få, at man søgte alternative løsninger uden for huset. Til en udstilling af finsk kunsthåndværk, »Finsk form«, tyede man til boldspilhallen på Lyngby Stadion, der fik påmonteret en kæmpemæssig indre baldakin af ostelærred. Til en udstilling af fresker fra Firenze blev kapellet ved Parkkirkegården taget i brug.

Da 5. sal på Rådhuset i 1970 blev indtaget til kontorer, blev kunstforeningen hjemløs. Det løstes ved, at Lyngby Sparekasse (senere Bikuben, endnu senere BG Bank) tilbød lokaler på Lyngby Hovedgade 17. Dette blev en kærvkommen mellemstation, indtil foreningen i 1977 fik egne lokaler (de nuværende) i Hovedgaden nr. 26.

De store udstillinger som Picasso-værker og hulemalerierne skaffede

mange nye medlemmer, hulemalerierne således 75. Derudover søgte man at få de lokale foreninger som medlemmer imod, at de betalte 10 øre for hvert medlem i årskontingent. Blandt dem, der lod sig friste, var Den konservative Forening, Virum Handelsforening, Lyngby Soroptimistklub og Kgs. Lyngby Rotaryklub. Der blev også tegnet firmamedlemmer som Forsikringselskabet Danmark, Lyngby Sparekasse, Lyngby-Nærum Banen, Accumulatorfabrikken, Adams Transport, Lyngby-Taarbæk Bladet, Dansk Rayon Væveri, Østrup Møller, Bleggården, Lama, Hartmanns Maskinfabrik og Skandinavisk Emballage samt Porcelænsfabrikken Det.

Undervejs tabte foreningen aldrig sit pædagogiske sigte. Medlem af bestyrelsen, arkitekt Edwin Christiansen, havde tegnet den nye Hummeltofteskole. På hans forslag blev indvielsen i 1955 markeret med en udstilling på skolen med værker af blandt andre Bodil Kaalund, Johannes Hansen, Axel P. Jensen og Jens Urup.

Ved udstillingerne på Rådhuset blev skoleklasser ofte inviteret ind, og nogle af kunstnerne viste rundt og forklarede. Samlinger blev også sendt som vandreudstilling til områdets virksomheder. Den chance blev udnyttet af Schous Fabrikker, Raadvad Knivfabrik, Hartmann og Atlas.

Ved siden af den store udstillingsaktivitet var der medlemsmøder med foredrag, lysbilleder og film. Formanden så gerne, at der var tre medlemsaf-

tener om foråret og tre om efteråret. Ofte blev det til mere.

Blandt foredragsholderne var professor Steen Eiler Rasmussen, forfatterne Ole Vinding, Palle Lauring og R. Broby Johansen, digteren Ole Sarvig, forfatteren og maleren Hans Scherfig og maleren Jørn Glob. Professor Tage Ellinger talte flere gange, bl.a. før den rejse til Sovjetunionen, som han arrangerede for foreningen. I forbindelse med en udstilling af tegninger af den store russiske kunstner Sergej Mikhajlovitj Eisenstein i 1963 var der også forevisning af hans film, bl.a. »Panserkrudseren Potemkin«, i byrådssalen på Rådhuset. Som det hed sig: Folk stormede salen.

Det fremgår af bestyrelsesreferaterne, at man havde stort praktisk udbytte af Jane Muus' medvirken som kunstnerisk konsulent. Det er lidt gribende at læse, hvordan hun allerede fra 1954 bad nok så mindeligt om at blive frigjort for hvervet for at kunne passe sine studier og arbejde. Men hun var helt tydeligt uundværlig for ikke mindst formanden og blev fra år til år overtalt til at fortsætte, indtil hun så endelig trådte ud i 1965.

Det skete i øvrigt samtidig med den ligeledes flittige næstformand, kunstmaleren Knud Mühlhausen. Som formanden sagde i sin afskeds- og takketal: »Nu har I jo også tjent for Rachel!«

Derpå var Bodil Kaalund kunstnerisk konsulent for foreningen i en periode.

Efterhånden markerede Erik Andre-

asen sig tydeligere og tydeligere i bestyrelsesarbejdet. Han havde i de indledende møder været så sagtom, at referenten kom i vanskeligheder og måtte skrive: Hvordan er det egentlig fat med ham, er han bare genert? Han havde samme fordele som formanden - at han kendte kunstnere og kunne henvende sig direkte til dem. Han tog f.eks. kontakt til Vasarely og Miró.

I 1962 traf bestyrelsen den vigtige beslutning, at Septemberudstillingen skulle være en årligt tilbagevendende begivenhed som - som det blev udtrykt - en præsentation af kunstnere, der var slået igennem i årets løb.

Mindre, men også vigtige beslutninger gik ud på i 1968 at forhøje kontingentet, der havde været uændret fra foreningens start, fra 15 til 25 kr., og at adgangen til foreningens arrangementer fra 1975 skulle være gratis.

En omstilling var da sket. Lyngby Kommune drev ikke længere sin kulturpolitik gennem Lyngby Kunstforening, men ved egen indsats på Sophienholm og Stadsbiblioteket m.m. Og kunstforeningen havde lagt de store og internationalt opsigtsvækkende, men også økonomisk risikofyldte arrangementer bag sig til fordel for en mere driftssikker tilværelse som regionalt kunstcenter. Men det var et center, der fortsat var spillevende og med en stadig strøm af nye ideer, og som videreførte den meget vigtige funktion som startbane for endnu ukendte kunstneres begyndende opstigning til berømmelse.

Victor Andersen

Den nyere historie

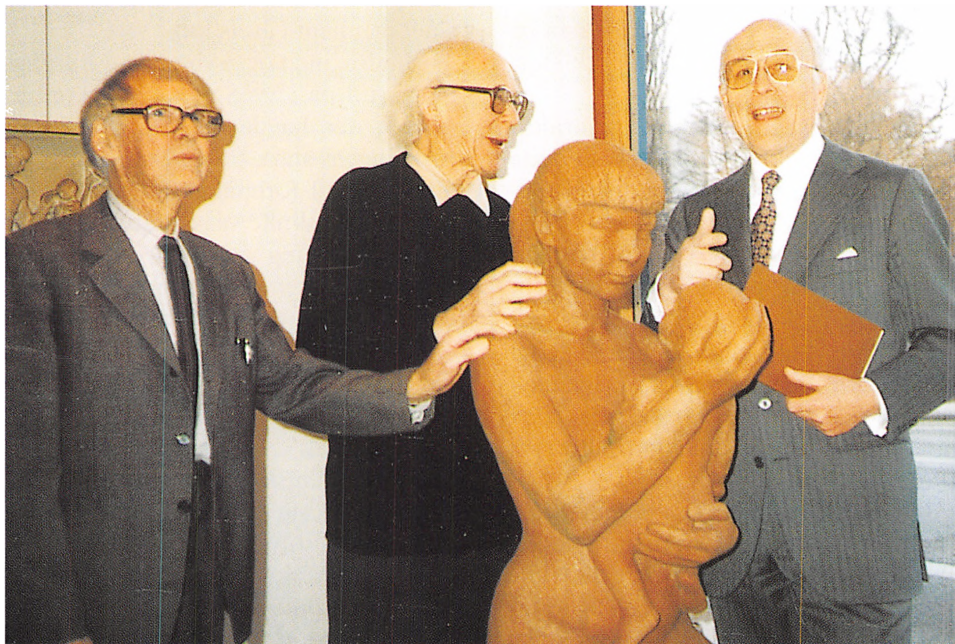
Da Erik Andreasen døde 11. maj 1992, skete det lige før generalforsamlingen, der fandt sted den 19. maj. I bestyrelsen var der flertal for at pege på Ahlmann Dyrhagen som formand, mens et mindretal og nogle af foreningens medlemmer støttede næstformanden, Steffen Bing.

Ahlmann Dyrhagen var blevet valgt til bestyrelsen i 1990 på anbefaling af Erik Andreasen, som havde mødt ham, da Dyrhagen var formand for Sammen-

slutningen af Danske Kunstforeninger. Han havde en stor kunstnerisk indsigt og erfaring i at arrangere udstillinger, men havde den »ulempe« at han boede i Brøndby.

Steffen Bing havde i mange år været næstformand og kasserer, stået for ture og rejser, været ansvarshavende redaktør for medlemsbladet og i det hele taget gjort et stort arbejde for Lyngby Kunstforening. Det var dog aftalt, at kassererjobbet skulle overtages af Rolf Aagaard-Svendsen.

På generalforsamlingen var Ahl-



Professor Erik Andreasen i sit es. Her ses han i 1991 i kunstforeningen sammen med billedhuggeren Johannes Hansen (tv) og borgmester Kai Aage Ørnskov (th). Anledningen er en udstilling af Johannes Hansens værker. Ved den lejlighed skænkede Johannes Hansen figuren på billedet, Mor og Barn, til Lyngby-Taarbæk Kommune. Den kan i dag bese på Stadsbiblioteket. Gå ind i udlånssalen og se ud imod søen. Så ser man direkte ud på gruppen.

mann Dyrhagen eneste kandidat og blev valgt som formand, på trods af en lidt hård kampagne mod ham fra »Steffen Bing fløjen«, der ønskede at udskytte formandsvalget til en senere generalforsamling. Da bestyrelsen skulle konstituere sig, ville Ahlmann Dyrhagen ikke have Bing som næstformand på grund af den kampagne, Bing havde kørt mod ham. I stedet blev Svend Aage Damgaard Nielsen valgt. Det fik efterfølgende to af bestyrelsens medlemmer foruden Bing til at trække sig i protest. De to suppleanter indtrådte dernæst i bestyrelsen. Den ene var Aage Schjødt. I solidaritet med Bing meddelte otte af kustoderne dernæst, at de ikke ville være kustoder længere. Det lykkedes ikke at forlige parterne, så bestyrelsen måtte passe udstillingerne, indtil det lykkedes at finde nogle medlemmer, der ville træde til som kustoder. Det skete ret hurtigt.

Dønningerne havde imidlertid ikke lagt sig, hvilket kom til udtryk på den følgende generalforsamling. I årets løb viste det sig, at budgettet ikke hang sammen, og på trods af opbremsning den sidste del af året var man nødt til at trække på Paul Fennebergs Mindekonto, og der blev lagt et realistisk budget for det kommende år. Det fik bestyrelsen absolut ikke absolution for på generalforsamlingen. Der blev talt med store ord, og det blev vedtaget, at trækket skulle tilbagebetales over en 10 års periode.

Bing-fløjen fortsatte imidlertid kampagnen mod Ahlmann Dyrhagen, og på



Det var en triumf for Lyngby Kunstforening i 1966 at kunne udstille Miró. Men Galerie Maeght, der skulle bidrage med mange billeder, svigtede i nogen grad, og der måtte hentes værker så langt fra som Museum of Modern Art i New York. Triumfen blev dermed dyr i transport og forsikring og gav et underskud på mere end 15.000 kr. Men foreningen havde gjort sit til at bringe den abstrakte kunst ud til et dansk publikum.

et tidspunkt blev det for meget for ham, så han besluttede at stoppe. Svend Aage Damgaard Nielsen ville heller ikke være med længere, så det endte med, at Aage Schjødt indvilligede i at fungere som formand indtil næste generalforsamling, hvor der så skulle vælges en ny formand.

Bestyrelsen fik overtalt Rolf Aagaard-Svendsen til at stille op til formandsposten, og på generalforsamlingen i 1994 blev han valgt til formand uden modkandidat. Bestyrelsen konstituerede sig med Aage Schjødt som næstformand, og dermed var der igen harmoni i medlemsskaren.

1994 - 2002

Den nye bestyrelse gik i gang med at videreføre og forny aktiviteterne. Resultatet af dette kan bedst beskrives ved at se på aktiviteterne i dag.

Foreningens formål er fortsat at virke til fremme af interessen for kunst bl.a. ved at afholde udstillinger, møder, arrangementer og kunstrejser.

Bestyrelsen satte sig den ambition, at den gerne ville lave noget betydningsfuldt. Ikke bare for foreningens medlemmer og Lyngby-Taarbæk Kommunes kulturliv, men også noget, der har betydning for dansk kunst- og kulturliv som sådan. Det er et højt ambitionsniveau for en gruppe amatører, men nogle gange lykkes det.

Medlemstallet var for nedadgående, men i løbet af et par år lykkedes det at stabilisere det og vende det til en jævn fremgang, så det i 2002 er på 370 medlemmer, heraf 265 bosiddende i Lyngby-Taarbæk Kommune og resten fra det øvrige hovedstadsområde. Medlemsskaren består af flere pensionister end unge, så der er ungdomsrabat og ikke pensionstrabat på kontingentet. Kontingentet er 190 kr. årligt for enkeltmedlemmer og 285 kr. for par

(unge under 25 kr. 125). Indbetalingen giver ret til at deltage i foreningens arrangementer og medlemslotteriet ved generalforsamlingen.

Der er dog langt flere end medlemmerne, der får glæde af foreningens aktiviteter, idet udstillingerne er åbne for alle.

Udstillinger

Der findes nok ikke nogen kunstforening i Danmark, der arrangerer så mange udstillinger, som Lyngby Kunstforening gør. I 2001 blev det til otte udstillinger i lokalerne på Lyngby Hovedgade 26, 19 udstillinger i Cobra-rummet ved Sophienholm samt September-udstillingen på Sophienholm.

Lyngby Hovedgade 26

Lyngby Hovedgade 26 er Lyngby Kunstforenings hjemsted med Lyngby Søndre Mølle som nærmeste nabo. Her flyttede foreningen ind i 1977 i nogle tidligere butikslokaler, som er særdeles velegnede til udstillingsformål. Da foreningen arvede Paul Fenneberg i 1984, fik man råd til at renovere lokalerne, et arbejde som arkitekt Søren Cock-Clausen stod for. Det blev udført i 1985, og i 1986 blev facaden dekoreret af kunstneren Bjørn Rødding, som var medlem af bestyrelsen på det pågældende tidspunkt. Søren Cock-Clausen udarbejdede også et andet forslag, hvor kunstforeningen var placeret i ejendommens sydlige ende med Stadsbiblioteket/Gramlille som nærmeste nabo, og hvor en pavillonbygning i gavlen kunne ska-

be en direkte forbindelse til biblioteket. Det ville være en ideel placering, men den har ikke (endnu) vist sig realistisk.

Ejendommen Lyngby Hovedgade 26 var indtil 2001 ejet af Lyngby-Taarbæk Kommune, og Lyngby Kunstforening lejede lokalerne til en meget rimelig husleje. Da kommunen solgte ejendommen, varslede den nye ejer en huslejestigning, som kunstforeningen ikke ville have mulighed for at betale. Den foreløbige løsning på det problem er blevet, at kommunen har overtaget lejemålet, som så stilles til rådighed for foreningen, der til gengæld har fået sit årlige kontante tilskud halveret fra 40.000 kr. til 20.000 kr. Det er en god løsning for kunstforeningen, men kommunen har tilkendegivet, at man vil se efter nogle alternative placeringer. Pritzels fabriksbygning på Lyngby Hovedgade 10 har været nævnt, men det kan blive svært at finde et alternativ, der er billigere end det nuværende, og som er lige så velegnet.

Indtil videre er Lyngby Hovedgade 26 rammen om foreningens liv. Her er arkiv og lager med podier, skifterammer og andet udstillingsgrej, her holder bestyrelsen sine møder omkring det ovale bord, og sidst men ikke mindst afholdes der udstillinger.

Udstillingerne aftales på et bestyrelsesmøde efter oplæg fra et af bestyrelsen nedsat udvalg. Kunstnerne bliver valgt dels på baggrund af de mange henvendelser, der kommer fra kunstnere om at udstille, dels på baggrund af

bestyrelsens egne ønsker om udstillere. Det tilstræbes at tilrettelægge et alsidigt udstillingsprogram, uden at det derved bliver efter devisen »noget for enhver smag«. Udstillingerne skal give medlemmerne og øvrige besøgende en god kunstnerisk oplevelse. Det skal være kunst af høj kvalitet, men hvad det er, er der naturligvis mange meninger om.

Ophængning/opsætning og nedtagning af udstillingen sker i et samarbejde mellem kunstnerne og nogle af bestyrelsens medlemmer.

Udstillingerne åbner normalt med en fernisering med servering af vin og snacks fredag kl. 17-18.30, af og til med musikalske indslag af lokale amatører. Ferniseringen er åben for medlemmerne og indbudte gæster. Udstillingerne lukker om lørdagen tre uger senere. Åbningstiden er tirsdag til fredag kl. 14-17 og lørdag kl. 11-14, og der er gratis adgang for alle.

På udstillingen er kunstnerne garanteret et salg på ca. 3.000 kr. til Lyngby Kunstforening. Kunstværket anvendes til bortlodning blandt medlemmerne på den årlige generalforsamling. Ved salg af udstillede arbejder tilfalder 10% Lyngby Kunstforening. Da det er en kunstforening og ikke et professionelt galleri, er salget på udstillingerne som regel begrænset - dog med visse undtagelser.

Kustoderne

Udstillingerne i lokalerne passes på skift af omkring 15 af foreningens medlemmer på frivillig, ulønnet basis. Kustoderne belønnes med en middag sam-



Fra de travle timer før en udstilling i kunstforeningens lokaler på Lyngby Hovedgade 26 åbner. Her er man i færd med at stille op. Med ryggen til i forgrunden ses den nuværende næstformand Aage Schjødt.

men med bestyrelsen kombineret med et kulturelt arrangement, en julefrokost og et årskort til Sophienholm.

Cobra-rummet og Septemberudstillingerne på Sophienholm

Cobra-rummet og Septemberudstillingerne på Sophienholm er beskrevet i selvstændige afsnit, så dem vil vi henvise til, men der er mange andre aktiviteter i foreningen.

Medlemsblad

Lyngby Kunstforening har siden 1980'erne udgivet et medlemsblad med fire årlige numre. I en periode frem til

1992 var Lotte Bøgelund og Steffen Bing redaktører, 1992-1994 var Anne Jespersen redaktør, og siden har det været John Rasmussen. Det er et lille pænt blad i A5 format, hvor der bringes omtale og invitation til fernisering af udstillingerne, for- og efterromtale af arrangementer, indkaldelse til generalforsamling, foreningens regnskab og budget samt øvrige ting, som bestyrelsen vil delagtiggøre medlemmerne i.

Bogudgivelser

Ud over kataloger til de større udstillinger, hvilket i nyere tid vil sige Septemberudstillingerne, har Lyngby



Der er altid god tilslutning til ferniseringerne i kunstforeningen af de ca. otte udstillinger, der plejer at være det gennemsnitlige årlige antal.

Kunstforening ved enkelte lejligheder stået som udgiver af nogle små kunstbøger. Det drejer sig om »Kågssagssuk - Sagnet om den forældreløse« Illustreret af Jakob Danielsen (1967), »Cobra-loftet - et stykke levende kunsthistorie« af Virtus Schade (1969) og »Arkitekt-hytten og Cobra-loftet« af Søren Cock-Clausen (1994).

Øvrige medlemsarrangementer

Ud over ferniseringerne, hvor den faste kerne af aktive medlemmer mødes, er der typisk følgende arrangementer i løbet af et år:

I februar er der en medlemsmiddag

med et kunstforedrag. Det foregår på Frilandsmuseets restaurant, og der deltager ca. 75 medlemmer.

I marts/april afholdes den årlige generalforsamling på Lindegården med udlodning af den indkøbte kunst. Her møder ca. 1/3 af foreningens medlemmer op.

På en lørdag eller en søndag i maj er der en forårstur i bus til nogle interessante lokaliteter på Sjælland eller i Sverige, hvor vi som regel også kommer forbi en kirke med kalkmalerier. Her deltager 25 - 40 medlemmer.

I september er der den store kunstrejse. Den varer 4-7 dage og går med

bus til destinationer i Europa eller Fyn-Jylland. Aage Schjødt er rejsearrangør. Der kan deltage ca. 45, og rejsen bliver gerne hurtigt overtegnet.

I oktober/november er der en aftenudflugt til en udstilling/kunstner/atelier eller anden kunstnerisk/kulturel destination i hovedstadsområdet.

Økonomien

Lyngby Kunstforenings økonomi er baseret på medlemskontingent, afkast af arven efter Paul Fenneberg, provision af salg af kunst på udstillingerne på Lyngby Hovedgade 26 (det er ikke så meget), tilskud fra Lyngby-Taarbæk Kommune og støtte fra fonde og firmaer, som søges i forbindelse med specielle projekter, især Septemberudstillingen.

Arven efter Paul Fenneberg

Da Paul Fenneberg døde den 21. september 1982, havde han efterladt sig et testamente. Ifølge dette skulle hver af afdødes søskende arve 25.000 kr. Samme beløb skulle tilfalde foreningen Fri-landsmuseets Venner. Alle afdødes øvrige ejendele skulle realiseres bedst muligt og provenuet overdrages til Lyngby Kunstforening under betegnelsen »Paul Fennebergs Fond«. Paul Fenneberg havde været gift to gange, men havde ikke børn. Ved sin død var han separeret fra sin anden kone, Nina Fenneberg, men bodelingen var endnu ikke afsluttet. Boet blev endeligt opgjort per 21. december 1984, og efter betaling af arveafgift var der 1.050.000

kr. til Lyngby Kunstforening. Fenneberg havde nogle år før sin død skænket foreningen et mindre beløb, som administreredes af kunstforeningen under navnet »Paul Fennebergs Fond«. Kunstforeningen og eksekutor var på baggrund heraf under skiftet enige om, at det var afdødes testamentariske ønske, at arven til Lyngby Kunstforening sammenlægges med den allerede eksisterende »Paul Fennebergs Fond«, men uden etablering af en selvstændig fond med egen fundats og egen bestyrelse.

Nogle af pengene blev brugt til istandsættelse af lokalerne på Lyngby Hovedgade, mens resten blev placeret i værdipapirer, så afkastet kunne bidrage til foreningens drift. Der skete imidlertid det, at der også blev brugt mere end afkastet, hvilket affødte en del kritik fra en række af medlemmerne på de årlige generalforsamlinger. Der opstod en opposition i foreningen, der mente, at bestyrelsen var ved at bortødsle den arv, man havde fået fra Paul Fenneberg.

Erik Andreasen fandt det ikke særlig interessant at beskæftige sig med penge-sager. Penge skulle bruges, når de var der, til gavn for kunsten. Han mente det af et ærligt hjerte, for sådan levede han jo også selv, og bestyrelsen bakkede ham op. På en af generalforsamlingerne blev der så nedsat en gruppe, der skulle komme med en indstilling til den kommende generalforsamling. Gruppens indstilling var, at foreningen kunne disponere over 90% af afkastet til driften, og at de resterende 10% skulle

anvendes til at konsolidere formuen, så der også var noget at gøre godt med i fremtiden.

Ved den efterfølgende generalforsamling blev et modforslag fra bestyrelsen vedtaget. Det blev besluttet, at man kunne disponere over hele afkastet, men så heller ikke mere. Ultimo 2001 var beholdningen på »Paul Fennebergs Mindekonto«, som den nu hedder, 840.000 kr.

Afkastet giver et godt tilskud til foreningens drift, så man heller ikke behøver et så stort kommunalt tilskud som andre foreninger. Imidlertid har de senere års lave renteniveau gjort, at afkastet er blevet væsentligt lavere, hvilket betyder, at foreningen har et meget stramt driftsbudget. Helt galt ville det være gået, hvis ikke Fini Henriques var »genopstået«.

Fini Henriques

Paul Fennebergs første kone hed Emo Fenneberg. Hun var enke efter musikeren og komponisten Fini Henriques. De havde ikke haft nogen børn, så hun ejede rettighederne til Fini Henriques' værker. Hun døde i 1954, og rettighederne var derfor en del af arven fra Paul Fenneberg.

Fini Henriques levede fra 1867 til 1940. Rettighedsperioden var 50 år efter kunstnerens død, hvilket vil sige at den udløb i 1990. Men i 1995 fik kunstforeningen uventet hjælp fra EU. Det blev besluttet, at rettighedsperioden skulle forlænges til 70 år. Det vil sige, at foreningen får indtægter den vej indtil år 2010, men så er det også slut. Så må

man til den tid håbe, at renteniveauet eller det kommunale tilskud er steget.

Fini Henriques har siden 1997 bidraget med i gennemsnit 25.000 kr. årligt til foreningens drift, men beløbet kan svinge væsentligt fra år til år. Pengene kommer fra Koda, Copy Dan, NCB og Wilhelm Hansens Musikforlag. Det er fordelt på små 40 forskellige titler, hvoraf den absolutte topscorer er »Danse, Danse Dukke Min«. Så hvis man vil støtte Lyngby Kunstforenings aktiviteter indtil 2010, er en af mulighederne at sørge for, at Fini Henriques værker bliver udgivet, indspillet og spillet.

2002

Kommunalvalget i november 2001 faldt sådan ud, at Rolf Aagaard-Svendsen blev valgt til borgmester. Han følte ikke, at han kunne fortsætte som formand for Lyngby Kunstforening, idet der ville være en stor risiko for, at han kunne komme i en uheldig dobbeltrolle til skade for kunstforeningen. Derfor meddelte han, at han havde besluttet sig til at træde tilbage som formand for Lyngby Kunstforening per 1. januar 2002. Hvad der var naturligt i 1952, at borgmesteren var formand for kunstforeningen, var blevet en umulighed 50 år efter; men sådan er udviklingen. Næstformanden, Aage Schjødt, måtte derfor endnu engang trække i formandstrøjen. Aage Schjødt ønskede ligesom otte år tidligere ikke at blive valgt til formand, og på generalforsamlingen i april valgtes Ole Mølskov-Bech som ny formand. Han er i øvrigt sviger-



Kunstforeningen har gerne to rejsearrangementer hvert år - et større og et mindre uden overnatning. Her er foreningen på endagsudflugt i Nordsjælland i 2002, hvori indgik besøg hos kunstneren Preben Boye i Torup, der har store planer for klippeblokken bag sig.



Freskerne fra Firenze, der blev udstillet i Kapellet ved Lyngby Parkkirkegård i april 1974, gav de besøgende en stor kunstoplevelse. Her ses Pontomos »Bebudelsen«.



Kunstforeningens logo er tegnet af kunstmaleren Knud Mühlhausen.

søn til Erik Andreasen.

Bestyrelsen i jubilæumsåret er sådan sammensat:

Ole Mølskov-Bech, formand

Birgit Hansen, sekretær

Jette Hansen, kasserer

Ruth Lønskov, kustodeansvarlig

Anita Viola Nielsen, formand for udstillingsudvalg

Aage Leif Nielsen, medlemsarrangementer

Aase Nielsen, inspektør for lokalerne på Lyngby Hovedgade

John Rasmussen, redaktør og formand for Cobra-rum udvalget

Aage Schjødt, næstformand og rejsearrangør

Kirsten Spanning, sekretær

Rolf Aagaard-Svendsen

At rejse er ...

Næstformand i kunstforeningen og dennes rejsearrangør, Aage Schjødt, fortæller: Med udgangspunkt i et meget brugt citat af H. C. Andersen: »at rejse er at leve« kunne jeg sige, at vore rejser er med til at gøre Lyngby Kunstforening levende.

Selvom vor omfattende udstillingsvirksomhed giver et godt og alsidigt billede af, hvad der rører sig i vor tid, er det alligevel ofte mere givende at besøge kunsten og kunstnerne »on location«

I foreningens 50-årige tilværelse har der været mange kunstrejser. I begyndelsen sporadisk, vistnok på Paul Fennebergs initiativ. Dengang gik turene langt omkring til Krakow, Barcelona, U.S.A., London og enkelte andre steder. Det var eksklusive ture, der var forbeholdt den pengestærke del af medlemmerne.

Min første rejse med foreningen var i 1981, en bustur til Nordjylland og Skagen, en meget morsom og fornøjelig tur, selvom næsten alt, hvad der kunne gå galt, gik galt. F.eks. var der bondebal på Års hotel, så ikke mange fik sovet den nat, og hovedmålet var Skagens museum, men ak! der var lukket. Det lykkedes dog for os at komme ind i anneksbygningen, hvor vi allernådigst fik lov til at bladre i billederne, der var stillet i bundter langs væggene, så den helt store kunstneriske oplevelse var det ikke.

Steffen Bing stod for flere interessante ture. I 1985 fløj vi til Rumæni-

en, hvor vi foruden det kunstneriske også så en del af landets store kontraster mellem voldsomt forurenede industriegne og meget smukke bjerglandskaber. Vores daværende formand, Erik Andreasen, havde sørget for, at vi fik set mange fine kunstværker af den verdensberømte rumænske billedhugger Brancusi (Vi lærte, at han udtales uden i, så det kunne vi jo så siden gå og blære os med.) Vi fik en forelæsning af en professor med speciale i Brancusi. Det tør nok siges, at det var grundigt, det varede flere timer, da der skulle tolkes. Hvis vi ellers havde været i stand til at koncentrere os, ville vi have været eksperter i Brancusi.

I 1994 var jeg i kunstforeningens bestyrelse, og den daværende formand, Ahlmann Dyrhagen, spurgte mig, om ikke jeg kunne påtage mig at arrangere ture og kunstrejser; det var blevet røbet, at jeg i min studietid havde været rejseleder i Sydeuropa.

Det var med nogen ængstelse, at jeg gik i gang, jeg havde kun været rejseleder, men nu skulle jeg pludselig også være arrangør og tilrettelægger af turene.

Det er efterhånden blevet en tradition, at årets kunstrejse placeres omkring den sidste week-end i september, når solsorten for længst har spist de røde rønnebær, og landskabet viser sig fra sin bedste side med begyndende efterårsfarver. Vi mødes tidligt, nogle mener for tidligt, foran Lyngby Rådhus, hvor en veloplagt chauffør tager imod os og vore kufferter. I vort medlemsblad er

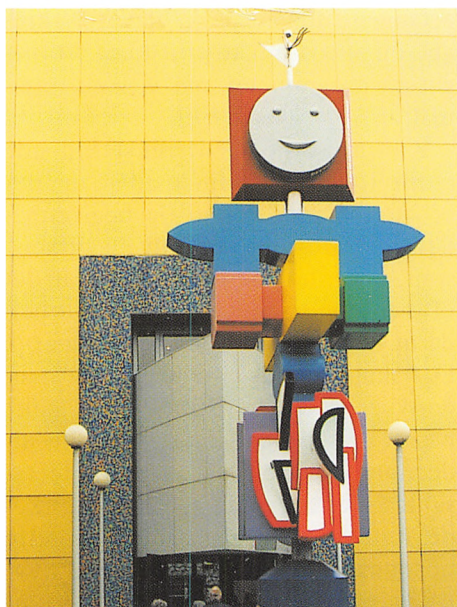
arrangementet ret nøje blevet beskrevet, og hvis der ikke er ændret ret meget på programmet, når vi vore rejsemål.

Kunstrejserne har været spændende at tilrettelægge - at finde ud af, om der er interessante udbud og begivenheder inden for vor operative rundhorisont, men det må indrømmes, at det ofte er et stort og tidskrævende arbejde at få hele puslespillet til at gå op. Der skal bestilles hoteller af god standard, er der nu enkeltværelser nok? passer museers og galleriers åbningstider med vor tidsplan, er den interessante kirke tilgængelig, har den ønskede rundviser tid på netop det rette tidspunkt etc.

Det er i øvrigt også et stort ansvar at sørge for, at alle får en god og oplevelsesrig tur.

Det er glædeligt, at vi har kunnet lave gode ture til fornuftige priser. I modsætning til rejsebureauerne skal vi jo ikke tjene på rejserne. Enkelte rejseudbydere kan undertiden tilbyde ture til samme lande/byer billigere end vi, men så er det heller ikke på 4-stjernede hoteller, hvor middage, entreer, rundvisere o.s.v. er inkluderet.

Det er altid spændende at lave disse ture, specielt fordi medlemmerne alle er særdeles positive, åbne og interesserede og ofte meget vidende. Det er også glædeligt, at vi får forkortet køretiden ved, at der frivilligt bliver fortalt, spillet musik og berettet om relevante emner af deltagere med særlige kundskaber.



Aage Schjødt i fuld vigør som rejseleder for kunstforeningen. Her på en rundtur i 2000 til hovedparten af kunstmuseer i Holland. Foroven indgangen til det arkitektonisk avancerede museum i Groningen.





Kunstforeningens rejse til Berlin i 1996 gav deltagerne indblik i en speciel kunstform, den kraftige graffiti-udfoldelse på Berlinmuren.

Vi har gennem de senere år besøgt: Nordjylland - Oslo - Berlin - Stockholm/Helsingfors - Sønderjylland - Skåne/Bornholm - Holland - Dresden/Prag/Karlsbad.

Hvert år i reglen i maj måned laver foreningen en éndags bustur, hvor der besøges gallerier, kunstnere, kirker og udstillinger.

Som eksempel var vi i 2002 på besøg på Willumsen-museet i Frederikssund, hvor en kunsthistoriker fortalte om kunstneren og hans værker, dernæst blev vi vist rundt i Islebjerg kirke af sognepræsten, der berettede om glaskunstneren Tchaj Munchs ud-

smykning. Vor medbragte frokost blev indtaget i Torup (foreningen gav vin) hos billedhuggeren Preben Boye, der levende berettede om sine arbejder. Sidste punkt på turen var Esum kloster, hvor vi foruden klosteret også fik lejlighed til at se en meget fin ikon-samling.

Aage Schjødt

Septemberudstillingen

Lyngby Kunstforenings flagskib og største satsning er den årlige Septemberudstilling, der har været arrangeret siden 1961, først på Lyngby Rådhus og fra 1970 på Sophienholm. Lyngby-Taarbæk Kommune stiller Sophienholm til rådighed til dette formål i ca. en måned omkring september. Idéen med Septemberudstillingen er at vise, hvad der rører sig i kunsten her og nu, samt at give yngre kunstnere mulighed for at vise deres kunst for et bredere publikum. Det er der i tidens løb kommet mange spændende udstillinger ud af.

Traditionen med Septemberudstillingerne startede som sagt i 1961. Forordet til det første katalog var skrevet af Knud Mühlhausen og lød således:

»Lyngby Kunstforening har fået et lille barn, der er døbt SEPTEMBER-UDSTILLINGEN. Navnet er måske ikke videre opfindsomt, der findes jo allerede en MARTS-udstilling, en MAJ-udstilling foruden DECEMBRISTERNE, en FORÅRS-udstilling og to EFTERÅRS-udstillinger. Men da netop september er frugt-måned og den niende måned, så skulle vor unge være »fuldbåret«, og vi håber, den må vokse sig stor og stærk og dygtig nævsig, og at den vil blive godt modtaget.

Det er meningen, at vi på denne udstilling hvert år vil vise noget af det, vi har fundet af ung, talentfuld dansk kunst i det forløbne år, samlet i en lille udstilling, som går på tværs af sammenslutningsgrænser og klikedannelser, en udstilling, som beflitter sig på at være åben,

positiv og uhøjtidelig, som er interesseret mere i kunsten end i kunstneren.

Det vil sikkert genere nogle, at ungen skriger, og det kan være, at nogle kun kan se ranglen, den har i hånden. Men her gælder det om at betyde. Kunst betyder kun noget, når beskueren betyder noget.«

Med nogle få afstikkere til Island og Indonesien har Lyngby Kunstforening gennem årene så forsøgt at vise ung, talentfuld dansk kunst på Septemberudstillingerne. Nogle år har der været en del, der kun kunne se ranglen, og som syntes at ungen skreg vel meget, men sådan må det nu engang være, hvis man skal leve op til ideen bag Septemberudstillingen. Om de også i 1961 syntes, at ungen skreg, skal være usagt, men de der udstillede var Hugo Arne Buch, Børge Jørgensen, Albert Mertz, Palle Nielsen, Bent Sørensen, Gertrud Vasegaard og Svend Wiig Hansen. Ja, dem har man da hørt om siden hen, og en gennemgang af listen over deltagere på Septemberudstillingerne viser en lang række af navne, som siden hen er blevet veletablerede på den danske kunstscene.

39 Septemberudstillinger er det foreløbig blevet til. I 1993 og 1994 var der ikke Septemberudstilling på grund af, at Sophienholm blev renoveret, og i 1996, Kulturbymuseet, stod Sophienholm selv for en udstilling med ny dansk kunst, men ellers har der været Septemberudstillinger i alle årene. De seneste udstillinger har været Blind Date (1995), 13 nutidskunstnere fra Indonesien (1997), flora fobi (1998), TINIOTTESYVSEKSFEMFI-RETRETOENZERO (1999), Hvad



Professor Aksel Jørgensen, selv Lyngby-borger på Caroline Amalievej 50, udstillede i kunstforeningen allerede i 1953. I 1973 vistes hans efterladte arbejder, ved den lejlighed også træsnittet »Syngepige« fra 1910.

med skulpturen (2000), Et glimt i øjet - Børns Billedudtryk (2001) og On a Clear Day (2002).

Lyngby Kunstforening har et godt samarbejde med Sophienholm/Lyngby-Taarbæk Kommune om Septemberudstillingerne. Kommunen bidrager ved at stille Sophienholm inklusive pasning af udstillingen til rådighed, annoncering af udstillingen i dagbladene samt transport af kunstværker i det omfang, det er muligt med deres egen vogn. Praktisk bistand ved ophængning og nedtagning ydes også i et vist omfang. Til gengæld tilfalder alle entréindtægterne Sophienholm. Dog har foreningens medlemmer gratis adgang til denne



ESTÈVE

LITOGRAFIER 1952-86



LYNGBY KUNSTFORENING

LYNGBY HOVEDGADE 26 · 2800 LYNGBY

30. OKTOBER - 14. NOVEMBER

MANDAG-FREDAG 14-17 · LØRDAG 10-13

Foreningen har gjort sit til at bringe den abstrakte kunst ud til et dansk publikum, bl.a. med udstillingen af den franske maler Maurice Estève i 1986.

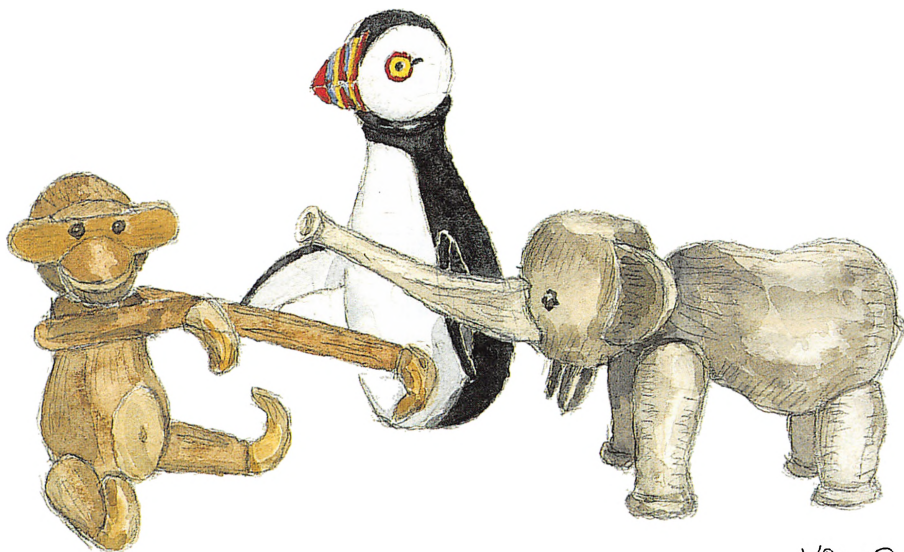
Udstillere i kunstforeningen fortæller gerne ved ferniseringen lidt om deres holdninger og metoder. Her demonstrerer Susanne T. P. Dal, der udstillede i 2002, sin særlige ætsningsteknik.

udstilling. I det regnestykke mangler der nogle væsentlige punkter for en udstilling af den størrelse, nemlig katalog, plakat, indbydelser, forsikring, fernisering m.v. Lyngby Kunstforenings økonomi rækker ikke til at klare alle de udgifter, så derfor bliver der også søgt om penge hos en lang række fonde og virksomheder. Det kan ofte være særdeles vanskeligt at opnå en støtte, der rækker til ambitionsniveauet. Det har nogen gange ført til lidt for store underskud, eller til at kataloget er blevet meget beskedent. Det er ærgerligt, fordi kataloget er en væsentlig dokumentation af udstillingen, der jo ikke kan opleves, når den først er taget ned.

Et andet hjertesuk er presseomtalen, som - hvis den kommer - ofte først kommer når udstillingen er ved at være forbi. Det betyder, at der på trods af annonceringen er mange, der ikke når at få set den.

Under alle omstændigheder udfylder Lyngby Kunstforening en mission med Septemberudstillingerne ved at vise ny kunst i en sammenhæng og på et sted, hvor der normalt vises udstillinger med den etablerede del af kunstverdenen - bl.a. nogen af dem, der tidligere har været med på en Septemberudstilling. Selv om ungen nu er blevet over 40 år, kan den stadig skrike, som den skal.

Rolf Aagaard-Svendsen



V. Rud-P

Kay Bojesens internationalt værdsatte frembringelser i sølv og træ blev vist på en retrospektiv udstilling i Lyngby Kunstforening i 1965 - efter kunstnerens død i 1958. Under udstillingen udførte det mangeårige medlem af kunstforeningens bestyrelse, arkitekt Vagn Rud-Petersen, denne akvarel.

Cobra-loftet og Lyngby Kunstforening

Fra medio august til medio september 1949 holdt Cobramalerne deres 1. internationale kongres i Danmark. Den initiativrige Asger Jorn havde fået lov til at låne Kunstakademiets Arkitekters Weekendhytte i Bregnerød. Huslejen fik de lov til at betale i naturalier, for hytten trængte til en omgang maling. Men Jorn mente, at de lige så godt kunne udsmykke væggene. Han satte Carl-Henning Pedersen i gang med den ene langvæg, gik selv i gang med den anden, uddelte døre til sin 10-årige søn, og andre af Cobra-kongresmedlemmerne gik i gang med at udsmykke folderne i loftet.

Arkitekteleverne blev bestyrkede, da de så resultatet og truede med at kræve hytten malet om. Men hytten blev i alverdens førende kunsttidsskrifter beskrevet som et enestående eksempel på en malergruppes kollektive arbejde. I virkeligheden ude i Bregnerødskoven fik hytten lov til at forfalde, også efter at den senere blev solgt til FDF-spejderne. Til sidst var den i så dårlig stand, at kun loftet stod til at redde. FDF-spejderne havde i syv år prøvet at gøre forskellige instanser opmærksom på, at dette klenodie eksisterede, men man havde ikke mødt megen vilje til at redde det rundt omkring.

Virtus Schade, journalist på Berlingske Aftenavis, skrev om loftets fantastiske og tragiske historie og satte en redningsaktion i gang. I et sidste desperat forsøg fik Virtus Schade forkøbsret

på det i en uge, og i januar 1969 udbød han loftet til salg for 10.000 kr., mod at køberen selv skulle sørge for, at det blev taget ned. Paul Fenneberg betænkte sig ikke, da han så, at Cobra-loftet var sat til salg. Han slog til med det samme og købte loftet med henblik på at få det udstillet på Sophienholm, som kommunen få år forinden havde gennemrenoveret og indrettet til skiftende kunststillinger.

For gode ord fik Fenneberg Falck-Zonen til at demontere loftet. Med strøm fra en medbragt elgenerator skar de taget i mindre partier med motorsav, hvorefter disse forsigtigt blev lempet på en lastbil og kørt til Nationalmuseet i Brede. Her blev de mørnede loftsbrædder konserveret og bemalingen restaureret af Fennebergs søster, Eleonora Fenneberg. Til sidst blev loftet anbragt på Sophienholm i anneksbygningens store vognremise, og den 15. september 1969 var der inviteret til indvielse.

At den kostbare redningsaktion kunne gennemføres, skyldtes økonomisk støtte fra Frederiksholms Tegl- og Kalkværker, fabrikant Erland van Aller Rydmann i Lyngby, frøken Marie Månssons legat samt Falck-Zonens indsats.

I forbindelse med indvielsen udgav Lyngby Kunstforening en lille bog om Cobra-loftet skrevet af Virtus Schade. Den har siden kunnet købes på Sophienholm. Mange fra nær og fjern har, siden loftet blev installeret i vognremisen, besøgt stedet og studeret det usædvanlige kunstværk, som var på nippet til at blive tilintetgjort for altid.

I 1984 indtraf imidlertid uforudsete problemer omkring loftets ejerforhold. Borgmester Fenneberg var død og havde i sit testamente indsat Lyngby Kunstforening som universalarving. Det betød, at boet skulle deles mellem hans enke, Nina Fenneberg, og Lyngby Kunstforening - og Cobra-loftet var opført som en del af boet, fordi Fenneberg havde betalt de 10.000 kr. af egen lomme. At omkostningerne til nedtagning, restaurering og opsætning på Sophienholm langt har oversteget dette beløb, var i den forbindelse uvedkommende.

For den siddende kommunalbestyrelse kom det som lidt af en bombe. Man havde hele tiden troet, at loftet - som var nagelfast installeret på Sophienholm - tilhørte kommunen.

Vurderingsprisen på 175.000 kr. oversteg langt, hvad Fennebergs efterfølger på borgmesterposten, Ole Harkjær, kunne få kommunalbestyrelsen med til at betale for noget, som man troede var ens eget. Andre offentlige instanser og museer, som tyve år tidligere havde afvist både Virtus Schades opfordringer og henvendelserne fra FDF, viste nu interesse. Der var derfor fare for, at Lyngby skulle miste det nu højt værdsatte kunstværk.

Det havde naturligvis været Paul Fennebergs ønske, at loftet skulle forblive på Sophienholm. Erik Andreasen, som efter Fennebergs død havde overtaget formandsposten i Lyngby Kunstforening, søgte derfor sammen med boets eksekutor at finde en løs-

ning. Andreasen fik Lyngby Kunstforenings tilslutning til, at foreningen afstod sin andel af Cobra-loftet, så kommunen kun skulle betale den andel, der tilkom Nina Fenneberg. Dette blev begrundet med det gode forhold, der var mellem Lyngby-Taarbæk Kommune og Lyngby Kunstforening - og som gerne skulle fortsætte - samt det faktum, at kommunen havde huset Cobra-loftet i mange år med deraf følgende omkostninger.

Denne salomoniske løsning var borgmester Ole Harkjær meget tilfreds med, fordi det både var hans og kommunalbestyrelsens ønske, at loftet også i fremtiden skulle have sin plads på Sophienholm. Kommunen betalte 75.000 kr. til Nina Fenneberg, og dermed var sagen klaret.

Cobra-rummet som udstillingssted

Erik Andreasens store interesse for at hjælpe yngre kunstnere i gang viste sig tydeligt, da han foreslog Lyngby-Taarbæk Kommunes nye borgmester, Kai Aage Ørnskov, at ændre vognremisens indretning. Hvis væggene blev isoleret og Cobra-loftets understøtning blev udskiftet med permanente vægbeslag, ville remisen nemlig blive et glimrende udstillingslokale for unge lovende kunstnere. Andreasen fik også arkitekt Søren Cock-Clausen til at lave forslag til indretningen, og det blev besluttet at gå i gang.

Inden det kom så vidt, besluttede Lyngby-Taarbæk kommune imidlertid at underkaste hele Sophienholm en



Fra kunstforeningens rejse til Sverige og Finland i 1997. Kunstneren og plantepatologen Frank Hejndorf, der har udstillet i foreningen i 1984 og 2000, har på mange rejser haft travlt med sit videokamera. Her er han i skudstilling ved Sibelius-monumentet i Helsingfors.

Side 137 øverst: Svend Wiig Hansen deltog i kunstforeningens første septemberudstilling i 1961. Under foreningens rejse til Sønderjylland i 1998 var det nærliggende at opsøge et af hans nyere værker, skulpturerne på den jyske vestkyst ved Esbjerg.

Side 137 nederst: I Sønderjyllandsrejsen i 1998 indgik et besøg på en specialudstilling af Verner Pantón på Kunstmuseet Trapholt.

gennemgribende renovering. Dette arbejde muliggjorde en forbedring af loftets belysning og en forbedring af udstillingsmulighederne i lokalet. Ved renoveringen blev det konstateret, at annektsbygningens loft var stærkt angrebet af husbukke. Cobra-loftet var heldigvis gået fri, så restaureringen og konserveringen i 1969 havde vist sig effektiv.

Erik Andreasen nåede ikke at se sin idé realiseret, og det blev bestyrelsen med Rolf Aagaard-Svendsen som formand, der fik til opgave at gennemføre idéen.

Cobra-loftet blev genindviet den 10. december 1994 med en Cobra-udstilling arrangeret af Lyngby Kunstforening og Lyngby-Taarbæk Kommune. Til stede ved åbningen var bl.a. Alfred



Harry Lilliendahl og de to svenskere Anders Österlin og C.O. Hultén, som alle tre havde været med til at male loftet. Virtus Schade, som havde haft så stor betydning for, at loftet blev reddet, var der også. Ved denne lejlighed udgav Lyngby Kunstforening bogen »Arkitekthytten og Cobraloftet« skrevet af Søren Cock-Clausen og med støtte fra Bikuben i Lyngbys Fond. Den kan også købes på Sophienholm.

Fra januar 1995 har Cobra-rummet så fungeret som udstillingssted for unge, lovende kunstnere. Åbningstiden er den samme som Sophienholms: tirsdag til søndag kl. 11-17, torsdag til kl. 20. Varigheden af en udstilling er normalt 14 dage fra en onsdag til en tirsdag. Der er fri adgang til udstillingerne. I starten var der udstillinger i samme perioder som på Sophienholm, men da det kan være meget koldt at sidde dér i januar og februar, er det blevet ændret til, at der er udstillinger i hele perioden fra primo marts til ultimo december. Det giver mulighed for ca. 20 udstillinger om året.

De udstillende kunstnere får stillet Cobra-rummet vederlagsfrit til rådighed, og indtægter ved salg af udstillede arbejder tilfalder ubeskåret kunstnerne. Til gengæld skal de selv klare alt det praktiske inklusive pasning af udstillingen. De er også velkomne til at forære et kunstværk efter eget valg til Lyngby Kunstforening til udlodning blandt Lyngby Kunstforenings medlemmer på den årlige generalforsamling, men det er ikke nogen betingelse.

Den ordning har kunstnerne været meget tilfredse med. Der kommer rigtig mange mennesker på Sophienholm. Nogle kommer kun for parken eller cafeteriaet, men de kan også finde på at kigge indenfor i Cobra-rummet, når der er udstilling. På den måde bliver loftet også set af flere end ellers. De allerfleste får også solgt nogle af deres kunstværker på udstillingen, og nogen får endda solgt rigtig meget. Under alle omstændigheder får de en mulighed for at komme ud med deres kunst på et sted, hvor den bliver set.

Idéen er som sagt, at det er et udstillingssted for unge, lovende kunstnere; men hvad er så det? Ja, ung kan man vel godt definere, men lovende kan altid være en kilde til debat. Der er i nogle enkelte tilfælde gået lidt på kompromis med det første af kriterierne, selv om der ikke er tvivl om, at kunstnerne føler sig meget unge. På trods af et vist pres for at slække på ungdomskriteriet har foreningen dog besluttet sig for at holde fast ved den oprindelige idé.

For Sophienholm har det været vigtigt, at der ikke må kunne opstå tvivl om, at udstillingsstedet er Cobra-rummet og ikke Sophienholm i forbindelse med publicering og presseomtale af en udstilling. Selv om det ikke er alle kunstnere, der kan læse udstillingsbetingelserne indenad, så er det at fastholde den oprindelige idé nok også den bedste garanti for, at der ikke opstår forvekslinger.

Rolf Aagaard-Svendsen

Mediernes darling

Medieomtale regnes i dag for så vigtig i det politiske system, at hver enkelt minister har sin egen informationsmedarbejder, en såkaldt spindoktor.

Et sådant påhit var overflødigt, da Paul Fenneberg var borgmester i Lyngby. Han var - i tillæg til sine evner og kvalifikationer iøvrigt - sin egen spindoktor. Og det kom Lyngby Kunstforening til gode.

Alene i kraft af, at Fenneberg var oplysningsmanden, vakte Lyngby Kunstforening så at sige fra den første dag opmærksomhed også uden for kommunens grænser. Som de store københavnske aviser skrev i foråret 1952: »Et nyt udspil fra den initiativrige og iderige Lyngby-borgmester«.

Starten var flyvende. Man åbnede med en udstilling på Lyngby Rådhus af lokale kunstnere: 40 malere, 10 billedhuggere og 3 grafikere. I Politiken skrev kunstanmelderen Walter Schwartz om foreningen: »Den nyfødte er forbavsende velskabt, stor og vægtig, og sin unge alder til trods allerede i stand til at stå på egne ben«.

Da foreningen i 1957 viste Anne og Kresten Krestensens samling af moderne kunst (nu på Nordjyllands Kunstmuseum), skrev Schwartz usvækket begejstret: »Her fødtes den malerkunst, der skulle blive vor tids«.

Året efter var han igen positiv over for en af Fennebergs ideer. Den gik denne gang ud på at arrangere en udstilling møntet på dem, der var mere

interesserede i udstillingstemaet end i den kunstneriske udførelse. Temaet var jernbaner, og der blev vist værker som Hans Smidths »En tredje klasses jernbanekupe«, L. A. Rings »Når toget ventes« og et af Erik Rådals motiver fra Gjern station.

Hensigten var bl.a. at tiltrække jernbanefunktionærer fra hele landet som museumsgæster, og der blev ophængt plakater på 200 jernbanestationer.

Schwartz henfaldt til ren jernbanelyrik og mente, at foreningen var på rette spor, og at der ville komme gæster i vognlæs.

Nu gik det ikke helt så godt. De ventede gruppebesøg af jernbanefolk blev få, og besøgstallet som helhed var pauvert.

Men det er for så vidt uden interesse for vores fremstilling lige på dette sted. Her er vi nemlig i gang med at skildre mediebevågenheden. Og den var stor - ikke mindst i forbindelse med netop jernbaneudstillingen. Arne Ungermann lavede vittighedstegning i Politiken, hvor han spillede på den sproglige sammenhæng mellem motiv og lokomotiv, og i Socialdemokraten havde humoristen Jonas en hel klumme forsynet med en tegning af generaldirektør P.E.N. Skov, der havde åbnet udstillingen.

Jo, foreningen havde pressen på sin side. Ved flere lejligheder var dens udstillinger genstand for kronikker i Politiken - dengang det højeste åndelige udsigtspunkt i dansk presse. F.eks. skrev Nationalmuseets direktør Johannes Brøndsted og forfatteren R. Broby-

Johansen med afsæt i kunstforeningens udstilling af hulekunst. Kunsthistorikeren Jan Zibrandtzen skrev tilsvarende dybtgående analyser i Nationaltidende af samme emne.

Det største trækplaster i foreningens historie var - både før og efter - den udstilling af Picasso-værker, som Paul Fenneberg personligt havde skaffet til Lyngby. Pressen skrev, at det var en udstilling, som storbyer verden over ville slikke sig om munden efter. Den affødte blandt tusinder af spaltmillimeter også en kommentar i Berlingske Aftenavis fra Flemming Madsen.

Flemming Madsen huskes som en af de mest kyndige kunstanmeldere, medierne har haft. Han var også indimellem en spasmager, som da han som medarbejder ved TV-avisen »interviewede« en kalkunfarm. Det skete tæt op til et folketingsvalg, og pointen var vist, at vælgere og kalkuner reagerer stort set ens på henvendelser.

Om Picasso-udstillingen skrev han: »Da man hørte, at Lyngby Kunstforening ville arrangere en stor udstilling af Picasso-arbejder, og at den ville reklamere for sagen både i København og Skåne, fik man et øjeblik mistanke



I kunstforeningens årlige endagsudflugt indgår gerne et frokostarrangement, hvor man spiser sin medbragte mad, mens foreningen giver et glas vin. Billedet er fra et besøg hos kunstneren Richard Winther på Lolland. Fra venstre ses billedhuggeren Aage Leif Nielsen, billedhuggeren John Rasmussen, Aage Schjødt, Aase Nielsen, Sigrild Rostrup Bøyesen, Rolf Aagaard-Svendsen og maleren og grafikerne Henrik Vagn Jensen.



I 1975 gik Lyngby Kunstforening bort fra at kræve entre af udstillingsgæsterne. Det forudsatte, at foreningen selv kunne stille med et hold af frivillige, ubetalte kustoder. Kustoderne er blevet en central del af foreningens liv. Et fotografi, taget i 2001, viser fra venstre Tove Andreasen, Lis Stoltenberg, Vibeke Andersen, Jørgen Myhr, Kirsten Hejndorf, Grethe Jørgensen, Ruth Lønсков, Birgit Hansen, Inge-Lise Thraane, Aage Schjødt fra bestyrelsen og Jørgen Gregersen.

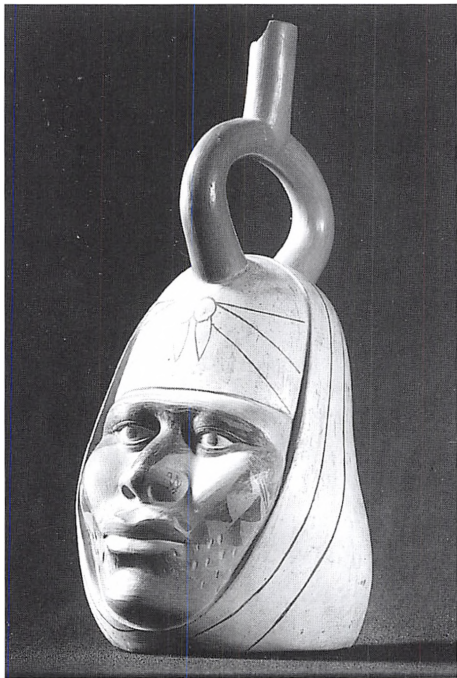
om, at den lille nye forening havde fået storhedsvanvid af at have en borgmester som formand. Men forleden opdagede man, at opgaven var løst... Et dygtigt gennemført arrangement, bag hvilket der står en bestyrelse i fortræffeligt samarbejde«.

Iøvrigt har omtalen ikke altid været luttet lovord. Pierre Lübecker fra Politiken var en trofast gæst ved foreningens udstillinger og helt igennem et positivt menneske. Arkitekt Vagn Rud-Petersen, der var med til at arrangere mange udstillinger, har fortalt, at han engang

spurgte Lübecker, om det måske var forkert, hvis han blandede sig, når Lübecker gik rundt og vurderede de udstillede værker. Dertil svarede Lübecker: »På ingen måde. Det er så befordrende for mit arbejde, at vi går her og sludrer«.

En udstilling som den i 1955 om hulemalerier og anden istidskunst blev rost af Lübecker, men med en tilføjelse om, at det havde givet et rodet indtryk - også i kataloget - at man udover hulemalerierne i Lascaux i Frankrig og Altamira i Spanien også havde taget anden istidskunst med.

Gunnar Jespersen, først Berlingske Tidende, siden Politiken, gjorde foreningen konkrete tjenester, og hans kone, Anne Jespersen, redigerede en overgang foreningens blad. Men Gunnar Jespersen kunne også tage lidt afstand, når han skrev. Om jernbaneudstillingen anførte han: Det lyder næsten som en



En udstilling af Incakunst fra Peru var endnu et af Paul Fennebergs lykkelige greb. Under et ferieophold i Tyskland kom han under vejr med, at der fandtes en stor skat af peruviansk kunst, der var blevet gemt væk i en slotskælder uden for Berlin under Anden Verdenskrig. Vi kunne dog kun få udstillingen til Lyngby på betingelse af, at den ikke skulle køres gennem DDR-zonen, men blev fløjet hertil. Den dyre lufttransport bidrog til udstillingens økonomiske resultat, et minus på 14.000 kr.

opgave i fristil til mellemskoleeksamen.

Og i Socialdemokraten hed det, at det var mere en fortælling om futtog i gamle dage end en kunstudstilling af i dag.

Det er også hændt, at en anmelder har brugt en udstilling til at luften egne antipatier.

I 1959 var Bernard Buffet selv med til at udvælge de ting, der skulle vises i Lyngby, og høsten af anmelderroser var stor. Men i EkstraBladet skulle H. P. Rohde alligevel lige have luft for dette: »Dygtighed mangler Buffet ikke. Men mekanikken i hans kunst er for gennemskuelig. Og nu er han nødt til at blive ved - hvis han vil beholde den Rolls-Royce, hvormed han efter sigende daglig køres til sit spartanske atelier«.

Men kunstforeningens gode forhold til medierne - og den rigelige høst af omtale selv i udenlandske aviser som Hamburger Abendblatt, Sydsvenska Dagbladet og Verdens Gang - kunne også have en kontroversiel side.

Helt fra begyndelsen kunne der således ses tilløb til at fremhæve det boblende initiativ i Lyngby ikke alene for dets egne meriter, men også for at sætte initiativløsheden i andre kommuner i relief. Ved åbningsudstillingen i 1952 af lokale værker havde der været så mange udstillingsgenstande at tage af, at der også var blevet fordelt værker til udstilling hos de interesserede blandt Lyngbys handlende, meget apropos en fiskeskulptur i en fiskeforening og en figur af en gris hos slagteren.

I Socialdemokratens anmeldelse omtaltes det som en strålende ide: »Kunstværkerne breder sig med stor charme og fornemhed blandt slips, kød, bøger, blomster og fisk. Kunstværkerne er i virkeligheden ikke aristokratiske. De befinder sig godt mellem konserverdåser, tøj, mad og linoleum. De ser dejlige ud i forretningsvinduerne... Det er i hvert fald en ide, som kunstlivet i det indre København kunne lære af - og benytte ved lejlighed«.

Og lignende hib var der mange af i årenes løb.

Socialdemokraten skrev: »Det lader til, at Lyngby Kunstforening vil gøre sig gældende i Storkøbenhavns kunstliv ved at tage udfordringer op, som ellers bliver forsømt«.

Både borgmesterens person og kunstforeningen som sådan blev ved mange lejligheder holdt frem som eksempler til efterligning.

For lokalpatrioter i Lyngby var det simpelthen et fad med fløde.

Dette står i en ejendommelig kontrast til, at Paul Fenneberg i selve foreningens fødselsøjeblik havde frabedt sig netop en sådan udvikling.

I kataloget til foreningens første udstilling i 1952 skrev han således, at det ville være en fejltagelse, »hvis man af misforstået lokalpatriotisme søgte at sætte noget skel mellem kulturlivet i Danmarks hovedstad og en by som Lyngby«.

Han fortsatte med at »udtrykke håbet om, at Lyngby Kunstforening aldrig nogenside vil forfalde til blot en antyd-

ning af nogetsomhelst i retning af letkøbt lokalpatriotisme«.

Han sluttede fyndigt med at erklære, at navnet Lyngby aldrig må være en skyklap.

Synes læserne, at vi i dette kapitel har haft skyklapper på? Det er i hvert fald en historisk kendsgerning, som er svær at bortforklare, at Lyngby og kunstforeningen i Fennebergs velmagtsdage var mediernes darling.

Victor Andersen



Udstillingen »Jernbanen i kunsten« i 1958 gjorde de københavnske kunstanmeldere kåde. De lod f. eks. generaldirektør P. E. N. Skov, der åbnede udstillingen, fløjte den i gang. I Socialdemokraten blev han karikeret som vist. Under åbningsceremonien afspillede naturligvis H. C. Lumbyes »Jernbanegalop«. Da udstillingen nåede endestationen, og resultatet blev gjort op, var der et underskud på over 18.000 kr.

Et historisk mysterium er løst

I 1967 udgav Lyngby Kunstforening bogen »Kågssagssuk - Sagnet om den forældreløse« illustreret af Jakob Danielsen. Det grønlandske sagn, som er gengivet på dansk, engelsk og grønlandsk, er oprindeligt nedskrevet af Knud Rasmussen. Baggrunden for udgivelsen var, at Lyngby Kunstforening i marts 1963 havde arrangeret en udstilling med grønlandsk kunst og husflid, hvor Jakob Danielsens akvareller var udstillet. Akvarellerne var ejet af fhv. landsfoged for Nordgrønland, Ph. Rosendahl. I forordet skriver Ph. Rosendahl, at *akvarellerne nu vil blive overgivet Lyngby Kunst-*

forening som tak, fordi den har bekostet bogens udgivelse. Endvidere står der, at akvarellerne vil finde deres blivende sted i Lyngby kommunes fremtidige repræsentationslokaler i det smukke palæ ved Bagsværd sø, Sophienholm. Sådan kom det imidlertid ikke til at gå.

I 1999 kom der en forespørgsel fra Ph. Rosendahls søn, Birger Rosendahl, som foreslog en udstilling, hvor akvarellerne indgik. Men der var ingen i den daværende bestyrelse, der kendte til akvarellerens eksistens. Et rundspørge blandt tidligere bestyrelsesmedlemmer kastede ikke nyt lys over sagen. På Sophienholm var de ikke, og biblioteksvæsenet kendte ikke noget til dem.



En af Jacob Danielsens 10 flotte og handlingsmættede akvareller, som lå gemt bort i syrefrit papir i 13 år. På billedet nedkæmper den stærke grønlander en hel bjørnegruppe med de bare næver.

Rolf Aagaard-Svendsen satte en fornyet undersøgelse i gang i samarbejde med Birger Rosendahl. Nogen mente med bestemthed at huske, at de havde hængt på borgmester Paul Fennebergs kontor og ligeledes under hans efterfølger Ole Harkjær, men ingen kunne huske, hvor de var blevet af. Endelig i maj 2001 blev gåden løst. De havde hængt på borgmesterkontoret og var blevet katalogiseret i kommunens kunsthåndværkssamling som nr. 1249. Her lå en kvittering fra Kunstakademiets konservatorskole. Forhistorien var denne:

I 1989 var akvarellerne blevet sendt til Kunstakademiets konservatorskole for som elevarbejde en dag at blive ordnet. Der havde serien ligget forsvarligt pakket i syrefrit papir i 13 år i skolens boks.

Da billederne var lykkeligt fundet, foreslog Birger Rosendahl, at billederne blev foræret til Grønland til op-hængning i forhallen til landstingssalen i Nuuk, hvor der også er en skulptur, der forestiller Kågssagssuk. I Lyngby Kunstforening fandt man, at idéen var god, og Rolf Aagaard-Svendsen fik overbevist borgmester Kai Aage Ørn-skov om, at det var en god idé, at kom-munen bekostede den konservering og indramning, som ikke var blevet gennemført. Kommunen havde trods alt haft rådighed over akvarellerne i 34 år. Ved en højtidelighed i Nuuk i efteråret 2001 overrakte Kai Aage Ørn-skov så Kågssagssuk serien til Det Grønland-ske Hjemmestyre på vegne af Lyngby Kunstforening og Lyngby-Taarbæk

Kommune. Billederne har nu fået en god og værdig placering til glæde for det grønlandske folk, og Lyngby Kunstforening havde endnu en gang sørget for, at et kunstværk var blevet sikret sin rette plads.

Rolf Aagaard-Svendsen



I 1993 viste kunstforeningen værker af 60 polske kunstnere. Optakten til arrangementet var, at Virum-kunstneren Henrik Vagn Jensen to år tidligere havde været til kunstmesser i Polen og dér fået farten af, at her var kunstneriske udfoldelser, som vi burde delagtiggøres i i Lyngby. Billedet viser Wit Plazewskis »Mødrene«.

Fra mit udstillingsliv

Aase Nielsen, der er medlem af bestyrelsen i kunstforeningen og inspektør for foreningens udstillingslokaler på Hovedgaden, fortæller:

Mit medlemsnummer i Lyngby Kunstforening er 8. Jeg har »arvet« det efter min mand, Erik Andreasen. Det viser, at han har været med helt fra stiftelsen i 1952. Han var næstformand i mange år, mens borgmester Paul Fenneberg var formand. Efter hans død i 1982 var min mand formand, til han selv døde i 1992.

De sidste 10 år har jeg selv været medlem af bestyrelsen. Jeg blev gift med Erik Andreasen i 1969 og har altså været tæt på Lyngby Kunstforening i 33 år, har dog først deltaget efter 1977, da vi flyttede til lokalerne i Hovedgaden 26. Meget har man oplevet gennem årene.

Der var altid fest omkring Paul Fenneberg. F. eks. husker jeg, da vi i 1977 rejste til New York. Vi var 22, der deltog. Ved afrejsen fra Kastrup lufthavn skulle vi samles i VIP-rummet til drinks, og direktøren for rejsebureauet kom og ønskede god rejse. Dengang havde vi bedre råd - eller lod som om vi havde.

Vi havde jævnlige udstillinger med udenlandske kunstnere, og det medførte en del selskabelighed. Da vi skulle lave udstilling med skulpturer af Emile Gilioli, rejste Erik Andreasen og jeg til Paris og besøgte fru Gilioli (vi kendte hende i forvejen) for at udvælge værker til udstillingen. Fru Gilioli kom til ferniseringen. Hun boede på Hotel Eremitage. Jeg fik til opgave at tage hende med ud og vise hende rundt. Om aftenen

til en middag på hotellet havde vi inviteret gæster, der talte fransk.

I 1988 blev det bestemt, at Septemberudstillingen på Sophienholm skulle være med islandske kunstnere. Kunstmaleren Henrik Vagn Jensen fra Virum, der var medlem af bestyrelsen, rejste derop i forvejen. Erik Andreasen og jeg var i Reykjavik i fem dage. Henrik Vagn Jensen havde lavet aftaler. Han havde været der mange gange og taler islandsk. Vi besøgte otte af de 11 kunstnere, der skulle udstille.

Det vakte lidt opsigt i byen, at vi var der og ville invitere så mange islandske kunstnere til Danmark.

Jeg vil nævne en af de helt fine sidegevinster, der var på denne rejse. Vi blev inviteret til formiddagskaffe hos forfatteren Halldór Laxness. Det var en stor oplevelse.

Vi inviterede alle kunstnerne til Lyngby, og der kom vist otte. Her må jeg føje til, at Icelandair betalte for kunstnerne, og Eimskipselskabet betalte for transport af kunstværkerne.

De fire dage inden ferniseringerne blev meget travle. Jeg hentede kunstnerne i lufthavnen, hentede øl i Netto, hjalp med at bære og hænge op. En af kunstnerne, Sveinn Björnsson (ældre end de andre), havde separatudstilling på Hovedgaden. Efter ferniseringen her var der 36 gæster til buffet, som jeg havde lavet hjemme hos os.

Næste dag, efter ferniseringen på Sophienholm, var vi alle hjemme hos Henrik Vagn Jensen i Virum, og den tredje dag var kunstnere og bestyrelse med ægtefæller til sammenkomst hos Islands ambassadør.



Virum-kunstneren Henrik Vagn Jensen arrangerede i 1988 udstillingen »Ny islandsk kunst«. Han havde forberedt udstillingen gennem et månedlangt ophold i Island, hvor han havde gode venner fra Kunstakademiet. I den nordlysbelyste nat fulgte de ud og tegnede sammen. Blandt studiekammeraterne var Sveinn Björnsson, der ses til højre i Vagn Jensens streg. Billedet foroven er af Helgi Porgils Fridjónsson.



En anden stor udstilling, jeg tænker på, var da vi i 1989 udstillede Vladimir Andrejevitsj Favorskijs grafiske værker fra Pusjkinmuseet i Moskva. Billederne blev bragt personligt af direktøren for museets grafiske afdeling, fru Xenia Bezmenova. Hun sad vist med dem på skødet i flyet. I to dage arbejdede Henrik Vagn Jensen, Steffen Bing og jeg med at indramme dem i nyindkøbte skifterammer, overvåget af den russiske dame. Hun talte kun russisk, men også hende kunne Henrik Vagn Jensen kommunikere med. Hende skulle jeg også tage med ud, bl.a. til Louisiana, som hun gerne ville se, og hvor Knud W. Jensen inviterede på frokost.

Da billederne skulle tages ned, kom fru Bezmenova igen. Vi skulle betale rejse og ophold og desuden lom penge. Der kunne ikke føres valuta ud af Sovjetunionen.

Det var en god udstilling, og vi udgav et fint lille hefte, skrevet og tilrettelagt af Henrik Vagn Jensen.

Der kunne også være festlighed omkring udstillinger med danske kunstnere og var det ofte. Der har været mange middage på Sophienholm.

Et år havde vi udstilling med malerier af Victor Haagen-Müller fra Tisvilde. Den blev bagefter flyttet til Krøyers hus i Skagen. Dette havde Victor Haagen-Müller fået rådighed over som sommerbolig. Han var død for længst; men hans enke Marie brugte det stadig.

Min mand og jeg rejste derover, og der var stor fest i Krøyers atelier. Vi dansede under de store stearinlysekroner, og jeg sov i Vibeke Krøyers værelse om natten.

En anden udstilling med tilknytning til Skagen var Walter Schwartz i 1989. Han boede som barn og ung i Skagen. Det år brugte min mand og jeg vores sommerophold i bl.a. Skagen til at køre rundt og finde malerier. I forbindelse med udstillingen blev der udgivet en bog (ikke af os), »De glade farvers fest«, med essays af Walter Schwartz. Udstillingen blev senere flyttet til Skagens Rådhus. Vi rejste dertil og var med til åbningen og frokost med byrådet.

De sidste 10 år har jeg været med til at »hænge op«, når der er September-udstilling på Sophienholm og ved de fleste af udstillingerne på Hovedgaden. Jeg har hjulpet med mere end 70 udstillinger gennem årene. Det betragter jeg som en af de gode ting ved at være medlem af bestyrelsen, selv om det kan være både hårdt og tidskrævende. Ofte tager det 5-6 timer, helt op til 8. Kunstneren er altid selv med til det, så deres ting fremstår som de gerne vil have det, og ikke alle er lige lette at gøre tilpas.

Men det er sjovt og interessant at møde så mange forskellige kunstnere, både de mere og de mindre »berømte«, at høre om deres liv, arbejde og tanker, mens vi spiser en let frokost sammen.

De seneste år har jeg deltaget i udvælgelsen af de unge kunstnere, der udstiller i Cobra-rummet ved Sophienholm. Det er et dejligt arbejde. De bliver altid så glade, når de får at vide, at de må udstille dér. Og det er skønt at glæde andre.

Aase Nielsen



I Erik Andreasens hjem i Sorgenfridal ved Prinsessestien var hver ledig plet optaget af den abstrakte kunst, der var genstand for hans store samlerinteresse. I hjørnet her er væggene beklædt med malerier af Victor de Vasarely og gulvet og plintene befolket med skulpturer af Jean Robert Ipousteguy.

Telefon fra borgmesteren

På en sidevej til en sidevej i Fuglevadskvarteret bor kunstneren Bodil Kaa-lund. Kunstforeningens næstformand, Aage Schjødt, banker på, og Bodil Kaa-lund lukker ham gæstfrit ind for at fortælle om sin tilknytning til foreningen:

Jeg har forstået, at du var medlem af Lyngby Kunstforening lige fra begyndelsen i 1952. Hvordan kom du egentlig med?

Jeg kan huske, at jeg gik sammen med min far til et møde på Lyngby Rådhus, hvor kunstnere fra Lyngby var forsamlet, og jeg kan huske, at vi valgte Knud Mühlhausen til at være den kunstneriske leder, der sammen med den dygtige arrangør, borgmester Fenneberg, dannede et godt team. Rådhusets øverste etage blev taget i brug til udstillinger. Der var en løftet og munter stemning. Jane Muus var der, og jeg mener også Jens Søndergaard var med blandt de forsamlede kunstnere.

Som medlem af bestyrelsen og som udøvende kunstner var du så med til at bestemme, hvem der skulle udstille, eller hvad der skulle udstilles?

Det tog lang tid, før jeg kom med i bestyrelsen. I 1950 var jeg blevet gift med maleren og grafikeren Nicolaj Nielsen. Senere - jeg tror i begyndelsen af 60'erne - efter at Mühlhausen havde lavet udstillinger nogle år, og det kunstneriske formandsskab var gået videre til Jane Muus, ville hun gerne aflastes, og hun spurgte Nicolaj, om han kunne tænke sig at blive næstformand i kunstforeningen

og være den, der trak læsset med at foreslå udstillinger, hænge op o.s.v. Det gjorde han så, jeg mener det har været i 64, 65 og 66. På det tidspunkt var vi gået ind i en separationsperiode. Da kan jeg meget tydelig huske, at Fenneberg ringede til mig og sagde: »Jeg hører fru Kaa-lund, at De og Deres mand går fra hinanden, sig mig lige, hvad skal jeg stille op med det?« Jeg blev lidt paf og sagde: »Det har jeg slet ikke tænkt over at spørge Dem om borgmester, men hvad drejer det sig om?«

»Jeg står her med en udstilling fra Belgien med Graindorge-samlingen«. Det var en fortræffelig samling, med fine ting af både Matisse, Picasso og Ensor, en flot samling, og jeg sagde lettet: »Ikke andet, den kan jeg sagtens hjælpe med«. Jeg var i forvejen langt inde i arbejdet, så jeg lavede med fornøjelse Graindorge- udstillingen.

Siden var jeg så medbestemmende om, hvad der skulle udstilles, og ca. hver 3. uge var jeg hos borgmesteren med en plan for, hvad der skulle udstilles, vi diskutererede tingene, og det var så ham, der vendte tommefingeren op eller ned til mine forslag.

Der var nogle ting, han ikke var så begejstret for, men så spurgte han: »Er det noget der giver omtale, er det noget vi kan være bekendt? er det noget vi kan forvente ros for?«

Jeg husker en mindeudstilling for maleren Holger J. Jensen, som jeg brændte lidt for. Fenneberg sagde: »Kender ham ikke«. Jeg sagde, det kan da ikke passe, han er jo en meget kendt

og elsket professor på grafisk skole, en fin maler og medlem af »Decembristerne«, jeg ved at Pierre Lübecker er meget glad for Holger J. Jensen, og hvis han kan skrive et forord, og hvis jeg kan skaffe lidt penge til en farveforside, så vil jeg næsten tro, at vi kan regne med, at den bliver pænt anmeldt. »Godt så tager vi den«. Det blev en rigtig dejlig udstilling, som familien har takket mig for.

For at få penge til disse udstillinger søgte jeg fonde, men det var altid Fenneberg, der skrev under. I øvrigt mener jeg, at det er meget vigtigt at have kataloger til udstillingerne.

Så husker jeg udstillingen med de polske billedtæpper, det var 100% Fennebergs forslag. Han havde kontakt til Polen fra sin tid som dansk lektor i Krakow, og jeg tænkte på det forleden dag, da der blev åbnet udstilling på Sophienholm: »Billedsprog i Billedvæv« - dejlig udstilling i øvrigt. Det kunne have været dejligt at holde åbningstalen, hvor jeg ville have talt om vævning som et ældgamelt kunstnerisk udtryksmiddel, ikke mindst i kvinders verden, og så har det overlevet i almuekulturen, og vi havde næsten glemt det i 1900-tallet, indtil det kom som en nyinspiration. Polske billedtæpper-udstillingen var en udstilling, som folk valfartede til. Blandingen af traditionel folkekunst og utroligt dygtige vævere, tror jeg faktisk man kan sige var med til, at tekstilkunstnerne blev løftet ind i billedverdenen og taget alvorligt.

Har de indtryk, du har modtaget gennem dit virke i kunstforeningen, bevidst

eller ubevidst, betydet noget for din egen kunst?

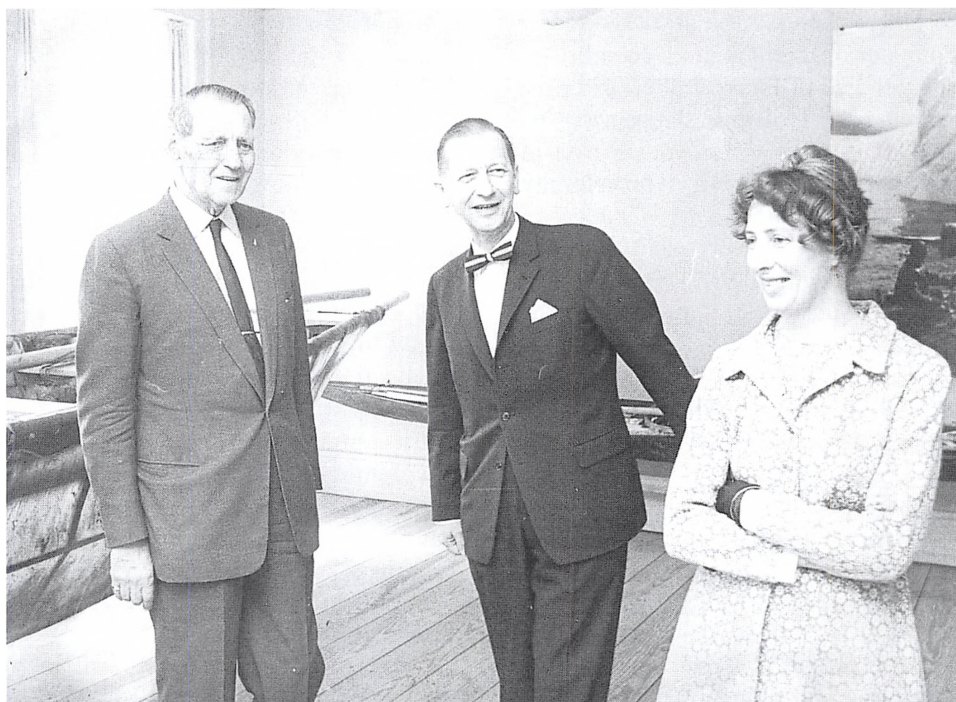
Det kan næsten ikke undgås, når man arbejder med en udstilling, så bliver det en ny slags skabelse, kan man sige, og det smitter af.

Jeg kan da fortælle, at dengang Sophienholm blev købt af kommunen. Under megen politisk uro, var der folkelige protester i massevis. På det tidspunkt tror jeg nok, at Fenneberg havde ment, at kunstforeningen skulle have spillet en større rolle.

En reminiscens af det har vi jo i »Septemberudstillingerne« og udstillingerne i Cobra-rummet. Jeg tror, han var skuffet over, at han ikke kunne få det politiske bagland til at løfte kunstforeningen mere med ind i driften af Sophienholm.

De første udstillinger blev til i høj grad som følge af et tæt samarbejde mellem kommunen og kunstforeningen. Åbningsudstillingen, der hed 150 års guldalder, blev lånt fra Statens Museum for Kunst. Den kom i stand, da der blev bygget om på museet. Fenneberg så straks, at her var en chance: »I stedet for at lade kunsten stå i magasinet, må det hellere blive til en udstilling på Sophienholm. Dansk guldalder passer så utroligt godt til bygningen og parken og ikke mindst historien omkring stedet.«

Fenneberg kom til mig og sagde: »Åh, fru Kaalund - vi har så mange vrede skatteborgere for tiden, vi har derfor sammen med skattebilletten udsendt en indbydelse til at besøge renseanlæg, en børnehave, et alderdomshjem o.s.v. og



Bodil Kaalund var i en periode kunstnerisk konsulent for Lyngby Kunstforening. Hun lagde bl.a. et stort arbejde i en grønlandsk udstilling i 1969 på Sophienholm. Her er hun afbildet sammen med Frederik IX og Lyngby-Taarbæks viceborgmester Ole Harkjær (borgmester 1973-87).

Sophienholm.« Der var ganske mange, der kom og besøgte Sophienholm, og det var jo lige i Rindalismens guldalder. Der var mange, der tog derud for at brokke sig, og jeg tror, at han tænkte, at hvis der stod en lille dame og talte, så kunne de ikke være helt så vrede, så jeg blev bedt om at vise rundt. Da havde jeg ikke den samme dristighed og erfaring til at lave omvisning og holde foredrag, som jeg siden har fået. Den opgave var med til at skubbe mig ud i formidlingen, kan man sige.

Jeg fik et meget tættere forhold til guldaldermalerne, for jeg var jo nødt til at læse og forberede mig grundigt, så når man beskæftiger sig med sådan en udstilling, sætter det nogle spor.

Jeg husker også Picasso-udstillingen. Picasso havde været underbelyst i Danmark. Udstillingen i Lyngby Kunstforening var første gang, Picasso blev vist i større sammenhæng.

Jeg lavede også udstillingen med Christian Poulsens keramiske arbejder, den lavede nu næsten sig selv, Christian

var der jo, og den kom nede fra Det Danske Hus i Paris, så den var sat sammen, det var en meget smuk og æstetisk udstilling, næsten japansk i sin virkning.

Émile Bernard udstillingen på Sophienholm var også en af de udstillinger, jeg var meget glad for, da fik jeg Ole Vinding til at medvirke. Han var kendt for ikke at ville gå ud og holde foredrag, han havde nok i sine radioforedrag om kunst. Fru Sønderby, Knud Sønderbys enke, var blevet sekretær i kunstforeningen, hun kendte Vinding, så kombinationen af fru Sønderby, Rud-Petersen, mig og Fenneberg farende rundt et eller andet sted, både nærværende og langt væk, det var faktisk en god kombination. Vi fik bestilt noget, Rud-Petersen var grundig, og når han først gik ind for sagen, kunne man regne med, at det blev lavet ordentligt.

Så kom kunstforeningens udstilling på Sophienholm med grønlandsk kunst, hvor kommunen samlede ind til Godthåbshallen. Fenneberg sagde, han havde aftalt med hoffet, at jeg skulle ind på Amalienborg og vælge emner til udstillingen, og jeg tænkte, hvorfor skal vi da det, jeg mente ikke, det var noget der var kød på. Jeg var så inde på slotet og se det og blev klar over, at det var en meget righoldig samling, ganske overvældende. Hvis man f.eks. skulle have noget med deres fine skindbroderi, så var det bare at åbne døren til skabet med dronningens håndbroderede tasker, der var over 300, det var bare at vælge de bedste ting ud. Det er nok en heldig kombination, når der er en

kunstner, der kender hele feltet, og tænker i størrelser, farver, linier og form, og så den praktiske, der kan sørge for det materielle såsom fondsmidler, kontakter til ambassader o.s.v.

Jeg har set din udsmykning af Lemvig kirke, og ligeledes har jeg dér besøgt »Museet for religiøs kunst«, hvor du jo er rigt repræsenteret. At du i så høj grad har arbejdet med religiøse motiver, kan vel næppe referere til dit virke i Lyngby Kunstforening?

Ikke kunstforeningen, men det skyldes for en stor del Lyngby, men det var måske kommet alligevel. Det skyldes måske også kunsten i mit barndomshjem. I Silkeborg havde mine forældre hængt billeder af Michelangelo op omkring min seng. Lige ved mit højre øje havde jeg dommedag, det var skrækeligt at falde til ro i disse omgivelser. Mor havde anskaffet en rød natlampe, så gik det bedre med at falde i søvn. Men urolig var jeg alligevel, og da tænkte jeg mig til nogle små engle, jeg havde en fornemmelse af, at der er nogle kræfter inden i os og udenfor, og måske finder de sammen. Interessen for det religiøse kom nok i Lyngby Statskole, hvor en inspirerende præst, Louis Brøndum, underviste i religion.

Vi har jo også haft et godt samarbejde på anden vis, idet du var en fortræffelig fortæller ved det lysbilledforedrag, du holdt for et par år siden til vores medlemsmiddag, hvor du levende berettede om dit engagement i grønlandsk kunst.

Aage Schjødt

I Aladdins hule

Man skal ringe på for at få lov til at komme ned i Aladdins hule, fortæller Aage Schjødt og fortsætter: Her har den kendte guldsmed Jytte Kløve udstillet sine prægtige smykker. I værkstedet bag ved en kæmpe stor ambolt bliver der smedet, loddet og filet, hvilket resulterer i mageløse armbånd, ringe o.s.v.

Jeg ved, at du har været med i kunstforeningens bestyrelse, hvordan kom du ind i det arbejde, og hvornår var det?

Det har været i midten af 70'erne. Jeg kom til Lyngby sammen med Allan Scharff, og kunstforeningen lå lige overfor i Bikubens gamle ejendom, og jeg mødte Fenneberg dér til en fernisering. Jeg kunne se, at Erik Andreasen stod bagved, og han havde den helt store indsigt i kunst, det beundrede jeg meget; og jeg tænkte, at hvis jeg kom i kunstforeningens bestyrelse, kunne jeg måske lære at forstå, hvordan han tog de beslutninger, han tog. Præcis hvordan jeg kom i bestyrelsen kan jeg ikke huske, i hvert fald kom jeg i den. Dér erfarede jeg hurtigt, at mit hjerte og mit ærinde dér, som handlede om kunsthåndværket, det var dengang ikke noget for kunstforeningen, det kunne de andre i bestyrelsen ikke forholde sig til - de beskæftigede sig med det, der dengang hed »den rigtige kunst.«

Vi holdt nogle meget stemningsfulde bestyrelsesmøder ude på Borrebakken i den store midterbygning, der var i det

hele taget store forhold med ild i pejsten. Men så døde Fenneberg, og jeg mødte min mand Bo, og så skete der det, at det kom Erik Andreasen for øre, at han hed Krogh, og så ændredes hans holdning til mig fuldstændig. For han havde i sine unge dage været forelsket i Bo's mor, og Bo's to tanter. De var alle tre døtre af Nobelpristageren August Krogh, som Erik Andreasen beundrede meget. Den indgang gjorde så, at Erik Andreasen faktisk fik en anden holdning til kunsthåndværket. Det er meget besynderligt, at der skal sådan en emotionel begivenhed til. Lige pludselig blev hans øjne milde, og han kiggede på mig og tog stilling til mine forslag, og det var bare så godt.

Var der nogle specielle opgaver eller begivenheder i dit arbejde i bestyrelsen, der gjorde særligt indtryk på dig?

Jeg kan i hvert fald huske, at jeg sammen med et par veninder malede kunstforeningen, det kan jeg endda erindre meget tydeligt. Man prøvede jo at præge beslutningerne. Den udstilling jeg erindrer mest, det var en udstilling med sølvskulpturer af Henry Moore. Det virkede så provinsielt, at jeg hver aften cyklede ned til kunstforeningen og hentede Henry Moores sølvskulpturer og bragte dem hjem til mig, og næste dag cyklede jeg så ned med dem igen.

Det er næsten ligesom, når Aase cykler i banken efter sit billede af Picasso og kommer med det i en plastpose. Det glemmer jeg aldrig, da hun spurgte, om jeg ville se kunsthåndværket, der så blev he-

vet op af indkøbsposen fra Irma - det var utroligt.

Har det betydet noget for din smykke-kunst, at du gennem dit virke i forening-en kom i forbindelse med andre kunst-nerere?

Jeg har bl.a. haft et godt samarbejde med Frank Hejndorf, der også var i bestyrelsen. Jeg kendte ham på forhånd, han dukkede op i slutningen af 70'erne, han var plantepatolog og lavede keramik på fritidsbasis. Han var fabelagtig dynamisk - han kunne tilrettelægge sin tid så fantastisk, havde utrolige evner og kom hurtigt ind på de censurerede udstillinger og fik anerkendelse som kunstner. Men han trak sig baglæns ud af kunsthåndværket og mente, at nu ku' det være nok. Det var meget sjovt at være i bestyrelsen med ham, han var en god mand i kunstforeningen.

I forbindelse med at Erik Andreasen overdrog sin værdifulde samling af moderne fransk kunst til Glyptoteket, blev han interviewet, og det fremgik heraf, at han fra de helt unge år havde været i stand til at bedømme, hvor kvaliteten lå. Det var utrolig uforståeligt, og det pirrede min nysgerrighed - jeg ville gerne lære, hvordan sådan et menneske tænkte. Kan man blive klogere, kan man finde nogle stier, der kan føre i den rigtige retning. Det kan man naturligvis ikke, men jeg har lyttet til hans historie, og så må jeg så se, hvordan jeg kan finde min stil.

Han var et fantastisk menneske, og jeg er så taknemmelig over, at jeg lærte ham at kende, det var en stor, stor op-

levelse at være på besøg i hans hus, hvor man kunne se, hvordan kunsten fuldstændig havde taget hans liv, det var enestående.

Jeg synes, at Lyngby Kunstforening er en vigtig institution i byen, men den får nok ikke helt cadeau for, hvad den gør. I ønsker jer måske også selv lidt mere opmærksomhed, den lever en lidt gammeldags tilværelse i forhold til professionelle gallerier. Der findes jo stort set ikke nogen steder, hvor man viser samtidskunst på samme måde, som man gør det i Lyngby Kunstforening, fordi alle andre steder er afhængige af økonomi og er afhængige af at skulle sælge noget. Lyngby Kunstforening har den fabelagtige mulighed, at den kan trives som et ikke-kommercielt sted. Jeg ville ønske, at den ville være rettet en lille smule mere mod begivenheder, ta' nogle flere chancer ved at vise noget fra den nye kunstscene. Hvis I kunne komme i dialog med det helt nye - men det er jo det, der er svært.

Hvordan man skal gøre det ? Hvordan man finder stil, det er vel noget med dels at have sin egen mening, men også samarbejde med nogle af disse instanser og institutioner, f.eks. Statens Kunstfond. Det ville være relevant for en forening, der har vist sin eksistensberettigelse i 50 år og ofte været den første til at udstille mange af de kunstnere, der nu er blevet store navne.

Med disse rosende ord i ørerne forlader jeg igen Aladdins hule.

Aage Schjødt

Sådan kom fotografiet med i billedet

Aage Schjødt slutter sin rundgang til nogle af kunstforeningens veteraner og udøvende medlemmer hos tidligere fotohandler Jørgen Gregersen. Gregersen har været medlem af kunstforeningen i alle 50 år og fik meget fortjent Lyngby-Taarbæk Kommunes kulturpris i 2001. Han fortæller:

Det var borgmester Fenneberg, der ringede og bestilte noget fotoarbejde til kommunen og sluttede samtalen med at sige: » - og så skal De forresten være medlem af kunstforeningen«. Jeg havde i forvejen hørt om foreningen fra nogle af byens kunstnere, bl. a. fru Thejll Clemmensen og Bodil Kaalund. Paul Fenneberg ville gerne, så hurtigt som muligt, have mange medlemmer ind i foreningen, så der blev ringet til rigtig mange Lyngbyborgere for at få dem med. Han havde også gerne set, at alle handelstandens medlemmer automatisk skulle være medlemmer.

Er der begivenheder i foreningen, der har gjort særligt indtryk på dig?

Jo, den store fotoudstilling af den schweiziske fotograf Werner Bischoff, der var kendt i hele Europa. Fenneberg havde telefonisk fået fru Bischoff til at sende hele udstillingsmaterialet herop, og cheffingeniør O. Galsøe fik til opgave at tilrettelægge udstillingen - »og så kan De lige kontakte fotohandler Gregersen, så han også kan hjælpe«, og det gjorde jeg så. Det var en meget spændende opgave, og det

var så vidt jeg ved, første gang Lyngby Kunstforening havde en fotoudstilling. Det foregik på øverste etage på Lyngby Rådhus, og det kostede 2 kr. at komme ind.

Til mit 40-års jubilæum lånte jeg Bikubens lokaler til en udstilling. Som Fenneberg sagde: »De har jo aldrig vundet i medlemslotteriet, så dette er så Deres gevinst.« Det var ikke den eneste gang, jeg havde udstilling, for i anledning af min 80-års dag lånte kunstforeningen mig Cobra-rummet på Sophienholm, og det blev også en stor succes med vældig mange besøgende.

Den begivenhed jeg har været mest grebet af, var udstillingen med billedhuggeren Johannes Hansen, der blev min gode ven. Der blev i forbindelse med udstillingen udgivet en lille bog, som han fik, og billedhuggeren forærede så kommunen den figur af en siddende pige, der nu står på Stadsbiblioteket.

Har medlemsskabet af Lyngby Kunstforening betydet noget for dig med hensyn til f.eks. kunstneriske oplevelser, udover det vi allerede har talt om?

Ja, det har det sandelig - når jeg går på en udstilling, bliver jeg altid beriget, jeg kan mærke, hvordan de mange kunstværker gør indtryk. Det har også været store oplevelser at være med på foreningens kunstrejser, det har betydet kolossalt meget for både min kone og mig.

Vi har haft megen glæde af din indsats som »kustode«, har du også haft glæde af at virke så aktivt i foreningen?

Absolut, det har været fint rigtigt at have tid til at gå og studere kunsten og diskutere med de besøgende. Nu bliver jeg snart 87, så nu er jeg holdt op, da jeg ikke rigtig har kræfter til at kunne love at være til rådighed.

Du og Conny har været med på mange af vores rejser, er der en eller eventuelt flere, der har gjort særligt indtryk på dig?

Ja! noget af det stærkeste var nok Berlin-turen. Den virkede så stærkt på mig, både det vi så af Muren, og alle de fantastiske museer vi besøgte, det var den ene oplevelse efter den anden, f.eks. den ægyptiske samling og det spændende lille Picasso-museum lige ved siden af. I det hele taget ved jeg, at alle, der har været med på foreningens ture, er meget begejstrede. Det må være dejligt for dig at arrangere rejser og så få sådan en succes med det.

Du har også nogle erindringer om foreningens middage?

Ja! middagene, det var i gamle dage »Fennebergs hof«. I begyndelsen var disse middage oppe i et højt plan, så der var mange medlemmer, der holdt sig tilbage. Siden er det heldigvis blevet helt demokratisk, og nu er det sandelig blevet en stor succes med de årligt tilbagevendende middage, hvor der de senere år har været mange hyggelige aftener med spisning og foredrag.

Aage Schjødt



Virum-kunstneren Henrik Vagn Jensen formidlede i 1989 en udstilling af den russiske grafiker Vladimir Andrejevitj Favorskys værker. Vagn Jensen stod også for det velskrevne katalog. Illustrationen viser »Samarkand« (1942).

Frøken Muus skulle stå og neje

Tegne ville jeg.

Så beslutsomt indledte Jane Muus en kronik i Berlingske Tidende i 1962 om sin vej til Kunstakademiet. Og hvilket held for os andre, at hun havde - og har - denne drift i sig.

Det er heldigt også for Lyngby Kunstforening. For her ved foreningens 50 års dag er hun en af de personer, der på unik måde tegner hele foreningens historie med sin egen person.

Hvordan?



Grafikerken Jane Muus deltog med værker i Lyngby Kunstforenings første udstilling i 1952. Fra kataloget dengang henter vi denne pigefigur. Jane Muus siger i dag: »Den vil jeg godt stå ved«.

Jo, hun var med til foreningens stiftende generalforsamling. Hun blev straks valgt ind i bestyrelsen og udpeget til foreningens kunstneriske konsulent. Hun deltog med værker i foreningens første udstilling, der var separatudstilling af hendes værker på Sophienholm 2000-01, og hun er med endnu - så medlevende, leveringsdygtig og gavmild, at hun her i sommer uden betænkkelighed gik med på ideen om at lade et af sine værker pryde forsiden på kunstforeningens festskrift.

Her ved jubilæet prøver vi at indsamle nogle øjenvidneskildringer til foreningens historie. Intet er da naturlige-re end at banke på også hos Jane Muus i hendes dejlige, torneroseagtige villa på Chr. Winthersvej i Lyngby. Allerede dørhammeren minder os om, hvem vi skal besøge. Den er formet som en mus!

Det kan ikke undre, at der hos Jane Muus er kunstværker fra gulv til loft. Franske værker dominerer. De reflekterer den lykkelige studietid i Paris.

Der er også et japansk farvetræs-nit - den genre, som så mange europæiske kunstnere mere eller mindre åbenlyst lod sig inspirere af. Her hænger et forbillede frit fremme.

Hun fortæller, her i sit 83. år, gerne og glad om sit liv og karriere. Tegne ville hun! Det demonstrerede hun allerede som 8-årig datter af apotekeren i Give i Midtjylland. På en hylde under disken lå det hvide papir, medicinen skulle pakkes ind i. Dér - under disken - sad hun og tegnede. Til sidst havde hun tegnet på så meget papir, at man var nødt



Dronning Ingrid ved åbningen i 1963 på Lyngby Rådhus af en udstilling af grønlandsk kunst og husflid. Tivolis arkitekt, Erik »Spjæt« Christensen, havde medvirket ved opstillingen og viste majestæten rundt.

Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk

til at bruge det til kunderne. Illustrationerne viste en patient i sin seng med en medicinflaske på bordet ved siden af. For god ordens skyld havde den lille Jane også skrevet God bedring.

Tiden i Paris fortæller hun også gerne om. Om hvordan Asger Jorn ofte besøgte hende og gerne ved spisetid. Hun boede under sit 10 måneders ophold på Hotel des Étudiants nær Gare

Montparnasse i et værelse på femte sal. Der var mange mus på værelset - udover frøkenen selv - og en dag blev det hende for meget. Hun gik ned i gården og hentede hotellets kat og tog den med op på værelset. Der forsvandt den i ét spring ud af et åbentstående vindue. Jane Muus styrtede beklemt ned i gården, forberedt på et sørgeligt syn. Men katten sad og spandt. Nogle markiser havde åbenbart afbødet faldet.

Sin tid i Lyngby Kunstforening mindes Jane Muus med glæde:

»Det var et stort arbejde at være bestyrelsesmedlem og kunstnerisk konsulent. Der gik mange timer med at ud-



Fra åbningen af den grønlandske udstilling i 1963: borgmester Paul Fenneberg i samtale med minister for Grønland, Mikael Gam, og hustru.

Byhistorisk Samling, Lyngby-Taarbæk

vælge værker og hænge op. Men det var faktisk mig, der havde mest ud af det. Jeg lærte meget om værkernes tilpasning til hinanden - hvordan de forligte sig - og hele den indre balance, der skal være i en udstilling«.

»Hvordan var dit syn på formanden, borgmester Fenneberg?« »Det gik jo fint til. Men sådan var det jo dengang. Når en udstilling skulle åbnes, og vi ventede besøg af de kongelige eller andre fine gæster, måtte jeg stå uden for Rådhuset sammen med borgmesteren og neje. Bagefter skulle jeg vise rundt sammen med næstformanden, kunstmaleren Knud Mühlhausen. En dag blev jeg sendt med taxa ind til Amalienborg. Vi skulle have en udstilling af grønlandsk husflid og kunst, og hoffet havde meget, vi kunne vælge af. Udstillingen blev åbnet af dronning Ingrid. Det var spændende for mig dengang. Jeg havde som stor skolepige næsten udelukkende tegnet konger og dronninger, prinser og prinsesser. Af og til blev jeg også budt med til souper på Ørholm Hovedgård hos Monsieur Fenneberg og hans kone, Nina Kalckar, der havde spillet med i Fy- og Bi-film. Det var jeg altsammen meget benovet over«.

Jane Muus holdt ud i tolv år som medlem af kunstforeningens besty-

relse. For ikke at sinke sine studier måtte hun omsider trække sig ud.

I sin periode i foreningen var hun ikke bare ja-siger over for formandens indfald. Da han i 1958 fik ideen til en udstilling om jernbanen i kunsten, fandt hun projektet alt for håndfast og protesterede. Det viste sig, at hun havde set rigtigt. Publikum mente det samme som hende og blev stort set væk.

»Hvordan udvalgte I værker til udstillingerne?« »Udelukkende ved at se på den kunstneriske kvalitet. Det er meget nemt at se, hvis noget er amatøragtigt«.

Jane Muus fortæller gerne videre - således også om, hvordan hun fremdeles cykler til Lyngby for at handle og tager med S-toget, hvor hun gennem årene har udset sig motiver til sine mange figurfremstillinger og lavet skitser på stedet. Ofte har hun måttet skynde sig at se ud af vinduet i stedet, hvis nogen følte sig for kraftigt iagttaget.

Om hun gennem årene har følt sig som noget særligt? Tegne ville hun jo. »Nej, men min mor var noget særligt. Hun gjorde som det passede hende. F.eks. gik hun med drengesko. Jeg har været meget mere medgørlig og blid«, slutter dette sjældne menneske med et muntert glimt i sine levende, iagttagende øjne.

Victor Andersen

I tilknytning til jubilæumsartiklen er udarbejdet en oversigt over alle de udstillinger, Lyngby Kunstforening har afholdt gennem de 50 år - på Lyngby Rådhus, i egne lokaler og på Sophienholm. Folderen kan fås hos foreningen eller i Byhistorisk Samling, så langt oplaget rækker.

Lise Skjøl-Pedersen

Fra karnap til tekøkken.

Etablering af Lyngby-Taarbæk Kommunes ældreomsorg 1916-1974

I 1916 byggede Lyngby-Taarbæk Kommune 12 såkaldte alderdomsboliger ved hjørnet af Høstvej og Gl. Lundtoftevej i Bondebyen i Lyngby, som da var kommunens tættest befolkede bydel. De blev indtil 1975 efterfulgt af 636 nyopførte moderne lejligheder til en husleje, som aldersrentemodtagere kunne betale. Byggeriet var intensivt fra 1933 til begyndelsen af 1950'erne, således at man i 1957 kunne konstatere, at 16% af kommunens folkepensionister boede i en kommunal pensionistbolig. I 1916 indviede man også det første alderdomshjem i villaen Lykkens Gave, som man havde fået som uventet foræring. Også sygehjemmet Solgården kom i 1942 i kommunens besiddelse som et af dens slags tilbud, man vanskeligt kan sige nej til. Fra Lykkens Gaves tilbygning i 1947 til plejehjemmet Virumgård blev taget i brug i 1986, var der et langt forløb af plejehjemsbyggeri, i et tiltagende hektisk tempo fra Solgårdens første moderne bygning, der stod færdig i 1952, til midt i 1970'erne. Formålet med denne artikel er at se, hvilke udviklinger der har været i den kommunale administrations handlinger og tanker om ældreomsorgen i denne opbygningsperiode, og

hvor man har fået nye ideer fra, i det omfang dette kan ses i Socialforvaltningens arkiv.¹ Artiklen tager bl.a. udgangspunkt i de enkelte plejehjem, således at der er lagt vægt på forskellige perioder og aspekter ved hvert plejehjem, men man finder rødderne til de fleste historier i 1950'erne. Samtidig vises de glimt af forandringer i normerne, der af og til afspejles i arkivmaterialet. I 1970'erne stod de nye plejehjem færdige, og nye arbejdsformer i ældreplejen slog igennem. Meget af dette havde man allerede vendt i tankerne i 1950'erne, da man begyndte på plejehjemsbyggeriet, men det foldede sig først ud senere, bl.a. med indvielsen af Lyngby-Taarbæk Kommunes geriatriske center i 1974. De tanker, man gjorde sig der, er til gengæld først blevet alment praktiseret i 1990'erne.

Alderdomsboliger i Lyngby i 1916

Lyngby-Taarbæk Kommunes første 12 »alderdomsboliger« på hjørnet af Gl. Lundtoftevej og Høstvej var et originalt bidrag til udviklingen af boliger til alderdomsunderstøttede, som kommunerne ifølge alderdomsunderstøttelsesloven af 1891 kunne oprette. I de to længehuse med dengang etværelers

Lise Skjøl-Pedersen, f. 1955, arkivar, cand. mag.



I 1916 opførtes de første kommunale alderdomsboliger på hjørnet af Høstvej og Gl. Lundtoftevej i Lyngby. Arkitekt Johannes Magdahl Nielsen. De 12 etværelses lejligheder var placeret, så de fik sollys, og beboerne i stuelejlighederne kunne følge med i Bondebyens færdsel fra karnapvinduerne. Foto fra 1920'erne, optaget på Høstvej.
 Byhistorisk Samling

lejligheder med karnapper fik beboerne lettet deres alderdom med så moderne faciliteter som indlagt vand og gas, wc til deling mellem to lejligheder og elektrisk lys. Det var en nyskabelse, at en kommune indrettede selvstændige lejligheder til de alderdomsunderstøttede, fremfor at bygge et af de alderdomshjem, som ellers blev opført rundt omkring i købstæderne. Disse havde et imageproblem, for selvom de var nybyggede og flotte at se på, følte mange det stadig i begyndelsen af 1900-

tallet som at komme på fattiggården, hvis man måtte flytte ind på et alderdomshjem.²

Lyngbys nybyggede, selvstændige kommunale alderdomsboliger var de første i landet, de blev efterfulgt af Helsingørs i 1919. Johan Wilmann, der efter valget i 1913 var den første socialdemokratiske sognerådsformand i Lyngby-Taarbæk, er muligvis ophavsmand til ideen om alderdomsboliger frem for alderdomshjem. Hans søn, Preben Wilmann skriver i sin biografi



Fru Marie Olsen, fotograferet i en af de ældste alderdomsboliger på Høstvej. Marie Olesen havde været avis-kone, og bragt Socialdemokraten ud til Hjortekær, Raadvad og Stampen fra ca. 1900. Udenfor vinduet skimtes gavlen af en af de alderdomsboliger, der blev opført i 1927, samt en telefonpæl. Marie Olsen må altså have boet midt i den længe, der ligger langs Høstvej. Foto efter 1927. Byhistorisk Samling

om faderen i 1946, at han forstod, at de gamle »satte større Pris på at have deres egen lille Lejlighed, hvor de kunne modtage deres Børn og øvrige Slægtninge til en Kop Kaffe, fremfor at gaa rundt paa et stort Alderdomshjem, hvor Følelsen af at have sin fulde Frihed ifølge Sagens Natur ikke kan opretholdes.«³

Sagen om alderdomsboligerne har været et af socialdemokraternes første initiativer i det nye sogneråd. Som bilag til det første møde i sognerådets

udvalg til overvejelse af spørgsmålet om opførelse af bolig og sygehjem for alderdomsunderstøttede personer, (udvalget bestod af fabrikant Georg Binder fra Højre og postbud Ingvar Nørgaard og redaktør Johan Wilmann fra Socialdemokratiet)⁴ lå en plantegning og en opstalt til et alderdomshjem i Lyngby fra arkitekten Johan Speyer, Lyngby, dateret i januar og marts 1914. Den viser, at det nye hjem havde de stiftelser for grupper af borgere, der var opført i 1800-tallet, som

forbillede. Johan Speyer foreslog et toetagers hus med i alt 8 etværelser lejligheder med wc. Facadetegningen minder meget om den da eksisterende stiftelse Ny Aldersly på Gl. Bagsværdvej 14, der blev drevet af Lyngby Sogns Velgørende Forening.⁵ Udvalget vedtog dog snarest at søge forhandling med arkitekt Johannes Magdahl Nielsen, som sognerådets medlemmer bl.a. kendte godt, fordi han havde tegnet Engelsborgskolen og var i gang med en pavillon mere hertil.⁶ I marts 1915 kunne en plan for 2 huse med hver 6 lejligheder forelægges sognerådet til vedtagelse. Magdahl Nielsen havde sørget for, at planløsningen var således, at 11 af de 12 opholdsstuer fik sol. De to længehuse i 1½ plan med de markante karnapper og med granitsokkel og svensk kalksten omkring karnapvinduerne signalerede kvalitet i byggeriet. I september 1915 fik sognerådet villaen Lykkens Gave foræret m.h.p. indretning af et alderdomshjem, og det skabte en smule tvivl om projektets gennemførelse. Arkitekten tilbød at spare på granit og kalksten i facaderne, men sognerådet vedtog på sit møde den 8. november at opføre boligerne efter den oprindelige plan. Oktober flyttedag 1916 skulle boligerne være indflytningsklare. De beboere, der flyttede ind, var fra Lyngby, bortset fra en, der kom fra Taarbæk.

I oktober 1927 stod yderligere 3 huse på den anden side af Høstvej klar til indflytning. De indeholdt i alt 18 lejligheder efter samme plan og i næsten

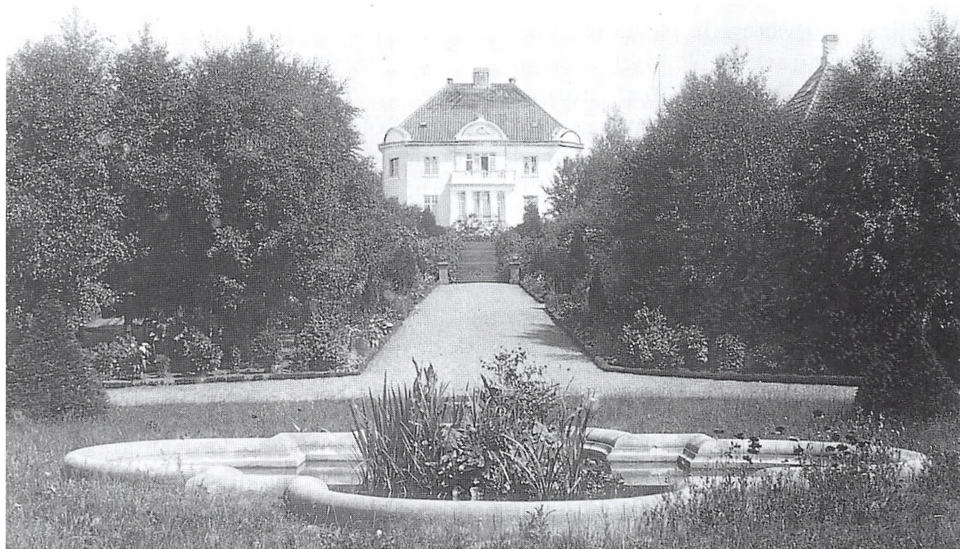
samme ydre stil som de første. De var ligeledes kakkelovnsopvarmede, og der var stadig 2 lejligheder om hvert wc.⁷

Alderdomsboligerne på Høstvej var udformet, så det tydeligt fremstod, at der var tale om selvstændige boliger af god kvalitet, og de indeholdt tidens nyeste boligteknologi.

Lykkens Gave, det første alderdomshjem i 1916

I september 1915, efter afholdt licitation på byggeriet på Høstvej, men inden det første spadestik var taget, faldt der en appelsin ned i sognerådets turban. Grosserer O. H. Bærentzen skrev den 29. september til sognerådet, at han havde draget i erfaring, at man ville opføre et alderdomshjem i Lyngby, og han ville forære kommunen sin villa til dette formål til minde om sin afdøde hustru Anna Bærentzen og sine forældre Julie og Bernhardt Bærentzen. Det medførte, at Lyngby-Taarbæk Kommune året efter, den 16. september 1916, indviede sit første alderdomshjem i villaen Lykkens Gave på Fuglevadsvej 49. Sognerådet besluttede »med Tak at modtage den storslaaede og smukke Gave«, selvom de visioner man selv havde virkeliggjort med alderdomsboligerne på Høstvej netop gik på, at de ældre ikke skulle på en institution. Således fik man et hjem for svagelige gamle oveni de selvstændige alderdomsboliger på Høstvej.⁸

Den herskabelige villa fra 1903, tegnet af arkitekt Eugen Jørgensen, blev ombygget til sin nye anvendelse efter



Lykkens Gave, Fuglevadsvej 49, 1915. Arkitekt Eugen Jørgensen. Ved villaens overdragelse til Lyngby-Taarbæk Kommune blev det i skødet præciseret, at ejendommen skulle benyttes som alderdomshjem, samt at området omkring den monumentale midterakse i haveanlægget skulle forblive intakt som park og skulle stilles til beboernes rådighed. Der var efter en plan af havearkitekten E. Erstad Jørgensen gjort meget ud af anlægget af parken i italiensk stil med springvand og terrasser. Til haven hørte også et lysthus, som endnu findes.

Byhistorisk Samling

tegninger af arkitekt J. Magdahl Nielsen, der også havde opgaven med at tegne alderdomsboligerne på Høstvej. Villaens spisestue og dagligstue kunne anvendes til samme formål i alderdomshjemmet. Til de 20 beboere var der to sovesale med hver 6 senge i stueetagen mod Mølleåen, på 1. sal var der 3 værelser samt badeværelse og toilet-rum. I gartnerboligen i haven blev der indrettet tre værelser og et pigeværelse. På dette tidspunkt opererede man således stadig med sovesale til beboerne. Inden længe var forholdene dog ændret

således, at der i 1920'rne boede tre på værelserne i stueetagen i villaen. Råderrummet for den enkelte var en seng og en kommode, men man opholdt sig gerne i dagligstuen. I samtiden lagde man mærke til, at der var indlagt vand og vaskekummer på værelserne, og at der var et ringeapparat ved hver seng.

Anna og Peter Hansen

Der blev ansat et bestyrerpar. Forinden havde sognerådet gjort sig overvejelser om, hvilke krav man måtte stille til en institutionsleder. Der blev udfærdiget

et reglement for bestyreren og hjemmets drift. § 1 lyder: »Den Mand, der ansættes, skal være gift, i Alderen omkring 40 Aar, rask af Helbred, flink til Arbejde og med Evne til at forestaa Hjemmets Ledelse. Hustruen maa være en rask og dygtig Husmoder, som med Økonomi kan forestaa og deltage i Madlavningen samt de øvrige kvindelige Arbejder på Hjemmet.«

Det par, der blev valgt til stillingen blandt 42 ansøgere, var gardinvæver Peter Hansen og hans hustru, Anna Hansen. Peter Hansen havde været tilidsmand på Dansk Gardin- og Tekstilfabrik i en årrække og var medlem af skolekommissionen. Bestyrerparret flyttede ind i Lykkens Gave med deres to yngste døtre og boede der, til de gik af p.g.a. alder i 1942.⁹ I lønnen indgik fribolig på Lykkens Gave og fuld forplejning for bestyrerparret og deres børn under 15 år. Bestyrerlejligheden var kun to værelser på 1. sal, men familien brugte hjemmets dagligstue lige så vel som beboerne. De kendte beboernes familier, og beboerne kom til at kende deres børn og børnebørn. I 1925 blev der dog bygget en treværelses bestyrerlejlighed i tilslutning til stueetagen, ombygningen blev tegnet af arkitekt Johan Speyer.

Peter Hansen og hans hustru delte arbejdet mellem sig. Han stod for haven, som han holdt meget af, og for regnskaberne, fyret og reparationer i huset, desuden barberede han de gamle. Anna Hansen stod for husførelsen og indkøbene, og hun havde altid nat-

tevagten. Maden var hjemmelavet så vidt muligt. I haven var der frugt og grøntsager, og der var gris, høns, gæs og kyllinger. Der blev lagt vægt på gode råvarer, men der blev ikke frådset, der blev holdt hus med tingene. Et spisereglement fra 1937 indeholder en detaljeret, varieret kostplan med menuer til middagsmaden i en måned. Middagen bestod af 2 retter, forret eller efterret sammen med en kødret. Som eksempel kan nævnes middag nr. 14: Byggryns-sødsuppe og derpå fiskefrikadeller, middag nr. 15: kalvefricandeau og derpå frugtgrød med sødmælk. Til eftermiddagskaffen var der franskbrød med »rent Smør« eller hjemmebagt kage, og den hjemmebagte skulle også frem til aftenkaffen om søndagen.¹⁰

Til hjælp blev der ansat en kokkepige og en stuepige, der også hjalp beboerne med at komme i bad. Desuden var der af og til en formiddagspige. Hver tredje uge kom der en vaskekone og vaske og strøg. Der var altså fire personer fast ansat til at tage sig af de 20 beboere.

Lykkens Gave i 1920'erne

Som bestyrerens datter, Ellen Wolsing Jensen, husker beboernes dagligdag på hjemmet i 1920'erne, startede den med morgenkaffe, hvorefter man studerede dagens aviser - der var både Nationaltidende og Socialdemokraten samt ikke mindst den lokale Københavns Amts Avis, »Herdahls Avis«, som den blev kaldt efter redaktøren og bladejeren Charles Herdahl. Det var altid spæn-



En beboer på Lykkens Gave, Jens Christian Christiansen fra Raadvad, graver have i 1920'erne. Årsagen til indflytning kunne være, at en ægtefælle var syg, hvorefter ægteparret flyttede ind, og den raske ægtefælle kunne derefter leve på Lykkens Gave i mange år. De havde kræfter til at hjælpe til i haven eller forkæle bestyrerens datter med en nypumpet cykel. Enkelte af de mandlige beboere tjente en ekstra skilling i supplement til beboerlommepengene ved at hugge brænde, medens enkelte kvinder tjente lidt ved at reparere tøj.

Byhistorisk Samling

dende at se og kommentere lokalstoffet. Om formiddagen gik nogle af beboerne ud og hjalp lidt til i haven, andre sad med håndarbejder. Kl. 12 spiste alle til middag. Derpå sov beboerne til middag, det var en frygtelig kedelig ti-



Frk. Signe Jørgensen, der boede i et af hjørneværelserne med altan på Lykkens Gave. Nogle af beboerne havde arbejdet som tjenestefolk hele deres liv og havde derfor aldrig haft egen bolig. Da de ikke længere kunne arbejde, var nogle så heldige at få en plads på Lykkens Gave. 1920'erne.

Byhistorisk Samling

me for bestyrerens datter, og kl. 14.30 var der eftermiddagskaffe. Om eftermiddagen kunne de gamle gå en tur, gå lidt i haven, sludre, eller de var i gang med håndarbejde. Aftensmaden bestod af te og smørrebrød. Om aftenen sad

man og sludrede i dagligstuen med håndarbejde eller spillede kort.

Om sommeren blev der arrangeret en skovtur i charabanc til Charlottenlund, hvor kaffen blev drukket, derefter fortsatte man til Strandmøllekroen, hvor man indtog den medbragte aftensmad. Siden foretog man udflugterne til forskellige mål i sognerådets biler. Hver sommer kom Lyngby Sangforening på besøg en aften og sang. I hvert fald en gang, i 1927, var alle beboerne, bestyrerparret og sognerådets bestyrelse for hjemmet inviteret til middag og eftermiddagskaffe i grosserer Bærentzens hjem på Strandboulevarden i København.

Fra fattiggård til alderdomshjem

I reglementet for bestyrerparret i 1916 stod der i § 7 hvilken ånd, sognerådet ønskede, der skulle herske på hjemmet: »Ligesom det er Pligt for Beboerne at udvise høflig og sømmelig Opførsel mod Bestyreren og hans Hustru og efterkomme de af disse givne Ordre; saaledes er det ogsaa Bestyreren og Hustru samt det underordnede Personales Pligt at omgaa Hjemmets Beboere med Venlighed og Velvilje, bistaa dem med Raad og Daad, drage Omsorg for, at de ikke lider Mangel i nogen Retning og i det hele bidrage til, at Tilværelsen for de gamle Beboere bliver saa lys og behagelig, som det er foreneligt med god Husorden og Kommunens Tarv.« I § 11: »Det paahviler Bestyreren og hans Hustru at udføre alt det Arbejde, som

Hjemmet, dets Drift og Haven kræver, fordelt mellem sig efter Arbejdets Art og Beskaffenhed. I denne Henseende skal navnlig fremhæves: Tilberedning af Maden efter Spisereglementet, drage Omsorg for at Beboerne bliver bespist med god og forsvarlig Kost i passende Mængde, samt om fornødent yde dem hjælp ved Bespisningen, rede Sengene, holde Gulvene rene, vaske dem, pleje de syge, hjælpe dem ved Badning, fyre i Varmeapparatet, holde Parken i Orden og foretage mindre Reparationsarbejder«. Formuleringen i denne paragraf var i det store og hele en kopi af et reglement fra Søllerød alderdomshjem, der blev oprettet i 1914.

Man kan se på disse reglementer, at der var sket en betydelig ændring i indstillingen til de alderdomsunderstøttede i de 29 år, der var gået siden sognerådet i Lyngby lukkede sin fattiggård i 1887, fordi man ikke ville forbedre husets spisereglement, som Københavns Amt krævede. I fattiggårdens reglementer fra 1847 og 1883 stod der ikke noget om at opsynsmanden, som lederen blev kaldt, skulle gøre tilværelsen lys og behagelig for lemmerne.¹¹ Der stod, at han skulle holde opsyn og sørge for, at orden og renlighed på det nøjeste blev overholdt. Der var desuden i 1883 et udførligt katalog over disciplinære straffe, medens der i 1916 stod, at bestyreren kunne anmelde brud på ro, orden og renlighed for sognerådet - bestyrerens hånds- og halsret over beboerne var således afskaffet.

Senere bygningsændringer

Efter tilbygning af fløjen nord for den oprindelige villa i 1947, efter tegninger af arkitekt Poul Frederiksen, var der eneværelser til alle nu 32 beboere. Ved den landsdækkende plejhjemsundersøgelse i 1967 havde Lykkens Gave 30 eneværelser med håndvask, 11 toiletter og 3 badeværelser. Der er i årenes løb sket en del mindre forandringer ved bygningerne, blandt andet er der i 1993 tilbygget en forstue med opholdspladser ved indgangspartiet mellem villaen og tilbygningen.

Psykiatrisk plejehjem

Efter 1973 blev der i stigende grad visiteret beboere med demens og psykiske sygdomme til Lykkens Gave. Det medførte blandt andet, at der indrettedes større dagligstue i den nye afdeling, da beboerne nu havde større kontakt- og aktiveringsbehov, og at der i 1978 blev bevilget flere timer i ergoterapien i kælderen. I 1985 blev den del af haven, der ligger nærmest huset og terrassen, tilrettelagt således, at den blev mere egnet at færdes i for gangbesværede beboere. Efter at der i 1990'erne er oprettet skærmede afdelinger på de øvrige plejehjem i Lyngby-Taarbæk Kommune, modtager Lykkens Gave de mest psykisk syge blandt de demente. Lykkens Gave betragtes som særligt velegnet til de demente beboere, fordi man i dag er klar over, at det betyder meget for demente at være i omgivelser, der ligner et hjem. Dette kan etableres på de almindelige plejehjem med anskaf-

felse af gamle møbler o.l., men på Lykkens Gave er disse rammer tilstede.¹²

Lykkens Gaves Fond

Lyngby-Taarbæk Kommune modtog den 5. december 1939 et gavebrev fra O.H. Bærentzen, hvor han overdrog 20 aktier i sit eget selskab, Det forenede Bugerselskab, à 1500 kr., motiveret med »Kommunens mønsterværdige Ledelse af Alderdomshjemmet Lykkens Gave i de forløbne Aar, der har bidraget til megen Glæde for mig og min Familie.« Da konsulen havde stor og, som det skulle vise sig, berettiget tillid til værdien af aktierne i sit selskab, bestemte han, at de kun måtte afhændes, hvis hele sognerådet var enigt i beslutningen. Fonden blev først omfinansieret i 1982, hvor Det forenede Bugerselskab blev nedlagt. For renterne af Lykkens Gaves Fond har man i årenes løb kunnet foretage anskaffelser til gavn og glæde for beboerne, f.eks. en pladespiller i 1953 og det første fjernsyn allerede i 1957 samt en minibus i 1988. Skovture og en mindre pengegave til beboerne i. f. m. skovturene samt underholdning blev betalt af fondens renter. Man har desuden i en periode foretaget rejser med nogle af beboerne.

Konsul Bærentzen døde i 1943. Den julegave, som han hidtil havde givet hver af beboerne, blev herefter afleveret med et julekort fra socialudvalgsformanden og socialdirektøren og betalt af renterne i Lykkens Gaves fond. Denne skik ophørte i 1995, hvor lovgivningen om plejhjemsbeboerne blev

ændret, således at de nu betaler husleje og andre ydelser, hvor man hidtil havde inddraget hele pensionen og udbetalt lommepege til beboerne.¹³

Lykkens Gave fik sit eget gravsted på Sorgenfri kirkegård i 1929. Man kan se af indskrifterne på gravstenene, at benyttelsen af Lykkens Gaves gravsted ebbede ud i 1960'erne, men der kom atter 3 begravelser i 1993.

Jul på Lykkens Gave

Bestyrerens datter fortæller, at sognerådets medlemmer i 1920'erne kom på besøg lillejuleaften sammen med præsterne. Der var prædiken og julesalmer, og Peter Hansen holdt en tale inden kaffen og æbleskiverne. Juleaften var der gaver til beboerne, købt hos manufakturhandler Johannes Petersen på Lyngby Hovedgade. Det kunne f.eks. være et af de broderede forklæder, som alle damerne gik med. Fra grosserer Bærentzen var der 5 kr. i julegave til hver af beboerne. Man sad sammen og holdt juleaften med frugt og julegodter. Sidst på aftenen gik bestyrerfamilien ind til sig selv.

I store træk fortsatte disse juletraditioner til ind i 1960'erne. En beboer, Ane Margrethe Sørensen skriver den 5. januar 1949 i et brev til sin sønndatter i USA om sin jul på Lykkens Gave.¹⁴ På dette tidspunkt var hjemmet ledet af sygeplejerske Mary Mikkelsen. Året før havde brevsriveren været meget sløj og var blevet behandlet for dårligt hjerte i julen, men nu var hun i bedre form: »Tak for brevet, som jeg har

modtaget, (jeg) ser deraf, at du har det godt i det fremmede land, du får set dig om i verden, og det er godt i de unge år. Jeg ville været til Lyngby i dag for at købe lidt, men kan ikke gå ud, fordi det er glat og frøkenen siger, at de kan ikke have mig liggende med brækkede ben. Jeg må ellers fortælle dig lidt om den dejlige jul, vi har haft. Vi begyndte om onsdagen, (hvor) pigespejderne var her og sang julesalmer for os og forærede os en kurv med godter, lys og tændstikker. Om torsdagen kom honoratiories fra Lyngby, læger, præster og dem fra socialkontoret med damer, vi sang igen julesalmer. Vi havde et dejligt træ med engle og hvide lys, og så fik vi kaffe og kager. Præsten holdt en andagt og læste en fortælling for os. Nørsgaard (sognerådsformanden) havde en julegave med til os alle på 20 kr. og havde nær glemt at dele den ud, og frøkenen råbte: »det var jo en køn en, om Nørsgaard var gået hjem igen med vores julegaver«. Hun fik så en kuvert at dele ud til os hver især, det fik vi så også lidt grin af. Om fredagen fik vi fin frokost kl. 11½ og fik vores julekort og breve, som de havde opbevaret et par dage. Jeg fik to og tredive, så jeg havde travlt med at læse dem om eftermiddagen. Så skulle vi ned at spise middag. Klokkeren halv seks fik vi serveret risgrød og gåsesteg og alt tilbehør. Jeg spiser ellers på mit værelse siden i fjor, jeg var syg, og kommer kun, når der er fester. I den anden skefuld, jeg tog, fik jeg mandlen og dermed en æske konfekt. Det er andet år, jeg har vel nok været heldig. Derefter

var vi i dagligstuen og hørte pressens radioavis, imens der blev vasket op og gjort i stand. Så blev bordene ryddet væk i spisestuen og træet trukket frem, og vi dansede om og sang julesalmer. Så fik vi et æble at spise for at klare stemmerne. Så sang vi »Højt fra træets grønne top« og »Jeg gik mig over sø og land« og trampede og klappede og vrikkede og nikkede og derefter »Råven rask over isen«. Vi sang bagerens vise og æltede dej og smedens vise og slog med knyttede næver i luften og derefter vaskevisen for hver dag i ugen og så til sidst gik vi i kirke, og vi gik bag efter hinanden og satte os på stolene. Vi var som små børn og grinede, så det næsten ikke var til at få ørenlyd, men frøkenens stemme kan nok skære igennem, men hun var den der gik foran i alle løjerne. Der kom en stor frugtkurv frem og frøkenen delte julegaver ud til alle. Jeg fik 2 bundter gråt garn til et par luffer, som jeg nu har strikket og en neglebørste og en afrivningskalender. Og så fik vi kaffe og hjemmebagte småkager. Og så i seng kl. 10. Når du skriver igen, kan du så nok fortælle os, hvad der går til den (jule)budding I får, og hvorledes den laves, for det må være engelsk mad, som vi ikke forstår. Frk. Mikkelsen læste dit brev og undrer sig over, hvad det kunne være. Jeg fik også en pakke fra Brede fabrikken (hvor brevskriveren havde været ansat), den var ikke så god som den plejer, men meget god (heri var der bl.a. sorte pølser, syltetøj og kager)... Jeg ved nu ikke mere at fortælle dig, så jeg

vil slutte med mange kærlige hilsener til dig fra farmor.«

Købstadsforhold i 1916

Med kombinationen af de 12 nyopførte alderdomsboliger i Bondebyen og de 20 pladser på Lykkens Gave var Lyngby-Taarbæk Kommune i 1916 blevet usædvanligt godt dækket ind med alderdomsboliger. Blandt de øvrige kommuner i Københavns Amt havde kun Gentofte et kommunalt alderdoms hjem, og i Ordrup blev der yderligere opført et med 50 pladser i 1919. I Søllerød havde man i 1914 nyetableret alderdomshjem i den gamle kommunalt drevne stiftelse Drewsensminde. Man bør dog her også se på befolkningstallet, hvor Lyngby-Taarbæk havde knapt 11.000 indbyggere i 1916. Næstved med knapt 10.000 indbyggere kunne huse 5 ægtepar og 33 enlige på et alderdoms hjem i 1916 og i Helsingør med godt 15.000 indbyggere indrettede man alderdomshjem til 30 beboere i 1915.¹⁵

Med oprettelsen af disse i alt 32 pladser for alderdomsunderstøttede i godt byggeri havde Lyngby-Taarbæk Kommune i 1916 således opnået en dækningsgrad, der kunne måle sig med, hvad man fandt i købstæder med tilsvarende befolkningstal. Samtidig havde man valgt løsninger, der gav et varieret tilbud om såvel velindrettede lejeboliger som en institution. Lykkens Gaves herskabelige udseende, et bestyrerpar, der kendte de gamle fra før og levede sit familieliv på hjemmet samt de særlige små goder, som konsul Bærentzens

fortsatte interesse for hjemmet affødte, indebar alt i alt, at man fik et alderdomshjem, som udsendte signaler i retning af velstand og hjemlighed, således at det kunne opfattes som et privilegium at flytte ind der og ikke som en sidste udvej.

Pensionistboligernes epoke 1933-1950'erne

Ideen med de selvstændige lejligheder til aldersrentenyderne blev fulgt op fra 1933. Perioden frem til begyndelsen af 1950'erne blev aldersrenteboligernes epoke, hvor der næsten kontinuerligt var et eller flere byggeprojekter i gang. I begyndelsen opførtes mindre byg-



Sognerådsformand Ingvar Nørgaard besøger beboere i aldersrenteboliger, sandsynligvis Strandvejen 847 i 1941. Ingvar Nørgaard bestred selv posten som formand for Socialudvalget.

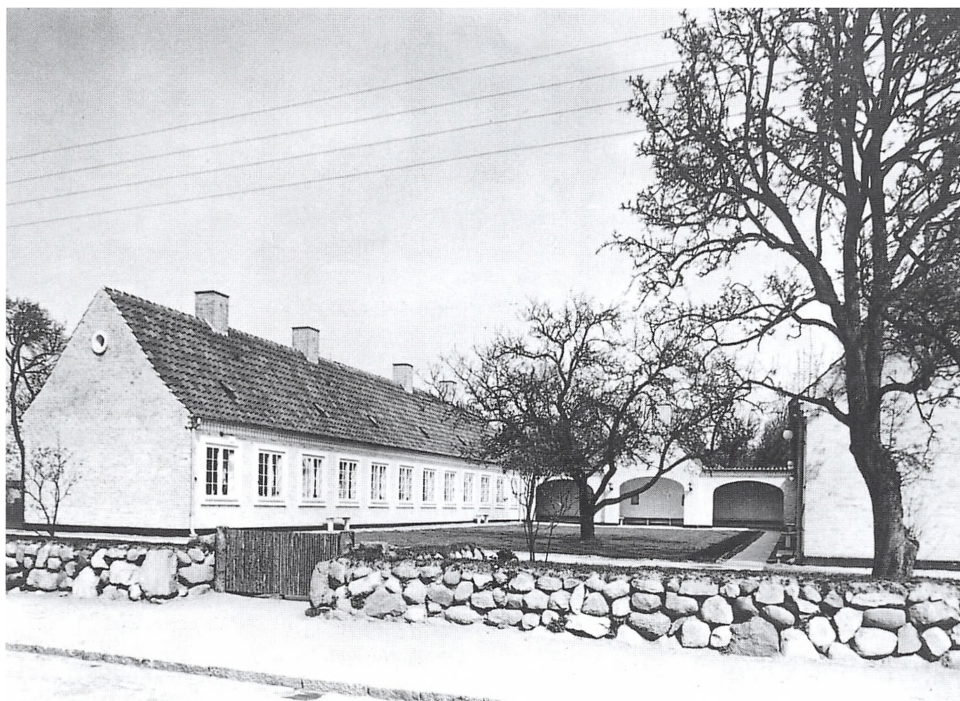
Byhistorisk Samling

ninger med 8-12 lejligheder, men fra 1940'erne opererede man med boligblokke i en klynge med f.eks. 30-50 lejligheder i alt. Også herefter blev der bygget en hel del pensionistboliger, eller der blev færdiggjort projekter, der havde været tænkt på allerede i 1940'erne. I 1960'erne tilkom desuden en del pensionistboliger i det store kommunale byggeri Eremitageparken. Der blev således gjort noget for, at den generation, der havde haft sit virke i de store industrivirksomheder i Lyngby-Taarbæk i begyndelsen af 1900-tallet, kunne få en god bolig i alderdommen.

Nyskabelsen i 1950'erne var etablering af de såkaldte plejepensionistboliger i tilknytning til plejehjemmene Solgården og Baunehøj. Denne ide blev energisk fremført af socialdirektør V. J. Clausen, der blev ansat i 1933 som følge af, at lovgivningen efter socialreformen forlangte, at der blev etableret et socialt udvalg og en social forvaltning.

De første små projekter

I 1933 begyndte man at tænke på at opføre flere aldersboliger rundt omkring i kommunen, og der opførtes 8 lejligheder i 2 moderne funkishuse på Toftegærdet 2-4, arkitekt Knud Fridrichsen, og 8 lejligheder i 2 enetages længer i den gamle Virum Skoles have med adresse på Skolebakken 4-18 i Virum, arkitekt Edwin Christiansen. De blev færdige i løbet af 1934. Forinden havde sognerådet bedt de to arkitekter om at fremkomme med forslag til forskellige lejlighedstyper - etrumslejligh-



Aldersboligerne på Skolebakken 4-18, opført 1934, endnu inden der kom statsilskud til aldersrenteboliger i 1937, arkitekt Edwin Christiansen. De er opført i den gamle Virum Skoles have, og enkelte gamle træer blev bevaret i det nye anlæg.

Byhistorisk Samling

heder, alkovelejligheder og torumslejligheder, hvoraf man forsøgte sidstnævnte i Toftegærdet og alkovelejligheder på Skolebakken. Nu var det en selvfølge, at der skulle være wc i lejligheden, men der var ikke centralvarme, der var kakkellovsfyring i de enkelte lejligheder. Edwin Christiansen lagde vægt på i sit projekt, at husene faldt ind i landsbymiljøet af æstetiske grunde, men også af hensyn til beboerne, så de kunne føle sig hjemme.¹⁶ Det var et erklæret princip, at boligerne skulle for-

deles i kommunen, så pensionisterne havde mulighed for at blive boende i den bydel, hvor de hørte hjemme. Et projekt fra 1933 i Lundtoftes villakvarter blev dog først virkeliggjort på Danmarksvej i 1946.

Statsstøtte fra 1937

Fra 1937 og ind i 1950'erne tog byggeriet af aldersrenteboliger for alvor fart. I 1937 blev der i en revision af lov om folkeforsikring åbnet mulighed for at få 4/5 af den årlige nettoudgift ved



Berta og Peter Rem foran deres aldersomsbolig, Skolebakken 4 i 1944. Peter Rem havde haft sommertivoli ved Frederiksdal Kro siden før Første Verdenskrig, og Berta Rem havde dyrket deres store grund på Parcelvej 123, som de købte i 1923.

Byhistorisk Samling

driften af nyopførte kommunale aldersrenteboliger konteret som udgifter til aldersrente, og disse udgifter delte stat og kommuner ligeligt. I lovens funktionstid frem til 1951 blev der opført eller indrettet i alt 218 1-2 værelses lejligheder rundt omkring i Lyngby-Taarbæk Kommune. Lejlighederne skulle være af god hygiejnisk standard til en husleje under den på egnen gangse, for at byggeriet kunne godkendes. En del af hensigten med statsstøtten var netop, at huslejen blev billig, og det forudsattes, at der var et driftsunderskud for kommunen. I 1946 blev reglerne specificeret nøjere.

For at få statsstøtte til aldersrenteboligerne skulle der være centralvarme og adgang til bad, men der måtte ikke være bad i de enkelte lejligheder, det var for luksuriøst i forhold til tidens almindelige boligstandard.¹⁷ Allerede i 1939, da Lyngby-Taarbæk Kommune første gang skulle udnytte den nye lov ved opførelsen af et hus med 8 aldersrenteboliger på pladsen foran den kommunale husvildebolig fra 1920 på Strandvejen 847, forlangte socialministeriet, at man skulle omarbejde projektet, så der var centralvarme.¹⁸ Med de rare penge fra staten fulgte nemlig også en større godkendelses-

procedure, både af indretningen og af byggeudgifterne. Socialministeriet og boligministeriet kom således til at spille en central rolle for indretning af såvel aldersrenteboligerne som senere plejehjemmene. Det gav mulighed for en fælles standard for det offentlige byggeri på dette område, og det lagde også låg på byggeudgifterne i 1950'erne, hvor der ved flere byggerier var langstrakte pindehuggerier for at få nedbragt kvadratmeterprisen til et niveau, som kunne glide igennem hos boligministeriet.

Brede

I 1948 blev der opført 36 lejligheder på Brede Ringvej, d.v.s. bag ved det nuværende plejehjem Bredebo.¹⁹ Her havde I.C. Modeweg og Søn A/S, der drev Brede Klædefabrik, været igang-

sættende. Da man havde tradition for ikke at opsigte beboerne i arbejderboligerne, når de holdt op med at arbejde p. g. a. alder, kunne opførelse af aldersrenteboliger i nærheden frigøre nogle af fabrikkens boliger. Man bad derfor sognerådet tænke på Brede, næste gang man skulle opføre en aldersrentebolig. Sognerådet svarede, at man var villig til at søge dette spørgsmål løst under den forudsætning, at fabrikken stillede en grund til rådighed af den gamle idrætsplads i Brede. Man tænkte på at bygge 12 lejligheder. Under de efterfølgende forhandlinger tilbød fabrikken at støtte opførelsen med 50.000 kr., hvis man forøgede antallet til 24 boliger, og inden man var færdige, stod der 36 lejligheder i 3 långer. Arkitekt Jørgen Maahr tegnede dette byggeri som toetages blokke



Aldersrenteboligerne på Brede Ringvej, nu Bredebovej 5-21, færdiggjort 1948, arkitekt Jørgen Maahr. På pladsen, hvor der ses en pergola, blev plejehjemmet Bredebo opført i 1967. Byhistorisk Samling

med altaner til alle lejligheder. En liste over indflyttere i blok 3 i september 1948 viser, at alle kom fra Brede Klædefabriks boliger.

Allerede i 1951 foreslog socialdemokraterne at bygge en fjerde blok ved Brede Ringvej, og det blev fulgt op af den ny konservative sognerådsformand Paul Fenneberg.²⁰ Fra fabrikkens side ville man ikke indgå i finansiering heraf, men var mere interesseret i, at der blev bygget aldersrenteboliger i forbindelse med det nybyggeri af boliger, som firmaet planlagde på en del af Bredes jord, det, der blev til Åbrinken. Fabrikken ville ikke yde tilskud til opførelsen. Da fabrikken i foråret 1953 solgte byggegrunden til firmaet Johan Christensen og Søn, var der en bestemmelse i købekontrakten om, at Lyngby-Taarbæk Kommune skulle overlades en grund. Man besluttede nu at lade opføre aldersrenteboliger efter et mønster som var prøvet ved de store boligselskabers byggerier i Fortunbyen, så Johan Christensen opførte boligerne med kommunen som bygherre.

Forløbet omkring opførelse af boliger for ældre i Brede er et eksempel på, at man i kommunen fulgte traditionen fra Lykkens Gave op og udnyttede og indrettede sig på de muligheder, der bød sig. Der var en opfattelse af, at der skulle gøres noget for Bredes gamle arbejdere, gerne ved medvirken af Brede Klædefabrik, og hvis kommunen og fabrikkens ejere kunne samarbejde herom, var det udmærket.

Almennyttige boligselskaber fra 1949

Omkring 1950 blev der færdiggjort en mængde aldersrenteboliger i Lyngbys nye boligkvarterer. I 1949 stod der 26 aldersrenteboliger klar i tre små toetages blokke på Sorgenfrigårdsvej 37-41.²¹ Københavns Kommune havde i 1930 opkøbt store arealer bl.a. i Lyngbys østlige del, som efterhånden blev bebygget af de almennyttige boligselskaber KAB og AKB til den moderne boligby, som man kaldte Fortunbyen. KAB havde på opfordring fra Lyngby-Taarbæk Kommune i. f. m. godkendelse af deres og AKB's projekter for bebyggelse af Fortunbyen projekteret såvel en børnegård som aldersrenteboliger i tilslutning til dette statsstøttede byggeri for såkaldt mindrebedmedlede. Dog var statens tilskud til aldersrenteboliger betinget af, at de skulle ejes og opføres af kommunerne. Man fandt ud af, at det kunne organiseres således, at Lyngby-Taarbæk Kommune købte grunden og var bygherre, medens KAB stod for de projekterings- og tilsynsopgaver, som arkitekten ellers står for. 15. oktober 1949 kunne beboerne flytte ind. Det fejrede man med et kaffebord for beboerne og bygherrerne i den festsal, der var indrettet under den ene af blokkene.

Den 1. oktober 1950 var 56 lejligheder i AKB's nye boligbyggeri, Melagervej 1-27, blevet beboet. De var projekteret og opført efter samme praksis som KAB's boliger på Sorgenfrigårdsvej.²² De tre huse med 42 etværelses- og 14 to værelses lejligheder blev tegnet af



Interiør fra aldersrentebolig for ægtepar på Sorgenfrigårdsvej 37-41 i 1949. Lejlighederne skulle være på et værelse evt. med alkove eller kammer. 8 af de 26 lejligheder på Sorgenfrigårdsvej havde kammer.

Byhistorisk Samling

arkitektfirmaet Henning Ortmann og V. Berner Nielsen. Fordelen ved, at dette byggeri blev forsinket, var, at nogle af krigstidsrestriktionerne på byggeri blev fjernet. Man måtte nu sætte radiatorer nok op overalt, installere varmt vand i køkkenerne og sætte fliser op i køkken og bad. AKB meddelte med stolthed, at nu var byggestandarden atter oppe på førkrigsniveauet.

I begge byggerier var der elektriske komfurer, det var meget moderne. Her trak Socialforvaltningen i nødbremser. De kommende beboere var vant til at lave mad over gas og havde ikke råd til at anskaffe de nye tykbandede gryder

til elkømfurer, så man insisterede på, at der blev lagt gas ind i aldersrenteboligernes køkkener. Ved en fejl blev der installeret isskabe på Melagervej ligesom i AKB's almindelige lejligheder. Det var skabe, hvor man kunne indsætte en metalboks med en isblok. Da skabene først stod der, kunne sognerådet ikke nænne at forlange dem fjernet, selvom de ikke var bevilget og ikke hørte til standardinventaret i de øvrige aldersrenteboliger. Der kom rigtige køleskabe i alle pensionistboligerne fra 1979, men allerede i begyndelsen af 1960'erne havde mange beboere købt køleskab.²³

Emil Pipersvej 1950

Samtidig var man også i gang med et kommunalt byggeri af aldersrenteboliger i Lyngbys vestkvarter. Allerede i 1946 havde man besluttet at opføre aldersrenteboliger her på kommunens grund lige bag Christianskirken, efter at der var kommet en henvendelse fra beboerne om en aldersrentebolig i det hastigt voksende vestkvarter. I første omgang forestillede man sig en længe med 12 lejligheder, men snart arbejdede man med ca. 30 boliger, som man bad arkitekt Edwin Christiansen om at tegne. Han projekterede de to blokke, indrettet med etværelses lejligheder med kammer eller med allover. I 1950 stod de to blokke med i alt med 32 lejligheder på Emil Pipersvej 17-19 klar.²⁴ Nu var der også 8 etværelses lejligheder med spisekrog, d.v.s. en lille spisestue. Der var nu varmt og koldt vand både i køkken og wc, men stadig fælles baderum i kælderens. I 1972 konstaterede man i forbindelse med en klage over de fælles baderums forfald, at næsten alle beboere havde fået sat håndbrusere op på wc.

Omprioriteringer i 1950'erne

Ved kommunalvalget i 1950 havde man alt i alt, inklusive 8 lejligheder i gamle huse i Bondebyen, 274 boliger til rådighed for aldersrentemodtagere til nedsat husleje. Efter dette boom kom der en pause i byggeriet. Byggerierne skulle stå i kø til materialebevilling i Boligministeriet, og her stod de i stampe. Til gengæld begyndte Lyngby-Taarbæk

Kommune sit nybyggeri af plejehjem i 1950'erne, og der blev bygget skoler til de store årgange, så medarbejderne i Teknisk Forvaltning havde nok at rive i endda.

Ved valget i 1950 var flertallet skiftet i sognerådet, og socialdemokraten Ingvar Nørgaard var afløst af den konservative Paul Fenneberg som sognerådsformand. Socialdemokraterne pressede fortsat på for opførelsen af aldersrenteboliger, et område, hvor Lyngby-Taarbæk Kommune havde været pioner i perioden 1913-1950, hvor de havde haft flertal i sognerådet. De skosede naturligvis den nye ledelse for ikke at få mere igennem på denne front. Ved den offentlige fremlæggelse af kommuneregnskabet for 1954-55 fremsatte den socialdemokratiske gruppe forslag om 100 nye aldersrenteboliger.²⁵

Sognerådet havde i 1948 vedtaget et projekt med 48 aldersrenteboliger i Lundtofte.²⁶ Projektet var opstået på samme måde som projekterne ved Sorgenfrigårdsvej, nemlig ved, at der blev planlagt et stort socialt boligbyggeri på en del af Københavns Kommunes jorder, det, der senere blev til Lundtofteparken. Disse 48 aldersrenteboliger blev i februar 1951 sat i bero af det nye konservative flertal. I stedet overførtes statslånet til de 16 plejepensionistboliger på Solgården, jf. nedenfor. I Lundtofte lod man i stedet Boligselskabet Samvirke indrette dele af Lundtofteparken til aldersrenteboliger. Det var i 1951 blevet muligt for aldersrentemodtagere at få tilskud til huslejen, hvis de

boede i offentligt støttet byggeri opført efter 1.7.1951, således at de boede til den samme husleje som beboere i aldersrenteboligerne. Dermed var det ikke længere en nødvendighed, at kommunerne selv opførte aldersrenteboliger, de kunne lade boligselskabet være bygherre og selv blot være lejere.²⁷ Således var der kommet hele to nyskabelser ud af det oprindelige projekt.

I 1957 foretog forvaltningen en undersøgelse af antallet af aldersrenteboliger i kommunerne i Københavns Amt. Lyngby-Taarbæk Kommune havde pensionistboliger til 16,18% af pensionisterne, Rødovre Kommune kom lige efter med pensionistboliger til 14,98%. Nabokommunerne var knapt så godt stillet. Gentofte Kommune havde pensionistboliger til 5,34%, Gladsaxe Kommune til 6,12%, og Søllerød Kommune til 5,71%.

Antallet af rentemodtagere steg dog også år for år i Lyngby-Taarbæk i første halvdel af 1950'erne, fra 1950 til 1956 steg det med 44%. Antallet af ansøgere til aldersrenteboliger steg i denne periode fra 187 i 1950 til 353 i 1956, der blev flere og flere, der fik øje på fordelene ved denne boligform.²⁸

Man overvejede i det sociale udvalg, om der fortsat skulle opføres hele blokke til pensionistboliger. Det var fristen- de i stedet at have tilskudslejligheder spredt i nyt boligbyggeri. Dette var mere elastisk. Boligstøtteloven af 1955, der afløste bestemmelserne fra 1951, sagde, at disse boliger burde spredes i det sociale boligbyggeri og ikke opfø-

res i særlige ejendomme. Nogle pensionister gjorde imidlertid opmærksom på, at de trivedes bedst sammen med andre ældre, hvor der var bedre mulighed for at få social kontakt med ligesindede, og at de unge med børn ingen hensyn tog til de ældre i ejendommene.²⁹ I 1958 var der 76 tilskudslejligheder i Lyngby-Taarbæk Kommune, hvoraf de første var lejlighederne i Lundtofteparken, og der blev fortsat overvejende sørget for samlede enklaver af pensionistboliger.

I 1964 besluttede Lyngby-Taarbæk Kommune at igangsætte et stort byggeri for at imødegå manglen på lejligheder til unge ægtepar. I 1965 besluttede man, at der i dette byggeri også skulle være 100 pensionistboliger. Arkitektfirmaet Juul Møller og Erik Korshagen havde tegningerne klar i januar 1968, og boligerne i Eremitageparken kunne udlejes fra september 1969. Disse boliger lå spredt i etageblokkene, og 12 af dem var indrettet til kørestolsbrugere.³⁰

I løbet af godt 30 år havde Lyngby-Taarbæk Kommune således med et storstilet byggeri gjort det muligt at huse en betydelig del af kommunens pensionister i kommunale lejligheder med moderne faciliteter til en husleje, pensionisterne kunne betale. Byggeriet var fra starten eksperimenterende, således at man indenfor lovens rammer forsøgte flere løsninger, og det blev projekteret af en række forskellige arkitekter. Udviklingen gik fra længer med 8-12 boliger i 1930'erne til toetages blokke beliggende i klynger omkring 1950. Efter 1951 udnyttedes i nogen grad mulig-

Ældreboliger opført 1916-2002

Gl. Lundtoftevej 20, arkitekt Johannes Magdahl Nielsen, 12 lejligheder, 1916
Høstvej 2, arkitekt Johannes Magdahl Nielsen, 18 lejligheder, 1927
Toftøgærdet 2-4, arkitekt Knud Friderichsen, 8 lejligheder, 1934
Skolebakken 4-18, arkitekt Edwin Christiansen, 8 lejligheder, 1934
Strandvejen 847, arkitekt Sven Ulstrup-Hansen, 8 lejligheder, 1941, nedrevet 1996
Danmarksvej 39, arkitekt Jørgen Maahr, 12 lejligheder, 1946
Åstræde 1, 20 lejligheder, 1942. Ombygning af kommunekontoret i bygninger fra 1899
(arkitekt, tømremester Vilh. Suhr) og Drewsens Minde fra 1868, der var opført til fattiggård.
Toftøgærdet 6 og Carl Lunds Vænge 2-12, arkitekt Poul Frederiksen, 28 lejligheder, 1946
Brede Ringvej/Bredebovej 5-21, arkitekt Jørgen Maahr, 36 lejligheder, 1948
Sorgenfrigaardsvej 37-41, KAB's arkitektafdeling Dominia, 26 lejligheder, 1948
Melagervej 1-27, arkitektfirmaet Henning Ortmann og V. Berner Nielsen, 56 lejligheder, 1950
Emil Pipersvej 14-19, arkitekt Edwin Christiansen, 32 lejligheder, 1950
Virumvej 123-125, arkitekt Mads Bertelsen, 14 lejligheder, 1954
Virum Stationsvej 123, arkitekt Edwin Christiansen, 12 lejligheder, 1954
Lundtoftevej 214-16, Boligselskabet Samvirke, arkitekt Poul Frederiksen, 27 lejligheder, 1957
Lyngvej 45-51, Carlshøj B, arkitekt Charles I. Schou, 16 lejligheder, 1958
Grønnevej 247-261, DAB, arkitekterne Knud Thorball og Magnus Steffensen,
Johannes og Aage Paludan, 16 lejligheder, fra 1959, overgået til andet formål i 1980'erne
Bauneporten 24-30, arkitekt Mads Bertelsen, 16 lejligheder, 1959
Lundtoftegårdsvej 115-123, Boligselskabet Samvirke, arkitekt Arne Poulsen, 10 lejligheder, 1960
Åbrinken 85 A-O, tegnet i firmaet Johan Christensen og Søn, 14 lejligheder, 1960
Langs Banen 2-8, arkitekt Mads Bertelsen og Villy O. Jensen, 16 lejligheder, 1962
Eremitageparken, arkitektfirmaet Juul Møller og Erik Korshagen, 100 lejligheder, 1968
Akademivej 21-27, KAB, og Lundtoftegårdsvej 19-21, KAB's arkitektafdeling Dominia,
47 boliger, 1969
Baunehøj, arkitekt Holger Tangaa Hansen, 12 lejligheder, 1970
Borrebakken, arkitekt Vilhelm Wohlert, Caroline Amalievej 126, 46 kollektivboliger, 1970
Lyngby Hovedgade 104, Lejerbo, arkitekt Jørgen Bertel Hansen, 6 lejligheder, 1975
Lystoftebakken, EGV/LIONS, arkitektfirmaet Hvidt og Mølgaard Nielsen, 63 beskyttede boliger, 1977
Rævehøjparken, arkitektfirmaet Friis og Moltke, 9 handicaplejligheder, 1980
Taarbæk Strandvej 82, arkitekt Holger Tangaa Hansen, 24 beskyttede boliger, 1980
Virumgård, arkitekt Holger Tangaa Hansen, 78 kollektivboliger, 1984-85
Hjortholmsvej 2 og 8, Lyngby Boligselskab, arkitekt Christian Gerlach, 12 lejligheder, 1992
Virum Stationsvej 150B, arkitekt Christian Gerlach, 11 lejligheder samt modernisering af de ældre
lejligheder, 1997
Kastaniehaven, Lyngby Hovedgade 50B, Lyngby Ældreboligselskab, arkitekt Palle Nørholm,
17 lejligheder, 1998
Cedervænget 47, Boligselskabet AKB, Lyngby, Domus Arkitekter, 18 boliger, 2002

Ældreboliger i Lyngby-Taarbæk Kommune anført efter opførelsesår. De angivne lejlighedsantal dækker opførelsestidspunktet. En del af de første byggerier er siden moderniseret, og lejlighederne er slået sammen til større, men færre lejligheder.

hederne for at få statstøtte til at huse pensionister i det almennyttige boligbyggeri, men man stræbte fortsat indtil 1960'erne efter at samle pensionistboligerne i bestemte opgange. Fra 1989 blev disse pensionistboliger som følge af ældreboligreformen af 1987 lejet ud som almindelige almennyttige boliger, men kommunen havde fortsat anvisningsretten.³¹

Solgården, det første sygehjem 1942

I 1930'erne var der opstået et behov for pladser til det, man kaldte plejepatienter, f.eks. kræftpatienter, som man ikke kunne behandle yderligere på Københavns Amts sygehus, og som derfor blev udskrevet derfra. I stigende grad modtog kommunen henvendelser fra borgere, der bad om at få syge og svage pårørende indlagt på sygehjem. Lyngby-Taarbæk havde ikke et sygehjem, og man måtte indlægge plejkrævende udskrevne patienter på private sygehjem, bl.a. på Frederiksberg. I 1936 havde man i en appel til Københavns Amt om at placere et forventet amtligt sygehjem i nærheden af Lyngby udarbejdet en liste over 32 særligt dårligt stillede kronisk syge eller invalide, som ikke var egnet til behandling på sygehus. Det lykkedes ikke at formå Københavns Amt til at bygge sygehjem i Lyngby-Taarbæk. Fra 1937 blev det muligt at få statsrefusion til udgiften ved at anbringe syge gamle på godkendte private sygehjem, hvormed kommunen havde indgået overenskomst.

Man tog derfor mod frk. Houmøller Jensens forslag i april 1940 om at oprette et syge- og plejehjem i pensionatet Solgården, hvor der var rummelige, lyse værelser med indlagt vand. I et hus fra 1866 i det gamle lyststed Elisalysts have på hjørnet af Virum Stræde og Virumvej havde frk. Anna Houmøller Jensen indrettet sommerpensionat i 1930, og 1.6.1940 omdannede hun dette til sygehjem for især Lyngby-Taarbæks borgere. 1.1.1942 overtog Lyngby-Taarbæk Kommune både ejendom og drift med 18 pladser, der formelt var at betragte som en sygeafdeling til kommunens alderdomshjem Lykkens Gave. Hermed havde man købt grunden til Lyngby-Taarbæks første moderne plejehjem.³²

Frk. Houmøller Jensen fungerede de første to år som økonoma og udnyttede haven til frugt, grønt og kartofler, ligesom hun havde slagterborgerskab og ved siden af sin virksomhed på Solgården forsynede 150 kunder med bl.a. kød fra kødbyen. Hun ansatte en sygeplejerske, frk. Hedvig Olsen, der tidligere havde været oversygeplejerske på sygehuset i Køge, og denne forestod fra 1. juni 1940 og i de følgende 1½ år plejen på Solgården, så man var tilfredse med det i sognerådet. I 1942 meddelte frk. Houmøller Jensen imidlertid, at hun ikke længere ønskede at fortsætte driften, da den var urentabel for hende. Hun ville derimod gerne sælge ejendommen til Lyngby-Taarbæk Kommune for vurderingsprisen, så man kunne fortsætte som hidtil med frk. Olsen som

forstanderinde på et kommunalt sygehjem på Solgården.

Da frk. Houmøller ville sælge Solgården, havde Lyngby-Taarbæk Kommune 18 patienter indlagt på Solgården, hvoraf de 7 var så svage, at de ikke kunne spise selv. Købet af ejendommen ville forhindre akutte problemer med at anbringe disse, og samtidig var Solgårdens grund så stor, at der siden ville kunne bygges på den. Lyngby-Taarbæks alderdomshjem var ikke længere tidssvarende. Ifølge forsorgslovens § 34 stk. 2 skulle der være en sygeafdeling i tilknytning til et alderdomshjem, og her slog Lykkens Gaves sygestue ikke til. Skævede man til nabokommunerne, så man, at de af omegnskommunerne, der havde været lidt sent ude med at bygge alderdomshjem, til gengæld havde bygget større hjem omkring 1930, det gjaldt især Gladsaxe og Taastrup, og i Gentofte havde man i 1939 fået over 80 pladser på de to kommunale alderdomshjem.³³

Det gamle Solgården

Huset rummede 8 eneværelser og 4 dobbeltværelser, alle med indlagt vand på værelserne. I øvrigt var faciliteterne målt med nutidens alen spartanske, men de kunne accepteres af kreds-lægen efter datidens normer. Der var kun to wc, der endda lå på første sal, men det blev accepteret, fordi patienterne alligevel var sengeliggende. Der blev indrettet skyllerum i tilslutning til det ene wc. Al vask af linned m.v. foregik i vaskekedel i et udhus, hvor der ved si-

den af blev indrettet et kakkelovnsopvarmet tørrerum. I køkkenet, som var den eneste del af virksomheden, som kredslægen ikke var helt tilfreds med i 1940, blev der lavet mad på et centralvarmekomfur, og der var kun koldt vand i hanen. I køkkenet og ved indgangen blev der lagt linoleum på gulvet i 1942, så det blev lettere at holde rent, og en fernisering af trægulvene blev gennemtrumfet ud fra samme hygiejniske tankegang. Linoleumet var genbrug af belægning fra det gamle kommunekontor i Åstræde.

Ved Lyngby-Taarbæk Kommunes overtagelse 1. januar 1942 bestod personalet af den ledende sygeplejerske frk. Olsen og sygeplejerske Elisabeth Jensen samt af en køkkenmedhjælper, en husmedhjælper og en ung mand. Der havde desuden været ansat 6-8 unge piger, der betragtedes som elever.

Som sygehjem adskilte Solgården sig fra Lykkens Gave tidligere ved at være ledet af en sygeplejerske. Sygeplejerske Elisabeth Jensen blev forstanderinde på Solgården fra 1943 til 1975. Frk. Jensen lagde vægt på den sygeplejemæssige disciplin, og selvom hun boede i bestyrerindelejlighed på hjemmet, er hun aldrig set uden nystrøget uniform og stivet kappe.³⁴

I 1940'erne fik Elisabeth Jensen langsomt indført visse praktiske forbedringer i det gamle hus. Der kom wc i stueetagen og varmt vand i køkkenet i 1944, i 1946 anskaffede man en tørre-maskine og en centrifuge til vasketøjet, og i 1948 bestilte kommunen sågar en

Vølund vaskemaskine. Samme år måtte man give Elisabeth Jensen et engangshonorar, fordi hun i en måned havde måttet passe kokkepigenes stilning ved siden af sin egen.

Det gamle Solgården var i lighed med Lykkens Gave baseret på en vis selvforsyning, hvilket særligt har været af værdi i krigsårene. I 1945 udvidede man hønsegården, og en avisomtale viser, at den blev passet af en af beboerne i 1950.³⁵ Den store have skulle fortsat udnyttes til frugt og kartofler, og der var drivbænke. Kommunens ingeniørkontor konstruerede et betonstøbt, jorddækket opbevaringsrum til madvarer ved køkkendøren til Solgården.

Ånden fra disse første spartanske år prægede fortsat hjemmet, også efter at Lyngby-Taarbæk opførte sit første moderne sygehjem som en ny afdeling af Solgården i 1952.³⁶

Nyt sygehjem på Solgården i 1952

I oktober 1947, hvor man lige i juni 1947 havde færdiggjort en udvidelse af Lykkens Gave med bl.a. 15 sygeværrelser, gik man i forvaltningen i gang med at argumentere for et nyt syge- og alderdomshjem på Solgårdens grund. Med det stigende befolkningstal i Lyngby-Taarbæk Kommune, hvor man nærmede sig de 50.000, kunne man ikke hvile på laurbærrerne. I provinsbyer



Solgården, Virumvej 123, blev i 1952 det første sygehjem, som Lyngby-Taarbæk Kommune selv projekterede og opførte. Bygningen med de kønne karnapper blev tegnet af arkitekt Mads Bertelsen, Lyngby-Taarbæk Kommune. Foto sommeren 1952. Karnapperne måtte ændres ved etablering af brandtrapper i 1977. Foran den daværende hovedindgang er nu forbindelsesbygningen med cafe, opført i 1969. En udendørs liggehal ses som en overdækket plads tv. i billedet.

Byhistorisk Samling

med et tilsvarende indbyggertal havde man plads på alderdomshjem til 150-200 beboere. Der var stadig et pres for at få anbragt udskrevne gamle patienter i en plejeplads, og det blev sjældnere, at voksne børn tog deres syge far eller mor til sig for at pleje dem under deres alderdomssvækkelse. Det var således vigtigt, at det nye hjem, der blev bygget, havde en stor sygeafdeling.

Det sociale udvalg startede med at tage på besigtigelsestur den 10. april 1948 til forskellige alderdomshjem og sygehjem i Københavns Amt. Man besøgte Solhjem i Gentofte, hvor der var en sygeafdeling, samt sygehjem og alderdomshjem i Tårnby og Taastrup. På denne tur lagde man mærke til, at beboerne spiste på værelserne, og på alderdomshjemmet i Taastrup blev man inspireret til at etablere de karnapper for enden af hver gang, der indtil 1977 var karakteristiske for Solgårdens afd. A og B. En vagtstue for sygeplejerskerne hørte sig også til, det havde man ikke haft tidligere, idet Lykkens Gave og det gamle Solgården havde sygeplejeboliger i nærheden af beboerværelserne. I 1951 blev der mulighed for at få billige statslån til byggeri af alderdomshjem, og der skulle i lighed med aldersrenteboligerne indsendes et ansøgningskema med beskrivelse af byggeriets indretning og byggeudgifterne samt den øvrige finansiering. Ansøgningskemaet blev gransket nøje i socialministeriet for at sikre, at hjemmet kunne leve op til forsorgslovens krav til sygehjem.

Det nye Solgården kunne indvies den 6. juni 1952. Alle 45 beboere havde plads her i 41 enkeltværelser på 11½ kvadratmeter og 2 ægteparværelser, og det gamle hus blev personalebolig. Det var det første alderdomshjem i Danmark, der helt og holdent var indrettet, så det levede op til kravene til et sygehjem. Der var lægeværelse, laboratorium, vagtstue, kontor samt skyllerum og et baderum og et toiletrum til herrer og damer i hver sin ende af etagerne. Der blev installeret en automatisk bækkenvasker. Der var kaldeanlæg fra værelserne og en sengelevator midt i bygningen. Der blev etableret en overdækket liggehal udenfor bygningen.

Personalet bestod nu af 20 personer under ledelse af frk. Jensen. Der var 2 afdelingssygeplejersker, 3 afdelingsassistenter, 2 nattevagter, 1 køkkenassistent og 11 medhjælpere. Der var beregnet plads til, at der kunne bo i alt 13 medarbejdere i personaleboligen. I 1961 havde man indrettet 5 værelser til oppegående, mandlige beboere i den gamle bygnings sydfløj. Der var ikke så stort behov for personaleværelser, som man havde ventet.

Ved plejehjemsundersøgelsen i 1967 var de fysiske rammer de samme som i 1952. Der var stadig kun to badeværelser til de 45 beboere. Badeforholdene blev først forbedret i 1995.

Plejepensionistboliger ved Solgården 1954

Den 1. februar 1954 kunne man desuden tage de to blokke med i alt 16 al-

dersrenteboliger i brug ved Solgården. Lejlighederne havde et værelse og alkove til enlige, to lejligheder beregnet til ægtepar havde et værelse og et kammer. Beboerne her kunne købe varm mad fra Solgårdens køkken, samt i sygdomstilfælde få rengøringshjælp og sygepleje. En af Solgårdens afdelingssygeplejersker fik bolig i tagetagen.³⁷

Dette var således en tidlig forløber for de kollektivboliger og beskyttede boliger, som man indrettede i 1970'erne. I et fødselsdagsinterview med socialdirektør V. J. Clausen i en lokal avis, den 14.1.1959, giver han udtryk for, at disse pensionistboliger i tilknytning til alderdomshjemmet er »den tredje mulighed« - hvor de to første var at opgive eget hjem og flytte på alderdomshjem

eller at få hjemmehjælp. Lyngby-Taarbæk Kommune var blandt de første til at indføre kombinationen af aldersrenteboliger med sygehjem. Man var dog inspireret af lignende projekter ved Solhjem i Gentofte, i Rødovre og i Århus, som man havde kendskab til i foråret og sommeren 1951.

Livet på Solgården i 1950'erne

I 1955 blev de første sengeliggende patienter vækket kl. 5.30. Der var morgenmad kl. 7.45, hvor de oppegående patienter forventedes at være påklædte. Kl. 11.30 var der middagsmad med 2 retter mad, og derefter var der middagshvile. Besøgstiden var fra kl. 14-16. Kl. 13.30 blev der serveret eftermiddagsskaffe med hjemmebag, og kl. 17.30 var



En forårsdag i 1963 i en af karnapperne på Solgården.

Byhistorisk Samling

der aftensmad med smørrebrød. Kort efter gik en del af beboerne til ro.

Sygehuset Solgården var indrettet i overensstemmelse med, at man forventede, at beboerne spiste og opholdt sig på deres værelser, så der var ingen spisestue. Køkkenet var i stedet forsynet med elektrisk opvarmede madvogne. Der blev installeret et radiosystem med hovedtelefoner på værelserne (i 1962 ændret til højtalere). Der blev dog også indrettet hygge kroge med udsigtskarnapper for enden af gangene på de to etager, og der var en dagligstue. Karnapperne blev meget populære blandt beboerne. Der blev desuden indrettet et mandfolkerum i kælderens med læderbetrukne stole fra Lykkens Gave og et billardbord. Det var socialudvalgsformanden, manufakturhandler Michael Madsen, der forærede sit billardbord til dette ædle formål. Kvinderne formodedes at have lettere ved at beskæftige sig med et håndarbejde i karnapperne. Selvom det var et sygehus, viser billederne fra indvielsen, at en del beboere var oppegående. Omkring 1950 var de allerførste ergoterapeuter blevet ansat i De Gamles By i København og i Århus. Man var begyndt at blive opmærksom på, at de ældre på institutionerne havde behov for organiseret adspredelse - f.eks. ved, at man opmuntrede dem til at fortsætte med en hobby, eller at man satte aktiviteter i gang. I 1955 blev der også truffet aftale om, at en af bibliotekets personale 1-2 gange ugentligt af lagde besøg på Solgården og Lykkens Gave.³⁸

Da det nye Solgården havde været i gang et par år, opstod der i 1956 en kontrovers om betimeligheden af aftenkaffen. I det sociale udvalg fandt man det for galt, at der kun blev serveret aftenkaffe om mandagen, når man var samlet for at høre »Gamle Danske« i radioen, samt ved særlige lejligheder. Frk. Jensen insisterede på at fortsætte denne praksis, da hun ikke mente, at beboerne kunne tåle kaffe om aftenen, desuden var kaffe og te vanddrivende og forøgede risikoen for, at der kom våde senge i nattens løb. Dertil kom, at beboerne efter hendes mening ofte i besøgstiden blev overfyldt med wienerbrød og chokolade, så der var ingen grund til at servere mere usundt. Der blev iværksat en sammenlignende undersøgelse på andre syge- og alderdomshjem i Københavns Amt, hvor det viste sig, at forholdene var nogenlunde som på Solgården de fleste steder, det gjaldt også Lykkens Gave. Forstanderinden var dog indstillet på at servere aftenkaffe med småkager også om torsdagen, hvis udvalget insisterede. Desuden foreslog forstanderinden den nyskabelse, at der blev udleveret en appelsin eller et æble sammen med aftensmadsen til fortæring i løbet af aftenen. Året efter blev der indrettet te-køkkener til beboerne i depotrummene på de to etager, og der blev opsat skabe her til hver beboer, så de kunne lave kaffe til sig selv og til gæster, når de ønskede det.

De næste moderne indslag kom i 1957. Danmarks Radio havde haft

fjernsynsudsendelser hver aften fra 1954, og nu kom der et forslag om at købe fjernsyn til alderdomshjemmene. På Lykkens Gave rådede man over midlerne i Lykkens Gaves Fond til den slags ekstravagancer. På Solgården sagde kommunalbestyrelsen stop. Det endte med, at den nystartede Lions Club i Virum-Søllerød, hvis næstformand var dyrlæge Gunnar Mortensen, (der også var kommunalbestyrelsesmedlem), sponserede et fjernsyn til opstilling på Solgården. Det blev iværksat som et lotteri, »fjernsyn for fjernsyn«, så Solgårdens fjernsyn blev en hel folkesag i Virum. Fjernsynet kostede 2.500 kr. og holdt i næsten 20 år.³⁹

Samtidig besluttede man efter en forsøgsperiode med 5 beboere på både Lykkens Gave og Solgården at indføre rukulåse på alle beboerdøre, således at de kunne aflåses, når beboerne forlod værelset. Der blev dog ikke sat vrider på indersiden af dørene, låsen blev dækket af en plade, så døren ikke kunne låses indefra.

Midt i 1950'erne opstod således tilsyneladende nogle små oprør mod institutionslivet, hvad enten det er kommet fra beboerne, kaffetørstige pårørende eller kommunalbestyrelsesmedlemmer.

De årlige store fester var et fast ritual. Her var medlemmer af det sociale udvalg samt de af personalet fra socialkontoret inviteret, der havde med hjemmet at gøre. Solgården arrangerede skovtur ligesom Lykkens Gave, og ligesom der, men afholdt af de ordinære

driftsmidler, var der en lille pengegave til beboerne ved middagen på skovturen. I 1987 blev gaven under tallerkenen til fødselsdagen, der da var 50 kr., og julegaven på 100 kr. afskaffet, da mange mente, at denne skik havde overlevet sig selv. For at beboerne ikke skulle føle sig snydt, blev dette beløb i stedet inddraget i det beløb, man stadig købte julegaver til beboerne for.⁴⁰

Ny Afdeling C i 1969

Den 14. oktober 1969 kunne man indvi en ny 2-etages fløj med 20 pladser på



Socialudvalgsformand F. Bruun Nielsen skal til at tage det første spadestik til Solgårdens ny plejeafdeling i lyststedet Elisalysts gamle frugthave, 25.10.1967. Til højre forstanderinde Elisabeth Jensen.
Byhistorisk Samling

Solgården, afdeling C.⁴¹ Allerede i 1964, hvor kommunen også havde vedtaget at bygge plejehjemmet Bredebo og udvide plejehjemmet Bauehøj fra 1960, udførte arkitekt Mads Bertelsen fra Stadsarkitektens kontor en skitse til at udvide Solgården p. g. a. det store og stigende behov for pladser på sygeafdelinger. Man bad arkitekt Holger Tangaa Hansen i Lyngby om at arbejde videre på dette grundlag. 25.10.1967 kunne man tage det første spadestik til nybygningen i den gamle frugthave mod vest.

Den ny fløjs værelser var forsynet med brusebad og toilet samt en køgeniche i indgangspartiet. Der var opholdspladser på hver etage. I en avisartikel fra 1970 om den nye afdeling på Solgården berømmes selvstændigheden og værdigheden i de nye små beboerlejligheder, der kunne møbleres med Solgårdens smagfulde, moderne møbler.⁴²

Imellem afd. C og afd. A-B, der ligger parallelt, opførtes en mellembygning med liggehal og samlingsstue, som skulle være stor nok til, at man kunne dække bord til 100 personer ved festlige lejligheder. På første sal her skulle der indrettes lokaler til ergoterapien. Frk. Jensen insisterede i 1968 på, at den skulle være lige så veludbygget som det, man havde på Bredebo og Bauehøj. Samtidig appellerede hun også til, at man fik flere timer til fysioterapien på kommunens plejehjem. Når patienter lå i sengen med bøjede ben, fik de smerter, når de skulle op af

sengen, og det kunne forebygges med gymnastik.

Nu var der heller ikke plads til flere huse på grunden. I 1974 fuldførte man moderniseringen af Solgården, idet den gamle bygning fra 1866 mod Virumstræde blev nedrevet, og der blev opført en ny vinkelformet bygning på samme plads til køkken og 3 personalelejligheder. I 1980 blev disse ombygget til 6 beskyttede boliger, der blev lavet om til plejeværelser i 1998. I 1998 kunne man tage en 2. sal på afd. C i brug med en afdeling for mentalt friske, men fysisk handicappede med behov for plejepersonale. Denne og et nyt indgangsparti er tegnet af arkitekt Christian Gerlach. Liggehallen var blevet udvidet i 1995, der er nu indrettet cafe.⁴³

Ergoterapien på Solgården fra 1969

Samtidig med at afdeling C blev opført, blev der indrettet et nyt ergoterapilokale ovenpå liggehallen. Ergoterapeuten Kirsten Schubart blev ansat og sammen med en stab, der efterhånden blev til en række mangeårigt ansatte ergoterapeuter og beskæftigelsesvejledere, skabte de tilbud om aktiviteter til beboerne på plejehjemmet og i pensionistboligerne ved Solgården samt til enkelte særligt visiterede.⁴⁴ De nedenfor beskrevne aktiviteter foregik også, med lokale variationer, på kommunens øvrige plejehjem.

I ergoterapien på Solgården var der 3 lange borde, som stod i forlængelse af hinanden. Her sad deltagerne, som re-

gel på faste pladser. Terapien blev brugt af knapt halvdelen af beboerne. Der var fra starten åbent i ergoterapien fra kl. 9 til 11.30 om formiddagen og derefter fra kl. 13.30 (efter beboernes eftermiddagskaffe) til 15.30. Der blev serveret kaffe uden brød både formiddag og eftermiddag. Aktiviteterne var hovedsageligt stoftryk, stofmaling, mosaikarbejder samt knytning. Man sad rundt om det store bord med hver sit projekt. En ville måske trykke, en ville male o.s.v. Beboerne og pensionisterne fra plejepensionistboligerne var meget flittige og frembragte mange fine ting. De blev monteret, og Solgårdens personale og pårørende var gode købere. Da de var pæne og relativt billige, fordi man kun skulle betale for materialerne og en lille arbejds løn, var produkterne efterspurgt, og der kom bestillinger. Der var desuden et sommersalg og et julesalg. Deltagerne fik arbejds løn for deres indsats indtil midt i 1980'erne. Blandt de populære produkter var tasker med malerier, stoftryk, babytøj, natkjoler. Der blev også vævet meget, vævene kunne f.eks. også bruges af en blind. Især mohairtørklæder, vævet på rammevævene, var populære. Man knyttede en del. Damerne i pensionistboligerne var meget ivrige for at strikke, en overgang strikkede de lange bannere, som blev syet sammen til tæpper og givet til en ulandsorganisation. I de første år købte man metervarer, som man selv klippede op og monterede. Senere kunne man købe færdige produkter, som man straks kunne gå i gang med at

trykke på. Man lavede mosaikarbejder, her kunne man købe færdige materialer.

4-5 gange om året afholdtes små fester med kaffe og kage. Man samledes ved et festligt pyntet bord i anledning af fastelavn, påske, Sankt Hans, høst, Mortens aften, jul. Man sang og hørte eventuelt lidt oplæsning. Denne tradition blev indledt allerede den første vinter.

Personalet i ergoterapien tog i begyndelsen af 1970'erne initiativ til et arrangement for beboerne juleaftensdag om eftermiddagen. Kl. 16 samledes man ved juletræet i liggehallen, der blev serveret vin og konfekt, man sang og gik om træet, Kirsten Schubart læste Peters Jul op, og der blev uddelt julegaver til alle beboerne. Julegaverne var indkøbt af fru Poulsen, der bl.a. arbejdede med vask af beboernes personlige beklædning, og i øvrigt boede i et af de gamle huse i nærheden af Solgården. Fru Poulsen købte individuelle julegaver til alle beboerne og gjorde det vældig godt.

I 1978 begyndte man i lighed med alle kommunens plejehjem at udgive en intern månedsavis. »Husposten« blev redigeret af Kirsten Schubart, og her kan man følge med i årets begivenheder på Solgården. Skovturen i bus med middag på Solgården, husets fødselsdagsfest og nytårsfesten var gamle traditioner på Solgården, hertil var kommet den årlige Tivolitur, løvfaldsturen og underholdning med kræfter udefra ca. en gang om måneden.

Ændret beboersammensætning og nye aktiviteter fra slutningen af 1970'erne

Som årene gik, blev kravene til at få en plejehjemsplads strengere, og beboerne havde færre kræfter til håndarbejde o.l. Personalet i ergoterapien måtte finde på andre ting at aktivere med. På Solgården blev det fra 1978 til klassisk musik med forud fastlagt program, en ugentlig sammenkomst med fællessang, bevægelse og kaffebord, og i 1980 en studiekreds, hvor man talte om bøger, radioudsendelser eller aktuelle emner. I årene 1982-1986 havde ergoterapien et hold folkedansere i gang. Man spillede boccia i liggehallen, kørestol ingen hindring, desuden havde man »siddende dans«. I 1990 spillede man banko igen. I 1992 startede man også en klub, der læste tidsskriftet Populær Videnskab hver uge. Samme år satte fysioterapeuten Anita Brun gang i holdgymnastikken, og man spillede billard igen. Der var daglige oplæsningstimer om eftermiddagen i hvert fald fra 1986, senere nævnes daglig avisoplæsning om formiddagen. Personalet i terapien gik tur med nogle beboere, eller besøgte andre på deres værelser. Der blev mere arbejde med optræning af demente. To ad gangen gik medarbejderne på afdelingerne og talte med de demente. Man sad i en lille gruppe i karnappen 2-3 gange om ugen, og brugte bl.a. små billedkort, som samtalen tog udgangspunkt i. Personalet i terapien og deres mænd etablerede i 1990 en hønsegård, der kunne ses fra vinduerne i terapien. En af beskæftigelsesvejlederne samt en

beboer fra pensionistboligerne passede hønsene.

Opfattelsen af beskæftigelsen ændredes således i denne årrække. I 1970'erne gik man efter en produktion, der kunne afsættes. Den dermed forbundne arbejdstilfredshed understøttedes af »dusøren«, som den lille arbejds løn kaldtes. I 1976 var der en uenighed mellem ergoterapeuterne om relevansen af dusøren. Ergoterapeuterne på daghjemmene fandt, at den havde overlevet sig selv, da indsatsen i terapien skulle opfattes som behandling. Ergoterapeuterne på plejehjemmene mente, at deltagerne ville finde deres indsats meningsløs, hvis dusøren bortfaldt, og i øvrigt var dusøren en opmuntring i hverdagen for plejehjemsbeboerne, der kun fik udbetalt begrænsede lomme penge. I 1980'erne, hvor beboersammensætningen ændredes, blev hjernegymnastikken flyttet fra håndarbejdet til studiekredse og til passende fysiske aktiviteter. Nu opfattes ergoterapiens og fysioterapiens aktiviteter som led i en behandling.⁴⁵

Solgården var i 1952 det første plejehjem i Lyngby-Taarbæk, hvor man selv havde bestemt rammerne, og det var første gang, sygeplejen dannede udgangspunkt for hjemmets udformning. Det var også her, man for første gang indrettede plejepensionistboliger. Solgårdens lange historie tager afsæt i de spartanske ad hoc løsninger i 1940'erne og den viser stadig i sine bygninger et forløb af plejehjemsopfattelser i de følgende årtier.

Længst muligt i eget hjem

Selvom man i 1950'erne tog fat på opførelse af plejehjem, begyndte man også at tænke på, at ikke alle svagelige ældre kunne huses der i det lange løb. I 1953 udtalte sociallæge Clausen til Lyngby-Taarbæk Bladet, at de ældre ønskede at blive i deres moderne aldersrenteboliger længst muligt.⁴⁶ Etableringen af plejepensionistboligerne betød, at denne tid kunne udstrækkes længere. Indførelse af offentligt betalt huslig bistand til de gamle kom også til at bidrage. I en redegørelse fra socialministeriet for opførelsen af alderdomshjem op til 1957 står afslutningsvis - »Skal man stadig bygge alderdomshjem?» og selvom svaret var »ja«, henvises også til, at en del større kommuner var begyndt at yde hjemmehjælp til de ældre, således at man kunne undgå indlæggelse på alderdomshjem for dem, der ikke krævede pleje. Dette kostede for en enlig kun halvdelen af en plads på alderdomshjemmet, for et ægtepar kun en tredjedel.⁴⁷ En deltager fra Københavns Kommune i et FN seminar i 1955 om omsorgen for gamle, vendte hjem med den opfattelse, at »målet selvindlysende må være, at holde de gamle ude af alderdomshjem og institutioner så længe som muligt, både af hensyn til de pågældende selv og af hensyn til samfundsudgifterne til opførelse og drift af alderdomshjem.« Hjemmehjælp var da indført i Sverige i mange byer samt i København fra 1955.⁴⁸

Lyngby og Omegns Sygekasse havde

tilbudt lægeordineret husmorafløsning siden 1934. Fra 1936 betalte kommunen 1/3 af sygekassens administrationsudgift hertil. Et par arbejdsbøger, der er bevaret fra 1940'erne, viser, at indsatsen især gjaldt hjælp til barslende og akut syge yngre husmødre. Ifølge lov om husmorafløsning fra 1949 kunne der ydes offentligt betalt hjælp i højst 14 dage, og kun 14,7% af besøgene i det første halve år gjaldt ældre. Lyngby-Taarbæk Kommune ansatte i 1949 forsøgsvis en hjemmehjælper, der kunne gå ud til aldersrentenyderne, men efter 3 måneder blev ordningen afskaffet, fordi der ikke kom henvendelser nok til at beskæftige en enkelt hjemmehjælper på fuld tid.⁴⁹

Lov om folkepension, der trådte i kraft 1.1.1957, medførte, at udgifter til hjemmehjælp for pensionister kunne betales af det offentlige som personligt tillæg til pensionen. Hjemmehjælperne kunne bistå med rengøring, indkøb, madlavning, opbæring af brændsel, fyrring, hjælp med på- og afklædning samt personligt toilette. Ordningen var frivillig for kommunerne, men 15 af de 17 omegnskommuner tog den straks i anvendelse. I 1959 blev 170 husstande hjulpet i Lyngby-Taarbæk, og kommunen var allerede året før blevet nødt til at sætte en notits i avisen om, at man på grund af de nye udgifter til hjemmehjælp ikke havde helt så meget tilbage på kommunens konto til personligt tillæg ved finansårets udløb, som man plejede. Restbeløbet plejede man at fordele blandt trængende pensionister,

men i år var beløbet pr. modtager faldet fra 100 kr. til 60 kr. Som følge af disse problemer blev der afsat et særligt rådighedsbeløb til kommunerne til hjemmehjælpen. I 1966 havde Lyngby-Taarbæk Sygekasse 150 husmor afløserne og hjemmehjælperne ansat.

I Lyngby-Taarbæk Kommune valgte man at lade sygekassen stå for tilrettelæggelsen af dette arbejde, og hjemmehjælperne og husmor afløserne var ansat der, indtil sygekasserne blev nedlagt, og deres virke blev overført til sikringsafdelingen i Social- og Sundhedsforvaltningen i 1973.

Hjemmehjælperne arbejdede særdeles selvstændigt hos klienter, som de ofte kom hos i en lang årrække med faste timetal. Deres kontakt med administrationen var begrænset til afhentning af lønningsposen hver 14. dag, og der var ingen formaliseret kollegial kontakt. Madpakken blev spist på vejen mellem to klienter. Der var ansat en tilsynsførende, der kunne udstikke rammerne for arbejdet, men i dagligdagen måtte hjemmehjælperen selv finde ud af at løse problemerne til klientens og egen tilfredshed. Indtil den kommunale levering af varm mad kom i gang i 1970'erne, indgik madlavningen som en opgave, og der blev lavet mad efter alle kunstens regler.⁵⁰

Hjemmesygeplejerskerne arbejdede også under sygekassen med udgangspunkt i deres eget hjem. I 1920 var Lyngbys menighedssygepleje overgået til sygekassen, der dengang hed Lyngby Arbejderforening, Syge- og Begravel-

seskasse, idet kommunen betalte en tredjedel af lønnen. Fra 1.4.1951 var der også adgang for ikke-sygekassemedlemmer, idet det kommunale tilskud blev forhøjet. I 1957 blev kommunalt betalt hjemmesygepleje indført for alle. I 1940 var der ansat 4 sygeplejersker, i 1966 var tallet steget til 10. Sygeplejerskerne havde hver deres distrikt, som de passede med udgangspunkt i deres eget hjem. De ringede til administrationen hver dag for at høre, om der var nye patienter, hvorefter de selv tilrettelagde arbejdet med at tilse og pleje patienterne og føre journaler og koge sprøjter derhjemme. Plejen omfattede i 1950'erne, hvor der endnu ikke var ansat hjemmehjælperne, alt forefaldende, fra at tænde op i brændekomfuret, lave te og fodre katten, over at hjælpe patienten med påklædning og senere i seng igen, samt at skifte forbindinger og give medicin og nogle gange at give social rådgivning.⁵¹

Dette system fortsatte i store træk med den samme administration til 1981, hvor man slog hjemmesygeplejen og hjemmehjælpen sammen i hjemmeplejen under en ledende sygeplejerske. 1983-1985 var der tanker om plejehjemsforebyggende foranstaltninger og døgnpleje af de hjemmeboende ældre. I 1986 indførtes nattevagt og i 1991 oprettedes vagtcentralen, hvor man døgnnet rundt kan tale med en sygeplejerske. Efter en del projekter og eksperimenter fra omkring 1990 oprettedes i 1994 den nuværende struktur i ældreplejen, hvor de to faggrupper arbejder

sammen i teams om grupper af klienter med udgangspunkt i områdecentrene, som plejehjemmene nu kaldes, fordi hjælp og aktiviteter for de ældre, der bor i eget hjem, også udgår herfra. Der er ikke faste timetal til den enkelte klient, der udføres de opgaver, som klienten er visiteret til at få udført. I dagligdagen tilrettelægger og prioriterer hvert team arbejdet hos klienterne.⁵²

Lignende ændringer af arbejdsgangene fandt sted i kommuner over hele landet i perioden omkring 1990, hvor man ønskede at effektivisere den kommunale indsats på ældreområdet i lyset af de stadigt stigende udgifter hertil.

Baunehøj 1960

Allerede i februar 1953, mindre end et år efter indvielsen af Solgårdens sygehjem med 45 pladser, begyndte man ved kommunalbestyrelsens budgetforhandlinger at tale om nødvendigheden af at bygge et nyt plejehjem. Der var stadig mange gamle borgere indlagt på private sygehjem efter hospitalsudskrivning. Det næste sygehjem skulle opføres i Fortunbyen på en del af det areal, som Lyngby-Taarbæk Kommune havde fået løfte om at kunne købe tilbage fra Københavns Kommune. Plejehjemmet Baunehøj kunne indvies i 1960, men byggeriet stoppede ikke med



Det sociale udvalg godkender licitationen på plejehjemmet Baunehøj, 25.2.1957. Fra venstre: ?, vinhandler Leif Paustian, fru Else Stochholm, viceborgmester, fru Karen Schack, formand for det sociale udvalg, manufakturhandler Michael Madsen, socialdirektør V.J. Clausen, dyrlæge Gunnar Mortensen, fabrikant Poul Pedersen, fru Gunna Christensen.

det. Fra 1953 og frem til indvielsen af det geriatriske center i 1974 afspejler Baunehøjs byggehistorie udviklingen i tankerne om ældreomsorgen.⁵³

Socialdirektør V. J. Clausen skrev i december 1953 på et nyt sagsomslag: »Nyt alderdomshjem-sygehjem« som overskrift til en en diskussion af »hvad Solgården har lært os«: Der skulle være mere plads i kælderen, der skulle være en ordentlig festsal, men man måtte ikke glemme de hyggekrege i karnapperne, der var så populære på Solgården. Der skulle naturligvis være plejepensionistboliger i tilknytning til hjemmet. Der skulle være et beskæftigelsesværksted med en terapeut. Arkitekt Mads Bertelsen på Stadsarkitektens kontor, der havde tegnet Solgården, fik også opgaven med det nye plejehjem, så han kunne bygge videre på sine erfaringer.

Den 17. marts 1955 var medlemmer af kommunalbestyrelsen på inspirationstur til Sverige, hvor de blandt andet besøgte et sygehjem i Mölndal ved Göteborg. Her så de, at man kunne anvende en plejehjemssal til kirkesal, de fik ideen til at gøre mere ud af indgangspartiet, hvor der på Baunehøj kom italiensk stiftmosaik i gulvet og kunstnerisk udsmykning. De fik ideer om at sørge for pulterrum til hver beboer og installere ventilation på gange og i værelser. I november var V. J. Clausen til anstaltledermøde, og her fik han nogle dessiner til moderne indretning af sygehjem. Det var i orden at have køkkenet i kælderen, som man havde på Solgården. Det var derimod et pro-

blem med for få toiletter, »de sidder jo på wc i en halv time«. Idealet fremover ville ifølge en af deltagerne nok blive wc og tekøkken på hvert værelse. Det ville ganske vist bryde fællesskabet og familieprincippet på alderdomshjemmet, men udviklingen ville nok gå i den retning. Dette tigerspring ind i fremtiden tog man dog ikke ved indretningen af Baunehøjs første bygning. Ved plejehjemsundersøgelsen i 1967 var der på Baunehøj 9 fællestoiletter og 3 kørestolstoiletter til de 63 beboere og et badeværelse på hver etage.

Først i januar 1957 fik man statslån og materialebevilgning, og så gik man i gang med grundudgravningen i marts. Det trak dog ud med selve bygningen af alderdomshjemmet, så der blev tid til at pudse på planerne for indretningen. I oktober 1958 besøgte medlemmer af det sociale udvalg en ny sygeafdeling på alderdomshjemmet i Gladsaxe, hvor de især lagde mærke til kaldeanlægget, samt at der var faste skabe og reoler på værelser og i dagligstuer. Der blev vedtaget at installere kaldeanlæg, også fra pensionistboligerne, og det blev vedtaget, at der skulle være kunstnerisk udsmykning.

Billedhuggeren Anker Hoffmann blev opfordret til at fremkomme med forslag hertil. I april 1959, da man godkendte hans figur »ung kvinde der fodrer fugle« til haven og hans springvand med drengefigur i foyeren, ønskede man også en reliefudsmykning, og det blev Johannes Hedegaard, der kom til at udføre dette keramiske værk med et høstmotiv. Det blev siden flyttet fra



Rejsegildet på plejehjemmet Baunehøj, Bauneporten 22, den 5. maj 1959. Kommunalbestyrelsesmedlemmer, embedsmænd og håndværkere var samlet under spærene til festsalen. Den ældste del af Baunehøj er tegnet af arkitekt Mads Bertelsen, Lyngby-Taarbæk Kommune.
 Byhistorisk Samling

partiet ved hovedindgangen til muren ved siden af indgangen til salen.

Man besluttede også, at der skulle være et ergoterapilokale i kælderen. Beskæftigelsesterapien på Baunehøj var en nyskabelse på landsplan. Der havde siden 1952 været tilbud om hjælp til invalidepensionisters beskæftigelse og fra 1955 et lokale, hvor også ældre kunne komme. Disse kunne nu komme i terapien på Baunehøj. Ergoterapeuten på Baunehøj, Aase Jensen, gik desuden rundt på afdelingerne og be-

søgte en gang om ugen de andre plejehjem. Aase Jensen blev siden i en år-række leder for de ergoterapeuter, der fra slutningen af 1960'erne blev ansat på plejehjemmene i kommunen. Ergoterapeuterne holdt regelmæssigt kollegiale møder, og der blev sørget for, at de kom på kurser. De ergoterapeuter, der var uddannet i 1950'erne, kendte mest til at hjælpe invalidepensionister med produktivt arbejde, så de måtte selv opbygge nye arbejdsformer og traditioner på plejehjemmene.⁵⁴



Borgmester Paul Fenneberg taler med fru Nielsen på plejehjemmet Baunehøj 15.9.1960. Nu kunne man omsider tage dette store moderne plejehjem i brug. Byhistorisk Samling

Nu var det så på tide, at barnet fik et navn. Man opfordrede i Lyngby-Taarbæk Bladet borgerne til at komme med forslag, og der blev indsendt mange veloplagede forslag til navne, eksempelvis Fennegården og Clausgården, samt Hyggebo, Aftenstjernen, Fortunaborgen (motiveret på vers: »det er saa fast en Borg, og kan os vel bevare, for mere Boligfare«). Blandt disse ledte man efter et navn, der henviste til et lokalt stednavn, og her blev det den nærliggende Baunehøj, der fik lov at lægge navn til det nye hjem.

Forstander Svend Aage Hviid og økonoma Sonja Hviid deltog i byggeledelsen og udarbejdede lister til indkøb af inventar og køkkenudstyr. Værelserne var kun på 12 kvadratmeter, så der var ikke plads til andet end en lænestol og et skrivebord med stol foruden sengen. På gangen stod stabeltaburetter, som gæster kunne hente at sætte sig på. Skrivebord, salonstol og lænestol blev fortrinsvis indkøbt fra de lokale firmaer. Ved siden af det indbyggede skab på dørvæggen var et skab til håndvasken, så den ikke spolerede indtryk-



Værelse på plejehjemmet Baunehøj september 1960. På de 12 kvadrater var der ikke plads til meget andet end de møbler, som var indkøbt til hjemmet. I de indbyggede skabe ses en radiohøjtaler.

Byhistorisk Samling

ket af stue. På Baunehøj blev der sat vridere på værelsesdørenes rukolåse, således at de også kunne låses indefra. Belært af erfaringer fra Solgården, hvor beboerne dårligt kunne klatre op i deres 85 cm høje hospitalssenge, konstruerede forstander Hviid i samarbejde med arkitekt Mads Bertelsen og firmaet Georg Larsson en seng, hvor man ved hjælp af håndsving kunne hæve og sænke lejebladen. Det blev de første regulerbare senge i Danmark.⁵⁵

Den 1. februar 1959 stod pensionistboligerne færdige, men først i juni 1960 kunne man begynde at modtage beboere på sygehjemmet, og den 13. oktober var der indvielse. Nu havde man fået antallet af pladser op på 67. Salen blev allerede 11. september taget i brug til søndagsgudstjeneste, så salen på denne måde også blev en lokal kirkesal for beboerne i Fortunbyen indtil 1974.

Det betragtedes som et særligt privilegium at få plads på Baunehøj. De tre



afdelinger fungerede hver for sig som en enhed med deres afdelingsleder. En del af beboerne var i starten så mobile, at der dannedes adskillige kaffeklubber, mest af damer, der benyttede te-køkkenerne ved dagligstuen, og som sad der og i karnapperne og hyggede sig med formiddagskaffe. På Baunehøj var der ligesom på Solgården en liggehal i passagen ved kirkesalen ud mod haven. Her kunne de store vinduer skydes til side, og det var tanken, at senge-liggende beboere kunne køres herved om formiddagen for at få frisk luft og selskab. Den blev brugt således af nogle få beboere. Endnu i 1960 var det al-

Forstander Svend Aage Hviiid og økonoma Sonja Hviiid ved et arrangement på plejehjemmet Baunehøj 19.4.1963.

Byhistorisk Samling



Baunehøjs festsal kunne rumme 200 personer. Det blev i 1963 udnyttet til en fest for alle beboerne på kommunens 3 plejehjem, hvor der således var anledning til at møde gamle bekendte. Fra venstre: Almquist, Thygesen og Vilhelmine Jensen fra Lykkens Gave, fru Andersen og fru Spetzler fra Baunehøj.

Byhistorisk Samling

mindeligt, at beboerne lå i sengen hele dagen, hvis de ønskede det. Senere blev der indrettet ergoterapi i liggehallen.⁵⁶

Der kom ofte gæster for at se dette moderne store plejehjem. Medlemmerne af sociale udvalg og institutionslederne lærte af hinanden, når de skulle planlægge nyt, og Baunehøj var et af de steder, hvor man kom. Baunehøj havde også i 1960 besøg af deltagerne i Landsforeningen af Forsorsgløderes årsmøde. Denne forening blev efterhånden et vigtigt kollegialt bagland for plejehjemslederne, der dannedes amtskredse, og landsforeningen arrangerede kurser og leverandørudstillinger i. f. m.

årsmøder. Institutionerne blev nu så store, at de udgjorde et særligt marked med specialiserede krav til indretning og inventar.

Tilbygninger til Baunehøj 1970

I 1963 vedtog kommunalbestyrelsen at planlægge en udvidelse af Baunehøj med en plejeafdeling i 2 etager med 27 værelser, en ny køkkenfløj til erstatning for kælder-køkkenet, der ikke ville kunne klare det øgede antal pensionærer, et hus til forstanderfamilien, samt ombygning af 1. sal af den tidligere personalefløj til værelser for oppegående beboere. I kælderen blev der gjort plads



Værelse i den fløj på Baunehøj, der blev færdig ved plejehjemmets tiårsjubileum i 1970, tegnet af arkitekt Holger Tangaa Hansen. Det samlede værelsesareal var nu 24 kvadratmeter inkl. en forgang med tekøkken og badeværelse.

Byhistorisk Samling

til 120 personalegarderobere. I 1966 blev projektet udvidet med en fløj med 12 pensionistboliger.

I den nye værelsesfløj blev der regnet med garderobe med toilet og brusebad samt tekøkken til hvert værelse, det blev tegnet af Mads Bertelsen, idet dog arkitekt Holger Tangaa Hansen tegnede pensionistboligerne. Man var først færdige til indvielse 13.10.1970 ved tiårs-jubilæet, nu var der så 99 plejehjemspladser og 28 såkaldte plejepensionistboliger på Bauehøj.

I begyndelsen af 1970'erne var der planer om opførelse af hele 4 nye plejehjem i kommunen. Lyngby-Taarbæk Kommune opkøbte bl.a. flere villaer på Hjortholmsvej, for på længere sigt at anbringe et stort plejehjem her. Fra 1965 var der et lille plejehjem i villaen Hjortholmsvej 3.⁵⁷

Geriatrisk Center forberedes på Bauehøj 1968-1974

I 1968 foreslog et kommunalbestyrelsesmedlem at etablere et geriatrisk arbejde i kommunen for dermed at medvirke til at udskyde tidspunktet for indlæggelse på plejehjem. På det tidspunkt havde man 3 plejehjemsbyggerier i gang i Lyngby-Taarbæk Kommune foruden det nyindviede Bredebo. Om-sorgsloven i 1964 gav et øget råderum for kommunerne til at støtte initiativer til gavn for ældre.⁵⁸ I denne spæde startfase for det geriatriske arbejde igangsatte man i 1969 projektering af et geriatrisk center ved plejehjemmet Bauehøj, det blev arkitekt Holger Tangaa

Hansen, der kom til at tegne bygningen, der stod færdig i 1974.

Centret kom til at indeholde såvel en visitations- og aflastningsside som et dagplejecenter for udeboende pensionister. Dagplejecentret skulle have lokaler til fysioterapi, ergoterapi og personalegarderobe fælles med plejehjemmet.

I 1969 ansattes en geriatrisk overlæge, Jørgen Matzke. I Odense, Århus og Ålborg havde kommunerne geriatriske læger som de første i landet, og Lyngby-Taarbæk ville også gerne være med i første række på dette område. Jørgen Matzke var desuden i starten læge for alle plejehjemsbeboerne, det blev dog fra 1971 indskrænket til Bauehøj og Lykkens Gave, medens der blev tilknyttet praktiserende læger fra området som faste læger for de øvrige plejehjem. I 1995 genindførtes ved en lovændring princippet om, at plejehjemsbeboerne beholder deres egen læge.

Det trak ud med godkendelsen af det geriatriske center. Sundhedstyrelsen ønskede ikke at fremme en udvikling i retning af, at plejehjemmene blev til minisyngehuse, og i 1970 blev det fastslået, at patienter, der ventede på plejehjemsplads, skulle forblive på sygehussens langtidsmedicinske afdelinger. Lyngby-Taarbæk Kommune omarbejdede sit projekt, så det kom til at fremtræde mindre ambitiøst, bl.a. sløjfede man et planlagt badebassin og reducerede arealet til fysioterapi, og så lykkedes det at få tilladelse i 1971.⁵⁹

Allerede i 1972 besluttede man at

tyvstartede med dagplejecentret, idet man så småt kunne begynde at modtage 12 patienter i dagpleje på plejehjemmet Baunehøj, hvor de kunne få mad, medicintildeling og evt. hygiejnehjælp, ergoterapi og evt. fysiurgisk behandling.

Fysioterapeuter

Sygekassemedlemmer kunne få fysioterapi på alderdomshjemmene. på Baunehøj var der indrettet et lokale ved garderoben. Desuden havde der fra 1966 været holdgymnastik på alderdomshjemmene. Fysioterapeuten Annalise Stilling havde ledet gymnastik på Baunehøj, derefter havde fysioterapeuten Merete Grue haft 7 gymnastiktimer om ugen fordelt på 3 hjem. I 1968 oprettedes en fysioterapeutstilling, og i 1970 desuden 4 deltidstillinger til betjening af hjemmene. Efter omstruktureringerne i 1994 indgår fysioterapeuterne i områdecentrenes aktivitetscentre og deltager i visitationen til kommunale ydelser til ældre. De står desuden for »Rygskolen«, undervisning af ældreområdet personale.⁶⁰

Visitation

Jørgen Matzke overtog ansvaret for visitationen. Indtil midt i 1960'erne beroede visitationen stadig på personkendskabet hos forvaltningen og kommunalbestyrelsens medlemmer, og den skete i et tæt samarbejde med borgmester Paul Fenneberg og oppositionens leder, Kaj Kramer Mikkelsen. På et tidspunkt midt i 1960'erne ophørte

denne praksis helt, nu var kommunen blevet for stor, og i tiden omkring plejehjemmet Bredebos ibrugtagning i 1967 blev der bygget et visitationssystem op. Ved Jørgen Matzkes tiltræden blev der organiseret et visitationsudvalg bestående af ham selv, forstander Hviid, sygeplejefaglig leder Helen Jacobsen, samt ergoterapeuten Aase Jensen og fysioterapeuten Merete Grue. Helen Jacobsen blev siden leder af dagplejecentret på Baunehøj og tog administrationen af visitationen med dertil.

Jørgen Matzke mente ved sin tiltræden, at man kunne forbedre visitationen betydeligt, således at færre blev indlagt på plejehjem. Han mente, at ca. 15% af beboerne på plejehjemmene slet ikke burde bo der, det var ikke nødvendigt for dem. Dette bekræftes af historien om, at der blandt Baunehøjs beboere i de første år var to herrer fra Taarbæk, med øgenavnene Havnefogden og Jøde-Peter, der var på benene tidligt hver morgen året rundt, så de kunne nå at få deres morgenbajer foran ismejeriet på Carlshøjvej og være tilbage på Baunehøj i god tid til servering af morgenmaden.⁶¹

Der var dog allerede sket en udvikling fra 1960, hvor Baunehøj blev individuelt. Da var der kun en kørestolsbruger. I 1970 måtte man fjerne de indbyggede skabe i dagligstuerne, fordi der nu var så mange kørestole, at man ikke kunne komme omkring, når alle på en afdeling var samlede.

Derfor indrettede man i. f. m. med dagplejecentret en visitations- og af-

lastningsafdeling, først med 10 pladser, siden tog man hele afd. A på Baunehøj i brug. Her blev i årene fra omkring 1976 til 1986 alle ansøgere indlagt til observation, inden der blev taget stilling til plejehjemsindlæggelse. I det lange løb kom denne visitationsafdeling ikke til at fungere efter sin hensigt, idet de indlagte ikke kunne komme videre i systemet, og i 1992 blev afdelingen nedlagt. I stedet blev oprettet et genoptræningscenter med både døgnpladser og dagpladser.

Dagplejecentret for udeboende pensionister, der blev indviet 26.11.1974, havde 35 dagpladser. Her blev der især lagt vægt på træning, således at man kunne forebygge plejehjemsindlæggelse. Der var fysioterapi, ergoterapi, samt middagsmad og adgang til fodpleje, frisør og badning. Dagplejecentret på Baunehøj fik i 1976 en pendant på plejehjemmet Lyngby Møllebo. I ældreomsorgens nuværende struktur er der ved alle plejehjemmene aktivitetscentre, hvor pensionister efter visitation kan komme og modtage behandling samt deltage i aktiviteter og spise dagens ret i cafeteriet.

Nye syn på ældreomsorgen

I de 20 år, der forløb, fra de første planer blev lagt for et nyt sygehjem i 1953 til Baunehøj var færdigudbygget, var der sket store forandringer i praksis på dette område. Faciliteterne til beboerne var blevet udvidet med eget wc og tekøkken, der var en lægeligt begrundet visitation, og i det hele taget var

plejehjemsområdet ved at udvikle sin egen faglige identitet med specialiseret personale og nye aktiviteter som ergoterapi og fysioterapi.

I den visdom, der i 1972 blev opsamlet i betænkningen fra et udvalg under socialministeriet, hvor Lyngby-Taarbæks socialudvalgsformand F. Bruun Nielsen deltog, anbefalede man i højere grad at betragte arbejdet for de ældre som en helhed og at udføre opsøgende arbejde for at nå målet, nemlig at sørge for, at de ældre og invalide der ønskede det, kunne forblive længst muligt i egne hjem. Dette kunne bl.a. opnås ved hjemmehjælp og madudbringning til pensionister, flere praktiske hjælpemidler og bedre boligindretning, samt dagpleje. Man kunne jo også (ligesom i bl.a. Lyngby-Taarbæk) opføre nye pensionistboliger i tilknytning til plejehjemmene og etablere kaldesystemer.⁶² Disse ideer blev langs ad vejen ført ud i livet i de følgende 20 år og sat i system i 1990'erne med den decentraliserede tværfaglige indsats organiseret i områdecentrene fra 1994.

Forud var også gået en del undersøgelser og udredninger, bl.a. en større undersøgelse af beboeres og personalets forhold på plejehjem forskellige steder i landet 1967-1969. Den viste, at mange ældres helbredstilstand blev svækket af opholdet på plejehjem, især hvis der ikke var tilbud om aktivitet eller samvær, som de havde lyst til at udnytte. Overvejelserne fra tiden omkring 1970 blev opsamlet og formuleret i Ældrekommissionens rapporter i

1980-1982. Denne lagde især i sine konklusioner vægt på at opnå selvhjulpethed og kontinuitet omkring den ældre samt bedre koordinering af indsatsen. Indførelse i Lyngby-Taarbæk af døgnplejen i 1986 samt af områdecentrene i 1994 er i tråd med de overvejelser, der fremkom i Ældrekommissionens rapporter. Omkring 1990 nedlagde man plejehjem i en del kommuner på dette grundlag, det gjorde man ikke i Lyngby-Taarbæk. Til gengæld formulerede kommunalbestyrelsen i 1987 for første gang en ældrepolitik.⁶³

Bredebo, et 1970'ers plejehjem projekteret i 1961

Plejehjemmet Bredebo, der blev indviet 2. februar 1968, kom til at indeholde 1960'ernes nyskabelser indenfor plejehjemsbyggeri. Bredebo blev i det store og hele projekteret ved årsskiftet 1961-1962 med de ideer om at skabe en hel bolig i plejehjemsværelset, der var blevet luftet som fremtidsmusik midt i 1950'erne og som man ikke havde brugt i Baunehøjs første fase, der var indviet året før. Bredebos ydre fremtræden med ydermure i hvide flækkede



Plejehjemmet Bredebo, Bredebovej 1, arkitekt Eske Kristensen, facaden og indgangspartiet mod Lystoftevej fotograferet i 1969.
Byhistorisk Samling

kalksten, de horisontale linjer og store vinduesflader var måske ikke så enestående ved husets indvielse i 1968, men i begyndelsen af 1960'erne, hvor det blev tegnet, var der ikke fortilfælde for anvendelsen af denne modernistiske byggestil i Lyngby-Taarbæks institutionsbyggeri.⁶⁴

Forhistorien til Bredebo var endnu længere og griber tilbage til opførelsen af de tre blokke med aldersrenteboliger fra 1948 på dette sted. Her var der ud mod vejen plads til en fjerde blok med aldersrenteboliger. Den socialdemokratiske gruppe havde fremsat for-

slag om at opføre en sådan både i 1951, 1953 og 1955. 18. september 1961 kommenterede det socialdemokratiske medlem af det sociale udvalg, Gunna Christensen, et forslag om erhvervelse af Virumgaarders jorder til bl.a. opførelse af alderdomshjem med et forslag om at bygge et sygehjem i Brede. Nu blev der skitseret et forslag til en toetages bygning med 18 værelser på hver etage. Der skulle ikke være andre personaleboliger end en lejlighed til forstanderen. Til gengæld skulle køkkenet være så stort, at man herfra kunne levere mad til de 36 pensionistboliger på grun-



Ægteparværelse på plejehjemmet Bredebo, 1967. I de nye og rummeligere værelser, der blev bygget omkring 1970, var det nemmere at medtage egne møbler på plejehjemmet. Fra vinduet er der udsigt til nogle af de gamle arbejderboliger til Brede Klædefabrik, der lå, hvor Mølleåparken blev opført i begyndelsen af 1970'erne.

Byhistorisk Samling

den, der således kunne få status som plejepensionistboliger. Borgmester Fenneberg ønskede, at arkitekt Eske Kristensen, der var i gang med at projektere boligbyggeriet Mølleåparken på Brede Klædefabriks areal lige ved siden af, også tegnede det nye plejehjem, så der kunne komme en smuk helhed i byggeriet, når det sås fra Lystoftevej.

Allerede den 12. februar 1962 kunne man tage stilling til arkitektens første skitser. På Bredebo fik plejehjemsværelserne for første gang et forrum med garderobe, wc og håndvask. I december 1962 blev der også anbragt en telefonbruser på wc. I 1964 var der en ide fremme om, at der skulle være kogeplader i forgangen, men det gled ud igen, da arkitekten argumenterede for, at det vigtigere med rigelig skabsplads. Der kom telefonstik på værelserne. Tiden var løbet fra fælles radioanlæg, som det var installeret på Baunehøj og Solgården, nu skulle man have fjernsynstik og fællesantenne, der kunne tage Sverige. Værelserne var på 22 kvadratmeter, det dobbelte af Solgårdens værelser, og der var tre ægteparlejligheder med to rum. Boligministeriet protesterede over dette fråds og foreslog flere værelser på arealet, men her stod Lyngby-Taarbæk Kommune fast.

Det sociale udvalg ønskede, at der blev tegnet karnapper for enden af gangene. »da man af erfaring ved, at sådanne karnapper er meget yndede af gamle mennesker.« Det var arkitekten ikke stemt for. På billeder fra tiden om-

kring Bredebos indvielse ses dog knebent anbragt et bord med nogle stole ved vinduerne for enden af gangen. På Bredebo var der i stedet opholdspladser i forhallen, der blev udsmykket med keramiske relieffer af Bjørn Wiinblad. I 1992 flyttede man indgangspartiet til den nuværende placering ved Bredebovej, fordi kombinationen af gennemgangsrum og opholdsrum viste sig at være mindre behagelig. I den ene ende af festsalen var der desuden indrettet opholdsstue og liggehal. Der var tegnet lokaler til ergoterapi, fysioterapi, fodpleje og frisør, aktiviteter, der skulle få en stor plads i plejehjemmenes liv fra 1967, hvor Bredebo blev taget i brug. I 1962 blev lokalerne hertil dog anbragt i kælderen, hvor der måtte gives dispensation vedr. loftshøjden i ergoterapiens lokale. I praksis viste der sig at være en del ærgrer for bundet med indeklimaproblemer i denne kælder. Fra 1990 flyttede disse aktiviteter omsider fra kælderen til den tidligere festsal, desuden blev der i 1995 opført en tilbygning langs salen til brug for aktivitetscentret.⁶⁵

Køkkenet flyttede til gengæld hurtigt fra kældertegningerne til at blive anbragt i en tilbygning til stueetagen. Dette køkken leverede i 1971 dagligt 47 portioner mad ud af huset, heraf 21 portioner til pensionister, der ikke boede i de tilknyttede plejepensionistboliger.

Forstanderboligen blev tegnet således, at der ikke var direkte adgang hertil fra hjemmet, og familiens have var



Socialudvalgsformand F. Bruun Nielsen, socialdirektør V. J. Clausen og forstander Orla Olsen taler med deltagere i indvielsen af Bredebo i 1968. Byhistorisk Samling

indhegnet for at skabe lidt privatliv for forstanderfamilien. Ved Lykkens Gaves udvidelse i 1947 havde man netop anbragt sygeplejeboligerne midt imellem værelserne, så de samtidig fungerede som vagtstuer. På Baunehøj var forstanderboligen ligeledes integreret i plejehjemmets første fase. Der var således ved at ske en forandring i opfattelsen af lederens rolle. Fra at være husbond og husmor, som på Lykkens Gave i 1916, gik den til at være overvågende sygeplejerske, og derfra til at også forstanderparret havde mulighed for defineret arbejdstid. I maj 1970 blev

det besluttet at bevilge et rækkehus i Eremitageparken som tjenestebolig for forstanderparret.

Som forstander ansatte man Orla Olsen, der ligesom Svend Aage Hviid på Baunehøj var diakon og sygeplejerske og var blevet set an som assistent på Solgården. Orla Olsen blev allerede udnævnt i 1965 og tiltrådte i 1966, så han kunne rådgive ved indretningen af plejehjemmet.

Bredebo repræsenterede således de nye tendenser i plejehjemsbyggeriet og viser også nogle af de konflikter mellem gammel og ny tankegang, der

brødes fra 1960'erne. Da Bredebo blev indviet i 1968, efterfulgtes den snart efter af de tilsvarende moderne fløje på Solgården i 1969 og Bauehøj i 1970 samt af Borrebakkens plejehjemsfløj og kollektivboliger i 1968 og 1970.

Borrebakken, kollektivboliger 1970

På Borrebakken blev en gammel plan bragt til udførelse. Allerede midt i 1950'erne puslede man med tanker om at gøre det muligt at flytte i plejepensionistbolig også for de ældre, der var for velstående til, at de kunne få aldersrente.⁶⁶ De kommunale aldersrenteboliger, der fik statsstøtte til opførelse og drift efter lov herom, var forbeholdt aldersrentemodtagere. Kommunens mere velstående borgere kunne imidlertid også få behov for at flytte i en mindre bolig og få hjælp og pleje, når de blev mere skrøbelige, og derfor undersøgt mulighederne for at opføre understøttede plejepensionistboliger ved et af kommunens plejehjem. Man havde i årene omkring 1960 tre gange projekter på tegnebrættet, bl.a. i forbindelse med Bauehøjs udbygning, men hver gang måtte projekterne opgives, fordi man kunne se, at boligerne ville blive for dyre at udleje selv til pensionister med lidt på kistebunden.⁶⁷ I 1963, hvor der var stort behov for flere plejehjemspladser, og hvor det blev muligt at overtage det private sygehjem Borrebakken, slog man til med den hensigt, at man her både kunne få bidrag til at dække et akut behov for plejehjemspladser, og at man kunne opføre lette

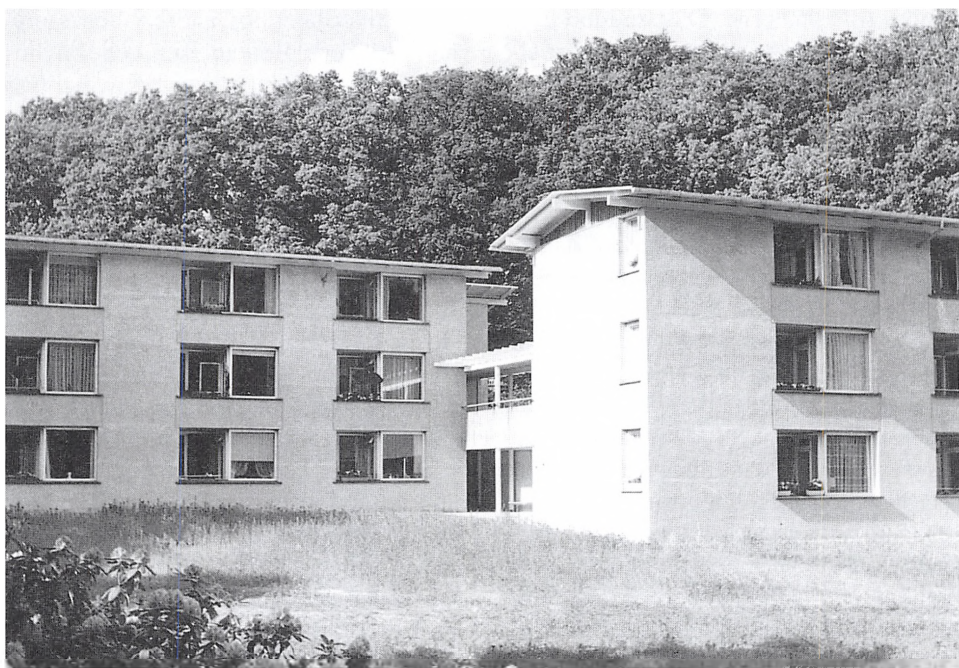
kollektivboliger for ældre i den store, smukke park. Betegnelsen kollektivboliger stod for lejeboliger med visse fælles faciliteter.

Villaen Borrebakken fra 1916, tegnet af Einar Ambt og Aksel Preisler, var i 1930 blevet omdannet til rekonvalescenthjem for syge- og begravelseskassen Fremtiden. I årene op til 1963, hvor Lyngby-Taarbæk Kommune erhvervede ejendommen, fungerede den som alderdomshjem under Sammenslutningen af Københavnske Sygekasser.⁶⁸

Lyngby-Taarbæk Kommune anvendte i første omgang Borrebakken som et supplerende hjem med 23 pladser for ældre oppegående, men svagelige, der ved at bo her kunne udskyde indlæggelsen på plejehjem. Huset var ikke i en tilstand, hvor det kunne godkendes som kommunalt plejehjem.

Arkitekt Vilhelm Wohlert blev bedt om at projekttere en ombygning og udbygning af plejehjemmet og opførelse af en kollektivbebyggelse for ældre. Denne ejendom skulle så overdrages til en selvejende institution under navnet Lyngby Kollektivhuse, hvis vedtægter kommunalbestyrelsen allerede havde godkendt 19.2.1962. I 1968 stod en ny plejeafdeling med 20 pladser færdig i tilslutning til villaen, der blev ombygget til mere moderne standard. Vilhelm Wohlert tegnede selv stole og borde til hjemmet.

Kollektivboligerne med 46 lejligheder, heraf 25 ægteparlejligheder, var klar til indflytning i 1970. I mellemtiden var man blevet tvunget til at tage stil-



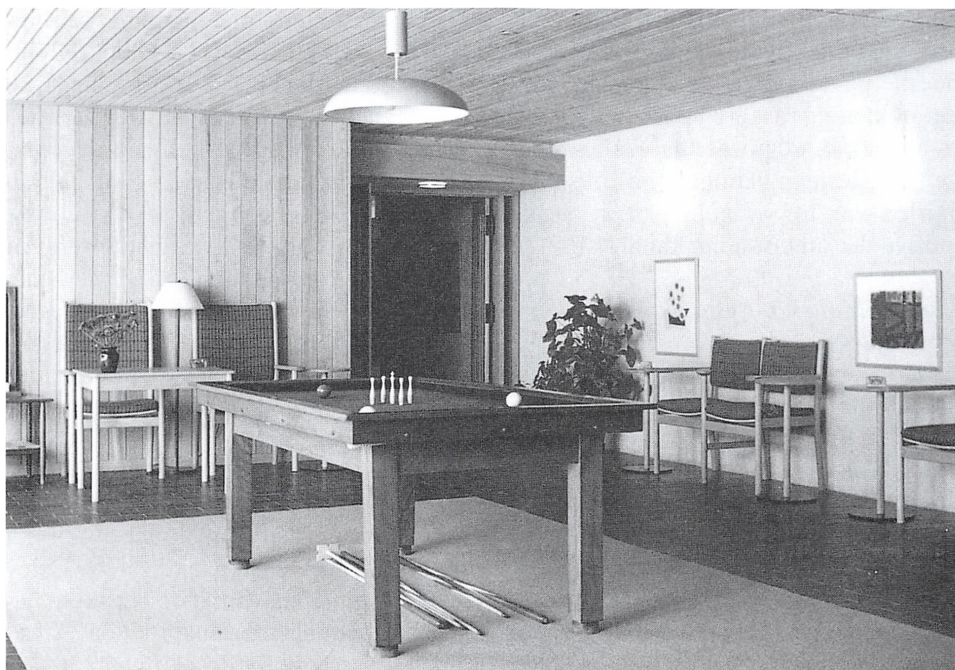
Kollektivboligerne i parken til Borrebakken, Caroline Amalievej 126, ca. 1970.

Byhistorisk Samling

ling til, at huslejen i kollektivboligerne ville blive urealistisk høj, hvis de skulle fungere som selvejende institution. Man besluttede derfor at lade parken blive en offentlig park og nedskrive villaens anskaffelsessværdi til 0 kr., al den stund den nu blev ombygget til et kommunalt plejehjem. Desuden indskød kommunen et beløb i anskaffelsessummen. Dermed fik man den beregnede kvadratmeterpris for kollektivboligerne bragt ned på et mere acceptabelt niveau. Beboerne skulle visiteres således, at det var personer med et vist plejebehov, der flyttede ind, og det blev muligt

at give personligt tillæg til pensionen om nødvendigt. Følgelig blev det også den 16. marts 1970 besluttet, at Borrebakken skulle drives som kommunal institution. Plejehjemmet Bredebos forstander, Orla Olsen, skulle også være leder af Borrebakken.

Beboerne i kollektivboligerne kunne spise i spisesalen i villaen, og der blev skrevet udførlige prislistes for »restaurantens« tilbud, der også omfattede vin til maden. I øvrigt blev levering af mad til kollektivboligerne i praksis administreret på samme måde som ved plejepensionistboligerne på Solgården og



Billardstuen på Borrebakken, ca. 1970. Borrebakkens møbler blev tegnet af arkitekt Vilhelm Wohlert.

Byhistorisk Samling

Bauehøj. Der var en livlig aktivitet for beboerne i Borrebakkens terapi, hvilket berømmes af beboerne i festsange og breve. Der deltog i 1978 omkring 22 i terapien dagligt, og de kom fra både plejehjemmet og kollektivboligerne, dog lidt flere fra kollektivboligerne.

På Borrebakken oplevede man nye tendenser i borgernes syn på at bo på en kommunal institution. Pårørende til en indflytter på plejehjemmet ønskede i 1971 at male værelset i en anden farve end den grønne, som arkitekten havde bestemt. Forstander Olsen havde aldrig været ude for noget lignende og spurg-

te for en sikkerheds skyld forvaltningen, om man skulle give lov til det. Svaret var et rungende nej. Brevveksling med forvaltningen og et par humoristiske lejlighedssange fra 1976 og 1978 henleder opmærksomheden på, at beboerne, især i kollektivboligerne, ville have indflydelse på de forhold, som de boede under. Det gjaldt udenomsforhold som parken og adgangsforholdene samt vaskekælderens og adgang til selv at sørge for maden i selskabslokalet. Humoren i lejlighedssangene går især på, at det ikke gik så rask med at imødekomme beboernes ønsker i forvalt-

ningen. Når Borrebakkens beboere ytrede sig kollektivt i højere grad end beboerne på de øvrige plejehjem, skyldes det nok, at de raskere beboere i kollektivboligerne udgjorde halvdelen, medens de fleste af beboerne på f.eks. Solgården var for svagelige til at ønske indflydelse ad en sådan kanal.⁶⁹

Lyngby Møllebo, Lystoftebakken og Virumgård

I 1976 indrettede Lyngby-Taarbæk Kommune plejehjemmet Lyngby Møllebo i det nedlagte Hotel Lyngby. Her blev 75 pladser samt daghjem for udeboende pensionister, og desuden flyttede EGV, Ensomme Gamles Værn, sit dagcenter fra Frieboeshvile til den tidligere hotelrestaurant.

Plejehjemmet Lystoftebakken med 70 pladser og 63 beskyttede boliger, tegnet af arkitektfirmaet Hvidt og Mølgaard Nielsen, åbnede i 1977. Lystoftebakken er en selvejende institution drevet i tæt samarbejde med Lyngby-Taarbæk Kommune. Allerede i 1969 påtænkte EGV at købe grunden nord for Borrebakken for at opføre et ældrecenter i lighed med mange andre EGV centre over hele landet. Lyngby-Taarbæk Kommune havde behov for en sådan institution, men måtte på det tidspunkt ikke selv optage de nødvendige lån. Derfor blev EGV bygherre og ejer af ejendommen. 5 Lions klubber i området bidrog økonomisk og har efterfølgende oprettet LION's fonden. Lyngby-Taarbæk Kommune visiterer til hjemmet og betaler driften.

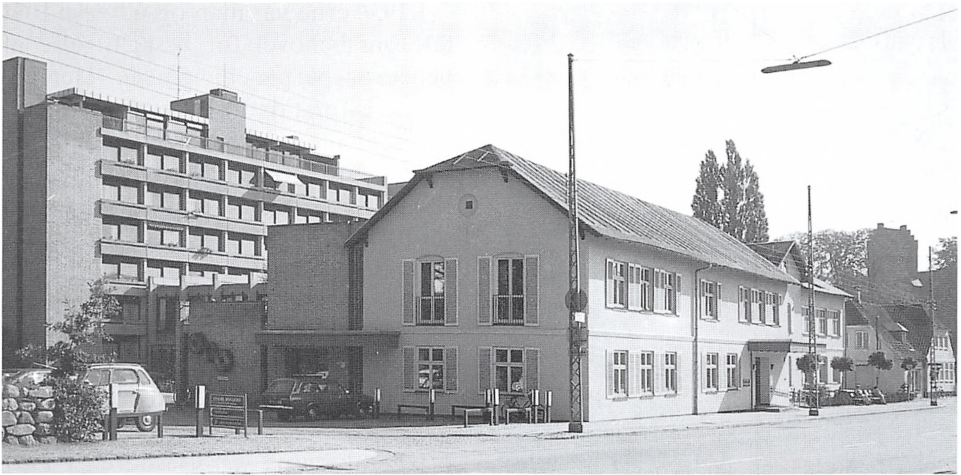
I 1986 åbnede plejehjemmet Virumgård med 51 pladser, 78 kollektivboliger stod færdige i 1984-85. Bygningerne er tegnet af arkitekt Holger Tangaa Hansen. Hermed virkeliggjordes planer, der var lagt allerede i 1961. På Virumgård foregreb man i 1986 beboerpensionen og fra begyndelsen af 1990'erne foretog man forsøg med cafe for udeboende pensionister og integreret pleje. I 1996 åbnede aktivitetscenteret Valmuemarken for demente, der bor i eget hjem.⁷⁰

Fra karnap til tekøkken

I den 70-årige periode fra de første aldersboliger blev planlagt i 1914, til det geriatriske center stod færdigt i 1974, blev der bygget mange huse, og der skete flere omvæltninger i tankerne om, hvad man skulle gøre for de ældre borgere.

Karnapperne i de første aldersboliger på Høstvej i 1916 signalerede, at her anbragte man ikke de ældre i en stor kasse, de havde hver deres eget med udsyn til det dagligliv i Bondebyen, som de stadig var en del af. Tekøkkenerne på 1960'ernes plejehjem signalerede ligeledes, at man ikke opgav sit eget privatliv, fordi man flyttede på plejehjem. De allerførste tekøkkener blev indrettet på afdelingerne i Solgårdens ældste del i 1957, så beboerne selv kunne lave te og kaffe, hvis de ville.

I årene fra 1916 til 1970'erne var ønsket om at opretholde de ældres værdighed som beboere i de kommunale ældreboliger således en konstant faktor. Meget andet forandrede sig i denne periode.



Lyngby Møllebo, Lyngby Hovedgade 1. I Hotel Lyngbys gamle rejsestald i forgrunden er der aktivitetscenter, der er cafeteria i hotelets sal, og i den høje bygning fra 1970 findes værelserne. 1980.

Byhistorisk Samling

Dagsordenen til ind i 1950'erne var at bygge nye og efter tidens normer velindrettede boliger, samt sørge for, at aldersrentenyderne havde råd til at bo i dem. Således fik man nybygget et meget stort antal aldersrenteboliger, hvoraf flere blev opført allerede inden, den statslige støtteordning kom i 1937.

Ved opførelsen af alderdomsboligerne i 1916 opfattedes bevarelsen af et eget hjem som en bedre løsning end institutionen. Der var ikke desto mindre fra 1930'erne et tiltagende ønske om, at det offentlige tog sig af dem, der var for syge og svækkede til at have deres egen bolig. I den 20-årige periode efter 1950 blev der opført ligeså mange plejehjemspladser som man i den tidligere 20-årsperiode havde op-

ført lejligheder. Det gælder for begge typer af byggerier i hele perioden, at man var kvalitetsbevidst og eksperimenterende, for så vidt som man helst anvendte en række forskellige arkitekter til de forskellige byggerier og gerne afprøvede forskellige løsninger, så vidt loven tillod det.

Statsstøtten til opførelse og drift af aldersrenteboliger og sygehjem var afgørende for accelerationen af hele denne udvikling og styrende for indretningen af bygningerne.⁷¹ De ansøgningskemaer, kommunerne skulle indsende for at opnå statslån, blev gransket nøje i social- og boligministerierne, især for at styre udgifterne, men i startfaserne også for at højne standarden. I 1950'erne ses desuden en del eksempler på, at medlemmerne af det sociale udvalg fik in-



En kaffepause i "terapien" på Lyngby Møllebo i 1980. Fra terrassen er der udsigt til Schweizerhuset i Sorgenfri Slotspark. Byhistorisk Samling

spiration på besigtigelsesture til andre plejehjem fortrinsvis i Københavns Amt, samt ved deres kendskab til forholdene i andre kommuner.

Der er flere eksempler på, at fænomener, der blev udbredt i 1970'erne, var tænkt i 1950'erne, og nogle af dem blev tidligt praktiseret i Lyngby-Taarbæk. Plejepensionistboligerne ved Solgården fra 1954 var en forløber for de lette kollektivboliger og beskyttede boliger, der var tidens løsen i 1970'erne, og ideen blev i løbet af 1960'erne fulgt op ved Baunehøj, Bredebo og Borrebakkens kollektivboliger.

I 1950'erne var man også begyndt at tale om behovet for beskæftigelse af beboerne på plejehjemmene. Her gik man dog først rigtigt fra tanke til handling med alle de nye plejehjem omkring 1970, men allerede i 1960 havde man på Baunehøj et beskæftigelsesværksted for både beboere og udeboende invaliddensionister.

I årene 1916-1974 foregik en til tider hastig udvikling af boligstandarden. Man ser også flere brydninger i tidens holdninger afspejlet ikke mindst på plejehjemmene. Sovesalene i 1916 var blevet til lås på værelsesdøren i 1957 og i 1971 endda et beboerønske om selv at bestemme væggenes farve. I 1916 virkede det naturligt, at alderdomshjemmets beboere var bestyrerparrets udvidede familie, i 1970 var tjenesteboligerne på hjemmene på vej ud. Vægten flyttede fra fællesskabet om spisebordet i alderdomshjemmet Lykkens Gave til beboerværelset allerede i 1952, hvor der ikke blev indrettet spisestue på Solgården. I 1950'erne var man begejstret for de små samlingskroge i Solgårdens karnapper. Der var ingen tvivl hos det sociale udvalg om, at karnapper, forstået som hyggelige opholdssteder på gangen, skulle der være på de plejehjem, der blev projekteret. Her foregik det sociale liv for beboerne. I de plejehjem, der blev taget i brug omkring 1970, blev der fokuseret mere på de rummelige værelser med bad og tekøkken. Fra omkring 1970 kunne man til gengæld som beboer benytte sig af terapi-



Lystoftebakken, Caroline Amalievej 130, med plejehjem og beskyttede boliger fra 1977, er tegnet af arkitektfirmaet Hvidt og Mølgaard Nielsen. Her ses de beskyttede boliger med højdedraget Borrebakken i baggrunden. 1998.

Byhistorisk Samling

ens tilbud, der fyldte nyt indhold i det sociale liv, og hvor de raskere beboere i plejepensionistboliger og kollektivboliger indgik i selskabet. Beskæftigelsen af de oppegående var indtil 1980'erne overvejende en form for håndarbejde, men nu flyttedes interesserne til studiekredse og fysisk aktivitet, og siden har man oprettet særlige samtalegrupper for de demente.

Ønsket om at de ældre kan blive længst muligt i eget hjem, møder man allerede i 1950'erne, hvor indflytning i plejepensionistbolig skulle udskyde indlæggelsen på et af de plejehjem, man nu for alvor tog fat på at bygge. Si-

deløbende med de omfattende plejehjemsbyggerier ses allerede i 1950'erne en bekymring for, om man skulle ende med at have hele den ældre del af befolkningen boende på alderdomshjem. Derfor indførtes mulighed for kommunalt betalt hjemmehjælp samtidig med ændringen af loven om folkepensioner i 1957. Dette fulgtes op af en række muligheder for at yde kommunalt tilskud til omsorgsinitiativer for ældre med lovændringen i 1964.

Omkring 1970 efterlystes bedre forebyggelse af ældres plejehjemsindlæggelse samt bedre helhed i tilbuddene. I Lyngby-Taarbæk var man blandt de



Virungård, Sennepsmarken 2, tegnet af arkitekt Holger Tangaa Hansen og taget i brug i 1986. Plejehjemets beliggenhed i et nybygget boligområde med mange ældre- og handicapegnede boliger inspirerede til, at man på plejehjemmet bl.a. afholdt kunstudstillinger og arrangementer, der var åbne for alle, ligesom kiosken, frisørsalonen og fodplejeklinikken blev åbnet for kunder udenfor plejehjemmet. 1998.

Byhistorisk Samling

første, der etablerede et geriatrisk arbejde med henblik på at forebygge eller udskyde indlæggelse på plejehjem. Det skete dels ved at alle ansøgere skulle indlægges og vurderes på en visitationsafdeling, dels ved at oprette et daghjem til træning og beskæftigelse af udeboende pensionister, det såkaldte geriatriske center ved plejehjemmet Banehøj, der blev indviet i 1974. Tankerne om helhed for den enkelte borger, der stadig skulle befinde sig længst muligt i sit eget hjem, blev underbygget

ved landsdækkende undersøgelser omkring 1970 og formuleret i ældrekommissionens rapporter omkring 1980. Omkring 1990 blev der i en lang række kommuner landet over taget initiativer til at rationalisere ældreplejen. I Lyngby-Taarbæk skete det ved, at man samlede aktiviteterne i en række områdecentre knyttet til de eksisterende plejehjem, samtidig med at man udbyggede tilbuddene om aktivitet og behandling til udeboende pensionister på disse områdecentre.

Noter:

- 1 Jeg takker kontorchef Henning Sørensen, kontorchef Edward Knudsen og forstander Svend Aage Hviid, der i deres arbejde for Socialforvaltningen har oplevet og bidraget til den kommunale ældreomsorgs udvikling fra 1940'erne til 1980'erne, for værdifulde kommentarer til artiklen. Artiklen bygger hovedsageligt på sager om opførelse og drift af ældreboliger og plejehjem m.m. i Social- og Sundhedsforvaltningens arkiv i Lyngby-Taarbæk Kommune. Forvaltningens arkiv afspejler de handlinger og til dels de overvejelser, der er sket blandt medlemmer af det sociale udvalg og i forvaltningen. Den proces, i form af samtaler, overvejelser og politiske forhandlinger, der går forud for et givet notat, der skal lægge op til en socialudvalgsbeslutning, afspejles til gengæld sjældent i forvaltningens arkiv. Desuden er bl.a. anvendt optegnelser i Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune, hvoraf en del blev indsamlet til Byhistorisk Samlings udstilling i 1998: "Fra almisse til hjemmepleje. 200 års omsorg for ældre i Lyngby-Taarbæk Kommune". Der indgår fotos og udklip fra Socialforvaltningens scrapbøger i Byhistorisk Samling, j.nr. 1987/73, 1990/31. Der er i noterne anvendt flg. forkortelser: LTK: Lyngby-Taarbæk Kommunes Arkiv. LTK 4-6-2: Lyngby-Taarbæk Kommunes Arkiv, Social- og Sundhedsforvaltningen, alders- og invaliderente, pensionskontoret 1933-, med kendingsbogstavet F i det journalsystem, der blev indført efter 1933. ByS: Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune.
- 2 Lov om Alderdomsunderstøttelse til værdige trængende udenfor Fattigvæsenet, af 9.4.1891, §5. Nete Balslev Wingender: Gammel og fattig, Skøn og ret i den tidlige alderdomsomsorg, 1891-1922, 1994.
- 3 Lyngby Bogen 1946, Johan Wilmann 1866-1928, af redaktør Preben Wilmann. Arkitekt Poul Holsøe tegnede en stiftelse for Helsingør Kommune med 28 toværelseslejligheder med køkken og wc, de stod færdige i 1919, Arkitekten, 1920, s. 257 ff. Om alderdomshjem og alderdomsunderstøttelse op til 1920 i de socialdemokratiske ledede kommuner: Nakskov, Esbjerg, Århus, Horsens og København, se: Søren Kolstrup: Velfærdsstatens rødder. Fra kommunesocialisme til folkepension, SFAH skriftserie nr. 38, 1996.
- 4 LTK, 4-6-1-2: Alderdomsunderstøttelse 1891-1933, Forhandlingsprotokol for Udvalg under Sogneraadet til Overvejelse af Spørgsmaalet om Opførelse af Bolig og Sygehjem for alderdomsunderstøttede Personer, 1914. Sognerådets Korrespondancesager, 1915, M, heri byggesagen 1915-1917, LTK, Sognerådets Forhandlingsprotokol: 1914, sag 74; 29.3.1915; 13.9.1915; 11. 10 1915; 8.11 1915; 6.12. 1915; 11.8 1916; 25. 9. 1916; 17.11. 1916 vedtages installeringen af de elektriske lamper. Københavns Amts Avis 6.9.1916, annonce om ledige boliger på Lundtoftevej 20.
- 5 ByS, j.nr. 1980/100, 1994/38: Lyngby Sogns Velgørende forening, Den blev stiftet i 1856 som en omdannelse af Forening til Lyngby Sogns Væbning fra 1848. Foreningens formål var at opbygge gode og sunde boliger, der kunne bortgives som friboliger og at understøtte trængende personer af Lyngby Sogn, der ikke nød understøttelse af fattigvæsenet. Fribolig krævede iflg. bevarede love fra 1922, at man var over 50 år "i reglen" og ikke havde børn eller andre slægtninge til huse, det var altså i praksis en alderdomsbolig. Medlemmer af foreningen havde fortrinsret. De 57 medl. i 1871, heraf 20 fra væbningsforeningen, bestod overvejende af selvstændige erhvervsdrivende. I 1996 blev foreningen nedlagt og aktiverne overført til Lyngby-Taarbæk Kommune. Ejendommen blev overdraget Lyngby Almennyttige Boligselskab og bygningen fra 1898 blev nedrevet i 1996. I 1997 blev der opført et nyt hus orienteret på samme måde med 4 lejligheder, hvoraf stueetagens er ældreegnede, den bærer fortsat navnet: Ny Aldersly. Foreningens første ejendom, Aldersly, Lottenborgvej 10, fra 1860, blev nedrevet i 1956 ved omfartsvejens anlægning. Jf. også Lyngby Bogen 1990, Henning Bro: Kommunal boligpolitik og boligbyggeri 1890-1930.
- 6 Lyngby Bogen 1993: Hans Erling Langkilde: Arkitektonisk nybrud i Lyngby og Dyrchaven. Om arkitekten Johs. Magdahl Nielsen.
- 7 LTK, Sognerådets forhandlingsprotokol 12.4.1926, 28.6.1926, 30.8.1926, 6.9.1926, 11.10.1926, 25.10.1926, Sognerådets korrespondancesager, 1926, M, Lyngby-Taarbæk Kommunes byggesager, Gl. Lundtoftevej 20, Høstvej 2. I 1989 blev husene renoveret, således at 30 etværelses lejligheder blev til 10 etværelses og 10 toværelses lejligheder, nu med varmt vand, bad og eget wc. Der kom centralvarme i husene på Høstvej 2 i 1954, men det kunne ikke etableres i de to ældste huse.

- 8 LTK, Sognerådets forhandlingsprotokol 11.10.1915, 18.10.1915, 2.2.1916, 25.9.1916. Sognerådets korrespondancesager 1915, M, Kopi af skødet i LTK, 4-6-2, F 391. Avisartikler om indvielsen, se ByS j.nr. 1982/10: Nordre Birks Tidende. 18.9.1916, København 16.9.1916, Socialdemokraten 16.9.1916, Nationaltidende 16.9.1916, Lyngby Avis.
- 9 ByS, j.nr. 1987/57, bl.a. interview med fru Ellen Wolsing Jensen, f. 1908, datter af Peter og Anna Hansen.
- 10 Hans Kruse Pedersen og Anne Walbom: Lykkens Gave. Forsøg på en etnologisk undersøgelse af Lyngby-Taarbæk Kommunes første alderdomshjem, indviet 1916, øvelsesopgave på Institut for Etologi og Folkekultur ved Københavns Universitet, 1974, ByS, j.nr. 1982/10, 1983/69.
- 11 Reglement for Lyngby Fattighus, afd. A1 og B1 d. v. s. gamle svagelige og skikkelige mænd og kvinder trykt i: Københavns Amts Avis, 9-10 okt. 1883. Forskrifter til Iagttagelse for de Almisselemmer, som bebo Lyngby Fattighus, vedt. Lyngby sogneforstanderskab 7. september 1847. Lyngby Bogen 1943, A.C. Tandrup: Det kommunale styre i Lyngby-Taarbæk 1842-1892.
- 12 LTK, 4-6-2, F 202, Lykkens Gave, ByS, j. nr. 1997/69.
- 13 LTK, 4-6-2, F 202, Lykkens Gaves Fond 1952-57, Lykkens Gaves Fond 1939-.
- 14 ByS, j.nr. 1997/70.
- 15 Jf. Lyngby-Bogen 1984, Jeppe Tønsberg: Lyngbys industrialisering 1840-1916 tabel 1 og tabel 6. Oplysninger om alderdomshjemmene i 1920 er fundet i Trap Danmark, 4. udg. I Torslunde og Ishøj brugte man stadig det gamle fattighus på Torslunde mark til alderdomshjem og i Dragør havde man en enkelt kommunal bolig. I Københavns Amt i øvrigt fandtes ikke kommunale tilbud i begyndelsen af 1920'erne. I Frederiksborg Amt delte Birkerød, Blovstrød, Hørsholm og Karlebo et alderdomshjem på Brønsholmsdal med 20 pladser ved siden af tvangsarbejdsanstalten der. Fredensborg havde bevaret en institution, der er sammenlignelig med den Drewsenske stiftelse, med i alt 29 pladser. I Holbæk med ca. 9000 indbyggere udvidede man i 1916 alderdomshjemmet til 50 personer. I Korsør med ca. 9000 indbyggere havde man et alderdomshjem fra 1909 med 26 pladser. I større jyske købstæder som Randers, Vejle, Horsens var der opført alderdomshjem med tilsvarende flere pladser. Jf. også: En statistisk undersøgelse af hjem og boliger for aldersrentenydere, foretaget af Arbejds- og Socialministeriernes statsvidenkabelige konsulent i: Socialt Tidsskrift 1945, s. 6-22. Her ses i tabel I antallet af kommunale boliger og stiftelser med opførelsesår for hele landet.
- 16 LTK, 4-6-2, F 305 og F 337: Skolebakken 4-18, F 307: Diverse, F 315: Danmarksvej 39, F 313 og 336: Toftegården 2-4, F 314: Carl Lunds Vænge 2-12. Sager vedr. alle tre projekters tidlige faser kan findes under alle numrene. De ældste har sagsnummer fra sognerådets korrespondancesager. M 123/33, 137/33.
- 17 Lov om folkeforsikring 7. maj 1937, § 40 stk. 6. Arbejds- og socialministeriets cirkulære af 8. juli 1938 med en vejledning for kommunalbestyrelserne ved andragende om godkendelse af planer m.v. vedrørende opførelsen af billige boliger for aldersrentemodtagere, revideret i cirkulære af 3. oktober 1946. Arbejds- og socialministeriet skulle godkende bygningsplanerne, hvorved ministeriet skulle påse at bygningerne var indrettet på god og hygiejnisk måde, samt godkende beregningerne af anlægs- og driftsudgifter, finansieringsplanerne, reglement, herunder lejebeløb, der skulle fastsættes som et mindre beløb end den sædvanlige leje for tilsvarende boliger i den pågældende by eller egn. For at få bygningsplanerne godkendt skulle: alle værelser have direkte sol, størrelsen være 1 værelse med alkove eller 1 værelse med kammer eller 2 værelser for ægtepar. Arealet skulle være mellem 33 og 38 kvadratmeter for alkovelejligheder, i øvrigt mellem 42 og 50 kvadratmeter. Lejlighederne skulle i det store og hele være fuldt moderne indrettet, d. v. s. med centralvarme, wc, gas og elektrisk lys, særskilt wc for hver lejlighed, 1 vandhane (kun 1!) med både kold og varmt vand, baderum i kælder for højst 12 lejligheder, men ikke i hver lejlighed, garderobeskab og spisekammer eller madskab med ventilation til det fri. Skarnkasser skulle anbringes i rum, hvor der kun var adgang fra det fri. Iflg. en statistisk undersøgelse af hjem og boliger for aldersrentenydere, foretaget af Arbejds- og Socialministeriernes statsvidenkabelige konsulent i: Socialt Tidsskrift 1945, s. 6-22, fik man i hele landet på 5 år fordoblet antallet af aldersrenteboliger (s. 8). Forstadskommunerne havde det højeste antal pladser i aldersrenteboliger pr. 1000 indbyggere i 1942, efterfulgt af Københavns Kommune. Jf. også artiklen: Aldersrentemodtagerboliger. En lovbestemmelse og dens

virksomheder. Redegørelse fra Arbejds- og Socialministeriets statsvidenskabelige konsulent i: Socialt Tidsskrift, 28. årg. nr. 11, 1952 s. 307-336. Heraf fremgår også, at man efter Handelsmin. Bek. 23.6. 1943 måtte afstå fra installation af varmtvandshaner og begrænse antallet af centralvarmeapparater, hvilket blandt andet ramte de 36 aldersrenteboliger i Brede, hvor beboerne frøs bravt efter eget ud-sagn (F 316).

- 18 LTK, 4-6-2, F 311, Strandvejen 847.
- 19 LTK, 4-6-2, F 316, Brede Ringvej.
- 20 LTK, 4-6-2, F 338, Åbrinken 85.
- 21 LTK, 4-6-2, F 318, Sorgenfrigårdsvej 37-39.
- 22 LTK, 4-6-2, F 319, Melagervej 1-27.
- 23 LTK, 4-6-2, F 316.01: Brede Ringvej, 1963.
- 24 LTK, 4-6-2, F 317, Emil Pipersvej 17-19.
- 25 LTK, 4-6-2, F 301.01.02 Notat vedr. mindretallets forslag om 100 nye boliger spredt i kommunen 9.10.1955. F 207A, ældste læg. De 100 var beliggende: 16 i Virumgade 27, 16 på Brede Ringvej, 16 i Lykkens Gaves køkkenhave, 16 ved Biskop Monradsvej i Hummeltoftes have. 10-12 ikke nærmere placeret i Taarbæk, 16-20 specielt til senile ved kommende plejehjem i Fortunbyen, samt indretning af Elisabeth Staus blindehjem på Sorgenfrivej ved ledighed. Lyngby-Taarbæk Bladet 15.1.1953.
- 26 LTK, 4-6-2, F 320: Projekt til opførelse af aldersrenteboliger i Lundtofte. Lyngby-Taarbæk Bladet 8.3.1951, 21.3.1951.
- 27 LTK, 4-6-2, F 352, Lundtoftevej 216-18; F 353, Lyngvej 45-51; F 354, Lundtoftegårdsvej 115-123. Lov af 14. juni 1951 om byggestøtte til boliger for den mindrebemidlede del af befolkningen, § 36f om huslejenedsættelse for vanskeligt stillede rentemodtagere, hvis de boede i ejendomme opført efter denne lovs bestemmelser. Jf. også: Aldersrentemodtagerboliger. En lovbestemmelse og dens virkninger. Redegørelse fra Arbejds- og Socialministeriets statsvidenskabelige konsulent i: Socialt Tidsskrift, 28. årg. nr. 11, 1952 s. 307-336.
- 28 LTK, 4-6-2, F 301.01.02. Notat af 29. januar 1958: Statistik over pensionistboliger m.m. i omegnsskommuner med indbyggertal over 15.000.
- 29 LTK, 4-6-2, F 301-01-02: Udateret brev fra borger med notater påført 26.2.1958. Notatet: besigtigelse af kommunens nyeste pensionistboliger samt rejsesgilde på alderdomshjemmet Baunchøj 8.5.59, heri afsnit om pensionistboliger i særlige opgange i socialt boligbyggeri: "da mange gamle ikke bryder sig om at have børn og unge mennesker for tæt inde på livet, har man dem i bestemte afsnit eller opgange." "Lejlighederne administreres ganske som de kommunale pensionistboliger". Om Lundtofteparken 214-16, taget i brug 1957, om Lyngvej 45-51, Carlshøj, taget i brug maj 1958. Et notat i F 373, nemlig et brev til socialudvalgsmedlem Gunnar Mørtensen fra socialudvalgsformanden 4.2.58 om bl.a. tilskudslejligheder oplyser, at der da er 76 tilskudslejligheder, første gang er det benyttet i Lundtofteparken 1.2.1956. Lov af 14.4.1955 hvorefter der kunne gives statsstøtte til indretning af boliger for såkaldt mindstbemidlede, d. v. s. personer hvis indtægt ikke oversteg 2/3 af det beløb, som var højeste grænse for nydende sygekassemedlemskab.
- 30 LTK, 4-6-2, F 342, Eremitageparken.
- 31 F 353.01, brev fra Lyngby-Taarbæk Kommune til alle boligselskaberne, af 9.8.1989, om at ældreboligforen af 1.1. 1987 medfører, at pensionistboligerne udlejes på almindelige almenlystige vilkår, men at kommunen fortsat ønsker anvisningsretten. En følge af lov 379 af 10.6.1987 iflg. brev fra boligstyrelsen til samtlige kommunalbetyrelser 9.5.1989 i F 301.01.01.
- 32 LTK, 4-6-2, F 204.1: Solgården, indstillinger 1941-1977. Socialforvaltningens scrapbøger og fotoalbums i ByS j.nr. 1987/83. ByS, j.nr. 1997/30. Bestræbelserne for at få Københavns Amt til at opføre sygehjem fremgår også af generalforsamlingsreferater fra Københavns Amts Sognerådsforening i: Sogneraad Tidende, 1938-39 s. 207, 1939-40 s. 180, 1951-52 s. 210. Elisalyst kendes i 1802: Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger, Sokkelunds Herred, taksationsprotokoller 1800-1858, taks. nr 125. gl. forsikringsnr. 96/16. 1810 takseres ejendommen igen med taksationsnr. 435 som et lyststed, der ejes og beboes af major d'Auchamps, Elisalyst kaldet. I 1814 er der kommet havestue med glasdøre mod haven, taksation nr. 572. En haveplan fra 1827 givet til Lyngby-Taarbæk Kommune. Teknisk Forvaltning af en efterkommer af en senere ejer, nu i ByS, viser et barok-

- præget anlæg med mange frugttræer, blomsterkvarter, springvand samt et romantisk haveanlæg i den vestre ende. En nord-sydgående hovedsti kantet med frugttræer kan stadig ses på en haveplan fra frk. Houmøllers salg i 1941, det sydlige frugtkvarter går også igen i 1941. 1866 opførte Hans Nielsen et nyt trefamiliehus i stedet for det tidligere lyststed. Dette hus byggede frk. Houmøller om til sommerpensionat i 1930. LTK, Teknisk Forvaltning, byggesag, Virum stræde 10, 1941.
- 33 Om alderdomshjem i andre kommuner i 1930'erne: Statistisk årbog for København, Frederiksberg og Gentofte Kommune, 1939: Gentofte: 27+56 pladser. Oplysninger i Danmarks Amter, bd. 2, 1930: S. 173: Søllerød 8-9 lemmer på Drewsens Hospital, Aldershvile i Trørød opført 1920 med 11 vær, 16 vær i 1930. S. 339: Glostrup opførte 1929 "en bygning svarende til tidens krav". S. 346: Taastrup opførte De gamles Hjem 1930. S. 380: Ballerup alderdomshjem, 12 pladser i lav pæn længe fra 1926, se også Bente Dahl Hansen: De stred sig frem, Socialdemokratiet og Ballerup 1892-1992, s. 86 ff. Mogens Lebech: Gladsaxebogen, II, 1971 s. 259: alderdomshjem i 1932 med 50 beboere, 10 år efter var der yderligere 20 pladser i tagelagen. Byggestøtteloven af 14.6.1951 kap. VII åbnede mulighed for statslån til opførelse af alderdomshjem.
- 34 ByS j.nr. 1997/93.
- 35 Lyngby-Taarbæk Bladet 9. 2.1950.
- 36 ByS j.nr. 1997/101, j.nr. 1997/93, LTK, 4-6-2, F 204.01, 03-05
- 37 LTK, 4-6-2, F 322, Virumvej 125-131, samt F 204.1: i F 204A udklip af: Centralorgan for ledere ved Forsorgsinstitutioner, 1969, nr. 34. Ved indvielsen af afd. C i 1969 nævnes bl.a., at Lyngby-Taarbæk var blandt de første i landet til at opføre plejepensionistboliger. Socialdemokraten, 14.1.1959.
- 38 LTK, 4-6-2, F 204.08.
- 39 Lyngby-Taarbæk Bladet 12.12.57: Præsident som julemand på Solgården. LTK, sognerådets forhandlingsprotokol, 27 maj 1957, sag 157 og sag 188, samt sag 158. LTK, 4-6-2, F 204.1, ByS j.nr. 1997/93, Bys j.nr. 1997/101
- 40 Husposten 1987, i ByS j.nr. 2002/13.
- 41 LTK, 4-6-2, F204A.
- 42 Ugeavisen, 7.10.1970.
- 43 LTK, Teknisk Forvaltning, byggesager vedr. Virumvej 123.
- 44 ByS, j.nr. 2002/13.
- 45 LTK, 4-6-2, F 406, ByS, j.nr. 1997/75, j.nr. 1997/76.
- 46 Lyngby-Taarbæk Bladet 1.10.1953, 7.1.1954, 11.2.1954, 22.11.1956.
- 47 Alderdomshjemmene og deres beboere. En redegørelse fra Arbejds- og Socialministeriets statsvidenskabelige konsulent, i: Socialt Tidsskrift, 33. årg, nr.4-5, 1957, s. 81-96.
- 48 Omsorgen for gamle. Indtryk fra et FN Seminar 14-15 september 1955 i Liège af kontorchef Henning Bluhme, Københavns Kommune i: Socialt Tidsskrift, 32 årg, nr. 3, 1956, s. 83.
- 49 LTK, 4-6-2, F 502: Hjemmehjælp, Margrete Appel: Husmoderafløsning, i: Socialt Tidsskrift, 26 årg., 1950 s. 181-196. Kommunernes gennemførelse af lov om husmoderafløsning, af Arbejds- og Socialministeriets statsvidenskabelige konsulent, i: Socialt Tidsskrift, 1952, s 225.
- 50 ByS, j. nr. 1997/84, j.nr. 1997/86, j.nr. 1997/90, ByS j.nr. 90: Lyngby-Taarbæk Sygekasse, dagbog for husmoderafløser 1944. Hjemmehjælp i regnskabsåret 1958-1959, medd. fra Arbejds- og Socialministeriets økonomisk statistiske konsulent, i: Socialt Tidsskrift, 36 årg., 1960, s. 264. Lov af 18.4.58 om ændring af lov om folkeforsikringens rådighedsbeløb til kommunerne. LTK, 4-6-2, F 426: Madlevering til pensionisterne. I 1971 udbragtes de første 135 portioner middagsmad til udeboende ældre. Plejehjemmene havde hidtil tilbudt varm mad til de tilknyttede boliger og ganske få andre. Køkkenerne på Bauehøj, Bredebo, Lyngby Møllebo og Lystoftebakken har leveret mad ud af huset. I 1994 blev køkkendriften udliciteret, men gik i 1996 tilbage til Lyngby-Taarbæk Kommune.
- 51 Lyngby-Taarbæk Sygekasse 100 år. 28. oktober 1966, s. 17, ByS j.nr. 1981/138, Taarbæk Sygeplejeforening, ByS, j.nr. 1997/72, j.nr. 1997/77, j.nr. 1997/91. Pjecen: Hjemmesygepleje til alle i Lyngby-Taarbæk Kommune, 1951, i: ByS j.nr. 1991/12.
- 52 LTK, 4-6-3-1, Hjemmeplejen 1989-94. LTK, 4-7-2: Social-og Sundhedsforvaltningen, Sikringsafdelingen, Sager vedr. hjemmehjælp og hjemmesygepleje 1952-1989.
- 53 LTK, 4-6-2, F 205, F 206, ByS, j.nr. 1997/101. Sommeren 1954 forelagde man boligselskaberne KAB

og AKB, der byggede Fortunbyen. Lyngby-Taarbæk Kommunes planer, der gik ud på at lægge et alderdomshjem omtrent, hvor nu AKBs højhus ved Lundtoftegårdsvej er opført. Det var de to boligelskaber ikke begejstrede for, de havde nemlig allerede planlagt, at de ville have højhuse der, og de havde forkøbsret til jorden hos Københavns Kommune. Man nåede så frem til placeringen ved Carlshøjvej.

- 54 LTK, 4-6-2, F 406. ByS, j.nr. 2002/ 13. I marts 1955 åbnede ergoterapeuten "hyggestue for gamle" i det lokale, der anvendtes til beskæftigelse af invalidepensionister på Vinkelvej, Lyngby-Taarbæk Bladet 17.3.1955.
- 55 ByS, j.nr. 1997/101
- 56 ByS, j.nr. 1997/101
- 57 LTK, 4-6-2, F 210. Hjortholmsvej 3, afd. under Baunehøj. 1965-1986. Ugeavisen 22.12.1971. ByS j.nr. 1997/101. I Det grønne Område 5.1.1972, udtaler socialudvalgsformand F. Bruun Nielsen, at man har planer om at opføre endnu 4 plejehjem i kommunen, i Lyngby eller Lundtofte, på Virumgaards jorder, ved Hjortholmsvej samt ved Rønne Alle.
- 58 LTK, 4-6-2, F 201.18.01. notat til det sociale udvalgs møde 12.8.1968. Lyngby-Taarbæk havde i 1965 bevilget støtte til EGVs kursuscenter på Mikkelsborg i Nordsjælland og man ville gerne samarbejde med den ene sygeplejerske på Glostrup Statshospital, der tog sig af demente eller psykisk syge ældre, der blev udskrevet derfra. Jf. også om EGVs historie: Viggo Nielsen: Ældre Sagen, fra Ensomme Gamles Værn til folkelig bevægelse, en personlig beretning om Sagens komme, 1996. Lov om omsorg for invalidepensionister og folkepensionister, 15.4.1964.
- 59 Det Grønne Område 9.5.1972, 28.12.1973, Ugeavisen 27.2.1974, ByS j.nr. 1997/101.
- 60 F 205, F 201.05-06, fysioterapeuter, F 207, Bredebo. ByS j.nr. 1997/92, 1997/97.
- 61 ByS, j.nr. 1997/101
- 62 Betænkning om omsorgen for ældre og pensionister, betænkning nr. 630, 1972. Forud for denne: Betænkning om alderdomshjem og plejehjem, 1962, hvor vendingen "længst muligt i egne hjem" anvendes, hvilket anerkendes positivt i beretningen ved De samvirkende Sognerådsforeningers delegeretmøde, cit. i Sogneraads Tidende 1963-64, s. 380.
- 63 Betænkning nr. 630 om omsorg for ældre og pensionister, 1972. Henning Olsen: Ældre på pleje- og alderdomshjem, 1973, SFI publ. nr. 57. Merete Platz: De ældres levevilkår 1977, hovedresultater 1962-1977, 1981. Ældrekommissionens rapporter 1-3 1979-1982: Aldersforandringer, Ældrepolitikens forudsætninger, 1980. De ældres vilkår, 1981, Sammenhæng i ældrepolitikken, 1982. Merete Platz: Kommunernes ældrepolitik: Fra plejehjem til egne hjem, SFI 1992, rapport 92.2. Eigil Boll Hansen og Merete Platz: Kommunernes tilbud til ældre, AKF, 1995, SFI rapport 95.15. LTK, 4-6-3-1, Hjemmeplejen 1989-94, Lyngby-Taarbæk Kommunes ældrepolitik, vedtaget 14.12.1987.
- 64 LTK, 4-6-2, F 207, Bredebo.
- 65 ByS, j.nr. 1997/94
- 66 Jubilæumsinterview med V. J. Clausen: Socialdemokraten 28.12.1957, Lyngby-Taarbæk Bladet 30.12.1957.
- 67 LTK, 4-6-2, F 354: Oplæg til kommunalbestyrelsesmøde 12.12.69. F 205A, C skema 17.12.63. F 391, F 392: Boliger for bemidlede.
- 68 Teknisk Forvaltning, byggesag, adressen Caroline Amalievej 126.
- 69 LTK, 4-6-2, F 204.08: beboerinterviews på Solgården om holdning til beboerråd, 1969.
- 70 LTK, 4-6-2, F 213: Møllebo, F 230:Lystoftebakken, F 212, F393: Virumgård
- 71 Dette gælder over hele landet, jf. artiklen, Alderdomshjemmene og deres beboere. En redegørelse fra Arbejds- og Socialministeriets statsvidenskabelige konsulent, i: Socialt Tidsskrift, 33. årg. nr.4-5, 1957, s.81-96. ¼ af de da eksisterende alderdomshjem var opført efter mulighederne for statslån med en årlig ydelse på 2,7% i 20 år efter 1951, i 1955-56 var ca. 40 hjem under opførelse, dertil kom udvidelser og ombygninger i betydeligt omfang. I 1955 blev reglerne ændret en smule, så den årlige ydelse nu var 6.2% indtil 1971, derefter 6.7%. Desuden var der et årligt tilskud fra boligministeriet på 11 kr. pr. kvadratmeter for nybyggeri.

Navneregister

Registeret gør ikke krav på fuldstændighed, idet en række uvæsentlige stednavne er udeladt. Navne på lokaliteter uden for Lyngby-Taarbæk Kommune kan ikke forventes at være optaget i registeret.

- Abildgaardsvej 123, 65, 75
Accumulatorfabrikken 98
Adams Transport 98
Akademivej 21-27 164
AKB (Arbejdernes Kooperativt Boligselskab) 160, 161, 164
Aldersly 199
Alexandra (dronning) 19
Alkil, Majken 77, 78, 79
Alm. Brand 72
Almquist
(hr., Lykkens Gave) 182
Alsinger, Bent Friis 63, 64, 67, 68, 74
Ambt, Einar 191
Andersen, H. C. 82, 110
-, Vibeke 125
-, Victor 89, 95, 99, 127, 144
Andreasen, Bent 91
-, Erik 90, 92-95, 97, 99, 100, 106, 110, 111, 119, 120, 130, 133, 138, 139
-, Tove 125
Antoine, André 43
Arland, Poul 71
Atlas 98
Austring, Dora 63, 68, 75, 80
Bagsværdvej 50
Bakken 72
Bakkens Hvile 71
Barfod, Lars 71
Barkentin (guldsmed) 18
Baunehøj 156, 164, 172, 189, 191, 193, 177-87, 190, 196, 197, 203
Bauneporten 22 179
- 24-30 164
Bebber, Louise 77, 78
Becker, T. A. 5
Behrens, Carl 46
Bernard, Émile 137
Bernier Nielsen, V. 161, 164
Bernstorff Slot 19, 22
Bertelsen, Mads 164, 167, 172, 178, 179, 181, 184
Bezmenova, Xenia 132
Bikuben i Lyngbys Fond 122
Binder, Georg 147
Bing, Steffen 100, 101, 104, 110, 132
Birch, Børge 93
Bischoff, Werner 140
Biskop Monradsvej 202
Bistrup 55
Bjørkø, Christian 76
Björnsson, Sveinn 130, 131
Bleggården 98
Bojesen, Kay 117
Boligselskabet Samvirke 162, 164
Bomholt, Julius 89
Bondebyen 145, 146, 155, 162, 194
Borrebakken 138, 164, 191-94, 195, 196, 197
Bosse, Elisabeth 32
Bourdeillette, Jean 89
Boye, Preben 108, 113
Brancusi, Constantin 111
Brandes, Edvard 34, 35, 38, 41, 45, 48
-, Georg 33, 34, 35, 38
Brede 5, 8, 14, 15, 16, 18, 19, 27, 118, 159-60, 188
- Hovedbygning 8
- Klædefabrik 8, 15, 155, 159-60, 188
- Kobberværk 8
- Ringvej 159-60, 164, 202
- Værk 5, 11, 14, 15, 16
Bredebo 159, 172, 184, 185, 187-91, 192, 196, 203
Bredebovej 189
- I 187
- 5-21 159-60, 164
Broby-Johansen, R. 99, 123-24
Brun, Anita 174
Bruun Nielsen, Fredlev 171, 186, 190, 204
Brødrene Hartmann 98
Brøndsted, Johannes 123
Brøndum, Louis 137
Buch, Hugo Arne 114
Buffet, Bernard 126
Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune 5, 11, 12, 18, 19, 28, 144, 199
Bæk, Clara 77
-, Sophia 77
Bærentzen, Anna 148
-, Berhard 148
-, Julie 148
-, O. H. 148, 152, 153, 154, 155-56
Bøgelund, Lotte 104
Baadfarten 59
Cannon, Nancy 71, 79
Carl Lunds Vænge 2-12 164
Carlsen, Kurt 82
Carlshøj B 164
Carlshøjvej 185
Caroline Amalievej 15
- - 50 115
- - 126 164, 192
- - 130 197
Caroline-Mathilde (Arveprinsesse) 84, 89
Cedervænget 47 164
Centersalen 65, 66, 68, 69
Centrumforeningen Kongens Lyngby 71
Chaanhing, Elisabeth 71
Charlotte Amalie (dronning) 57
Charlottenborg 83, 98
Charlottenlund 152
Christensen, Erik 143
-, Gunna 177, 188
-, Poul 96
Christensen & Søn, Johan 160, 164
Christian V 57
- VI 18
- VIII 12, 17
- IX 19
Chr. Winthers Vej 142
Christiansen, Edwin 96, 98, 156, 157, 162, 164
-, Jens Christian 151
Christianskirken 69, 162
Cirkusrevyen 72, 73
Clausen, V. J. 156, 169, 175, 177, 178, 190
Cobra 93, 118
Cobraloftet 105, 118, 119, 120, 122
Cobra-rummet 81, 102, 104, 110, 122, 132, 135
Cock-Clausen, Søren 102, 105, 119, 122
Cowiconsult 54
DAB (Dansk Almennyttigt Boligselskab) 164
Dahl, Per 71
Dal, Susanne T. P. 116
Damgaard Nielsen, Svend Aage 101

Danielsen, Jakob 105, 128
 Danmarksvej 157
 - 39 164
 Dansk Gardin & Textil Fabrik 150
 - Rayon Væveri 98
 David, Marie 38, 45
 Dewasne, Jean 93
 Deyrolle, Jean 93
 Dominia 164
 Domus Arkitekter 164
 Drewsens Minde 164
 Dreyer, Carl Th. 49
 Duckwitz, G. F. 87
 Dyhr, Susanne 79
 Dyrehaven 13, 18, 21, 24, 25
 Dyrhagen, Ahlmann 100, 101, 111
 EGV (Ensomme Gamles Værn)
 164, 194
 Edward VII 19
 Eisenstein, Sergej Mikhajlovitj
 99
 Elisalyst 165, 171, 202-03
 Eller, Hans Bruun 10
 Ellinger, Tage 99
 Emil Pipersvej 17-19 162, 164
 Enevold, Christina 77
 Engelsborgskolen 148
 Engqvist, Lisa 96
 Enquist, P. O. 36
 Ensor, James 83, 134
 Eremitageparken 156, 163, 164,
 190
 Eremitageslottet 5, 16, 18
 Eriksen, Erik 82
 Eriksson, Claes 77
 Erstad Jørgensen, E. 149
 Essen, Siri von 30, 32, 33, 35, 36,
 37, 38, 40, 41, 44, 45
 Estève, Maurice 116
 Estrup, J. B. S. 60
 Ettersen, Johan 55
 Falcks Redningskorps 118
 Favorskij, Vladimir Andrejevitch
 132, 141
 Fenneberg, Eleonora 118
 -, Emo 107
 -, Nina (Kalckar) 106, 119, 144
 -, Paul 81, 83, 88, 89, 90, 91, 92,
 96, 101, 102, 106, 107, 110, 118,
 119, 123, 124, 126, 127, 129, 130,
 134, 135, 137, 138, 140, 141, 143,
 144, 160, 162, 180, 185, 189
 Finsen, Aslaug 87
 Fogtmann, Uffe 79
 Forsikringselskabet Danmark 98
 Fortuna, Roberto 19, 23
 Fortunbyen 160, 181, 201
 Frankenau, Lovise 39-40, 49, 50
 Frederik III 53, 57
 - VII 15-16
 - IX 89, 136
 Frederiksdal 54, 56, 57, 59, 61
 - Kro 158
 - Skov 60
 - Slot 17, 18
 - Sluse 59
 - Vandmølle 51, 53, 60
 Frederiksen, Poul 153, 164
 Friderichsen, Knud 156, 164
 Fridjónsson, Helgi Porgils 131
 Frieboeshvile 5, 16, 20, 87, 194
 Friis, Knud 164
 Friis Hansen, Jørgen 51
 Friilandsmuseets Restaurant 105
 - Venner 106
 Fuglevadskvarteret 134
 Fuglevadsvej 148
 Furesøen 13, 18, 51-62
 Fæstningskanalen 51
 Færsting Maeght 101
 Galsøe, O. 140
 Gam, Mikael 143
 Gammel Bagsværdvej 148
 - Lundtoftevej 145, 146
 - - 6 2
 - - 20 164, 199
 Gangsted Rasmussen, Rasmus 79
 Garde, Annie Birgit 71
 Geels Bakke 39, 41, 42, 50
 - Kro 50
 - Skov 39
 Geelsgård 31
 - Kostskole 50
 Gentofte Kommune 163, 166,
 168, 169
 Gerlach, Christian 164, 172
 Gilioli, Emile 130
 Gladsaxe Kommune 163, 166, 178
 Glob, Jørn 99
 Graindorge, Fernand 134
 Gramlille 102
 Grandma Moses 96
 Gregersen, Conny 141
 -, Jørgen 63, 64, 65, 67, 68, 70,
 74, 76, 77, 80, 88, 125, 140-41
 Groot, Ida 84
 Grue, Merete 185
 Det Grønne Område (lokalavis)
 63, 65, 67, 68, 70, 72
 Grønnevej 247-61 164
 Grønningen 83
 Guldsborg, Bente 76
 Göllich, Valdemar 44, 50
 Güterberg, Sofia 79
 Handelsforeningen for Kongens
 Lyngby og Omegn 72
 Hansen (Madam, gartnerkone)
 39, 40, 44
 -, Anna 149-50
 -, Birgit 110, 125
 -, Frederik 48
 -, Hans 47
 -, Jette 110
 -, Johan 13
 -, Johannes 82, 86, 89, 96, 98,
 100, 140
 -, Jørgen "Gamle" 71
 -, Jørgen Bertel 164
 -, Ludvig 31, 40, 41, 42, 43, 44,
 45, 46, 47, 48, 49, 50
 -, Martha Magdalene 40, 41, 43,
 44, 48, 49, 50
 -, Peter 149-50, 154
 Hansson, Ola 46-47
 Harkjær, Ole 70, 119, 129, 136
 Hartmann, Louis 89, 96
 Hartmanns Maskinfabrik 98
 Havnefogden
 (beboer på Baunehøj) 185
 Hedberg, Oscar 49
 Hedegaard, Johannes 178
 Heerup, Henry 93, 94, 95
 Hejndorf, Frank 120, 139
 -, Kirsten 125
 Henriques, Fini 107
 Herdahl, Charles 150
 Hetsch, Gustav 6
 Hjortekær 147
 Hjortholm 51, 53, 58, 59, 60, 61, 62
 Hjortholms Mølle 53, 54, 55, 56,
 57, 58
 Hjortholmsvej 184
 - 2 og 8 164
 - 3 184
 Hoffmann, Anker 178
 Holte 31, 46, 47, 50, 60
 - Midtpunkt 31
 - Stationsvej 42
 Hotel Eremitage 130
 - Lyngby 10, 11, 194, 195
 - Nyholte 31, 41-43, 44, 47, 50
 - Rustenborg 40, 50
 Houmøller Jensen, Anna 165,
 166, 203
 Hultén, C. O. 122
 Hummeltofte 202
 Hummeltofteskolen 98
 Hvidberg, Flemming 82, 89
 Hvidt, Peter 164, 194, 197
 Hviid, Sonja 180, 182
 -, Svend Aage 180, 181, 182, 185,
 190, 197
 Høstvej 145, 146, 147, 148, 149, 194
 - 2 164, 199

Høyen, N. L. 24
 Haagen-Müller, Marie 132
 -, Victor 132
 Ingrid (Dronning) 89, 143, 144
 Ipousteguy, Jean Robert 93, 133
 Irving, Erling 65, 80
 Jacobsen, Egill 97
 -, Evelyn 97
 -, Harry 36
 -, Helen 185
 -, Robert 93
 Jagtpavillonen 42
 Jaromar 51
 Jensen, Axel P. 98
 -, Elisabeth 166, 167, 168, 170, 171, 172
 -, Henrik Vagn 94, 124, 129, 130, 131, 132, 141
 -, Holger J. 134, 135
 -, Knud W. 83, 132
 -, Vilhelmine 182
 -, Villy O. 164
 -, Aase 179, 185
 Jernbanevej 50
 Jespersen, Anne 104, 126
 -, Gunnar 126
 Jonas (humorist) 123
 Jørn, Asger 118, 143
 Juul Møller, Jørgen 163, 164
 Jøde-Peter
 (beboer på Baunehøj) 185
 Jørgensen, Aksel 115
 -, Børge 114
 -, Eugen 148, 149
 -, Grethe 125
 -, Signe 151
 KAB (Københavns Almen-
 nyttige Boligselskab) 160, 164
 Kallenberg, Jackie 71
 Kaningården 60
 Kaningårdskvarteret 55
 Kari, Anni 79
 Kastanichaven 164
 Kaye, Danny 82
 Keiding, Asbjørn 77
 Keller (familien) 11, 12, 28
 -, Frank 11
 -, Justina van Hemert Healy 11, 29
 Kennedy, Jacqueline 8
 Kirchner, Ernst Ludwig 87
 Kirstein, Peter 77
 Kirsten Pils Kilde 5, 14
 Klampenborg 31, 38, 46
 Klee, Paul 98
 Klein, Torben 54
 Kløve, Jytte 138-39
 Knud (Arveprints) 82, 89
 Knudsen, Edward 199
 Koch, Bodil 89
 Kofoed, E. K. 96
 Kollekolle 57
 Kollwitz, Käthe 87
 Kongens Lyngby Rotary Klub 98
 Kongevejen 2, 10, 11, 31, 39, 41, 50
 Konservative Forening, Den 98
 De Konservative 147
 Korshagen, Erik 163, 164
 Kousgaard, R. B. 5
 Krag, Jens Otto 89
 Kramer Mikkelsen, Kaj 185
 Kramer, Steve 77
 Krestensen, Anna 94, 123
 -, Kresten 94, 123
 Kristensen, Eske 187, 189
 Krogh, August 138
 -, Bo 138
 Krøyer, P. S. 132
 -, Vibeke 132
 Kunstmuseet Trapholt 120
 Københavns Amt 53, 54, 58, 61, 152, 165, 168, 170
 - Amts Avis 90
 - Befæstning 51
 - Kommune 160, 162
 Kaalund, Bodil 98, 99, 134-37, 140
 Lagercrantz, Olof 36
 Lama 98
 Langgaard, Rued 82
 Langs Banen 2-8 164
 Langsøbjerg 57
 - Mølle 57, 58, 59
 Larsen Stevns, Niels 93
 Larsson, Georg 181
 Laurens Sunesøn 57, 58, 59
 Lauring, Palle 6, 99
 Lauritsen, Poul 96
 Laursen, Ole 66, 69
 Laxness, Hålldor 130
 Leisner, Otto 64, 65, 68, 83
 Lejerbo 164
 Lerche, Anita 77, 79
 Lille Kalv 52, 60
 Lilliendahl, Harry 122
 Lindegården 65, 105
 Linderholm, Arne 63, 64, 67, 68, 70, 72, 74, 80
 LION's Fonden 164, 194
 Lions Club i Virum-Søllerød 171
 Louisiana 83, 132
 Luknam 60
 Lumbye, H. C. 127
 Lund, J. L. 6
 -, Peter 2
 Lundgren, John 35
 Lundtofte 157, 162
 Lundtoftegårdsvej 19-21 164
 - 115-23 164
 Lundtofteparken 162, 163
 Lundtoftevej 214-16 164
 Lübecker, Pierre 125, 135
 Lykkens Gave 145, 148-56, 160, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 184, 190, 196, 202
 Lyngby 5, 8, 13, 16, 21, 25, 40, 154
 - Almennyttige Boligselskab 199
 - Boligselskab 164
 - Collegium Musicum 87
 - Fattiggård 152
 - Folkepark 2
 - Hovedgade 12, 13, 20, 63, 71, 91
 - - 1 10, 11, 195
 - - 3 2
 - - 17 98, 138, 140
 - - 26 98, 102, 103, 106, 130, 132
 - - 50 B 164
 - - 104 164
 - Kirke 2, 5, 9, 11, 12, 18, 19, 20, 21, 23, 25
 - Kollektivhus 191
 - Kulturhus 77, 79
 - Kunstforening 81-144
 - Musicalforening 77
 - Mølle 2, 102
 - Møllebo 186, 194, 195, 201, 203
 - Mølledam 19
 - og Omegns Sygekasse 175, 176
 - Optimisterne 63-80
 - Parkkapel 90, 98, 109
 - Rådhus 71, 81, 82, 89, 90, 91, 98, 111, 114, 123, 134, 140, 143, 144
 - Sangforening 152
 - Sogns Velgørende Forening 148, 199
 - Soroptimistklub 98
 - Sparekasse 98, 99
 - Stadion 69, 98
 - Statsskole 137
 - Storcenter 65, 66, 70
 - Søl 13
 - Ældreboligselskab 164
 Lyngby-Taarbæk Bladet 98, 175, 180
 - Kommune 65, 99, 100, 102, 103, 114, 116, 119, 120, 140, 145-203
 - Kommunes Biblioteker 170
 - Sogneråd 90
 Lyngvej 45-51 164

Lystoftebakken 164, 194, 197, 203
 Lütken, Per 83
 Lønskov, Ruth 110, 125
 Madsen, Flemming 124
 -, Michael 170, 177
 Magdahl Nielsen, Johannes 146, 148, 149, 164
 Malmmosen 54, 60
 Mariager, Gitte 71
 Matisse 134
 Matzke, Jørgen 184, 185
 Melagervej 1-27 160-61, 164
 Mertz, Albert 114
 Michelangelo 137
 Mische, Isabella 66
 Mikkelsen, Mary 154-55
 Miró, Joan 99, 101
 Modeweg & Søn A/S, I. C. 159
 Modeweg, Johan Carl 8
 Moltke, Elmar 164
 Moore, Henry 138
 Mortensen, Gunnar 171, 177
 -, Richard 93
 Mourier, Manja 71
 Munch, Tchai 113
 Muus, Jane 87, 88, 96, 99, 134, 142-44
 Mühlhausen, Knud 86, 88, 96, 99, 110, 114, 134, 144
 Myhr, Jørgen 125
 Müller, Henrik 55, 57, 60
 Mølgaard-Nielsen, Orla 164, 194, 197
 Møllebo: se Lyngby Møllebo
 Mølleåen 8, 14, 15, 18, 26, 51, 53, 55
 Mølleåparken 188, 189
 Mølskov-Bech, Ole 107, 110
 Maahr, Jørgen 159, 164
 Månson, Anders 41, 42
 Månsson, Marie 118
 Nansen, Peter 40
 Nationalmuseet 28, 118
 Nielsen (fru, Baunchøj) 180
 -, Anita Viola 110
 -, Carl John 84
 -, Hans 203
 -, Nicolaj 134
 -, Palle 114
 -, Aage Leif 110, 124
 -, Aase 93, 94, 110, 124, 130, 132, 138
 Nietzsche, Friedrich 33, 34, 46
 Nolde, Emil 87
 Nordjyllands Kunstmuseum 123
 Ny Aldersly 148, 199
 Nymølle 8, 57, 58, 59, 61
 Nystrøm, Eiler 51, 57
 NærumBanen 98
 Nørgaard, Ingvar 147, 154, 156, 162
 Nørholm, Palle 164
 Nørreskov 60
 Oehlenschläger, Adam 35
 Olsen, Hedvig 165, 166
 -, Marie 147
 -, Orla 190, 192, 193
 Optimistifonden 63, 65, 72, 74, 75, 76, 77, 80
 Ordrup 39, 40
 Ortman, Henning 161, 164
 Otterstrøm, C. V. 58, 60
 Paludan, Johannes 164
 -, Aage 164
 Panton, Verner 120
 Parcelvej 123 158
 Paustian, Leif 177
 Payne, Albert H. 28
 Pederen, Poul 177
 -, Carl-Henning 93, 118
 -, Lykke 28
 -, Poul 66
 Peitersen (oversergent) 82
 Pers, Otto 83, 88, 96
 Petersen, Johannes 154
 Picasso, Pablo 82, 84, 88, 92, 96, 97, 124, 134, 136, 138, 141
 Plazewski, Wit 129
 Poliakov, Serge 93
 Pantomio (ital. maler) 109
 Porcelænsfabrikken Danmark 98
 Poulsen (fru, Solgården) 173
 -, Arne 164
 -, Christian 96, 136
 Preisler, Aksel 191
 Price, John 88
 Pritzels Fabrik (Lyngby Hovedgade 10) 103
 Puccioni, Dino 90
 Quist Hansen, Martin 76
 Ramson, Sidsel 93
 Rapacki, Adam 89
 Rasmussen, John 104, 110, 124
 -, Knud 128
 -, Mona 28
 -, Steen Eiler 99
 Ravnholm 88
 Reinau, Tove 71
 Reinhoud 93
 Reitzel, C. A. 5
 Rem, Berta 158
 -, Peter 158
 Richardt, Ferdinand 2, 4, 5-29
 -, Johan Carl 9, 10
 -, Johan Joachim 8, 9
 Ring, L. A. 123
 Rohde, H. P. 126
 -, Peter 65, 68, 69, 79
 Rosendahl, Birger 128, 129
 -, Philip 128
 Rostrup Bøyesen, Sigrid 124
 Rude Skov 50
 Rudersdal Bakke 41
 Rudersdalsvej 24 42, 44, 50
 Rud-Petersen, Vagn 90, 91, 96, 117, 125, 137
 Rydmann, Erland van Aller 118
 Rævehøjparken 164
 Rødding, Bjørn 102
 Rådal, Erik 123
 Raadvad 147, 151
 -, Knivfabrik 98
 Salanin, M. 91
 Sammenslutningen af Danske Kunstforeninger 100
 Samvirke: se Boligselskabet Samvirke
 Sandberg, Rikke 77, 78
 Sarvig, Ole 99
 Schack, Karen 177
 Schade, Virtus 105, 118, 119, 122
 Scharff, Allan 138
 Scherfig, Hans 99
 Schimmelmann, Heinrich Ernst 8
 Schjødt, Aage 101, 102, 104, 106, 107, 110, 112, 113, 124, 125, 134, 137, 138, 139, 140, 141
 Schmidt, T. 55
 Schmidt-Rottluff, Karl 87
 Schneider, Joost 7, 28
 Schou, Charles I. 164
 -, Marius 88
 Schous Fabrikker 88, 98
 Schubart, Kirsten 172, 173
 Schulin (familien) 18
 Schwartz, Walter 123, 132
 Secher, C.E. 5, 17
 Sennepsmarken 2 198
 Skandinavisk Emballage 98
 Den Skandinaviske Sten 24, 25
 Skjøt-Pedersen, Lise 28, 145
 Skodsborg 31
 Skolebakken 4-18 156, 157, 158, 164
 Skov, P. E. N. 123, 127
 Skovkappellet: se Taarbæk Kirke
 Skovlyst 31, 36, 39-41, 42, 43, 47, 48, 49, 50
 Skovlysthus 47
 Den Slesvigske Sten 5, 24, 25
 Slaatto, Nicolaj 79
 Smidth, Hans 123
 Smirnoff, Karin (Strindberg) 33, 48, 50

Socialdemokratiet 147, 162
 Sodemann, Georg 96
 Solgården 145, 156, 162, 165-73,
 174, 178, 182, 189, 190, 191,
 192, 194, 196
 Sophienholm 57, 68, 81, 84, 87,
 118, 119, 122, 128, 130, 132,
 135, 136, 137, 140, 142, 144
 Sorgenfri 13, 17
 - Kirkegård 154
 - Slot 5, 12, 15, 16, 17, 18, 20, 95
 - Slotspark 4, 10, 13, 201
 Sorgenfridal 94, 95, 133
 Sorgenfrigårdsvej 37-41 160,
 161, 162, 164
 Sorgenfrivej 202
 Soya, Carl Erik 82, 96
 Spanning, Kirsten 110
 Spetzler (fru, Baunehøj) 182
 Speyer, Johan 147, 148, 150
 Spurveskjul 61
 Stadionhallen 69, 70, 72, 73
 Stadsbiblioteket i Lyngby 65, 87,
 99, 100, 102, 114, 116, 140
 Stampen 147
 Statens Museum for Kunst 83,
 98, 135
 Stau, Elisabeth 202
 Stavnsholt 60
 Steffensen, Magnus 164
 Stilling, Annalise 185
 Stockholm, Else 177
 Stoltenberg, Lis 125
 Storch, Bendt Jørgen 76
 -, Jørgen 63, 64, 65, 66, 67, 68,
 69, 70, 72, 74, 75, 76, 77, 79, 80
 -, Karla 63, 65, 67, 68, 71, 72, 74,
 75, 76, 80
 Store Kalv 52, 54, 58, 59, 60
 - Kro 10, 11, 13
 - Torv 65
 Strandmøllekroen 152
 Strandmøllen 55
 Strandvejen 847 156, 158, 164
 Strindberg, August 30-50
 -, Carl Oscar 32
 -, Greta 48
 -, Ulrike Eleonora 32
 Uhl, Frida 32
 Stuart, Melinda Young 5, 26
 Suhr, Theodor 8
 -, Vilhelm 164
 Svanen (båd) 59
 Swane, Sigurd 93
 Søllerød Kommune 163
 Sønderby, Ingeborg 137
 -, Knud 137
 Søndergaard, Jens 93, 96, 134
 Sørensen, Ane Margrethe 154-55
 -, Bent 114
 -, Carl-Erik 71
 -, Henning 199
 Tangaa Hansen, Holger 164,
 172, 183, 184, 194, 198
 Tarp, Svend Erik 96
 Teknikerbyen 3 63
 Thejll Clemmensen, Augusta 87,
 96, 140
 Thompson, David 98
 Thomsen, Inger 79
 Thorball, Knud 164
 Thorvaldsen, Bertel 6, 23, 27
 Thorvaldsens Museum 23, 82-83
 Thrane, Inge-Lise 125
 Thygesen (hr., Lykkens Gave)
 182
 Tiemroth, Jens Henrik 31
 Toftegærdet 2-4 156, 157, 164
 - 6 164
 Trio Ondine 76
 Turistforeningen for København
 og Omegn 90
 Tønsberg, Jeppe 13, 28
 Taarbæk 31, 37, 38, 39, 47, 50,
 185, 202
 - Kirke 5, 22, 24
 - Strandvej 42 37
 - Strandvej 82 164
 Ulstrup-Hansen, Sven 164
 Ungermann, Arne 123
 Urup, Jens 95, 98
 Valmuemarken
 (aktivitetscentret) 194
 de Vasarely, Victor 93, 99, 133
 Vasegaard, Gertrud 114
 Vejlesø 54, 58, 60
 Venning, John 71
 Vestergaard, Morten 79
 Victoria (dronning) 18
 Vilhelm (prins) 19
 Villa Maud 37, 38-39, 50
 da Vinci, Leonardo 97
 Vinding, Ole 99, 137
 Virum 31, 39, 50, 55, 61, 171
 - Handelsforening 98
 - Skole 156, 157
 - Stationsvej 123 164
 - Stationsvej 150 B 164
 - Stræde 165
 Virumgade 27 202
 Virumgård 145, 188
 - (plejehjemmet) 194, 198
 Virumhallen 66, 70
 Virumstræde 172
 Virumvej 165
 - 123 167
 - 123-25 154
 Washington, George 22, 23, 24
 Weel, Liva 82
 Wied, Gustav 50
 Wiig Hansen, Svend 114, 120
 Wiinblad, Bjørn 189
 Willumsen, J. F. 113
 Wilmann, Johan 146, 147
 -, Preben 146-47
 Winther, Richard 124
 Woel, Cai M. 96
 Wohlert, Vilhelm 164191, 193
 Wolsing Jensen, Ellen 150, 154
 Zibrandtsen, Jan 124
 Øresund 18, 24, 25, 26, 54, 60
 Ørholm 9
 - Hovedgaard 144
 - Papirfabrik 9
 Ørnskov, Kai Aage 63, 64, 65,
 66, 67, 68, 69, 74, 76, 77, 100,
 119, 129
 Österlin, Anders 122
 Østrup Møller, Jørgen 98
 Øverødvej 41
 Åbrinken 160
 - 85 A-O 164
 Aagaard-Svendsen, Rolf 95, 100,
 102, 107, 110, 117, 120, 122,
 124, 129
 Åstræde 20
 - 1 164, 166
 - 2-4 2
 - 6 2

*Historisk-topografisk Selskab for
Lyngby-Taarbæk Kommune*

Bestyrelsen i 2002:

Vognmand Vagn Andersen, formand

Museumsinspektør mag.art.

Inge Mejer Antonsen

Ingeniør Niels G. S. Friderichsen,
næstformand

Tidl. borgmester Ole Harkjær

Arkivar cand.mag. Karen Hjorth

Direktør Bjarne Jespersen,
kasserer

Programmør Hanne Lise
Jørgensen

Cand.jur. Jan Møller

Dr. phil. Holger Rasmussen

Arkivar cand.mag. Jeppe Tønsberg,
redaktør

Tidl. borgmester Kai Aage Ørnkov

Selskabets adresse:

Byhistorisk Samling for

Lyngby-Taarbæk Kommune

Frieboeshvile

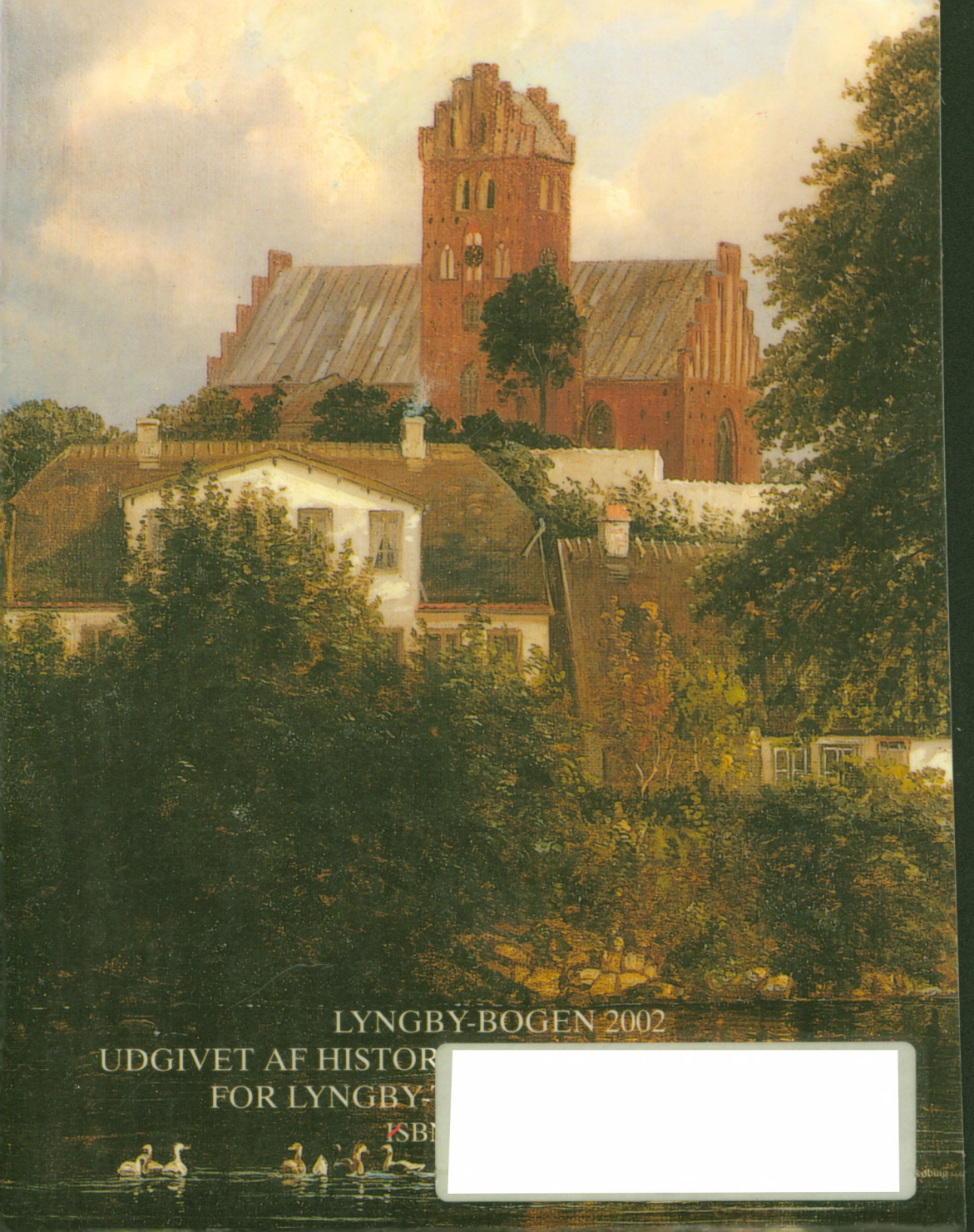
Lyngby Hovedgade 2

2800 Lyngby

Telefon 4588 4383

Telefax 4588 8627

e-mail: bysam@inet.uni2.dk



LYNGBY-BOGEN 2002

UDGIVET AF HISTOR
FOR LYNGBY-

KSBI

